

МІЖНАРОДНІ МУЛЬТИДИСЦИПЛІНАРНІ
НАУКОВІ ІНТЕРНЕТ-КОНФЕРЕНЦІЇ

www.economy-confer.com.ua

Світ наукових досліджень

Збірник наукових
публікацій міжнародної
мультидисциплінарної наукової
інтернет-конференції

Випуск 19

23-24 травня 2023 р.

ISSN 2786-6823 (print)

Тернопіль, Україна –
Переворськ, Польща
2023

УДК 001 (063)

«Світ наукових досліджень. Випуск 19»: матеріали Міжнародної мультидисциплінарної наукової інтернет-конференції, (м. Тернопіль, Україна – м. Переворськ, Польща, 23-24 травня 2023 р.) / [редкол. : О. Патряк та ін.] ; ГО «Наукова спільнота»; WSSG w Przeworsku. – Тернопіль: ФО-П Шпак В.Б. – 244 с.

Збірник наукових публікацій укладено за матеріалами доповідей наукової мультидисциплінарної інтернет-конференції «Світ наукових досліджень. Випуск 19», які оприлюднені на інтернет-сторінці www.economy-confer.com.ua

Оргкомітет:

Патряк Олександра Тарасівна, кандидат економічних наук, ЗУНУ;

Шевченко Анастасія Юрійвна, кандидат економічних наук, ТОВ «Школа для майбутнього»;

Яремко Оксана Михайлівна, кандидат юридичних наук, доцент, ЗУНУ;

Станько Ірина Ярославівна, кандидат юридичних наук, адвокат;

Назарчук Оксана Михайлівна, доктор філософії (Ph.D.), ДВНЗ «Київський національний економічний університет імені Вадима Гетьмана»;

Гомотюк Оксана Євгенівна, доктор історичних наук, професор, ЗУНУ;

Біловус Леся Іванівна, доктор історичних наук, кандидат філологічних наук, професор, ЗУНУ;

Недошитко Ірина Романівна, кандидат історичних наук, доцент, ЗУНУ;

Стефанишин Олена Василівна, кандидат історичних наук, доцент, ЗУНУ;

Ухач Василь Зіновійович, кандидат історичних наук, доцент, ЗУНУ;

Яблонська Наталія Мирославівна, кандидат філологічних наук, старший викладач, ЗУНУ;

Савчук Надія Антонівна, кандидат психологічних наук, доцент кафедри соціогуманітарних технологій ЛНТУ;

Яценко Василь Миколайович, кандидат педагогічних наук;

Рудакевич Оксана Мирославівна, кандидат філософських наук, ЗУНУ;

Русенко Святослав Ярославович, аспірант, Тернопільський національний педагогічний університет імені Володимира Гнатюка.

Адреса оргкомітету:

46005, Україна, м. Тернопіль, а/с 797

тел. +380977547363 e-mail: economy-confer@ukr.net

Оргкомітет конференції не завжди поділяє думку учасників. В збірнику максимально точно збережена орфографія і пунктуація, які були запропоновані учасниками. Повну відповідальність за достовірність несуть учасники, їх наукові керівники та рецензенти.

Всі права захищені. При будь-якому використанні матеріалів конференції посилання на джерело є обов'язковим. Усі роботи ліцензуються відповідно до Creative Commons Attribution 4.0 International License

ISSN 2786-6823 (print)

© ГО «Наукова спільнота» 2023

© Автори статей 2023

ЗМІСТ

Економічне спрямування

<i>Inna Tykhonova</i> IMPACT OF GLOBALIZATION ON SMALL AND MEDIUM-SIZED ENTERPRISES.....	12
<i>Maxim Bendiak</i> FEATURES OF EXPORT AND IMPORT OPERATIONS DURING THE FULL-SCALE WAR IN UKRAINE.....	13
<i>Oleksandra Tsoma</i> THE IMPACT OF HRYVNIA INFLATION ON THE LIVES OF UKRAINIANS. CAUSES OF HRYVNIA INFLATION.....	15
<i>Антонюк Павло Олегович, Антонюк Олег Петрович, Ступницька Тетяна Михайлівна, Баранюк Христина Олександрівна</i> АНАЛІЗ ОСОБЛИВОСТЕЙ ЗОВНІШНЬОЇ ТОРГІВЛІ УКРАЇНИ В УМОВАХ ВІЙНИ.....	18
<i>Богачова Ася Володимирівна, Пазич Аліна Павлівна</i> МОДЕЛЬ КАНО ДЛЯ ОЦІНКИ ЗАДОВОЛЕНОСТІ КЛІЄНТІВ В ЕЛЕКТРОННІЙ КОМЕРЦІЇ ПРИ ФОРМУВАННІ ЕФЕКТИВНОЇ СТРАТЕГІЇ ІНТЕРНЕТ-МАРКЕТИНГУ.....	21
<i>Коплик Богдан Олександрович</i> УДОСКОНАЛЕННЯ СИСТЕМИ УПРАВЛІННЯ ЯКІСТЮ ПРОДУКЦІЇ НА ПІДПРИЄМСТВІ.....	24
<i>Корнієнко Антоніна Петрівна</i> ВПРОВАДЖЕННЯ ЕЛЕКТРОННОГО ДОКУМЕНТООБІГУ НА ПІДПРИЄМСТВІ.....	26
<i>Кузьменко Оксана Василівна, Сергєєва Олена Романівна</i> СТАН ТА АНАЛІЗ РИНКУ ПРИРОДНОГО ГАЗУ В УКРАЇНІ.....	28
<i>Полухіна Анастасія Юрївна, Куделя Юлія Іванівна, Артюх Тетяна Миколаївна</i> КОРИСНІСТЬ СУХИХ СНІДАНКІВ У ДИТЯЧОМУ ХАРЧУВАННІ.....	30
<i>Пономаренко Євгенія Анатоліївна</i> МІЖНАРОДНІ ПРОГРАМИ СПРИЯННЯ ЕКСПОРТУ ТОВАРІВ З УКРАЇНИ.....	37

Самсонова Ірина Альбертівна, Соріна Оксана Олександрівна
**УКРАЇНСЬКА МОДЕЛЬ СУЧАСНОГО МЕНЕДЖМЕНТУ:
ТЕНДЕНЦІЇ ТА ОСОБЛИВОСТІ РОЗВИТКУ.....39**

Інформаційні системи і технології

Журавель Яна Вікторівна **ДИСТАНЦІЙНЕ НАВЧАННЯ,
ЯК ЄДИНИЙ ІНСТРУМЕНТ ЗДОБУВАННЯ ВИЩОЇ ОСВІТИ
В УМОВАХ ВОЄННОГО СТАНУ В УКРАЇНІ.....42**

*Карпенко Вячеслав Васильович, Ткачов Владислав Олексійович,
Прищеп Ігор Вікторович* **ОСОБЛИВОСТІ ТЕСТУВАННЯ
СИСТЕМ ШТУЧНОГО ІНТЕЛЕКТУ.....44**

Ковилін Єгор Романович, Яковлева Марія Антонівна
**ІНФОРМАЦІЙНА СИСТЕМА ПРОВЕДЕННЯ ПРОЦЕСУ
LIVENESS DETECTION ЗА ДОПОМОГОЮ AWS.....46**

Никифорок Максим Романович **ІНТЕЛЕКТУАЛЬНА СИСТЕМА
РЕГУЛЮВАННЯ ТРАФІКУ (АДАПТИВНЕ ПЕРЕМІКАННЯ
СВІТЛОФОРІВ).....49**

Педагогічні науки

Білан Олександра Іванівна, Косик Ірина Богданівна
**ДИДАКТИЧНА ГРА ЯК ЗАСІБ ФОРМУВАННЯ ЗВУКОВОЇ
КУЛЬТУРИ МОВЛЕННЯ У ДІТЕЙ ДОШКІЛЬНОГО ВІКУ.....52**

Білан Олександра Іванівна, Чайка Юлія Ігорівна
**РОЗВИТОК ТВОРЧИХ ЗДІБНОСТЕЙ ДІТЕЙ СТАРШОГО
ДОШКІЛЬНОГО ВІКУ ЗАСОБОМ ЗОБРАЖУВАЛЬНОЇ
ДІЯЛЬНОСТІ.....56**

Гриценко Олександр Петрович, Пушкарьова Тамара Олексіївна
**КРЕАТИВНИЙ ПІДХІД ДО СТВОРЕННЯ ІННОВАЦІЙНОГО
ПІДРУЧНИКА З ПРИРОДНИЧО-МАТЕМАТИЧНИХ
ДИСЦИПЛІН.....59**

*Єрічева Тамара Юрійвна, Песоцький Андрій Андрійович,
Зазера Микита Васильович* ПРОБЛЕМИ ОЗДОРОВЧОГО
ФІЗИЧНОГО ТРЕНУВАННЯ НАСЕЛЕННЯ УКРАЇНИ.....62

Іжко Євгенія Станіславівна ЄВРОПЕЙСЬКЕ МОВНЕ
ПОРТФОЛІО ЯК ЕФЕКТИВНИЙ ЗАСІБ РОЗВИТКУ У
СТУДЕНТІВ–ФІЛОЛОГІВ НАВИЧОК САМОКОНТРОЛЮ
ПІД ЧАС АВТОНОМНОГО НАВЧАННЯ.....64

Лиманська Ольга Вікторівна, Бугаєць Наталія Анатоліївна
УЧАСТЬ В КУЛЬТУРНО-ОСВІТНІХ ПРОЕКТАХ ЯК ЗАСІБ
ПРОФЕСІЙНОГО ВДОСКОНАЛЕННЯ
СТУДЕНТІВ-ХОРЕОГРАФІВ.....69

*М'якина Олександр Володимирович, Пересадин Микола
Олександрович, Пунова Олександра Леонідівна, Вашева Анастасія
Олегівна* БІОГРАФІЯ В МЕДИЧНІЙ ІСТОРІОГРАФІЇ ЯК
СПОСІБ ВИХОВАННЯ ТА НАВЧАННЯ МАЙБУТНІХ
МЕДИКІВ.....75

Хурсенко Світлана Миколаївна ВИЗНАЧЕННЯ МІСЦЯ І РОЛІ
ІНЖЕНЕРНОЇ ПЕДАГОГІКИ У СИСТЕМІ ПІДГОТОВКИ
СУЧАСНИХ ФАХІВЦІВ ЧЕРЕЗ ПРИЗМУ ПРИНЦИПІВ.....77

Психологічні науки

Готич Вікторія Олександрівна МЕТОДИКА «ПЕРЕЛІК
ЖИТТЄВИХ ПОДІЙ», ЯК ЕФЕКТИВНИЙ ІНСТРУМЕНТ
ВИЗНАЧЕННЯ ПОТЕНЦІЙНО ТРАВМАТИЧНИХ
ПОДІЙ ЖИТТЯ РЕСПОНДЕНТА.....79

Омельченко Надія Сергіївна ПСИХОДЕЛІЧНО-АСИСТОВАНА
ТЕРАПІЯ ЯК МЕТОД БОРОТЬБИ З ПТСР ТА ДЕПРЕСІЄЮ,
ЩО РЕЗИСТЕНТНІ ДО ЛІКУВАННЯ.....80

Слута Ірена Євгенівна БІОХАКІНГ, БОДІХАКІНГ ТА
НЕЙРОХАКІНГ ЯК ФАКТОРИ САМОВДОСКОНАЛЕННЯ
МЕНТАЛЬНОГО ЗДОРОВ'Я ЛЮДИНИ89

Ткаліч Катерина Олександрівна ПСИХОЛОГІЧНІ ЗАСАДИ
ОЦІНКИ ВІЗУАЛЬНОЇ КОМПОЗИЦІЇ.....92

***Шерешкова Інга Ігорівна* МЕТОДОЛОГІЧНІ ПІДХОДИ
ДОСЛІДЖЕННЯ ПСИХОЛОГІЧНОГО САМОЗАХИСТУ
ВІЙСЬКОВОСЛУЖБОВЦІВ ЗБРОЙНИХ СИЛ УКРАЇНИ
ВІД НЕГАТИВНОГО ВПЛИВУ МЕДІАПЕРЦЕПТИВНОЇ
КОМУНІКАЦІЇ.....94**

Юридичні науки

***Віннікова Олександра Олександрівна*
ПОНЯТТЯ ТА СУТНІСТЬ ЮРИДИЧНОЇ ОСОБИ, ЇЇ ОЗНАКИ.....98**

***Лиманський Павло Павлович* ПРАВОВЕ РЕГУЛЮВАННЯ
НАУКОВОЇ ДІЯЛЬНОСТІ НАУКОВО-ПЕДАГОГІЧНИХ
ПРАЦІВНИКІВ: ОСНОВНІ ПОНЯТТЯ.....102**

***Пивоваров Володимир Володимирович, Ворожбіт-Горбатюк
Вікторія Вікторівна* ХРАНИТЕЛЬ КРАЩИХ ТРАДИЦІЙ
КРИМІНАЛЬНО-ВИКОНАВЧОГО ПРАВА.....105**

***Потій Кирило Олександрович* РОЗВИТОК ПРАВА
ІНТЕЛЕКТУАЛЬНОЇ ВЛАСНОСТІ В ЄВРОПІ.....107**

Філософські науки

***Бойченко Тарас Олегович*
ОСНОВНІ ЕТАПИ РОЗВИТКУ УКРАЇНСЬКОЇ МІФОЛОГІЇ.....110**

***Бочарова Анастасія Олександрівна, Пінчук Євгеній Анатолійович*
ФІЛОСОФІЯ РОЗВИТКУ ОСОБИСТОСТІ ЛЮДИНИ
ЧЕРЕЗ СПОРТИВНУ ДІЯЛЬНІСТЬ.....112**

Культурологія

***Козеняшева Ірина Іванівна* УКРАЇНСЬКІ КОМПОЗИТОРИ
60-70 РОКІВ ХХ СТОЛІТТЯ – ТРАДИЦІЇ І НОВАТОРСТВО.....115**

***Соболевська Світлана Олександрівна* РОЛЬ ТРАДИЦІЙНОЇ
ЯПОНСЬКОЇ ЛЯЛЬКИ У МІЖКУЛЬТУРНІЙ КОМУНІКАЦІЇ.....117**

Філологічні науки

Maryna Hlukhovska ONLINE ASSESSMENT TOOLS OF
CADETS' FOREIGN LANGUAGE KNOWLEDGE.....120

Благорозумна Анна Віджайвна
ІСТОРІЯ РОЗВИТКУ НІМЕЦЬКИХ НАЗВ МІСЯЦІВ.....123

Воронцов Олександр Сергійович GRAMMATICAL PROBLEMS
OF ENGLISH-UKRAINIAN TRANSLATION.....125

Горбань Радомир Ігорович РОЛЬ СИМВОЛІВ В ЗНАЧЕННІ
АНГЛІЙСЬКИХ СКОРОЧЕНЬ ТА АБРЕВІАТУР.....126

Кулина Ірина Георгіївна
РОЛЬ ТАБУ У ЗМІНІ ЛЕКСИЧНОГО СКЛАДУ МОВИ.....128

Латигіна Алла Григорівна, Латигіна Наталія Анатоліївна
ІГРОВІ ФОРМИ ТА МЕТОДИ ПІДГОТОВКИ МАЙБУТНІХ
ФАХІВЦІВ В ГАЛУЗІ ПОЛІТИЧНОЇ ЛІНГВІСТИКИ
НА ЗАНЯТТЯХ З ІНОЗЕМНОЇ МОВИ.....130

Петрик Лілія Миколаївна СЛОВОТВОРЕННЯ ТА ЙОГО
РОЗВИТОК У ДАВНЬОВЕРХНЬОНІМЕЦЬКІЙ МОВІ.....133

Пінчук Олександр Андрійович CLASSIFICATION OF AVIATION
TERMINOLOGY IN SCIENTIFIC AND TECHNICAL TEXTS.....136

Постнікова Еліна Ігорівна ЗАДАЧІ ТА ОСОБЛИВОСТІ
ОРФОГРАФІЧНОЇ НОРМИ. ОРФОГРАФІЧНІ ПРИНЦИПИ.....138

Сластьон Сабріє Едемівна, Кірєєва Ілона Ахмедівна
ФЕНОМЕН ТРАВМИ В МАЛІЙ ПРОЗІ УРІЄ ЕДЕМОВОЇ
(НА МАТ-ЛІ ОПОВІДАННЯ "ANA ALĞIŞI").....143

Мистецтвознавство

Лосик Марія Василівна КЕРАМІКА З АРХЕОЛОГІЧНОЇ
ПАМ'ЯТКИ ПРИЙМА І НА ЛЬВІВЩИНІ (за матеріалами
археологічних знахідок).....149

Семенюк Оксана Михайлівна **ТРАНСФОРМАЦІЯ ОПЕРНОГО
ЖАНРУ НА ПРИКЛАДІ ОПЕРИ «ЕНЕЇДА» М. ЛИСЕНКА
ТА С. БЕДУСЕНКА: ІСТОРИЧНИЙ КОНТЕКСТ
ТА МУЗИЧНІ ВПЛИВИ.....155**

Географічні науки

Хіміч Марія Ігорівна **ГЕОГРАФІЧНІ ПЕРЕДУМОВИ
ГЕНЕЗИ ГОШІВСЬКОГО МОНАСТИРЯ
ЯК САКРАЛЬНОГО ОБ'ЄКТА.....161**

Політичні науки

Vladyslava Kot **FULL SCALE RUSSIAN AGGRESSION
AGAINST UKRAINE: CAUSES, CONSEQUENCES
AND LESSONS OF HYBRID WARFARE.....164**

Махсма Степан Григорович
**ОСНОВНІ МОДЕЛІ ФУНКЦІОНУВАННЯ ОРГАНІВ
МІСЦЕВОГО САМОВРЯДУВАННЯ.....167**

Державне управління

Жуковська Валентина Миколаївна, Шевченко Валерія Юрївна
**ЕКОЛОГІЧНІ ПРАКТИКИ В МЕНЕДЖМЕНТІ
ПІДПРИЄМСТВА.....169**

Звірич Віталій Васильович **СТРАТЕГІЧНИЙ АНАЛІЗ
ПЕРСПЕКТИВ РОЗВИТКУ ПУБЛІЧНОГО УПРАВЛІННЯ
ПЕРСОНАЛОМ У ГАЛУЗІ ОХОРОНИ ЗДОРОВ'Я В УКРАЇНІ.....170**

Зубрицький Олександр Володимирович **ДО ПИТАННЯ
РЕФОРМУВАННЯ СИСТЕМИ СУДОУСТРОЮ В УКРАЇНІ.....172**

Стеців Ірина Семенівна **ПРОБЛЕМИ МИТНОГО КОНТРОЛЮ
СУБ'ЄКТІВ АПК ЯК ІНСТРУМЕНТУ ЕКОНОМІЧНОГО
МЕХАНІЗМУ ДЕРЖАВНОГО УПРАВЛІННЯ
ПРОДОВОЛЬЧОЮ БЕЗПЕКОЮ.....174**

**Титаренко Олександр Русланович ПІДВИЩЕННЯ ЯКОСТІ
КАДРОВОГО ВІДБОРУ ДО ПАТРУЛЬНОЇ ПОЛІЦІЇ
(НА ПРИКЛАДІ ВОЛИНСЬКОЇ ОБЛАСТІ).....176**

Медичні науки

**Акопова Марія Хачатурівна ПРОВЕДЕННЯ ІНТУБАЦІЇ
ТРАХЕЇ НА ДОГОСПІТАЛЬНОМУ ЕТАПІ У ЛЮДЕЙ
З НАДЛИШКОВОЮ ВАГОЮ.....179**

**Бадалов Заур Адалят огли, Винокурова Ольга Миколаївна,
Соломенник Ганна Олегівна ОЦІНКА ПОШИРЕНOSTІ ГЕПАТИТУ
А СЕРЕД НАЙБІЛЬШ УРАЗЛИВИХ ВЕРСТВ НАСЕЛЕННЯ
ПІД ЧАС ВІЙСЬКОВИХ ДІЙ НА ТЕРИТОРІЇ УКРАЇНИ
ЗА ПЕРІОД З БЕРЕЗНЯ 2022 РОКУ ПО БЕРЕЗЕНЬ 2023 РОКУ.....180**

**Олейнічук Валерій Вікторович, Савельєва Наталія Миколаївна,
Костюк Микола Михайлович МЕДІАРІРЕ – ПЕРСПЕКТИВИ
ЗАСТОСУВАННЯ У ДИСТАНЦІЙНОМУ НАВЧАННІ.....182**

**Піскур Зоряна Іванівна, Костик Ольга Петрівна,
Чуловська Уляна Богданівна, Галишич Наталя Миронівна,
Сахелашвілі-Біль Ольга Іванівна
ОН-ЛАЙН НАВЧАННЯ ОЧИМА СТУДЕНТІВ-МЕДИКІВ
В УМОВАХ ПАНДЕМІЇ COVID-19 ТА ВІЙНИ В УКРАЇНІ.....185**

**Рейзвіх Ольга Едуардівна, Сухомейло Данило Олександрович,
Іванов Віталій Степанович СТОМАТОЛОГІЧНА ДОПОМОГА
ДІТЯМ В УМОВАХ ВІЙСЬКОВОГО СТАНУ.....189**

**Тімченко Наталія Федорівна, Кучерова Анна Костянтинівна,
Берега Оксана Олександрівна
ФАКТОРИ РИЗИКУ, ЯКІ ПРИ ПОЄДНАНІЙ ДІЇ
ПРОВОКУЮТЬ НЕВИНОШУВАННЯ ВАГІТНОСТІ.....192**

**Юськів Маріанна Віталіївна
ДЕФІЦИТ ВІТАМІНУ В-12 І ПЕРНІЦІОЗНА АНЕМІЯ ПРИ
ЗАХВОРЮВАННЯХ ЩИТОПОДІБНОЇ ЗАЛОЗИ.....194**

*Ярошенко Олена Григорівна, Савельєва Наталія Миколаївна,
Олейнічук Валерій Вікторович* ДОСВІД ПРОВЕДЕННЯ
ЕКЗОГЕННОЇ ПРОФІЛАКТИКИ КАРІЄСУ У ДІТЕЙ,
ЯКІ ПЕРЕБУВАЛИ НА ШТУЧНОМУ ВИГОДОВУВАННІ.....197

Фармацевтичні науки

*Паламар Аліна Олександрівна, Ключко Анастасія Анатоліївна,
Паліброда Надія Михайлівна, Грозав Аліна Миколаївна*
АНАЛІЗ АСОРТИМЕНТУ ПРОТИТУБЕРКУЛЬОЗНИХ
ПРЕПАРАТІВ ПРЕДСТАВЛЕНИХ НА ФАРМАЦЕВТИЧНОМУ
РИНКУ УКРАЇНИ.....200

Сікорин Уляна Богданівна, Майка Ольга Василівна
АНАЛІЗ МІСЦЕВОАНЕСТЕЗУЮЧИХ ЛІКАРСЬКИХ
ЗАСОБІВ.....206

*Сікорин Уляна Богданівна, Рибак Соломія Василівна,
Чабан Надія Василівна, Гурик Галина Олексіївна*
МОНІТОРИНГ ХІМІЧНОГО СКЛАДУ ВОДИ З ПРИРОДНИХ
ДЖЕРЕЛ НА ТЕРИТОРІЇ ІВАНО-ФРАНКІВСЬКОЇ ОТГ.....207

Біологічні науки

Гузенко Юлія Олександрівна, Ліновицька Віта Михайлівна
ЦЕЛЮЛОЛІТИЧНА АКТИВНІСТЬ БАЗИДІЄВОГО
ДЕРЕВОРУЙНУЮЧОГО ГРИБА SCHIZOPHYLLUM
COMMUNE.....210

Дубинська Світлана Миколаївна, Кучеренко Ольга Валентинівна
РОЛЬ ФІЗІОЛОГІЇ ЛЮДИНИ У ПІДГОТОВЦІ ФАХІВЦІВ
СПОРТИВНОЇ СФЕРИ.....213

Сергієнко Дарина Сергіївна, Ліновицька Віта Михайлівна
АКТИВНІСТЬ ЕКЗОГЛЮКАНАЗИ У БАЗИДІЄВОГО
ГРИБА SCHIZOPHYLLUM COMMUNE.....215

Фізико-математичні науки

Tetiana Mykhailivna Mazur, Marian Oleksiiovych Halushchak
EFFECTIVE KINETIC PARAMETERS OF SnTe THIN FILMS.....219

Українець Наталія Анатоліївна РОЗВ'ЯЗАННЯ ЗАДАЧ
ТЕОРІЇ ПОТЕНЦІАЛУ ДЛЯ НАПІВПРОСТОРУ З
НЕСКІНЧЕННОЮ ЦИЛІНДРИЧНОЮ ПОРОЖНИНОЮ
УЗАГАЛЬНЕНИМ МЕТОДОМ ФУР'Є.....221

Технічні науки

Азізов Талят Нуредінович, Кочкар'єв Дмитро Вікторович
ДО РОЗРАХУНКУ ЗАЛІЗОБЕТОННИХ ПЕРЕКРИТТІВ
З ВРАХУВАННЯМ МОДЕЛЮВАННЯ ТА
ТРИЩИНОУТВОРЕННЯ.....223

Белінський Володимир Олексійович, Кухар Віктор Юрійович
МОДЕРНІЗАЦІЯ ШЛІФУВАЛЬНОГО ВЕРСТАТУ SMP120.....229

Власюк Ганна Григорівна ЩОДО РОБОТИ З НЕЙРОМЕРЕЖАМИ
ДЛЯ ПРИСКОРЕННЯ ІСНУЮЧИХ МЕТОДІВ МОДЕЛЮВАННЯ
ТА АНІМАЦІЇ У ПРОГРАМІ BLENDER.....232

Войтенко Інга Володимирівна ВИЗНАЧЕННЯ НАВАНТАЖЕННЯ
НА ЗАГЛИБЛЕНІ СТІНИ БОМБОСХОВИЩ.....235

Горбатов Олександр Сергійович, Кухар Віктор Юрійович
ПРОЄКТУВАННЯ КОРПУСНОЇ СИСТЕМИ СІТЧАСТОГО
ФІЛЬТРА ТЕХНІЧНОЇ ВОДИ ФСЦ-800.....238

Елькін Юрій Генріхович, Воїнов Олександр Петрович
ПРОБЛЕМАТИКА РОЗВИТКУ ПРОМИСЛОВИХ
КОТЕЛЬНО-ТОПКОВИХ СИСТЕМ.....241

Могутова Валентина Федорівна ДОСЛІДЖЕННЯ
ЕФЕКТИВНОСТІ ВИДІВ ПАКУВАННЯ МОЛОКА.....243

IMPACT OF GLOBALIZATION ON SMALL AND MEDIUM-SIZED ENTERPRISES

Inna Tykhonova

621omb gr. junior bachelor,

National Aerospace University named after N.E. Zhukovsky

"Kharkiv Aviation Institute"

Language advistor: Natalia Zjubanova

senior lecturer of Foreign Languages Department,

National Aerospace University named after N.E. Zhukovsky

"Kharkiv Aviation Institute"

Internet address of the article on the web-site:

<http://www.economy-confer.com.ua/full-article/4531/>

Globalization has had a significant impact on businesses of all sizes, particularly on small and medium-sized enterprises (SMEs). This study aims to explore the effects of globalization on SMEs and the challenges they face in the global market. The impact of globalization on SMEs has been widely studied in recent years. Globalization has created new opportunities for SMEs to expand their markets, access new customers and suppliers, and gain new knowledge and expertise. However, it has also increased competition, reduced profit margins, and created new challenges for SMEs, including cultural differences, intellectual property rights, and access to finance and technology.

According to a report by the International Trade Centre (ITC) SMEs are responsible for 60-70% of employment in developing countries and are key drivers of economic growth and poverty reduction.

However, SMEs face significant challenges in the global market, with up to 50% failing within the first five years of operation, according to the Small Business Administration (SBA) in the United States.

A survey by the World Bank found that access to finance is a major challenge for SMEs, with only 40% of SMEs having access to formal financial services.

The same survey found that SMEs also face significant regulatory barriers, with only 11% of SMEs having access to export financing and 16% having access to government export support programs.

This study is based on a review of recent academic literature, including journal articles and reports published between 2020 and 2022. Data was collected through a qualitative analysis of the literature, using thematic analysis to identify key themes and issues.

The study found that globalization has both positive and negative effects on SMEs. On the one hand, it offers new opportunities for growth and expansion, but on the other hand, it creates new challenges that SMEs must overcome to remain

competitive. The main challenges faced by SMEs in the global market include cultural differences, intellectual property rights, access to finance and technology, and regulatory barriers.

SMEs need to adapt to the challenges and opportunities of globalization to remain competitive in the global market. This requires strategic planning, innovation, and investment in human capital and technology. SMEs can also benefit from collaboration and networking with other SMEs and larger businesses to leverage their strengths and overcome their weaknesses.

References:

1. Oliveira, L., Fleury, A., Johanson, M. Home country effects on SME's non-predictive internationalization. Under development.
2. Tovstiga, G., & Berthon, P. (2022). The SME dilemma in globalization: Navigating the challenges of global business models. *Journal of International Business Studies*, 53 (3), 345-360.
3. World Bank (2021). *World Development Indicators 2021*. Washington, DC: World Bank Group.
4. Johanson, M., & Oliveira, L. The performance of decisionmaking strategies in SME internationalization. Under development.
5. Dzisi, E.K., Amoah, A.F., & Wu, T. (2021). Impact of globalization on small and medium enterprises: Evidence from Ghana. *Journal of Small Business Management*, 59 (2), 411-425.

FEATURES OF EXPORT AND IMPORT OPERATIONS DURING THE FULL-SCALE WAR IN UKRAINE

Maxim Bendiak

*Faculty of Trade and Marketing, course II,
group 23, specialty Logistic Activity, State University
of Trade and Economics, Kyiv, Ukraine*

Scientific supervisor: Fokina-Mezentseva Kateryna

*Doctor of Sciences in Economics,
Professor of the Department of International Management*

Internet address of the article on the web-site:

<http://www.economy-confer.com.ua/full-article/4561/>

According to the information provided by the Ministry of Finances, the export of Ukrainian goods was cut down two times, while the export decreased more than three times. With this in mind the government strives to tackle the challenges which were brought about by the Russian invasion. Since 2015 it has been prohibited to ship most of Russian goods to Ukraine, but some types of goods haven't faced these restrictions. Embargo hasn't been put on the goods, whose country of origin is Belarus, because this country isn't considered to be a country – aggressor.

Meanwhile, it is almost impossible to ship goods from Belarus to Ukraine, because all the checkpoints are closed. With the exception of this fact, the government has prohibited to spread products around our country, which has been produced in Belarus.

Import

Currently customs formalities are carried out with a simplified procedure. The government allowed to submit declarations without issuing a previous declaration or by submitting a declaration, filled as usually, at any customs authority. Declaration of such goods is done without implementation of measures of non-tariff of foreign economic activity (except for state export control).

During the first 10 months of 2022 import was equal to 44 milliard \$. The downfall of import wasn't as significant as the downfall of export. The leaders of import: Chinese (15%), Poland takes the second position in this rating (almost 10%). Some countries managed to go up this "import ladder", for instance the USA supplanted Belarus.

Export

At the beginning of 2022 the Ukrainian export was expected to show positive dynamics. But in March our country underwent a collapse of delivery and shipping. Only in May the slow revival could be traced. If we compare 2021 and 2022, we can find out that the export declined by 32%.

In March 2023 Ukraine extended the quantity of export of agricultural products by 12%. It is equal to almost 8 million tons. It should be mentioned, that 51 % of export was committed owing to "grain corridor", and the another part by using alternative ways of transportation.

Why is the export of paramount importance?

According to questionnaire, a substantial number of businesses are strongly convinced, that the main hindrance to revival of business processes is the lack of solvent clients. As a consequence, they stress the importance of export, as one of the ways to overcome major challenges related to business and economy. It goes without saying, that producers can enter the foreign market and find new clients, that are able to pay for the provided services and goods. As a result, companies will be enabled to replenish the state treasury by paying taxes.

Analyzing this table, we can gather that the highest level of export was tracked in January, while in February these digits started to decline because of all-out war in our country. The trend was particularly visible in March 2022 and April (-50% and -51% respectively). The dynamic of export in 2022 wasn't satisfying. The declination added up to -30, 9%. If we compare 2021 and 2022 we can see, that there was a great difference in an amount of money received from export operations. The grain was of vitally important to export, because it possesses the most significant role.

References:

1. Положення «Про митну службу України» 1991. № 25. ст. 13. URL: <https://customs.gov.ua/polozhennia> (дата звернення: 02.04.2023)
2. Інтернет-стаття «Експорт з України під час війни: як змінилася структура поставчань» URL: <https://www.epravda.com.ua/columns/2022/10/24/692959/> (дата звернення: 01.08.2022)
3. Україна експортувала майже 100 мільйонів тонн продукції у 2022 році. URL: https://export.gov.ua/news/4389-u_2022_rotsi_ukraina_eksportovala_maizhe_100 mln_tonn (дата звернення 05.01.2023)
4. «Менеджмент зовнішньоекономічної діяльності підприємств» А. Р. Дунська, К. О. Кузнецова. С. 123-126 URL: https://ela.kpi.ua/bitstream/123456789/50100/1/ManagD_2022_konspekt.pdf (дата звернення 04.02.2023)

THE IMPACT OF HRYVNIA INFLATION ON THE LIVES OF UKRAINIANS. CAUSES OF HRYVNIA INFLATION

Oleksandra Tsoma

*621emb gr. jb, National Aerospace University
named after N.E. Zhukovsky "Kharkiv Aviation Institute"*

Language advistor: Natalia Zjubanova

*senior lecturer of Foreign Languages Department,
National Aerospace University named after N.E. Zhukovsky
"Kharkiv Aviation Institute"*

Internet address of the article on the web-site:

<http://www.economy-confer.com.ua/full-article/4564/>

Inflation (from the Latin inflatio) is a long-term increase in the general level of prices, which reflects a decrease in the purchasing power of a monetary unit.

Inflation not only leads to severe socio-economic consequences, but under its conditions, the effectiveness of action is lost and the instruments of macroeconomic regulation are deformed, and therefore there must be a state of "manageability" of inflationary processes.

Formulation of the problem. The importance of properly designed and integrated anti-inflation policy measures cannot be underestimated. After all, inflation is one of the most acute problems of modern economic development in Ukraine and in many countries of the world, negatively affecting all aspects of society. A high level of inflation destroys the monetary system, provokes the flight of national capital abroad, weakens the national currency, contributes to its displacement in domestic circulation by foreign currency, and undermines the state budget financing possibilities. Due to the fact that inflation has a negative impact on the life of society as a whole, it occupies one of the first places among the most acute and urgent problems related to the economic development of Ukraine.

The result of its progression is the devaluation of labor, the destruction of savings of legal entities and individuals, the hindrance of long-term investments and general economic growth. That is why the chosen topic should be considered relevant.

Inflation in practice. For January-February, inflation in the consumer market amounted to 2.3%. This means that the prices of consumer goods increased by 2.3% in two months. That package of products, which at the beginning of the year cost UAH 1,000, as of the end of February cost UAH 1,023. This seems like a small increase in prices, but it is only a short-term measure of inflation. If you look at this phenomenon over a longer period, its true essence is revealed. So, for example, for the years 2016-2020, the total inflation is exactly 45%. This means that the prices of consumer goods have increased by 45% over the past 5 years. A package of products, which at the beginning of 2016 cost UAH 1,000, will cost UAH 1,450 at the end of 2020.

Against the background of military and political threats and weak economic growth of Ukraine, in order to minimize inflationary risks, it is necessary to:

- stop attempts to suppress inflation by changes in the key rate, which do not yield results in conditions of weak monetary transmission and the dominance of non-monetary factors of inflation;

- direct the efforts of monetary policy to the development of the monetary transmission mechanism (involvement of operations of real economy subjects in the sphere of monetary relations of the banking system), including using the tools of targeted refinancing of bank loans and changes in the design of interest rates for deposit and credit operations of the central bank;

- ensure balanced communications regarding the state of the foreign exchange market in order to prevent its destabilization and the generation of pro-inflationary influence on the part of the exchange rate;

- conduct negotiations with international partners regarding Ukraine's access to external loans from official creditors at an acceptable cost in order to level debt risks of the exchange rate;

- resume operations of the central bank on the secondary market of government bonds with the aim of normalizing the quotation of OVDP rates and bringing them into

line with the level of risk. Create an institute of market makers in the government bond market (modeled on the model of primary dealers of government bonds launched in Georgia in 2020 as a result of the technical assistance mission of the IMF)

At the same time, rather moderate GDP growth is laid down in the memorandum on cooperation between Ukraine and the IMF – 1%. Since in 2022 the economy of Ukraine could shrink by a third, such growth is on the verge of statistical error.

Ultimately, whether economic recovery will begin in 2023 depends on a number of non-economic factors: terrorist attacks by Russia, prospects for a diplomatic settlement, the availability of sufficient weapons in the Armed Forces, new waves of mobilization in the aggressor country, and Belarus' potential participation in the war.

References:

1. Keynes J.M. The general theory of Employment, interest and money / J.M. Keynes. – M.: Gelios APB, 2002. – 352 p.
2. Friedman Milton. (1996) Quantity theory of money / Milton Friedman. – M.: Deal. – 109 p.
3. Gal`chinskiy A. S. (2002) The basics of economical knowledge: course book / A. S. Gal`chinskiy, P. S. Eshchenko, Y. I. Palkin: – 2nd edition, revised and supplemented. – K.: High. – 543 p.: ill.
4. Savluk M. I. (2011) Money and credit: handbook. – 6th ed., revised and supplemented. / M. I. Savluk, A. M. Moroz, I. M. Lapenko and others. K.: KNEU – 589 p.
5. Krush P.V. (2010) Inflation: essence, form and evaluation: handbook / P.V. Krush, O. V. Klimenko. K.: The centre of educational literature. – 288 p.
6. Martsin V. S. (2013) A few concepts of regulation of inflationary processes at the present stage of economy development / V. S. Martsin // Economy of development. – No 1 (65). – P.42-48.
7. Baranovskiy O. I. (2004) Financial security in Ukraine (methodology of evaluation and mechanism of providing): [monograph] / O. I. Baranovskiy. – K.: Kyiv national trade and economic university. – 759 p.

АНАЛІЗ ОСОБЛИВОСТЕЙ ЗОВНІШНЬОЇ ТОРГІВЛІ УКРАЇНИ В УМОВАХ ВІЙНИ

Антонюк Павло Олегович

кандидат економічних наук, старший науковий співробітник,
відділ ринкових механізмів і структур, Державна установа
«Інститут ринку та економіко-екологічних досліджень
Національної академії наук України»
ORCID: 0000-0002-8100-2563

Антонюк Олег Петрович

кандидат економічних наук, доцент кафедра обліку та аудиту,
Одеський національний технологічний університет
ORCID: 0000-0002-9182-4982

Ступницька Тетяна Михайлівна

кандидат економічних наук, доцент кафедра обліку та аудиту,
Одеський національний технологічний університет
ORCID: 0000-0002-2517-2795

Баранюк Христина Олександрівна

Ph.D., доцент кафедра обліку та аудиту,
Одеський національний технологічний університет
ORCID: 0000-0002-3346-0332

Інтернет-адреса публікації на сайті:

<http://www.economy-confer.com.ua/full-article/4596/>

Вторгнення Росії в Україну вплинуло на різні сфери економічної активності, в тому числі, і на зовнішню торгівлю, яка виступає основним джерелом надходження іноземної валюти. Військові дії визвали зменшення експортних поставок і скорочення валютної виручки в той час як розширення масштабів війни багатократно збільшує потреби іноземної валюти.

Метою дослідження являється оцінка динаміки та структури експортно-імпортних операцій в 2021-2022 рр., а також можливостей для певного поліпшення результатів зовнішньої торгівлі. В процесі дослідження широко використовувалися статистична інформація та методи і прийоми аналізу.

В останні передвоєнні роки Україна стабільно нарощувала експорт товарів. Так, за період 2017-2021 рр. весь товарний експорт зріс з 42265 млн. дол. в 2017 р. до 68072 млн. дол. в 2021 р., тобто на 161,1 %, а агропродовольчих товарів з 17757 млн. дол. до 27708 млн. дол. – на 156,0 %. В 2021 р. обсяги експорту товарів були самими високими за період незалежності держави. Варто зазначити, що починаючи з 2014 р. агропродовольчі товари стають важливим експортним товаром України, потіснивши на друге місце недорогоцінні метали та виробы з них.

Війна суттєво вплинула на обсяги експорту. Ще в січні-лютому 2022 р. експорт товарів показував дуже позитивну динаміку – зростання до аналогічного періоду попереднього року становило 135,6 %. Проте в наступні місяці

спостерігався різкий спад, що явилось результатом дії багатьох факторів до яких варто включити наступні: скорочення виробництва, блокування портів і проблеми з логістикою, втрата конкурентоспроможності через зростання термінів поставок і втрат з перевезенням, втрата зовнішніх ринків збуту, в т.ч. повна зупинка експорту до деяких країн СНД. В кварталному розрізі найважливіший спад експорту припав на другий квартал, коли його рівень опустився до 8632 млн. дол., проти 14100 млн. дол. в першому. Розблокування одеських портів дозволило збільшити товарний експорт до 10333 млн. дол. в третьому кварталі і 11084 млн. дол. в четвертому. Попри це в порівнянні з попереднім роком експорт скорочувався і темпи спаду зростали з кожним кварталом, про що свідчать ряд індексів: перший квартал – 1,0290; перше півріччя – 0,7598; три квартали – 0,6862; весь рік – 0,6487. Результати товарного експорту з України наведено в табл. 1.

Як видно з даних табл. 1 скорочення експорту має місце по товарах усіх розділів (XXI) згідно з УКТЗЕД але найменше спостерігається по агропродовольчих товарах, а саме з 27,7 млрд. дол. в 2021 р. до 23,4 млрд. дол. в 2022 р., тобто на 15,6 %. Помірне скорочення агропродовольчого експорту в порівнянні з товарами інших розділів від VI до XXI збільшує частку агропродовольчих товарів в усьому товарному експорті з 40,7 % в 2021 р. до 53,0 % в 2022 р. Нині агропродовольча продукція – основний експортний товар України. Такі суттєві зміни товарної структури є результатом впливу географії зовнішньої торгівлі. Різке скорочення експорту мінеральних продуктів, хімічної промисловості, недорогоцінних металів та виробів з них і машин, обладнання пояснюється скороченням експорту Донецької області – 96 %, Луганської – 94,8 % – для яких названі товари являються основними в зовнішній торгівлі.

Таблиця 1

Динаміка та товарна структура експорту за 2021-2022 рр. (х)

Код та назва товарів по розділах згідно УКТЗЕД	Експорт, млн. дол.		Структура, %		2022 р. в % до 2021 р.
	2021 р.	2022 р.	2021 р.	2022 р.	
Експорт, всього	68072	44149	100,0	100,0	64,9
в т.ч.	1345	1472	2,0	3,3	109,4
I Живі тварини, продукти тваринного походження					
II Продукти рослинного походження	15538	13478	22,8	30,5	86,7
III Жири та олії тваринного або рослинного походження	7037	5949	10,3	13,5	84,5
IV Готові харчові продукти	3788	2497	5,6	5,7	65,9
Всього агропродовольча продукція	27708	23396	40,7	53,0	84,4
V Мінеральні продукти	8414	4323	12,4	9,8	51,4
VI Продукти хімічної промисловості	2816	1287	4,1	2,9	45,7
XV Недорогоцінні метали та вироби з них	15991	6004	23,5	13,6	37,5
XVI машини, обладнання	5260	3736	7,7	8,5	71,0
Інші	7883	5403	11,6	12,2	68,5

(х) Розраховано авторами за даними [1]

Військові дії, скорочення вартості експорту вплинули на фінансові результати експортно-імпортних операцій. В останні передвоєнні роки від'ємне сальдо поступово зменшувалось – з 10,8 млрд. дол. в 2019 р. до 5,1 млрд. дол. в 2020 р. і до 4,8 млрд. дол. в 2021 р. В 2022 р. від'ємне сальдо зросло до 11,1 млрд. дол., тобто в 2,3 рази проти попереднього року. Торгівля агропродовольчими товарами забезпечує стабільне, щорічно зростаюче додатне сальдо, максимум якого було досягнуто в 2021 р. в сумі 19,96 млрд. дол., а в 2022 р. скоротився до 17,44 млрд. дол., або на 12,6 %. Варто відзначити, що жоден інший експортний товар в зовнішній торгівлі України не дає таке значне додатне сальдо, а по більшості товарів по розділах згідно з УКТЗЕД постійно формується від'ємне сальдо, яке з 36,35 млрд. дол. в 2021 р. скоротилось до 31,98 млрд. дол. в 2022 р. (табл. 2).

Відносний фінансовий результат зовнішньої торгівлі – коефіцієнт покриття імпорту експортом в торгівлі товарами скоротився з 0,934 в 2021 р. до 0,799 в 2022 р., що свідчить про погіршення структури зовнішньоторговельного обороту. Дійсно, якщо товарний імпорт за 2021-2022 рр. скоротився на 24,1 %, то експорт – на 35,1 % в результаті чого частка експорту за цей період скоротилась з 48,3 % в 2021 р. до 44,4 % в 2022 р., а частка імпорту зросла відповідно з 51,7 % до 55,6 %.

Таблиця 2

**Фінансові результати експортно-імпортних операцій
з товарами за 2021-2022 рр. (х)**

Код та назва товарів по розділах згідно УКТЗЕД	Імпорт, млн. дол.		2022 р. в % до 2021 р.	Сальдо, млн. дол.		Кпокр	
	2021 р.	2022 р.		2021 р.	2022 р.	2021 р.	2022 р.
Усього	72843	55273	75,9	-4771	-11124	0,934	0,799
у тому числі I, II, III, IV Всього агропродовольча продукція	7747	5951	76,8	19961	17445	3,577	3,931
XV Недорогоцінні метали та вироби з них	4373	2591	59,2	11618	3413	3,657	2,317
Інші	60723	46731	77,0	-36350	-31982	0,401	0,316

(х) Розраховано авторами за даними [1]

В торгівлі агропродовольчими товарами ситуація протилежна – коефіцієнт покриття імпорту експортом зріс з 3,577 в 2021 р. до 3,931 в 2022 р. саме по причині більш значного скорочення імпорту за період 2021-2022 рр. – 23,2 % проти 15,6 % зменшення обсягу експорту. Це призвело до поліпшення структури зовнішньоторговельного обороту цієї категорії товарів: частка експорту збільшилась з 78,1 % в 2021 р. до 79,7 % в 2022 р., а частка імпорту скоротилась з 21,9 % до 20,3 % що в певній мірі позитивно вплинуло на в цілому негативні результати зовнішньої торгівлі товарами.

Висновки:

В 2021-2022 рр. в результаті скорочення виробництва продукції та змін в географії поставок частка агропродовольчої продукції в загальному експорті товарів зросла до 53,0 % і нині це головний експортний товар держави.

Попри скорочення додатнього сальдо в торгівлі агропродовольчими товарами має місце зростання коефіцієнту покриття імпорту експортом, що свідчить про поліпшення структури зовнішньоторговельного обороту.

Слід вважати, що в умовах війни держава має підтримувати певний рівень товарного експорту для гарантованого отримання коштів і це в найближчі роки буде продукція сільського господарства і харчової промисловості.

Список використаних джерел:

1. Офіційний сайт Державної служби статистики України. [Електронний ресурс] – Режим доступу: <http://www.ukrstat.gov.ua/>

МОДЕЛЬ КАНО ДЛЯ ОЦІНКИ ЗАДОВОЛЕНОСТІ КЛІЄНТІВ В ЕЛЕКТРОННІЙ КОМЕРЦІЇ ПРИ ФОРМУВАННІ ЕФЕКТИВНОЇ СТРАТЕГІЇ ІНТЕРНЕТ-МАРКЕТИНГУ

Богачова Ася Володимирівна

кандидат економічних наук, доцент

кафедри менеджменту і маркетингу,

Київський національний лінгвістичний університет

ORCID: 0009-0004-8487-887X

Пазич Аліна Павлівна

студентка, Київський національний лінгвістичний університет

Інтернет-адреса публікації на сайті:

<http://www.economy-confer.com.ua/full-article/4543/>

Забезпечення позитивного клієнтського досвіду (Customer Experience, CX) – мета будь-якого успішного бізнесу. Але, незважаючи на недавню появу концепції CX, найвірнішим і найціннішим виміром клієнтського досвіду залишається задоволеність клієнтів (TTI Global Research, 2022) [1].

Задоволеність споживачів є ключовим показником успіху будь-якого бізнесу. У сучасному світі потужної конкуренції, продукти та послуги повинні не тільки задовольняти базові потреби клієнтів, а й пропонувати щось унікальне і привабливе. Для цього бізнесам потрібно розуміти, які функції та можливості продукту найбільш важливі для споживачів та як вони впливають на рівень задоволеності клієнтів (Bogachova, 2021) [2].

Розглянемо використання моделі Кано при дослідженні споживчих вподобань користувачів інтернет-магазину книжок. Цей маркетинговий інструмент допомагає оцінити задоволеність споживачів функціями продукту.

Для проведення дослідження була розроблена спеціальна форма анкетування. В табл.1 представлена характеристика респондентів за гендерною ознакою та віком.

Таблиця 1

Характеристика респондентів, які приймали участь в дослідженні споживчих вподобань за моделлю Кано

Категорія	Варіанти відповіді	Результати (%)
Стать	Жіноча	65%
	Чоловіча	35%
Вік	до 17 включно	5%
	18 - 25	60%
	26 - 29	15%
	30 - 45	10%
	46- 55	10%
	56 - 65	0%
	від 66	0%

Аналіз характеристик респондентів, які взяли участь в дослідженні виявив, що опитування частіше заповнювали жінки (65% відповідей). Важливу інформацію про потенційних клієнтів було отримано при аналізі віку респондентів. Люди старшого (50-60 років) та похилого віку (старше 60 років) не було встановлено серед респондентів. Ці люди рідше користуються Інтернетом і соціальними мережами. Також можна припустити, що це був елемент цифрового виключення. Респондентами були переважно молоді люди, віком до 45 років. Найчастіше опитування заповнювали штатні працівники (45%) та студенти (40%). Дослідження охопило інтернет-магазин книжок, які можуть бути популярними особливо серед молоді, для тих, хто прагне до саморозвитку, корисного дозвілля.

За результатами анкетування Кано, атрибути інтернет-магазину були розподілені за ступенем лояльності таким чином [3]:

- A—attractive (привабливі);
- M—must-have (обов'язкові);
- O—one-dimensional (одномірні);
- I—indifferent (неважливі);
- R—reverse (небажані).

Таблиця 2

Розподілення атрибутів за ступенем лояльності по методу Кано

№	Attributes	Number of Answers in the Category					Classification of Attributes
		M	O	A	I	R	
1	Зручна та легка навігація на сайті	4	10	3	3	0	O
2	Авторизація та персональний кабінет клієнта	1	4	6	9	0	I
3	Електронний формат книг для купівлі	1	0	10	8	0	A
4	Швидка доставка	1	6	8	5	0	A
5	Безпечна платіжна система	6	12	2	0	0	O
6	Швидке завантаження сторінок на сайті (до 3 с)	2	3	11	4	0	A
7	Зручний пошук книжок на сайті (фільтри, категорії)	2	8	8	2	0	O
8	Висока кваліфікація персоналу	3	7	6	4	0	O
9	Програма лояльності для постійних клієнтів;	1	0	15	4	0	A
10	Детальна інформація про книжку	3	3	13	1	0	A
11	Віртуальний перегляд сторінок книг перед покупкою	0	2	12	6	0	A
12	Фото книг високої якості	2	5	8	5	0	A
13	Наявність мобільної версії сайту	2	3	10	5	0	A
14	Розсилка новинок та персональних пропозицій на ел. пошту	2	0	2	11	4	I
15	Поле з відгуками та коментарями до товару	0	3	12	5	0	A
16	Активний блог в соціальних мережах (Instagram, Facebook, Tiktok)	0	1	7	11	1	I
17	Актуальна інформація про наявність книжок.	4	9	3	4	0	O
18	Трекінг доставки	0	2	10	8	0	A
19	Простий спосіб оформлення замовлення	1	8	9	1	0	A
20	Можливість повернення або обміну книжок	0	2	15	3	0	A
21	Наявність книжкових добірок від експертів	1	0	10	9	0	A

Література:

1. TTI Global Research (2020). Measure, track and analyse Customer Satisfaction for CX transformation. URL: <https://www.tti-global-research.co.uk/customer-satisfaction-index-csi-research>
2. Bogachova, A. (2021). Improving living standards in a globalized world: opportunities and challenges. Monograph (846 p). URL: https://www.wszia.opole.pl/wp-content/uploads/2020/05/2021_10_2.pdf
3. MDPI (2022). How to Make E-Commerce More Successful by Use of Kano's Model to Assess Customer Satisfaction in Terms of Sustainable. URL: <https://www.mdpi.com/2071-1050/11/18/4830>

УДОСКОНАЛЕННЯ СИСТЕМИ УПРАВЛІННЯ ЯКІСТЮ ПРОДУКЦІЇ НА ПІДПРИЄМСТВІ

Коплик Богдан Олександрович

студент, Сумський національний аграрний університет

Науковий керівник: Турчіна Світлана Григорівна

кандидат економічних наук,

Сумський національний аграрний університет

Інтернет-адреса публікації на сайті:

<http://www.economy-confer.com.ua/full-article/4611/>

У сучасному висококонкурентному діловому середовищі забезпечення якості продукції стало вирішальним фактором успіху та стійкості підприємств. Надійна система управління якістю продукції відіграє ключову роль у задоволенні очікувань клієнтів, підвищенні репутації бренду та стимулюванні зростання бізнесу.

По-перше, що необхідно для удосконалення системи управління якістю продукції на підприємстві, так це розуміння важливості якості продукту: якість продукту безпосередньо впливає на задоволеність клієнтів, лояльність і загальне сприйняття бренду.

Високоякісні продукти зміцнюють довіру, приваблюють постійних клієнтів і створюють позитивне спілкування, що веде до збільшення частки ринку та прибутковості. І навпаки, неякісна продукція може призвести до невдоволення споживачів, спадання прибутку та шкоди репутації бренду.

Таким чином, вдосконалення системи управління якістю продукції є обов'язковим для довгострокового успіху.

По-друге, впровадження підходу, орієнтованого на клієнта: щоб підвищити якість продукції, підприємство має прийняти підхід, орієнтований на клієнта, який зосереджується на розумінні та задоволенні очікувань споживача.

Це передбачає проведення дослідження ринку, збирання відгуків клієнтів і використання аналітики даних, щоб зрозуміти їх вподобання, потреби та проблеми. Порівнюючи цілі щодо якості продукції з вимогами споживачів, підприємства можуть розробляти продукти, які незмінно відповідають або перевершують очікування.

По третє, Встановлення чітких стандартів якості та метрик: чіткі стандарти якості та метрики є важливими для ефективного управління якістю продукції. Підприємства повинні визначити конкретні параметри якості, такі як довговічність, надійність, продуктивність і естетичність, які відповідають цільовому ринку та стандартам галузі.

Крім того, впровадження ключових показників ефективності (KPI) дозволяє вимірювати та контролювати якість продукції протягом усього виробничого процесу, сприяючи вчасному вживанню коригувальних дій у разі виникнення відхилень.

По-четверте, зміцнення відносин із постачальниками: якість сировини та компонентів безпосередньо впливає на загальну якість продукції. Встановлення міцних відносин із надійними постачальниками має вирішальне значення для забезпечення постійної якості сировини.

Підприємства повинні впроваджувати суворі процеси кваліфікації постачальників, проводити регулярні аудити та налагоджувати взаємовигідні партнерства. Тісно співпрацюючи з постачальниками та дотримуючись стандартів якості, підприємства можуть пом'якшити ризики, пов'язані з неякісними ресурсами, і підтримувати високу якість продукції.

По-п'яте, впровадження надійних заходів контролю якості: ефективна система контролю якості необхідна для виявлення та запобігання дефектам продукції. Підприємства повинні впроваджувати комплексні заходи контролю якості на різних етапах виробничого процесу.

Це включає суворі перевірки, протоколи тестування та використання передових технологій, таких як автоматизація та штучний інтелект. Методології безперервного вдосконалення, такі як Six Sigma або Lean, також можуть бути використані для виявлення та усунення неефективності процесу, яка може вплинути на якість продукції.

По-шосте, заохочення культури якості: створення культури якості на підприємстві має життєво важливе значення для підтримки довгострокового вдосконалення управління якістю продукції.

Це передбачає сприяння залученню працівників, забезпечення регулярного навчання стандартам і процедурам якості та сприяння розумінню постійного вдосконалення.

Розширення можливостей працівників взяти на себе відповідальність за якість і заохочення їхньої участі у вирішенні проблем культивує проактивний підхід до підтримки та підвищення якості продукції.

По-сьоме, використання технологій і аналізу даних: використання технологій і аналізу даних може значно розширити системи управління якістю продукції.

Розширене програмне забезпечення для управління якістю може оптимізувати процеси контролю якості, автоматизувати збір даних і полегшити моніторинг продуктивності продукту в реальному часі.

Крім того, аналітика даних може надати цінну інформацію про закономірності, тенденції та потенційні проблеми з якістю, дозволяючи вживати проактивних заходів для підтримки стандартів якості продукції.

Отже, удосконалення системи управління якістю продукції має важливе значення для підприємств, які прагнуть до успіху та зростання на сучасному конкурентному ринку.

Застосовуючи підхід, орієнтований на клієнта, встановлюючи чіткі стандарти якості, зміцнюючи відносини з постачальниками, впроваджуючи надійні заходи контролю якості, розвиваючи культуру якості та використовуючи технології, підприємства можуть досягти значного покращення якості продукції.

Такі вдосконалення не лише призведуть до задоволеності та лояльності клієнтів, але й зміцнять репутацію бренду та, зрештою, сприятимуть загальному успіху підприємства.

Список використаних джерел:

1. Данченко О. Б. Белова О. І., Сафар Х. М. Основні аспекти управління якістю діяльності підприємства торгівлі. Вчені записки університету «КРОК». Серія : Економіка. 2019. Вип. 2. С. 169-175.
2. Іванілов О. С., Гришко О. А. Актуальні проблеми розвитку системи менеджменту якості промислового підприємства залізничного транспорту. Вісник економіки транспорту і промисловості. 2018 №50.

ВПРОВАДЖЕННЯ ЕЛЕКТРОННОГО ДОКУМЕНТООБИГУ НА ПІДПРИЄМСТВІ

Корнієнко Антоніна Петрівна

викладач вищої категорії, викладач-методист,

Таращанський технічний та економіко-правовий фаховий коледж

Інтернет-адреса публікації на сайті:

<http://www.economy-confer.com.ua/full-article/4607/>

В умовах ведення фінансово-господарської діяльності на підприємствах, підставою для відображення господарських операцій є первинні бухгалтерські документи, складені в паперовому або електронному вигляді. Вимоги сучасного бізнесу зобов'язують, зменшити час який використовується на рух документів, від моменту створення форми документу до передачі після їх обробки в архів підприємства на зберігання.

Що і зумовлює необхідність впровадження електронних форм первинних бухгалтерських документів. В сучасних умовах даний процес перш за все відбувається під впливом прискорення обміну економічної інформації між суб'єктами господарювання. Але первинні документи та облікові реєстри необхідно складати у відповідності до вимог зазначених у другому пункті статті дев'ятої Закону України «Про бухгалтерський облік та фінансову звітність в Україні», при цьому «...первинні бухгалтерські документи, складені в електронній формі, застосовуються в бухгалтерському обліку за умови дотримання вимог законодавства «Про електронні документи та електронний документообіг» [1].

На підприємствах при створенні електронних документів необхідно дотримуватись умов відповідності викладених у статті п'ятій Закону України «Про електронні документи та електронний документообіг». Зокрема, враховувати дефініцію «Електронний документ – документ, інформацію в якому зафіксовано у вигляді електронних даних, включаючи обов'язкові реквізити документу» [2].

Запровадження на підприємстві електронних документів та електронного документообігу потребує додаткового розгляду нормативної бази, яка його врегулює. Під час впровадження електронних форм первинних бухгалтерських документів є необхідність в технічних засобах та спеціалізованому програмному забезпеченні. В той, же час необхідно враховувати вимоги діючих нормативних документів що до визначень розкритих у Законі України «Про електронні документи та електронний документообіг», зокрема «електронні дані» та «обов'язкові реквізити».

В умовах сьогодення, при організації обліку на підприємствах, серед різноманіття використання первинної документації бухгалтерську службу і конкретного виконавця найчастіше цікавить форма застосовуваних бухгалтерських документів – первинка. Адаже до неї, на кожному виробничому підприємстві, встановлюють додаткові вимоги, що до їх реквізитів. Але, саме до електронного варіанту подібних бухгалтерських документів специфічних вимог немає, тому первинні документи мають містити такі самі реквізити, що і їхні паперові еквіваленти. Поза всяким сумнівом, замість звичайного підпису документу «від руки» накладають електронний цифровий підпис. Враховуючи це до обов'язкових реквізитів електронних первинних документів належать: - назва документа (форми); - дата складання; - назва підприємства, від імені якого складено первинний документ; - зміст господарської операції; - одиниці виміру та обсяг господарської операції; - посади осіб, відповідальних за здійснення господарської операції та правильність її оформлення; - електронний цифровий підпис.

Для впровадження електронного документообігу підприємство повинне самостійно розробити порядок такого документообігу, урахувавши як особливості ведення бізнесу, зокрема спеціалізацію, галузь та обсяги діяльності і загальні для всіх законодавчі вимоги до створення, отримання, обробки та зберігання електронних документів. Розроблений електронний документообіг на підприємстві, представляє собою сукупність процесів створення, оброблення, відправлення, передавання, одержання, зберігання, використання та знищення електронних документів, які виконують із застосуванням перевірки цілісності та в разі необхідності з підтвердженням факту одержання таких документів. У законодавстві України немає обмежень щодо використання на підприємстві єдиної програми, яка дозволяє створювати електронні документи. Так, для організації внутрішнього електронного документообігу підприємству достатньо придбати спеціальне програмне забезпечення для генерації електронних підписів.

При організації електронного документообігу на підприємстві ми пропонуємо ввести для електронних форм бухгалтерських документів наступні додаткові реквізити: - відмітку про користування документом із зазначенням посадової особи, яка відкрила документ, дати та часу користування; - відмітку про зміну документа із зазначенням даних співробітника, дати та часу, а також інформації про те, що саме було змінено в документі; - посилання на супровідні документи.

При організації забезпечення зберігання електронних документів в архіві підприємства необхідно дотримуватися наступних умов: інформація, яка міститься в електронних документах, повинна бути доступною для подальшого використання; забезпечувати можливість відновлення електронного документа в тому форматі, у якому він був створений, відправлений або отриманий; необхідно зберігати інформацію, що дозволяє встановити походження та призначення електронного документа, а також дату й час його відправлення або отримання.

Отже, для використання в обліку електронних бухгалтерських документів необхідно, розробити власну внутрішню інструкцію з організації електронного документування та документообігу на підприємстві, з урахуванням вимог діючої законодавчої бази, провести навчання осіб, причетних до процесу документування, для роботи в системі електронного обігу.

Перелік використаної літератури:

1. Про бухгалтерський облік та фінансову звітність в Україні: Закон України від 16.07.1999 р. № 946-XIV. [Електронний ресурс] – URL: <http://www.minfin.gov.ua>
2. Про електронні документи та електронний документообіг: Закон України від 22.05. 2003 № 851-IV. [Електронний ресурс]. – URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/851-15>

СТАН ТА АНАЛІЗ РИНКУ ПРИРОДНОГО ГАЗУ В УКРАЇНІ

Кузьменко Оксана Василівна

кандидат економічних наук, доцент,

Університет імені Альфреда Нобеля

ORCID: 0000-0003-2086-8758

Сергєєва Олена Романівна

кандидат наук з державного управління,

доцент, Університет імені Альфреда Нобеля

ORCID: 0000-0003-4346-5425

Інтернет-адреса публікації на сайті:

<http://www.economy-confer.com.ua/full-article/4586/>

У 2022 році через обмежену кількість електроенергії більшість українців повернулися до надійного та перевіреного способу опалення приміщень. Через це, питання з видобутком та зберіганням природного газу стало ще більш актуальним для країни.

На сьогоднішній день більшу частину запасів газу широко використовують в хімічній промисловості як вихідну речовину, пальне для опалення будинків, паливо для транспортних засобів та для роботи газових приладів.

За останніми даними Україна належить до енергодефіцитних країн. Вона здатна задовільнити свої потреби за рахунок власного виробництва менше ніж на 50%.

Проаналізувавши дані, які подані на офіційному сайті статистики України, можна помітити певну динаміку змін у видобуванні природного газу за останні декілька років. Одним з найродючіших років став 2018. Кількість газу, яку змогли отримати становила 20,9 млрд. куб. м.. Менш вдалимими були всі наступні роки. В 2019 році показник сягнув відмітки 20,6; а в 2020 – 20,2 млрд. куб. м.. В 2021 році кількість газу пішла на спад та становила 19,8 млрд. куб. м..

За даними АМКУ у 2020 р. в Україні загалом спожито близько 30 млрд м³ природного газу, з якого на власний видобуток припадає лише 35%, решта – імпортується [2]. Слід зазначити, що споживання побутовими споживачами природного газу становить у 2021 р. 27% від валового обсягу спожитого природного газу в Україні.

На даний момент Україна не має змоги закрити всі свої потреби власним виробництвом газу, тому користується імпортом природного газу з Європи. Всі попередні роки ми активно користувалися європейським газом, а на протязі 2022 року сталося різке скорочення імпорту, яке безпосередньо пов'язане з війною. Споживання природного газу на фоні повномасштабного вторгнення скоротилося на 30-50 % в деяких місяцях. Видобуток в межах країни та наявні запаси у сховищах майже повністю покривали необхідні обсяги газу, через що імпорт був неактуальним. Але вирішальним фактором стала ціна, яка в Європі значно перевищувала ціни в Україні, через що імпорт пішов на спад.

Отже, ми можемо зробити висновок, що Україна на даний момент не може повністю самостійно покривати свої потреби у газі, через недостатню кількість природних ресурсів. Для збільшення обсягів виробництва природного газу нашій країні потрібно розвивати та інвестувати сферу видобутку газу, залучати нових спеціалістів та покращувати умови праці.

Список використаних джерел:

1. Проблеми розвитку ринку природного газу в Україні. Галина Пушак. <http://dspace.nbu.gov.ua/bitstream/handle/123456789>
2. Аналіз ринку природного газу. <https://www.google.com/url?esrc=s&q=&rct=j&sa=U&url>
3. Природний газ. Склад та властивості. <https://skat-trade.com/publikaci%D1%97/prirodnyi-gaz-sklad-vlastivosti-ta-proces-vydobuvannya/>

КОРИСНІСТЬ СУХИХ СНІДАНКІВ У ДИТЯЧОМУ ХАРЧУВАННІ

Полухіна Анастасія Юріївна

студент, Київський національний університет імені Тараса Шевченка

Куделя Юлія Іванівна

студент, Київський національний університет імені Тараса Шевченка

Артюх Тетяна Миколаївна

доктор технічних наук, професор,

Київський національний університет імені Тараса Шевченка

Інтернет-адреса публікації на сайті:

<http://www.economy-confer.com.ua/full-article/4576/>

Постановка проблеми. В Україні, як і у світовій практиці, до харчових продуктів для дітей ставляться підвищені вимоги щодо їх безпечності, харчової та біологічної цінності, які повинні задовольняти потреби дитячого організму в поживних речовинах й енергії, а також щодо сировини, з якої виробляють ці продукти. Корисний і здоровий сніданок – основа харчування та запорука продуктивного дня для дитини. Виробники сухих сніданків запевняють, що такий вид сніданку являється повноцінним і корисним прийомом їжі, тому все частіше батьки включають у раціон дитини сухі сніданки, попри те, що дієтологи вважають найкращим вибором для сніданку кашу з цілої крупи [2]. Це обумовлено тим, що сухі сніданки часто виявляються не надто корисними. Причинами такого висновку є склад сніданку, зокрема великий вміст вуглеводів, цукру, синтетичних ароматизаторів, розпушувачів і підсилювачів смаку, а також застосування пальмової або гідрованої олії, складні процеси технології перероблення, що призводять до зниження корисного ефекту.

Мета завдання. Дослідження показників якості та корисності дитячих сухих сніданків і їх відповідність встановленим вимогам.

Виклад основного матеріалу дослідження. Сухі сніданки – харчовий продукт, виготовлений на основі оброблених злакових зерен, готовий для вживання у їжу як дорослими, так і дітьми шляхом запарювання або додавання певної рідини. Зважаючи на особливості складу та технологію виробництва, вони повинні відповідати вимогам, що передбачені нормативними та технічними документами, адже саме ці чинники є головними, що впливають на користь або шкоду сухих сніданків. Увесь технологічний цикл виробництва сухих сніданків, починаючи з помелу та приготування зернової основи, варіння сиропу зі злаків з додаванням натуральних добавок (мед і ванілін), а також вимішування, формування, запікання; глазурування та додавання цукатів, сухофруктів, шоколаду та горіхів (за потреби) повинний здійснюватися із дотриманням усіх

вимог безпеки, маркування, пакування, правил транспортування та зберігання. Варто зауважити, що виключення процесу обсмаження зерен перешкоджає збагаченню харчового продукту жиром.

Основні методи оцінки показників якості, безпечності сировини та готової продукції, правил приймання зазначені в державних стандартах або технічних умовах, нормативно-правових актах. Крім основних видів сировини (злакові культури – овес, кукурудза, пшениця та ячмінь) можуть бути використані інші, дозволені до застосовування МОЗ України. В Україні діє два державних стандарти на подібну продукцію: ДСТУ 2903:2005 «Концентрати харчові. Сніданки сухі. Загальні технічні умови» і ДСТУ 4634:2006 «Концентрати харчові. Сніданки сухі. Пластівці круп'яні. Загальні технічні умови». Крім того, «сухими сніданками» помилково називають продукцію, що виготовляється за ДСТУ 1055:2006 «Крупи, що швидко розварюються. Технічні умови» і мюслі, які в нашій державі виробляють за технічними умовами виробника.

Сировина, що надходить для виробництва сухих сніданків, за вмістом токсичних елементів, мікотоксинів, нітратів, пестицидів, радіонуклідів повинна відповідати наказу МОЗ України від 19.07.2012 р. №548 «Про затвердження мікробіологічних критеріїв для встановлення показників безпечності харчових продуктів»; наказу МОЗ України від 13.05.2013 р. №368 «Про затвердження Державних гігієнічних правил і норм «Регламент максимальних рівнів окремих забруднюючих речовин у харчових продуктах»; наказу МОЗ України від 06.08.2013 р. №696 «Про затвердження Гігієнічних вимог до продуктів дитячого харчування, параметрів безпечності та окремих показників їх якості»; наказу МОЗ України від 03.05.2006 р. №256 «Про затвердження Державних гігієнічних нормативів «Допустимі рівні вмісту радіонуклідів ^{137}Cs ^{90}Sr у продуктах харчування та питній воді»; постанові МОЗ України від 07.11.2001 р. №139 «Про затвердження Державних санітарних правил і норм «Мікробіологічні нормативи та методи контролю продукції громадського харчування»; наказу МОЗ України від 19.12.2013 р. №1114 «Про затвердження Гігієнічних вимог до дієтичних добавок»; ДСанПіН 8.8.1.1.2.3.4-000-2001 «Допустимі дози, концентрації, кількості та рівні вмісту пестицидів у сільськогосподарській сировині, харчових продуктах, повітрі робочої зони, атмосферному повітрі, воді водоймищ, ґрунті»; наказу МОЗ України від 02.02.2016 р. № 55 «Про затвердження Гігієнічних нормативів і регламентів безпечного застосування пестицидів і агрохімікатів» зі змінами; наказу Мінагрополітики від 12.03.2019 р. №118 «Про затвердження Вимог до безпечності та якості молока і молочних продуктів».

Крім цього, відповідно до Закону України «Про основні принципи та вимоги до безпечності та якості харчових продуктів» (ст. 19, п. 13) оператори

ринку мають право «у разі відсутності в нормативно-правових актах України вимог щодо безпечності харчових продуктів, які планується виробляти, застосовувати параметри безпечності, що визначені в документах відповідних міжнародних організацій, у разі відсутності таких параметрів у документах відповідних міжнародних організацій – застосовувати параметри безпечності, що встановлені законодавством Європейського Союзу. Відповідність зазначеним у цьому розділі параметрам безпечності означає виконання вимог законодавства про безпечність та окремі показники якості харчових продуктів».

Під час виробництва проводиться ретельна теплова обробка зерен, а також новітні та інноваційні методи обробки (наприклад, екструзія), що дозволяють зберегти корисні речовини.

Таким чином, використання цільного зерна різноманітних злакових культур і фруктів без додавання штучних барвників при виробництві пластівців, що контролюються на вміст токсичних елементів, мікотоксинів, нітратів, пестицидів і радіонуклідів, – гарантія користі сухого сніданку. Вищезазначене пояснюється тим, що саме в цільнозерновій основі наявні складні вуглеводи, зберігаються клітковина, поживні речовини та вітаміни групи В.

Так, чинники формування якості сухих сніданків безпосередньо впливають на те, наскільки повноцінним такий сніданок виявиться для дитини.

Відповідно до ДСТУ 2903:2005 «Концентрати харчові. Сніданки сухі. Загальні технічні умови» сухі сніданки можна класифікувати за чотирма групами: за технологією виробництва; за видом одержаної продукції; за зовнішнім виглядом; відносно фасування сюрпризу [1]. Залежно від технології виробництва сухі сніданки можна поділити на такі види: неглазуровані; глазуровані; у карамелі. Як неглазуровані сухі сніданки, так і глазуровані можуть бути з будь-якими добавками або начинкою або ж можуть бути без них. Сухі сніданки залежно від виду одержаної продукції поділяють на: пластівці; повітряні вироби; волокнисті; гранульовані. Залежно від зовнішнього вигляду сухі сніданки класифікують за такими видами: повітряні зерна; круп'яні палички; круп'яні батончики; круп'яні подушечки; круп'яні трубочки; фігурні вироби; хлібці; мюслі; сухарики. Відносно фасування сухих сніданків вони можуть бути з призом-сюрпризом або ж без нього.

У роботі проведено аналіз харчової цінності та складу п'ятьох видів сухих сніданків для дітей і дорослих різних виробників (START!; Nestlé; Doctor Benner; АХА), результати яких представлено в таблиці 1.

Таблиця 1.

Харчова та енергетична цінності досліджуваних зразків

Найменування продуктів і виробників	Поживна (харчова) цінність на 100 г продукту, г					Енергетична цінність, ккал
	Жири (з яких насичені)	Вуглеводи (з яких цукри)	Харчові волокна	Білки	Сіль	
Сніданки сухі зернові. Кукурудзяні пластівці медові START!	1,5 (0,6)	74,8 (20,4)	3,7	6,5	0,9	346
Готовий сухий сніданок Lion. З вітамінами та мінеральними речовинами Nestlé	6,2 (2,5)	73,5 (24,7)	6,5	8,5	0,44	397
МІХ хрумко - смачний готовий сніданок TRIO зі смаком малини, банану, ванілі Doctor BENNER	1,6 (0,5)	76,0 (26,2)	3,26	7,0	0,52	346
Сніданки сухі зернові. Мюслі з шоколадом і бананом медові АХА	13,6 (8,4)	62,6 (23,5)	4,9	8,0	0,38	402

Джерело: складено авторами на основі аналізу маркування зразків

До уваги було взято вміст цукру та інших речовин, які так чи інакше впливають на організм дитини. Розраховане відсоткове значення вмісту цукру в одній порції сухого сніданку (30 г). Для START! воно становило – 20,4%; Nestlé – 24,7%; Doctor BENNER – 26,2%; АХА – 23,5%.

Для того, щоб якнайкраще оцінити якість досліджуваної продукції ми дослідили органолептичні показники. Результати дослідження представлено в таблиці 2.

Таблиця 2.

Органолептичне оцінювання якості сухих сніданків

Найменування продуктів і виробників	Назва показника			
	Зовнішній вигляд	Колір	Смак і запах	Структура
 <p>Сніданки сухі зернові. Кукурудзяні пластівці медові START!</p>	Пластівці різні за величиною і формою; покриті глазур'ю. Пластівці мають шорстку поверхню; борозенки; невелике здуття. На дні пакування виявлені крихти	Світло-жовтий	Властиві цьому виду виробів із вираженим смаком і запахом мед. Сторонні присмак і запах відсутні	Хрумка, пориста, не груба, жорстка
 <p>Готовий сухий сніданок Lion. З вітамінами та мінеральними речовинами Nestlé</p>	Пластівці різні за формою, але відносно однакові за величиною; покриті глазур'ю. Пластівці мають шорстку поверхню. Відсутні борозенки; здуття; борошністість. На дні пакування виявлена дуже мала кількість крихт. Наявні пластівці, які зліпилися	Різний колір пластівців: від світлого сіро-жовтого до темно-коричневого	Властиві цьому виду виробів, із вираженим смаком і запахом карамелі та шоколаду. Сторонні присмак і запах відсутні	Хрумка, пориста, не груба
 <p>МІХ хрумко-смачний готовий сніданок TRIO зі смаком малини, банану, ванілі Doctor BENNER</p>	Різні за величиною кукурудзяні кільця. Не глазуровані. Кукурудзяні кільця і вівсяні пластівці склеєні між собою. Виявлені крихти	Кукурудзяні кільця мають жовтий колір, вівсяні пластівці – блідо-коричневий або золотий	Невиражені смак і запах малини, банану і ванілі. Відсутні сторонні присмаки та запахи. Наявний дещо гіркий післясмак	Хрумка, пориста, не груба
 <p>Сніданки сухі зернові. Мюслі з шоколадом і бананом медові АХА</p>	Різні за величиною і формою. Наявні склеєні між собою пластівці з начинкою. Виявлені крихти. Не виявлені борозенки, здуття й борошністість	Коричневий	Виражений запах шоколаду та смак меду. Відсутні сторонні присмаки та запахи, властиві виробу	Хрумка, пориста, не груба

Джерело: складено авторами на основі органолептичного дослідження зразків

За результатами аналізу вмісту продукту встановлено, що всі виробники використовували як підсолоджувач не тільки цукор. Наприклад, Nestlé

використовував ще глюкозний і карамелізований цукрові сиропи; Doctor BENNER – патоку; АХА – сироп глюкозно-фруктозний; START! – глюкозу.

В усіх зразках, окрім сухого сніданку Doctor BENNER (містить барвники), наявна пальмова олія. Також, усі сухі сніданки містять емульгатор. У виробників Doctor BENNER і АХА виявлено натрій двовуглекислий E500, Nestlé – карбонат кальцію E170.

На маркуванні всіх зразків сухих сніданків наявна інформація про те, що в продукції є ароматизатори, а також невелика кількість вітамінів і поживних речовин (окрім START!), найбільше яких у виробника Nestlé (вітамін D, тіамін B1, рибофлавін B2, ніацин B3, вітамін B6, фолієва кислота, пантотенова кислота, кальцій, залізо).

Крім цього, усі виробники зазначили та виділили алергени, які може містити продукт. Найпоширенішими були сліди пшениці, арахісу, горіхів кеш'ю, фундука, мигдалю та молокопродуктів.

Дуже важливо правильно зберігати продукт, аби запобігти його швидкому псуванню, а також щоб при його вживанні не було заподіяно шкоду здоров'ю споживачів. Згідно з ДСТУ 2903:2005 сухі сніданки мають зберігатися в сухих, чистих, добре вентильованих приміщеннях, які не заражені шкідниками хлібних запасів. Температура має бути не вище ніж 20 градусів Цельсію, а відносна вологість повітря – не вище ніж 75% [1].

Проаналізуємо умови зберігання, які вказані на пакованні дослідних зразків. На пакованні зразка №1 «Сніданки сухі зернові. Кукурудзяні пластівці медові» START! вказано, що продукт потрібно зберігати за температури не вище 25 градусів Цельсію та відносної вологості повітря не більше 75%. Також, додатково зазначено, що продукт не варто зберігати поруч із продуктами з різким запахом.

Порівнюючи з вимогами прописаними в ДСТУ 2903:2005, можна зробити висновок, що виробник сухих сніданків START! не вказує на те, що продукт має зберігатися в сухих, чистих і добре вентильованих приміщеннях, які не заражені шкідниками хлібних запасів. Також, зазначена неправильна температура зберігання, що перевищує норму на 5 градусів Цельсію, що в результаті може призвести до короткострокового зберігання продукту і швидкого псування.

На пакованні зразка №2 «Готовий сухий сніданок Lion. З вітамінами та мінеральними речовинами» Nestlé вказано лише те, що продукт потрібно зберігати в сухому прохолодному місці.

Виробник Nestlé не зазначає необхідних умов зберігання відповідно до ДСТУ 2903:2005. Відсутність вищезазначених вимог ставить здоров'я споживача під загрозу, адже при неправильному зберіганні продукт швидко псується й утворюються дефекти.

Виробник зразка №3 «MIX хрумко-смачний готовий сніданок TRIO зі смаком малини, банану, ванілі» Doctor BENNER на пакованні продукту зазначає, що продукт потрібно зберігати в сухих, чистих, добре вентильованих приміщеннях, не заражених шкідниками хлібних запасів, захищених від потрапляння прямих сонячних променів, при температурі не вище 25 градусів

і відносній вологості повітря не більше 75%. На пакованні цього зразка вказані всі умови зберігання відповідно до ДСТУ 2903:2005, окрім правильної температури: вказана температура, що перевищує норму на 5 градусів Цельсію. У результаті продукт може бути зіпсований.

На пакованні зразка №4 «Сніданки сухі зернові. Мюслі з шоколадом і бананом медові» АХА зазначено, що продукт має зберігатися за температури не вище 25 градусів Цельсію і відносної вологості повітря не більше 75%. Додатково зазначено, що не варто зберігати поруч із продуктами, що мають різкий запах.

Порівнюючи умови, що вказані на пакованні зразка відповідно до ДСТУ 2903:2005, можна зробити висновок, що виробник АХА не вказує, що продукт має зберігатися в сухих, чистих, добре вентильованих приміщеннях, які не заражені шкідниками хлібних запасів. Також, прописана неправильна температура зберігання, що перевищує норму на 5 градусів Цельсію. У результаті продукт може зіпсуватися та зашкодити здоров'ю споживача.

Так, відповідно до умов зберігання ДСТУ 2903:2005 жоден із виробників досліджуваних зразків не вказує достатньо інформації на пакованні щодо зберігання продукту, що в результаті несе загрозу здоров'ю споживача, адже при неправильному зберіганні товар псується.

За органолептичними показниками сухі сніданки повинні відповідати вимогам, зазначеним у ДСТУ 2903:2005 «Концентрати харчові. Сніданки сухі. Загальні технічні умови». Зазначений стандарт допускає наявність бороzenок, невеликого здуття та борошнистості в пластівцях. Крім цього, дозволені окремі крапління крихт [1].

Висновки. З усіх видів сніданків найкориснішим для дитини буде такий, що містить якнайбільше цільних злаків (необроблених пластівців). У цьому сенсі сніданок виробника Nestlé є найкращим за складом, адже він містить найбільше поживних речовин, вітамінів, мінеральних речовин і харчових волокон, що пов'язано з тим, що для виробництва 100 г продукту цей виробник використовує 40,8 г цільних злаків.

Крім цього, батькам необхідно звертати увагу на такий чинник корисності сухих сніданків як уміст пальмової олії, через яку підвищується вміст жирів, у тому числі насичених, споживання яких негативно впливає на роботу кровоносної системи дитини. Так, серед усіх досліджених виробників найбільший уміст жирів виявлено у виробника АХА, а найменший – у START! (без урахування насичених жирів).

Найбільша шкода сухих сніданків полягає у великому вмісті простих вуглеводів, що швидко засвоюються, і цукру, які разом ототожнюють калорійність і корисність сухого сніданку з цукерками. Сухі сніданки з високим вмістом цукру і вуглеводів можуть провокувати ожиріння та погіршення роботи шлунково-кишкового тракту. Так, найгіршим сухим сніданком серед досліджених являється сніданок виробника Doctor BENNER, адже він містить найбільше простих вуглеводів і цукру, а також гіркий післясмак, що не відповідає вимогам ДСТУ 2903:2005 щодо органолептичних показників якості.

Попри запевнення виробників про корисність сухих сніданків, що найчастіше використовуються тільки для просування товару на ринок, їх уживання має бути вкрай рідким і не як основний прийом їжі, а як ласощів.

Важливим аспектом якісної, свіжої та здорової їжі є правильні умови зберігання. Якщо не дотримуватися правильних умов зберігання, які передбачені нормативними документами, то в ній можуть почати розвиватися мікроорганізми та бактерії, які будуть нести загрозу людському здоров'ю. Так, продукти харчування втрачають свої властивості та є непридатними до споживання, тому вкрай важливо, аби виробники вказували точну інформацію щодо умов зберігання. Виробник сухого сніданку Doctor BENNER зазначає найбільшу кількість інформації щодо умов зберігання, а виробник Nestlé вказує найменше інформації, ставлячи здоров'я своїх споживачів під загрозу. Жоден із виробників досліджуваних зразків не вказує достатньо точної інформації щодо умов зберігання продукту відповідно до вимог ДСТУ 2903:2005. Обираючи сухі сніданки для дитини, споживач має чітко знайти призначення, яке вказує, що ця продукція рекомендована для споживання дитиною. В іншому випадку – її споживання містить приховані ризики для здоров'я дитини.

Список використаних джерел:

1. Концентрати харчові. Сніданки сухі. Загальні технічні умови. ДСТУ 2905-2005 [Електронний ресурс]. – Режим доступу http://www.ksv.biz.ua/GOST/DSTY_ALL/DSTY2/dsty_2903-2005.pdf;
2. Сніданок для відмінника. Поради дієтолога [Електронний ресурс]. – Режим доступу <https://life.pravda.com.ua/health/2012/11/13/115635/>;
3. Сухі сніданки у дитячому харчуванні [Електронний ресурс]. – Режим доступу <http://garmoniya.mk.ua/articles/suhi-snidanku-u-dytyachomu-harchuvanni.html>

МІЖНАРОДНІ ПРОГРАМИ СПРИЯННЯ ЕКСПОРТУ ТОВАРІВ З УКРАЇНИ

Пономаренко Євгенія Анатоліївна

студентка, Державний торговельно-економічний університет

Науковий керівник: Лежешькова Вікторія Геннадіївна

кандидат економічних наук, доцент

Інтернет-адреса публікації на сайті:

<http://www.economy-confer.com.ua/full-article/4588/>

Через повномасштабну агресію росії на території України багато українських підприємців втратили свої виробничі потужності, логістичні маршрути. До того ж зменшилася купівельна спроможність населення, що стало однією з причин скорочення прибутку компаній через складність збуту товарів. На тлі такої ситуації різноманітні програми та ініціативи для підтримки експорту

та популяризації українських товарів за кордоном є можливістю збільшення прибутків та освоєння нових ринків для підприємців [0].

З 2014 року у рамках інтеграції України до ЄС було укладено низку договорів для полегшення потрапляння українських товарів на ринок ЄС, як, наприклад, фінансова програма «EU4Business». Ця ініціатива передбачає надання грантів, кредитів та навчальних тренінгів для малих та середніх підприємств у якості підтримки від ЄС. Позики від Євросоюзу надаються через банки України, такі як: АТ АКБ «Банк Львів», «Ощадбанк», АТ «Агропросперіс Банк» та інші. Метою програми є полегшення доступу до іноземних ринків та підвищення конкурентоспроможності українських товарів на них. Завдяки цій програмі у 2021 році кількість українських експортерів зросла на 12,95%, а обсяги експорту – на 11,75%. Після початку повномасштабної війни у рамках цієї ініціативи банками ЄС було надано багато позик і грантів на відновлення малих та середніх підприємств України, як компанія «snEco» [0].

Великим проектом є ініціатива «Українські полиці» або ж Ucare. Його було розпочато з ініціативи лідерів виробництва продовольчої продукції України та імпакт-проекту FoodTechShelf. Ucare передбачає створення зв'язків між українським виробником, та закордонним дистриб'ютором. До цієї ініціативи долучилися більш як 300 («Чумак», «Ascania») українських компаній та мережі супермаркетів з різних країн: країни Європи, США, Канада. [0] Наприклад, Coor Danmark в Данії, YamaYa та Gyomu Super в Японії, Walmart у США тощо [0].

Платформа бізнес-знайомства ЄС-Україна Solidarity Lanes – ще один спосіб поєднання українського експортера та європейського покупця, через онлайн платформу для пошуку та спілкування у рамках плану «Шляхів (Ліній) солідарності Україна-ЄС». Цей план передбачає налагодження логістичних маршрутів та знаходження нових партнерів підприємцями з України. Для останнього й існує платформа [0, **Error! Reference source not found.**].

Таким чином можна зробити висновок, що на сьогодні існує вдосталь ініціатив і програм, які сприяють експорту українських товарів та збільшенню кількості експортерів. Ці програми – один зі шляхів зростання українського підприємництва та економіки України.

Список використаних джерел:

1. Європейська правда, стаття «Як повномасштабна війна змінила формати співпраці України та ЄС», URL: <https://www.eurointegration.com.ua/articles/2022/11/8/7150040/>;
2. Сайт програми «EU4Business», URL: <https://eu4business.org.ua/>;
3. Ucare, URL: <https://ucare.foodtechshelf.com/ua/>;
4. До проекту “Українські полиці” долучилися вже 300 виробників, URL: <https://landlord.ua/news/do-proiektu-ukrainski-polytsi-doluchylisia-vzhe-300-vyrobnykiv/>;

5. Keeping Ukrainian goods moving: EU-Ukraine Business Matchmaking Platform, URL: <https://eu-ua-solidarity-lanes.seu.b2match.io/>;
6. European Commission to establish Solidarity Lanes to help Ukraine export agricultural goods, URL: https://transport.ec.europa.eu/news-events/news/european-commission-establish-solidarity-lanes-help-ukraine-export-agricultural-goods-2022-05-12_en

УКРАЇНЬСЬКА МОДЕЛЬ СУЧАСНОГО МЕНЕДЖМЕНТУ: ТЕНДЕНЦІЇ ТА ОСОБЛИВОСТІ РОЗВИТКУ

Самсонова Ірина Альбертівна

студент, Національний університет «Запорізька політехніка»

Соріна Оксана Олександрівна

доцент, кандидат економічних наук,

Національний університет «Запорізька політехніка»

ORCID: 0000-0002-6644-6377

Інтернет-адреса публікації на сайті:

<http://www.economy-confer.com.ua/full-article/4583/>

Зміни, що відбуваються в світовій економіці, зумовлюють потребу в формуванні сучасної моделі менеджменту. Цю необхідність посилюють процеси глобалізації. Не останнє місце в даному напрямі займає автоматизація та інформатизація бізнес-процесів, зростання рівня конкуренції на ринку, підвищення соціальної відповідальності підприємств [1]. Наявні національні моделі менеджменту у всьому світі зазнають докорінних змін; це стосується і української моделі менеджменту.

Категорія "модель менеджменту" є однією з ключових у науці та практиці управління [2]. Це зумовлено тим, що будь-який керівник стоїть перед найскладнішими питаннями: як управляти довіреним об'єктом, який арсенал управлінських стратегій, важелів і технологій використовувати, щоб ефективно розв'язувати завдання, що стоять перед ним.

Сучасне бізнес-середовище вимагає нових підходів до управління. Тому особливо важливо переглянути фундаментальні зміни, що відбуваються в управлінні, оскільки соціально-економічна система продовжує змінюватися. Необхідно рішуче долати стереотипність мислення, яка формувалася протягом тривалого періоду часу [3-4].

Наразі українська модель сучасного менеджменту знаходиться на стадії формування. Сьогодні для організації раціонального управління необхідно оптимальне поєднання теоретичних знань та практики управління. На сучасний розвиток менеджменту в Україні впливає перехід від традиційного менеджменту

до сучасного. На нашу думку, модель сучасного українського менеджменту повинна включати наступні компоненти (рисунок 1).

Рисунок 1 – Модель сучасного українського менеджменту
Джерело: матеріал складено авторами

Дослідження різних науковців свідчать про як актуальність побудови сучасної моделі менеджменту, так і про необхідність визначення її ефективності, оскільки це є вкрай важливим для забезпечення функціонування та розвитку підприємництва і бізнесу в Україні, у тому числі – для формування дієвого механізму управління персоналом підприємств. Така модель повинна бути гнучкою та адаптивною до нинішніх реалій та поєднувати найефективніші складові - як історично сформовані, так і нові [5].

Визначено, що формування моделі українського менеджменту відбувається під значним впливом низки умов, серед яких виділимо:

- 1) наслідування радянської економіки;
- 2) процеси міжнародної інтеграції та глобалізації;
- 3) наявність постійних кризових станів, викликів та загроз;
- 4) втручання держави у регулювання економіки;
- 5) високий ступінь протекціонізму (від 10% до 30%);
- 6) відсутність ефективного механізму захисту прав інтелектуальної власності;
- 7) наявність фактору політичної нестабільності.

Українська модель сучасного менеджменту – перспективний напрямок для досліджень, оскільки саме цей фактор здатний забезпечити конкурентоспроможність як українських підприємств, так і національної

економіки загалом. Наявність ефективної сучасної моделі менеджменту є важливим для забезпечення функціонування та розвитку бізнесу в Україні, формування дієвої організаційної культури вітчизняних підприємств. Така модель повинна бути гнучкою та адаптивною до нинішніх реалій та поєднувати найефективніші, історично сформовані, складові.

Список використаних джерел:

1. Актуальні проблеми менеджменту в умовах інноваційного розвитку економіки / Шкільняк М. А. та ін. *Вісник Економіки*. 2019. № 2. С. 163-174.
2. Захарчин Р. М. Особливості та стратегічні завдання сучасного менеджменту організацій. *Науковий вісник Херсонського державного університету. Серія: Економічні науки*. 2015. № 14 (2). С. 66-68.
3. Миколайчук І., Хмурова В. Професіоналізм менеджерів в Україні: резерви зростання. *Scientia Fructuosa (Вісник Київського національного торговельно-економічного університету)*. 2019. Т. 126. № 4. С. 110-124.
4. Фединець Н. І. Сучасна модель менеджменту в Україні та її вплив на механізм управління персоналом підприємства. *Інноваційна економіка*. 2020. № 5-6. С. 83-88.
5. Хитрова О. А., Харитоновна Ю. Ю. Стан і тенденції розвитку івент-менеджменту в Україні. *Науковий вісник Міжнародного гуманітарного університету. Серія: Економіка і менеджмент*. 2018. № 30. С. 27-31.

ДИСТАНЦІЙНЕ НАВЧАННЯ, ЯК ЄДИНИЙ ІНСТРУМЕНТ ЗДОБУВАННЯ ВИЩОЇ ОСВІТИ В УМОВАХ ВОЄННОГО СТАНУ В УКРАЇНІ

Журавель Яна Вікторівна

асистент, кафедра громадського здоров'я

та управління охороною здоров'я,

Харківський національний медичний університет, м. Харків

ORCID: 0000-0002-2856-5439

Інтернет-адреса публікації на сайті:

<http://www.economy-confer.com.ua/full-article/4592/>

Одним із головних найважливіших чинників сталого соціально-економічного розвитку держави, основа інтелектуального, культурного та соціального розвитку кожного суспільства загалом є освіта і наука.

Починаючи з 2020 року Пандемія COVID-19 кардинально змінила ритм та уклад життя у всіх сферах суспільства. Поширення хвороби, необхідність дотримання всіх карантинних заходів задля збереження здоров'я та життя всіх учасників освітнього процесу, спонукало уряд нашої країни перевести освітній процес на дистанційну форму навчання. 24 лютого 2022 року країна-агресор розпочала військові дії по всій території України і продовження освітнього процесу в очному форматі стало неможливим. Задля продовження освітнього процесу в країні, яка більше року знаходиться в стані війни особливо в тих регіонах, які наближені до проведення бойових дій, найбільш безпечною й обґрунтованою є дистанційна форма освітнього процесу, яка поєднує синхронний і асинхронний режими навчання з використанням інформаційно-комунікаційних технологій [1].

Широке запровадження дистанційної форми освіти поставило нові задачі перед здобувачами вищої освіти та викладачами, подолання яких є необхідним для всіх зацікавлених сторін із залученням новітніх інтерактивних платформ, та підвищення мотивації у здобутті вищої освіти.

Moodle – одна з найбільш популярних систем управління навчанням у світі. Вона зарекомендувала себе як зручна платформа для розміщення матеріалу потрібного для підготовки до практичного заняття, матеріалу лекційних занять. На платформі Здобувачі мають змогу користуватись матеріалом навчальних посібників, посиленнями на офіційні сторінки провідних міжнародних медичних співтовариств, підготуватися до складання іспиту з певної дисципліни, розташованих на платформі Moodle. Після опанування

теоретичного матеріалу, кожен здобувач має пройти тестування для перевірки рівня засвоєння матеріалу.

У Харківському національному медичному університеті для проведення онлайн-занять використовуються платформи Google Meet, Microsoft Teams, тощо. Кожна з них має свої переваги і обмеження, але загалом вони подібні. Особливо корисними, є платформи, що дають змогу створювати умови для групової роботи студентів і мають більш широкий інструментарій для підтримання цієї роботи.

Дистанційні технології навчання вже довели свою ефективність і спроможність повноцінного забезпечення начального процесу [2]. За умови правильної організації, забезпечення постійного й своєчасного контролю з боку викладача та гарної вмотивованості здобувачів вищої освіти дистанційне навчання здатне забезпечити досить високий рівень освоєння навчальних дисциплін [3].

Список використаних джерел:

1. Постригач Н. О. Переваги використання змішаного навчання в закладах вищої освіти в умовах воєнного стану в Україні. Збірник тез доповідей IV Міжнародної науково-практичної конференції «Освіта України в умовах воєнного стану: управління, цифровізація, євроінтеграційні аспекти», 25 жовтня 2022 р. Київ, 2022. С. 28-32.
2. Федів В.І., Олар О.І., Бірюкова Т.В. Використання системи Moodle у вищому медичному закладі. Збірник тез доповідей Дев'ятої міжнародної науково-практичної онлайн-конференції «MoodleMoot Ukraine 2021. Теорія і практика використання системи управління навчанням Moodle», м. Київ 17 червня 2021
3. Н. М. Куліш, Г. І. Влад, Н. Б. Решетілова, Р. В. Слухенська Специфіка застосування форми вимушеного дистанційного навчання у медичних вищих навчальних закладах // Педагогіка формування творчої особистості у вищій і загальноосвітній школах, 2022 р., № 81. С. 209-212.

ОСОБЛИВОСТІ ТЕСТУВАННЯ СИСТЕМ ШТУЧНОГО ІНТЕЛЕКТУ

Карпенко Вячеслав Васильович

кандидат технічних наук, Національний технічний університет

«Харківський політехнічний інститут»

ORCID: 0000-0002-8378-129X

Ткачов Владислав Олексійович

студент, Національний технічний університет

«Харківський політехнічний інститут»

Прищепя Ігор Вікторович

студент, Національний технічний університет

«Харківський політехнічний інститут»

Інтернет-адреса публікації на сайті:

<http://www.economy-confer.com.ua/full-article/4580/>

Тестування програмного забезпечення є однією із досить старих та добре розроблених областей програмної інженерії. Існує багато класичних праць з опису технологій і методів тестування, які широко використовуються для тестування звичайних програмних додатків [1]. Звичайно існуючі підходи до тестування дозволяють отримати програмні продукти з високим рівнем якості, що дозволяє використовувати їх у таких критичних сферах як медицина, транспорт, керування виробництвом, фінанси. Але останнім часом все більшого поширення набувають програмні системи з елементами штучного інтелекту, у яких він є головною частиною програмного додатку. Загальновідомими прикладами можна вважати ChatGPT або машини з автопілотом (Self-driving car). Для таких систем проблема тестування постає у новому ракурсі – бо ціна помилки може бути дуже значною, а традиційні методи тестування не можуть забезпечити належної якості. Як приклад проблеми якості тестування штучного інтелекту можна навести відомий випадок коли ChatGPT видав посилання на неіснуючу публікацію у The Guardian, яку він сам і вигадав, хоча звичайно у цьому випадку не було критичних втрат від помилки у результатах роботи системи штучного інтелекту. Але дуже просто можна уявити абстрактну ситуацію з можливими критичними наслідками, наприклад якщо той же автопілот у дорожній ситуації повинен бути обирати між зіткненням з зображенням людини на плакаті чи з людиною-аніматором у костюмі роботу, і при цьому зробить помилку у виборі. Або простим прикладом важливості результатів роботи програми буде медична експертна система, яка видає якісь рекомендації для лікування хворого. Очевидно, що у таких ситуаціях наслідки помилки системи штучного інтелекту будуть критичними. Таким чином зрозуміло що стрімке проникнення штучного інтелекту у різні сфері людської діяльності вимагає врахування його особливостей при тестуванні відповідних програмних додатків.

Розглянемо проблеми застосування звичайних методів тестування до додатків зі штучним інтелектом докладніше. Однією з самих відомих і досить

простих технік тестування є еквівалентне розділення (equivalence class testing), але для систем штучного інтелекту виникає нетривіальна ситуація коли наприклад у випадку неправильного розпізнавання системою образів об'єкт буде помилково віднесений до не свого класу еквівалентності. Тоді подальші відповідні дії з ним не повинні привести до негативних наслідків – як у прикладі вище з керуванням автомобілем. Очевидно, що тестувальнику потрібно створювати додаткові тести до перевірки таких, хоча й малоімовірних, але все ж можливих ситуацій.

Іншою добре відомою і простою технікою тестування є аналіз граничних значень (boundary value analysis). Розглянемо випадок коли цю техніку потрібно застосовувати для перевірки вихідних значень якоїсь величини, котра у програмі обчислюється нейронною мережею. Але є очевидним що навчена нейронна мережа може моделювати якусь нелінійну функцію з заздалегідь невідомими екстремумами. Відповідно може існувати комбінація вхідних даних, що зумовить отримання вихідного результату за межами тестування, отже виникає питання безпечності застосування отриманих від такого додатку даних.

Ще однією проблемною технікою стає попарне тестування (pairwise testing). Дуже часто системи штучного інтелекту аналізують десятки факторів, у таких випадках тестування повного перебору факторів є досить складною задачею, але замінити його попарним тестуванням є ризикованим спрощенням, бо можна не виявити всі варіанти поведінки додатку.

Розглядаючи особливості використання цих, та інших тестових технік для систем штучного інтелекту стає зрозумілим що тестувальник повинен враховувати особливості застосування різних тестових технік до роботи різних моделей штучного інтелекту. Такий підхід може підвищити якість тестування вищезазначених додатків.

Звичайно необхідно максимально широке застосування автоматизації тестування. Але потрібно розуміти що його мета не просто перебрати максимальну кількість тестових даних, а перевірити різні, відмінні між собою варіанти роботи системи штучного інтелекту.

Також варто зазначити, що можуть виникати проблеми, не пов'язані з тестовими техніками, а зумовлені особливостями роботи додатку, наприклад коли якась система у знеособленому вигляді використовує велику кількість даних, але потім з них можна виділити особисту інформацію.

Перспективним напрямком у тестуванні є застосування інструментів штучного інтелекту для виконання задач тестування [2]. Але у цьому випадку одночасно зі значним підвищенням ефективності тестування виникає цікава проблема як одна система штучного інтелекту взаємодіє з іншою, та на скільки тестувальник може покладатись на отримані таким чином результати.

Розглянути проблеми приводять до логічного висновку що тестувальнику необхідно мати знання з систем штучного інтелекту та використовувати їх у проектуванні тестів, а в цілому методи тестування штучного інтелекту потребують опрацювання і розвитку.

Список використаних джерел:

1. Cem Kaner, Rebecca L. Fiedler Foundations of Software Testing Context – Driven Press, 2013. – 242 p.
2. Adam Leon Smith, Rex Black, James Davenport, Joanna Olszewska, Jeremias Rößler, Jonathon Wright Artificial Intelligence and Software Testing Publisher(s): BCS, The Chartered Institute for IT, 2022. – 150 p.

ІНФОРМАЦІЙНА СИСТЕМА ПРОВЕДЕННЯ ПРОЦЕСУ LIVENESS DETECTION ЗА ДОПОМОГОЮ AWS

Ковилін Єгор Романович

*кандидат технічних наук, старший викладач,
Університет ім. Альфреда Нобеля, м. Дніпро
ORCID: 0000-0002-2734-4095*

Яковлєва Марія Антонівна

студент, Університет ім. Альфреда Нобеля, м. Дніпро

Інтернет-адреса публікації на сайті:

<http://www.economy-confer.com.ua/full-article/4555/>

Дистанційне проведення процесу відеоідентифікації стає все більш актуальним у нашій країні. З одного боку, поширення у світі вірусу COVID-19 викликало різку зміну патернів споживчої поведінки. Зростає частка тих споживачів, які свідомо чи вимушено відмовляються від фізичного контакту з оточуючими. З іншого боку, велика кількість людей стикається з різними проблемами у зв'язку з переселенням та релокацією підприємств із територій, де ведуться активні бойові дії. Наприклад, людина, яка бажає відкрити особистий рахунок чи взяти кредит, не завжди може знайти відділення банку, де операціоніст зможе перевірити схожість людини з її документами. Або громадянин, який звертається для надання деяких електронних державних послуг, на певних етапах виконання його запиту, повинен бути особисто присутнім у відповідних державних органах, щоб підтвердити свою особистість.

Одним з шляхів вирішення проблеми дистанційної відеоідентифікації особи є процес Liveness detection [1], який дозволяє відрізнити реальну людину від штучної репродукції її зовнішності. При цьому підході система, яка використовує Liveness detection, повинна взаємодіяти із особою таким чином, щоб значно утруднити підробку її особистості хакером або шахраєм.

Робота має високу актуальність і практичну значимість, через що було прийнято рішення про розробку власного алгоритму проведення процесу Liveness detection, який дозволить дистанційно проаналізувати і оцінити присутність особи, що ідентифікується, та побудувати на його основі програмну систему відеоідентифікації співробітників підприємства, відкритість коду якої дозволить вільно, за потребою, повторно використовувати або змінювати її

компоненти при реалізації процесу Liveness detection у будь-яких системах відеоідентифікації людини.

Найпершим кроком нашої роботи, що має бути виконаний для розробки системи відеоідентифікації особи, є розробка алгоритму процесу Liveness detection. Його головною метою є конкретизація шагів комунікації програмної системи із користувачем, з метою отримання висновку щодо фізичної присутності особи, яка проходить відеоідентифікацію, перед камерою. Розглянемо створений алгоритм, зображений на рис. 1. більш детально:

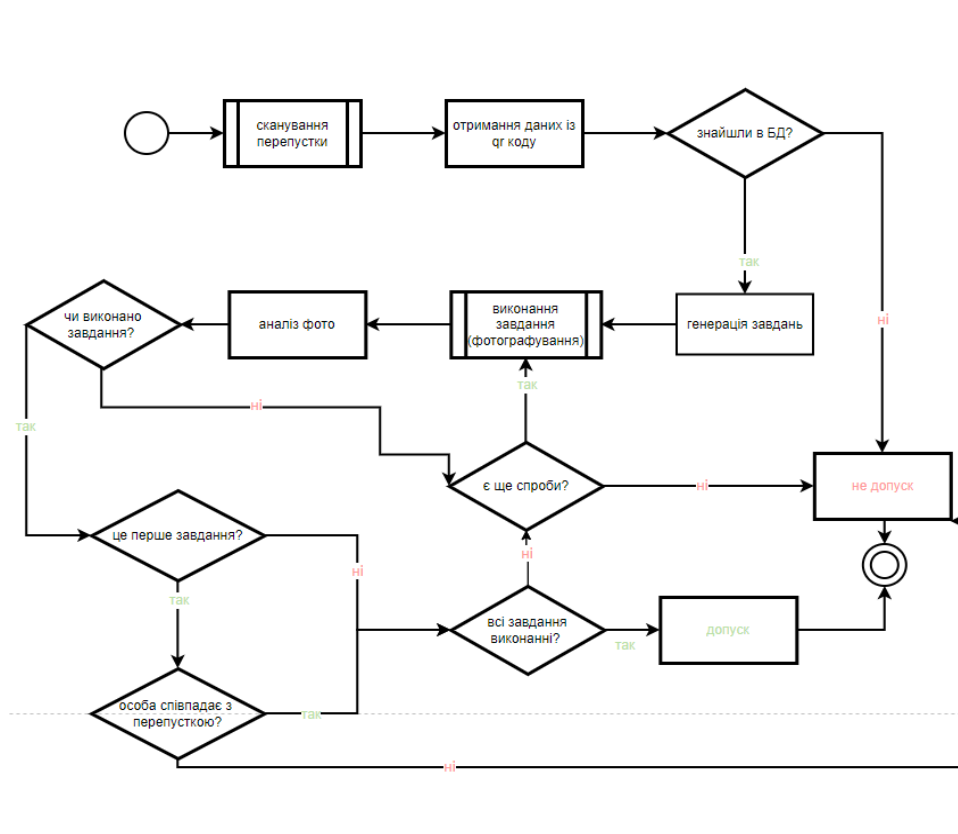

Рис 1. Алгоритм виконання процесу Liveness Detection

Найпершим кроком розробленого алгоритму є отримання еталонного зображення для ідентифікації особи. Таким зображенням може бути фото з документів користувача, або, як зроблено у нашій системі – ідентифікатор перепустки, зашифрований у вигляді QR-коду, який генерується заздалегідь та містить в собі логін співробітника, до якого прив'язана його еталона центральна фотографія.

Відповідно до цього, другим та третім кроком є розшифровка QR-коду з перепустки та пошук розшифрованої інформації у базі даних системи. Якщо працівника за отриманим логіном не знайдено, це значить, що перепустка виявилася підробленою та алгоритм не допускає такого співробітника, завершаючи таким чином процес відеоідентифікації.

Якщо дані перепустки були знайдені, на четвертому кроці алгоритму виконується генерація трьох завдань, націлених на отримання положень голови особи, яка ідентифікується. Першим завданням є отримання центральної

фотографії особи, два інших обираються випадково з масиву заздалегідь доступних варіантів завдань.

П'ятим та шостим кроком є безпосереднє фотографування особи, з подальшим аналізом фотографії на положення голови та його відповідності поточному завданню.

На сьомому кроці відбувається перевірка, чи виконане поточне завдання. Якщо ні, то кількість доступних спроб зменшується на одну. Якщо у працівника ще є доступні спроби, то процес переходить до п'ятого кроку, тобто на процес фотографування. Якщо завдання було виконано, система перевіряє, чи співпадає особа на фотографії та на перепустці. Якщо відсоток співпадіння занадто малий, то процес буде завершено з не допуском до підприємства. Якщо особа пройшла перевірку, то надається змога виконати останні два завдання на положення голови, після чого система повертається на п'ятий крок.

Наступним кроком нашої роботи є дослідження можливості використання просторових характеристик обличчя для аналізу положення голови від API AWS, оскільки сам по собі API AWS не надає функціоналу для проведення Liveness detection. Для того, щоб зрозуміти, чи є дане положення голови користувача вірним, було виконане дослідження підібраних лімітів для кожного параметра окремо, емпіричним шляхом.

Проведене дослідження порогових значень відповідей AWS API та розроблений у роботі алгоритм Liveness Detection дозволяє автоматично оцінювати, що у ході виконання відеоідентифікації система дійсно взаємодіє із фізично присутньою людиною, що дозволяє боротися із випадками шахрайства у багатьох сферах роботи інформаційних систем – від банального врахування часу роботи на підприємстві до запобігання злому систем безпеки банкінгу та інших фінтеч рішень. Для розробки програмної імплементації створеного алгоритму була проведена інтеграція з сервісами отримання даних фотозображень AWS, під час якої, емпіричним шляхом були підібрані коефіцієнти якості вхідного зображення для проведення процесу Liveness Detection.

Врешті, на основі проведених досліджень і створених алгоритмів, була розроблена система відеоідентифікації співробітників підприємства та проведено її тестування, яке показало високі результати роботи створеного програмного продукту. Відкритість алгоритмів і коду системи, а також використання передових технологій при її розробці, дозволяють використовувати наробки, отримані у роботі, для інших програмних систем, де необхідно впроваджувати процес відеоідентифікації особи.

Список використаних джерел:

1. Apgar D. Survey of Face Liveness Detection for Unsupervised Locations / D. Apgar, M. R. Abid // 2021 IEEE 12th Annual Information Technology, Electronics and Mobile Communication Conference (IEMCON) – 2021 – P. 162-168.
2. Datta A. Face detection and recognition: Theory and practice / A. Datta, M. Datta – London: CRC Press, 2016 – 323 p.

3. Use-cases: Acuant [Електронний ресурс] – Режим доступу: <https://www.acuant.com/use-case/>.
4. Get to Know Kairos [Електронний ресурс] – Режим доступу: <https://www.kairos.com/docs/>.
5. Anometrics | Face Recognition [Електронний ресурс] – Режим доступу: <http://anometrics.com/>
6. API Documentation – Lambda Labs [Електронний ресурс] – Режим доступу: <https://lambdal.com/api-documentation.html>
7. Fan Y. Research on Liveness Detection Algorithms Based on Deep Learning / Y. Fan, Y. Shi, X. Wang, H. Yi // 2019 IEEE 10th International Conference on Software Engineering and Service Science (ICSESS) – 2019 – P. 1-6.

ІНТЕЛЕКТУАЛЬНА СИСТЕМА РЕГУЛЮВАННЯ ТРАФІКУ (АДАПТИВНЕ ПЕРЕМІКАННЯ СВІТЛОФОРІВ)

Никифорук Максим Романович

студент, Національний університет “Львівська політехніка”

Науковий керівник: Яцук Юрій Васильович

кандидат технічних наук, доцент,

Національний університет “Львівська політехніка”

Інтернет-адреса публікації на сайті:

<http://www.economy-confer.com.ua/full-article/4605/>

Зростання автотранспортного потоку в містах та низька ефективність існуючої системи регулювання трафіку мають серйозні наслідки, до прикладу дорожні затори, високий рівень шкідливих викидів та збільшення споживання палива. Таким чином, виникає необхідність у вдосконаленні та впровадженні інтелектуальних систем регулювання трафіку, які забезпечать оптимальний рух транспорту і покращення умов для учасників дорожнього руху.

Україна особливо актуально стикається з проблемою заторів та неефективної системи регулювання трафіку, зокрема в великих містах, де автотранспортний рух є дуже інтенсивним та динамічним. Українські міста, як і більшість міст світу, зараз використовують традиційні світлофори з фіксованим часом роботи, які не можуть в реальному часі реагувати на зміни в потоці автотранспорту.

Таким чином, виникає потреба в ефективній системі регулювання трафіку, яка сприятиме поліпшенню руху транспорту, зменшенню кількості заторів та покращить екологічну ситуацію в містах. Також вона допоможе знизити споживання палива, забезпечити швидкий та безпечний рух автомобілів,

зменшити кількість дорожньо-транспортних пригод і покращити якість життя мешканців.

Підходи до розумних систем регулювання трафіку можуть варіюватися. Наприклад, у Японії використовуються системи з камерами та радарми, які на основі отриманих зображень розпізнають більш завантажений напрямок руху та надають йому пріоритет. У Далласі (США) світлофори з'єднані з центром управління містом, де аналізуються дані про трафік та надалі використовуються для оптимізації роботи світлофорів і зменшення заторів.

Україна також поступово впроваджує інтелектуальні системи регулювання трафіку. Наприклад, у місті Києві вже функціонує система "Розумне світлофорне регулювання", яка використовує алгоритми машинного навчання та аналізу даних для адаптивного перемикання світлофорів залежно від потоку транспорту.

Такі системи необхідно досліджувати, впроваджувати та тестувати і в інших містах України, у зв'язку з відсутністю можливостей у наявної системи світлофорів контролювати зростаючий трафік, що пов'язано з постійним збільшенням кількості транспортних засобів.

Враховуючи вищевикладені тези, є необхідність у створенні продукту, який буде мати на меті покращення пропускної здатності існуючих світлофорів шляхом їх модернізації з мінімальними витратами. Така система має бути впроваджена на основі існуючого парку світлофорів в Україні, тому вона має бути мобільною, швидкою у встановленні та якомога менш затратною для швидкого впровадження. Зокрема, має бути розроблений алгоритм, який використовуватиме штучну нейронну мережу для визначення об'єму потоку автомобілів і у випадку його збільшення – зміну пропускної здатності світлофора на більш оптимальний, за рахунок зменшення або збільшення часу червоного та зеленого світла відповідно. Найбільш оптимальною мовою програмування для розробки такого алгоритму може стати Python, адже він містить великий набір бібліотек для розробки проектів з використанням штучного інтелекту. Алгоритм може запускатись на мікроконтролері, або одноплатному комп'ютері, до прикладу на моделях лінійки Raspberry Pi, до якої будуть приєднані елементи світлофору.

За допомогою штучної нейронної мережі, алгоритм виявлятиме автомобілі на основі обробки відеоряду з камери. Програма буде визначати кількість транспортних засобів, які перетинають світлофор і на основі цих даних вираховуватиметься пропускна здатність на даний момент. Для розробки цієї штучної мережі, пропонується використати бібліотеку tensorflow. Вона є потужним інструментом для розробки штучних нейронних мереж. Для розпізнавання образів (в даному випадку – транспортних засобів) пропонується

використати модель SSD Mobilenet V2, яка навчена на наборі даних Microsoft Common Objects in Context.

Особливо важливою функцією цієї програми є підрахунок загального пропускнуго об'єму автомобілів на перехресті в режимі реального часу. Під час зеленого світла, вона аналізуватиме рух транспорту і підраховуватиме кількість автомобілів, які успішно проїхали світлофор. Далі ця інформація буде використовуватись для оптимізації роботи світлофора на наступному його циклі, що сприятиме підвищенню загальної пропускнуго здатності дороги.

Крім цього, додатково до вищеописаної програми регулювання дорожнього трафіку необхідно розробити панель адміністрування для операторів світлофорів у різних містах. Цей веб-інтерфейс необхідний для можливості внесення змін в основні константні характеристики системи. Оператори світлофорів зможуть налаштовувати параметри, зокрема, тривалість зеленого, жовтого та червоного світла, залежно від потреб дорожнього руху. Такий сервіс може бути створений з використанням бібліотеки Django чи Flask.

Даний проект спрямований на розробку інтелектуальної системи регулювання трафіку, яка буде використовувати передові технології штучного інтелекту для поліпшення умов руху в містах. Впровадження цієї системи дозволить зекономити кошти міських бюджетів, досягнувши при цьому поліпшення руху транспорту шляхом зменшення заторів, а також підвищення безпеки та зниження негативного впливу на довкілля.

Список використаних джерел:

1. Jeon, Hyunjeong & Lee, Jincheol & Sohn, Keemin. (2017). Artificial intelligence for traffic signal control based solely on video images. *Journal of Intelligent Transportation Systems*. 22. 10.1080/15472450.2017.1394192.
2. Розумні світлофори: як Vodafone допомагає Києву ставати smart [Електронний ресурс] – Режим доступу до ресурсу: <https://techno.nv.ua/ukr/innovations/rozumni-svitlofori-yak-vodafone-dopomagaye-kiyevu-stavati-smart-50047237.html>.
3. Traffic lights controlled using artificial intelligence [Електронний ресурс]. – 2022. – Режим доступу до ресурсу: <https://idw-online.de/de/news787607>.
4. Liu, B., Sun, Y. (2011). Application and Study on Artificial Intelligence Technology in Traffic Singal Control System. In: Zhang, J. (eds) *Applied Informatics and Communication*. ICAIC 2011. Communications in Computer and Information Science, vol 228. Springer, Berlin, Heidelberg. https://doi.org/10.1007/978-3-642-23223-7_76

ДИДАКТИЧНА ГРА ЯК ЗАСІБ ФОРМУВАННЯ ЗВУКОВОЇ КУЛЬТУРИ МОВЛЕННЯ У ДІТЕЙ ДОШКІЛЬНОГО ВІКУ

Білан Олександра Іванівна

*кандидатка педагогічних наук, доцент кафедри
початкової та дошкільної освіти, доцент,*

Львівський національний університет імені Івана Франка

Косик Ірина Богданівна

студентка магістратури,

Львівський національний університет імені Івана Франка

Інтернет-адреса публікації на сайті:

<http://www.economy-confer.com.ua/full-article/4547/>

Актуальність дослідження. Гра є основним видом діяльності в дошкільний період, під час якого відбуваються зміни в психіці дошкільника, підготовка до переходу на новий, більш високий рівень розвитку, створення умов для соціалізації дитини, формування і розвитку його особистості. У цей період у контексті гри виникли й виокремилися нові види діяльності, передусім трудова, естетична, навчальна. Завдання і зміст роботи з виховання звукової культури мовлення викладено у програмі виховання та навчання в закладі дошкільної освіти.

Дидактичні ігри – це спосіб відображення навколишньої дійсності, спосіб осягнення діяльності та взаємин дорослих у доступній для дитини формі. Діти дошкільного віку відтворюють точки зору різних людей і розвивають стосунки з дітьми, які віддзеркалюють взаємодію дорослих у реальному житті. Зміст ігрових дій визначається реальними завданнями, які вирішують дорослі для досягнення певних цілей [0].

У вихованні звукової культури мовлення використовують різноманітні прийоми та методи навчання. Серед прийомів навчання провідне місце посідають артикуляція звуків, імітація правильної звуковимови, зразок мовлення вихователя, відображене та сумісне мовлення, доручення, ігрові прийоми.

Мета дослідження: охарактеризувати особливості дидактичних ігор як засіб формування звукової культури мовлення у дітей дошкільного віку.

Основний текст. Дидактична гра спрямована на формування у дитини потреби в знаннях, активного інтересу до того, що може стати їх новим джерелом, удосконалення пізнавальних умінь і навичок. Дидактичні ігри, ігрові заняття і прийоми підвищують ефективність сприймання дітьми навчального матеріалу, урізноманітнюють їхню навчальну діяльність, вносять у неї елемент цікавості.

Використовують дидактичні ігри у навчанні та вихованні дітей усіх вікових груп за необхідності актуалізувати їхній досвід, повторити, уточнити, закріпити набуті знання і уявлення про природні явища, працю і побут людини. Вдаються до них і після спостережень, екскурсій, бесід та інших занять. Нерідко ігри з дидактичними матеріалами є основним засобом навчання і виховання, за допомогою яких вихователь готує дитину правильно сприймати предмети і явища навколишнього світу [**Error! Reference source not found.**].

О. Савченко у своїй роботі зазначає, що кожна дидактична гра виконує різні функції: збагачує пізнавальний досвід дітей, розвиває мислення, мову, уяву, точність рухів, витримку. Але головна мета включення ігор у навчальний процес – викликати інтерес до навчання. Якщо гра захоплює дітей, вони виявляють максимальну активність, не відчувають втоми, їм хочеться досягти найкращого результату. Значущою для нашого дослідження є думка автора про те, що епізодично використовувані ігри суттєво не впливають на стійкість емоційно-позитивного ставлення дітей до навчального процесу. Отже, потрібна продумана насиченість занять системою ігор на різних етапах навчання й емоційна підготовка дітей до засвоєння понять, розпізнавання їх суттєвих ознак і самостійного застосування засвоєних знань.

Суть дидактичної гри – моделювання, імітація (наслідування). Саме в дидактичній грі в спрощеному вигляді відтворюється, моделюється дійсність, відбувається імітація реальних дій, яка сприяє підвищенню значущості навчального матеріалу для особистості дошкільника, що впливає на характер її мотивації, формуванню творчого мислення.

Використовуючи дидактичні ігри і вправи, педагог продовжує вчити дітей уважно слухати мову навколишніх, підбирати слова, схожі за звучанням (ложка – кішка, мишка), виділяти з ряду слів тільки ті, в яких є заданий звук, впізнавати знайомий звук у назвах іграшок, предметів або підбирати іграшки і предмети, у назвах яких є цей звук, тобто вихователь звертає увагу дітей на те, що слова складаються із звуків, що один і той же звук може знаходитися («жити») у різних словах [0].

Уся робота, спрямована на розвиток фонетичної сторони мовлення, планується і проводиться на заняттях із виховання звукової культури мови. Деякі ігри і вправи (наприклад на закріплення правильної вимови звуків, що діти ще недостатньо засвоїли) вихователем можуть бути проведені і поза заняттями (в часи ігор та прогулянок).

Дидактична гра виконує декілька основних функцій (див. рис. 1).

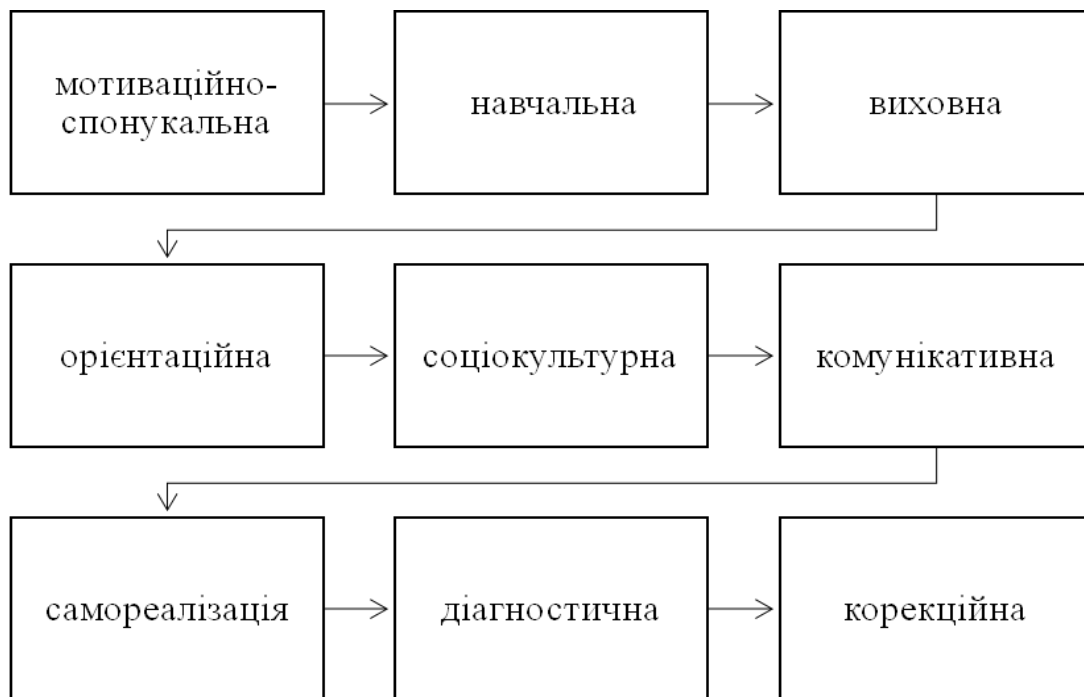

Рис. 1 Функції дидактичної гри

Дидактична гра відіграє важливу роль у формуванні звукової культури мовлення дітей дошкільного віку. Тому, робимо припущення, що вона може бути одним із провідних засобів виховання звукової правильності мовлення дітей дошкільного віку.

Мовні ігри допомагають ефективно розвивати фонематичний слух, закріплювати правильну вимову, виховувати плавність мовлення, тренувати мовне дихання та м'язи органів мовлення. Під час ігор уточнюються і закріплюються поняття та уявлення дітей, розвивається їх творча уява, мислення, мова. Дитина в подальшому швидше і легше сприймає новий матеріал, опановує новими знаннями і навичками [0].

Одним із чинників забезпечення ефективності дидактичної гри виступає реалізація всіх її елементів. До структури дидактичної гри відносять:

- 1) дидактичне завдання, яке визначається відповідно до вимог програми з урахуванням вікових особливостей дітей;
- 2) ігровий задум, в якому маскується дидактичне завдання;
- 3) ігровий початок, що істотно впливає на створення ігрової атмосфери;
- 4) правила гри;
- 5) ігрові дії – засіб реалізації ігрового задуму й водночас здійснення поставленого педагогом завдання; підбиття підсумків.

Дидактичне завдання в грі свідомо маскується, воно постає перед дітьми у вигляді цікавого ігрового задуму. Дітей приваблюють відтворення уявного сюжету, активні дії з предметами, загадка, таємниця, перевірка своїх можливостей змаганням, рольове перевтілення, загальна рухова активність, кмітливність. На створення ігрової атмосфери істотно впливає ігровий початок. Він може бути звичайним, коли вчитель повідомляє назву гри і спрямовує увагу дітей на наявний дидактичний матеріал, об'єкти дійсності, та інтригуючим, цікавим, захоплюючим, таємничим.

Ігрові дії – засіб реалізації ігрового задуму і водночас здійснення поставленого педагогом завдання. Виконуючи із задоволенням ігрові дії і захоплюючись ними, діти легко засвоюють і закладений у грі навчальний зміст.

Правила дидактичної гри діти сприймають як умови, що підтримують ігровий задум; їх невиконання знищує гру, робить її нецікавою. Без заздалегідь визначених правил ігрові дії розгортаються стихійно, і дидактичні завдання можуть лишитися невиконаними. Тому правила гри задаються вчителем до її початку і мають навчальний та організуючий характер. Спочатку дітям пояснюється ігрове завдання, а потім – спосіб його виконання [**Error! Reference source not found.**].

Основними методами виховання звукової культури мовлення є: «дидактичні ігри та вправи, в процесі яких удосконалюються всі компоненти звукової культури мовлення. Щоб навчити дітей правильно й чітко вимовляти звуки, пропонують такі ігри: «Вимов так, як я», «Оркестр», «Назви і відгадай», «Крамниця», «Комар», «Покатаймося на конику», «Жуки», «Літаки», «Виправ Незнайку», «Чого не вистачає?», «Ось так вимовляються звуки»».

Для розвитку мовленнєвого дихання пропонують такі дидактичні ігри: «Сніжинка», «Летять сніжинки», «Листочки», «Вітерець», «У лісі», «Вітряк», «У кого далі полетять пелюстки?», «Дмухай сильніше».

Для вироблення інтонаційної виразності мовлення ефективними є такі дидактичні ігри: «Мавпочки», «Хто що почув?», «Тихо-голосно», «Пішли-поїхали», «Вимови так, як я», «Допоможемо Незнайку» [**Error! Reference source not found.**].

З метою формування у дітей уміння виконувати звуковий аналіз слів, закріплювати знання про слово і речення, доцільно проводити такі ігри: «Добери різні слова», «Підкажи слово», «Чи подібно звучать слова?», «Слова забули своє місце», «Упіймай м'яч», «Живі слова».

У закладах дошкільної освіти з розділу «Виховання звукової культури мовлення» проводять такі типи занять: фронтальні (з усією групою), групові (з підгрупами), індивідуально-групові (4-8 дітей) та індивідуальні (1-4 дітей).

На заняттях реалізуються такі завдання формування фонетичної компетентності: розвиток артикуляційного апарату; ознайомлення дітей з будовою мовленнєвого апарату; розвиток мовленнєвого дихання; розвиток фонематичного слуху; оволодіння правильною вимовою усіх звуків рідної мови; удосконалення дикції; розвиток інтонаційної виразності мовлення (інтонація, темп, тембр, сила голосу, мелодика, наголоси); робота над усвідомленням дітьми звукового складу рідної мови. Усі завдання звукової культури здійснюються в єдності і забезпечують формування у дітей фонетичної компетенції [**Error! Reference source not found.**].

Висновки. Отже, мовленнєвий розвиток дітей дошкільного віку є одним із ключових питань навчання мови в дошкільному віці. Мовленнєвий розвиток дитини є основним засобом, за допомогою якого вона зв'язується з навколишнім середовищем і за допомогою якого відбувається соціалізація дитини. Вивчення

розвитку дітей доводить, що у грі ефективніше, аніж в інших видах діяльності, розвиваються усі психічні процеси, формуються відповідні вміння і навички.

Гра – найбільш засвоєна дітьми діяльність. У ній вони черпають взірці для вирішення нових життєвих завдань, які виникають у пізнанні, у праці, у художній творчості. Тому «опора на гру (ігрову діяльність, ігрові форми, прийоми) – це найважливіший шлях включення дітей у навчальну роботу, спосіб забезпечення нормальних умов життєдіяльності».

Список використаних джерел:

1. Богуш А. М., Гавриш Н. В. Дошкільна лінгводидактика: Теорія і методика навчання дітей рідної мови в дошкільних навчальних закладах. Підручник. Друге видання, доповнене. К. : Видавничий Дім «Слово», 2011. 704с.
2. Дошкільна лінгводидактика. хрестоматія. навчальний посібник для студентів вищих педагогічних навчальних закладів. / упорядник А. М. Богуш. Частина I та II. К. : Видавничий Дім «Слово», 2005. 720 с.
3. Кутішенко В. П. Вікова та педагогічна психологія (курс лекцій): навч. посібник для студентів ВНЗ. К. : Центр навчальної літератури, 2010. 128 с.

РОЗВИТОК ТВОРЧИХ ЗДІБНОСТЕЙ ДІТЕЙ СТАРШОГО ДОШКІЛЬНОГО ВІКУ ЗАСОБОМ ЗОБРАЖУВАЛЬНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ

Білан Олександра Іванівна

кандидатка педагогічних наук, доцентка кафедри початкової та дошкільної освіти, доцентка, доцентка кафедри педагогіки Львівського обласного інституту післядипломної педагогічної освіти, Львівського національного університету імені Івана Франка

Чайка Юлія Ігорівна

студентка, Львівського національного університету імені Івана Франка

Інтернет-адреса публікації на сайті:

<http://www.economy-confer.com.ua/full-article/4587/>

Розвиток творчих здібностей дітей старшого дошкільного віку – це одне з головних завдань у вихованні сучасної дитини. Це складний і тривалий процес, в результаті якого діти отримують перші художні враження, долучаються до світу мистецтва, опановують різні види художньої діяльності, у тому числі зображувальної. Сучасний погляд на розвиток творчих здібностей передбачає єдність формування ставлення до навколишнього світу засобами різних видів зображувальної діяльності. Але нині діти старшого дошкільного віку стали менше виявляти інтерес до малювання. Наразі наші діти виховуються на телебаченні, Інтернеті, різних інтелектуальних іграшках, які дітям купують батьки, бабусі та дідусі, але при цьому забувають купити коробку з олівцями або з фарбами. Сучасним дітям важко включити у роботу уяву, тому що вони звикли до швидкої зміни сюжету при перегляді того ж таки мультфільму, та й навіщо думати, коли можна будь-яку інформацію знайти в Інтернеті.

Кожен вихователь повинен розуміти, що розв'язання завдання розвитку творчих здібностей – це кропіткий і тривалий процес, який проходить у межах безпосередньої освітньої діяльності, та у різних режимних моментах.

Варто відзначити, що у процесі зображувальної діяльності дитина відчуває різноманітні почуття: радіє зображенню, що створює, чи засмучується, якщо щось вдалося. Найголовніше, що, створюючи зображення, дитина набуває різних знань; уточнюються та поглиблюються її уявлення про навколишній світ; в ході роботи вона починає осмислювати якості предметів, запам'ятовувати характерні для них особливості та деталі, опановувати зображувальні навички та вміння, вчиться усвідомлено використовувати набуті знання.

У різні періоди дошкільного дитинства неоднакова змога розвитку творчих здібностей у дошкільнят. Методи та прийоми добираються відповідно віку дітей. Враховуючи сенситивність віку, це допомагає проектувати подальший розвиток творчих здібностей.

У старшому дошкільному віці починають формуватися нові психологічні механізми діяльності та поведінки. Йде становлення особистості: зароджуються соціальні потреби, формується структура мотивів, потреба у визнанні, повазі однолітків, дорослого. Дошкільник виробляє систему соціальних цінностей, відбуваються зміни у різних напрямках його психічних процесів – пам'ять, увага, сприйняття, вміння керувати своєю поведінкою, самооцінка [1, с. 47].

Даний період – у період пізнавальної активності та відкриттів. Поглиблюються знання, уявлення, відбувається їхнє узагальнення. «Дитина розвиває та освоює уявлення про себе саму та різні сфери навколишньої дійсності: природу, продукти людської культури, людські відносини» [2, с. 36].

Дошкільник освоює способи здобуття знань. Формується вміння відповідати питання, слухати вихователя, експериментувати. Рівень оволодіння подібними способами поряд із засвоєною дитиною інформацією характеризує змістовну сторону її розумового розвитку [3, с. 20].

Існує 3 типи творчих здібностей: творчі здібності, які залежать від індивідуальних та психологічних особливостей дошкільнят: творчі здібності, які допомагають створити нову ідею та новий творчий продукт; творчі здібності не зводяться до знань, навичок та вмінь, вироблених у дошкільника.

В процесі зображувальної діяльності розвивається здатність мислити нешаблонно, вигадувати більше ідей, образів; легкість у використанні асоціацій; особливості темпераменту (пластичність, варіативність).

Серед особистісно-креативних критеріїв та його показників розкриття творчих здібностей дітей старшого дошкільного віку виокремлюють: активізація творчого потенціалу, використання уяви, самостійності; творчу уяву; внутрішню позицію творця (зацікавленість у творчій діяльності).

Показниками мотиваційно-ціннісного критерію є прагнення до творчої діяльності, самовираження через створення творчого продукту; потреба у творчій діяльності; визнання цінності творчості.

Діяльнісно-процесуальний критерій виражається у виборі прийомів у вирішенні поставленої творчої задачі, застосуванні різних прийомів та матеріалів для втілення своєї ідеї; освоєння способів творчої діяльності; прагнення досягнення мети, отримання конкретних результатів своєї діяльності.

В процесі зображувальної діяльності інформація, отримана дошкільником у процесі спілкування, викликає у нього інтерес. Він ділиться із вихователем планами, думками, враженнями. У цьому спілкуванні відбувається соціальне дорослішання старшого дошкільника, формуються соціально-ціннісні орієнтації, усвідомлюється сенс подій, розвивається готовність до нової соціальної позиції школяра.

Творча діяльність уяви безпосередньо залежить від різноманітності та багатства минулого досвіду людини, тобто цей досвід є матеріалом, на основі якого створюється процес фантазування. Отже, чим ширший минулий досвід дитини, то більша варіативність матеріалу для творчої діяльності.

У науковій психологічній та педагогічній літературі під креативністю розуміються творчі здібності особистості, які характеризуються готовністю до створення принципово нових ідей та входять до структури обдарованості як одного з незалежних факторів.

Дошкільник сприймає вказівки вихователя як допомогу, як сприятливу умову виконання творчого задуму. Дитина усвідомлює себе суб'єктом взаємовідносин, соціальним індивідом. У дитини з'являється бажання зайняти значуще для світу дорослих місце в житті, в їх діяльності та ініціативності, з'являється «внутрішня позиція», яка буде властива людині на всіх етапах її життєвого шляху і визначатиме її ставлення не тільки до себе, а й до займаного їм становищу у житті .

Процес становлення особистості нерозривно пов'язаний з психологічними особливостями дошкільника: здібностями, які найяскравіше виявляються у творчої діяльності дитини. Творчість є найбільш інформативною та змістовною формою психічної активності, що забезпечує успішне становлення всіх видів діяльності. Розвиток здібностей до творчості походить від наслідування дорослого до спроби самостійного перенесення набутого досвіду у повсякденну реальність, а потім і до творчої ініціативи .

Таким чином, ми з'ясували, що старший дошкільний вік є відповідальним етапом дитинства у якому закладається фундамент творчих здібностей. Роль закладу дошкільної освіти у розвитку творчих здібностей величезна. Тому основне завдання вихователя у роботі з дітьми старшого дошкільного віку полягає у створенні сприятливих умов розвитку творчих здібностей у старших дошкільнят.

Використані джерела:

1. Обухівська А. Г. Основні проблеми художньої творчості дітей. 2018. № 13. С. 46-54.

2. Богатирьова М. Р., Хатмуліна А. Ф. Критерії оцінки розвитку творчих здібностей. *Науковий журнал «Сучасна педагогіка»*. Київ, 2013. С. 35-37.
3. Бірюк А. П. Особливості розвитку уяви дітей дошкільного віку. *Науково-популярне видавництво «Система розвитку дітей»*, друге видання. Київ, 2019. С. 15-29.

КРЕАТИВНИЙ ПІДХІД ДО СТВОРЕННЯ ІННОВАЦІЙНОГО ПІДРУЧНИКА З ПРИРОДНИЧО-МАТЕМАТИЧНИХ ДИСЦИПЛІН

Гриценко Олександр Петрович

*аспірант, Сумський державний педагогічний університет
імені А.С.Макаренка, м. Суми*

Пушкарьова Тамара Олексіївна

*доктор педагогічних наук, професор, член-кореспондент
Національна академія педагогічних наук України України,
Інститут модернізації змісту освіти, м. Київ*

Науковий керівник: Лянной Юрій Олегович

*доктор педагогічних наук, професор,
Сумський державний педагогічний університет
імені А.С.Макаренка*

Інтернет-адреса публікації на сайті:

<http://www.economy-confer.com.ua/full-article/4548/>

У парадигмальній концепції «Нова українська школа» обумовлені наступні важливі позиції, які стосуються того, що: 1) вільному розвитку учнів сприятиме творче (креативне) середовище, у якому проходять зміни програм і засобів навчання, а також інших елементів просторово-предметного оточення [1, с. 28]; 2) одноразові освітні проекти віддають першість системному процесу втілення інноваційних педагогічних технологій [1, с. 29]; 3) обтяжливі підручники мають бути замінені на шкільну книгу нового покоління завдяки навчанню авторів та формуванню педагогічно-експертного середовища [1, с. 31].

Креативний підхід щодо створення інноваційного підручника в наведених положеннях маємо сприймати як здатність системи освіти адаптивно реагувати на запити суспільства в частині задоволення його вимог до формування в учнів загальноосвітньої (і в т.ч. початкової) школи знань, умінь та навичок на засадах творчого піднесення, гармонійного розвитку та особистого самовдосконалення в ході вивчення предметів різного, зокрема природничо-математичного, циклу. У такий спосіб інноваційний потенціал підручника розкривається відповідно до положень дитиноцентризму, природовідповідності, особистісно зорієнтованого та компетентнісного підходів, що має фіксувати зусилля укладачів підручників на результативно-діяльнісній і емоційно-ціннісній складових змісту навчальної книги для учнів початкової школи [2, с. 65]. За тим при опрацюванні складників

підручника мають бути обов'язково урахованими пізнавальні потреби та вікові особливості розвитку сучасного покоління школярів.

Реальна інноваційність підручника, тобто його спроможність задовольняти якісні і кількісні зміни у внутрішньому просторі суспільства, визначається тими фінальними компетентностями, які набудуть учні за допомогою інформаційних матеріалів такої навчальної книги. При цьому термін «компетентність» доречно розуміти як динамічну комбінацію знань, способів мислення, навичок, поглядів, цінностей, умінь та інших суб'єктних якостей, що визначають здатність окремої особи успішно проводити навчальну або професійну діяльність [1, с. 10]. Разом з тим інноваційність природничої та математичної компетентності в конструкті «Нова українська школа» визначається як:

•**Природнича компетентність.** Наукове розуміння природи та здатність реалізовувати опановані знання в життєвих ситуаціях і в практичній діяльності. Уміння спостерігати за явищами, збирати і аналізувати відомості, формулювати гіпотези, узагальнювати й оцінювати результати [1, с. 11];

•**Математична компетентність.** Культура логічного та алгоритмічного мислення. Уміння застосовувати математичні (числові або геометричні) методи для розв'язання прикладних завдань у різних сферах діяльності. Здатність щодо розуміння й використання простих математичних моделей [1, с. 11].

У відповідності до проєкту «Концепції розвитку природничо-математичної освіти (STEM – освіти)» наголошено, що природничо-математичні дисципліни, які безпосередньо пов'язані з сучасним розвитком науки, техніки, технологій та інженерною діяльністю людини, повинні стати ключовими напрямками розвитку освітньої галузі, магістральними елементами державної політики укріплення конкурентоздатності людського капіталу, провідними умовами розвитку освіти, що відповідає запитам економіки та потребам суспільства [3, с. 2-3].

Однією з проблем природничо-математичної освіти є досить низька якість, переобтяженість і об'ємність підручників, використовуваних у ході викладання дисциплін природничо-математичного циклу, що є занадто чутливим для учнів початкової школи, які не можуть сприймати значні інформаційні потоки. Отже, провідна роль зручного підручника в початковій освіті полягає в стимулюванні допитливості та підтримці інтересу учнів до наведених в підручнику текстових чи графічних матеріалів, їх мотивації до творчих експериментів та самостійного конструювання елементарних речових моделей. У такий спосіб навчальна книга для цього вікового періоду має включати розвивально-ігрові завдання, оскільки наданий контент відповідає психофізіологічним особливостям дітей молодшого шкільного віку в частині задоволення їх потреб та запитів.

Водночас процес створення підручника для початкової школи має уникати: 1) надмірної теоретизації, що призводить до розходження принципів науковості та доступності; 2) заведення в школи підручників лишень на основі експертних оцінок (без попередньої експериментальної перевірки); 3) перенасичення змісту підручника коментарями, роз'ясненнями або вказівками [4, с. 32-33]. Натомість структура підручника, основний текст і позатекстові відмітки, символи, колір та

ілюстрації мають надавати вчителю чіткі настанови стосовно того, чого та як за ним слід навчати учнів початкової школи [5, с. 95].

Визнаючи той факт, що сьогодення генерація живе в епоху інформаційної революції, коли знання, інтелект і творчий хист не тільки актуалізують власний статус в організації суспільної життєдіяльності, а й постають у ролі її провідної рушійної сили [6, с. 3], освітній інформаційно-знанневий ресурс тієї чи-то іншої форми (друкованої, електронної, віртуальної) стає для спільноти найсуттєвішим аргументом перед новочасними викликами та входить у роль перспективного й сентенційного фактора національного розвитку [7, с. 6].

Якщо прийняти до уваги концепт, що підручник є матеріальним втіленням змісту шкільної освіти [8, с. 42-46] чи-то моделлю цілісного процесу навчання в закладі освіти [9, с. 335], то видається цілком логічним зіставлення інноваційної освітньої технології й інноваційного навчального підручника, сформованого на базі інтегративно-діяльнісного та особистісно-розвивального методів навчання. До прикладу, в процесі запровадження освітньої технології «Росток» (*науковий керівник – д.п.н., професор Т.О. Пушкарьова*) на сьогодні розроблені електронні підручники, модульні smart-textbooks, навчально-розвивальні комп'ютерні ігри природничо-математичного змісту. Такі мобільні підручники нового покоління сприяють прояву комунікативних технік учнів початкової школи, зростанню їх активності, самостійності, креативності та здатності до адаптивної соціалізації в умовах інформаційного зростання національної спільноти. Окрім того мобільні та зручні електронні версії інтерактивних навчальних підручників, налаштовані в режимі учнівсько-комп'ютерних інтерфейсів (*schoolboy-computer interaction*), можуть ефективно використовуватися в ході самостійної навчальної діяльності, в умовах дистанційної освіти та під час взаємодії з батьками.

У наданий спосіб інноваційний smart-textbook з природничо-математичних дисциплін сприятиме організації креативного навчального процесу, за умовами якого учні початкової школи захоплюватимуться освітнім дійством, забуваючи про час і втому та повністю занурюючись у творчу діяльність. Саме такий стиль новочасного підручникотворення має забезпечити мотиваційне стимулювання й емоційне збудження учнів за ходом навчального процесу, а також задовольнити їх потреби в інформаційно-комп'ютерній обізнаності.

Список використаних джерел:

1. Нова українська школа. Концептуальні засади реформування середньої школи. Київ: МОН України, 2016. 34 с.
2. Савченко О. Я. Інноваційний потенціал підручника з читання. *Український педагогічний журнал*. 2019. № 3. С. 65-71.
3. Про схвалення Концепція розвитку природничо-математичної освіти (STEM – освіти). Проект розпорядження Кабінету міністрів України. 2020. URL: http://mon.gov.ua/app/media/2020_05_15.
4. Кодлюк Я. П. Інновації в початковій освіті України другої половини ХХ століття. *Наукові записки Тернопільського національного педагогічного університету імені Володимира Гнатюка. Серія: Педагогіка*. 2012. № 5. С. 57-62. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/NZTNP ped_2012_5_12.

5. Савченко О. Я. Дидактика початкової освіти. Київ: Грамота, 2012. 504 с.
6. Жижко Т. А. Філософія академічної освіти: монографія / МОН України. Київ: Видавництво НПУ ім. М.П. Драгоманова, 2013. 404 с.
7. Ларіонова Н. Б. Електронні освітні ігрові ресурси в освітньому процесі початкової школи. Харків: Друкарня Мадрид, 2020. 96 с.
8. Кодлюк Я. П. Інновації у змісті підручників для початкової школи. *Початкова школа*. 2017. № 12. С. 42-46.
9. Кодлюк Я. П. Якісні характеристики сучасної початкової освіти. *Молодий вчений. Розділ: Педагогічні науки*. 2017. № 11 (51). С. 334-338.

ПРОБЛЕМИ ОЗДОРОВЧОГО ФІЗИЧНОГО ТРЕНУВАННЯ НАСЕЛЕННЯ УКРАЇНИ

Єрічева Тамара Юріївна

*старший викладач кафедри медико-біологічних дисциплін і валеології,
Університет Григорія Сковороди в Переяславі*

Песоцький Андрій Андрійович

студент, Університет Григорія Сковороди в Переяславі

Зазера Микита Васильович

студент, Університет Григорія Сковороди в Переяславі

Інтернет-адреса публікації на сайті:

<http://www.economy-confer.com.ua/full-article/4552/>

У ХХІ столітті поширеність серцево-судинних захворювань, які пов'язані переважно із недостатнім обсягом та інтенсивністю рухів, набула характеру епідемії. Їх профілактика є загальнонаціональною проблемою у кожній економічно розвиненій країні [4].

В останній час з'явилося багато даних, які підтверджують, що здоров'я людини лише на 10% може бути гарантовано закладами охорони здоров'я в країні і на 90% залежить від досягнутого людиною рівня фізичної підготовленості і способу її життя [2].

Сьогодні бракує фундаментальних досліджень, які б вирішували проблему покращення стану здоров'я за допомогою методів комплексного впливу різних засобів фізичної культури. Швидкого вирішення потребує проблема наукового обґрунтування нових засобів і методів, які найбільшою мірою сприяли б підтриманню оптимального рівня функціонування всіх органів і систем організму, розвитку і збереженню фізичних якостей людини впродовж усього життя. Актуальність цієї проблеми посилюється тим, що середня тривалість життя в Україні знизилася до 59 років у чоловіків і до 72 років – у жінок, а фізичні кондиції і рівень здоров'я населення країни не відповідають вимогам, які висуває до людини сучасне виробництво, а також служба у Збройних силах [3].

Існує багато невирішених питань і в окремих аспектах означеної проблеми. Так, у дослідженнях, які присвячені оздоровчому тренуванню, не прослідковується чітка залежність між рівнем розвитку фізичних якостей і

загальним станом здоров'я тих, які займаються. Роботи, у яких порушена ця проблема, обмежуються вивченням впливу рухових якостей на окремі органи і системи.

Сучасні науково-методичні рекомендації для тих, хто займається фізичною культурою, не відображають спрямованості на всебічний фізичний розвиток. Більшість програм з оздоровчих занять побудовані на основі якогось одного виду спорту і спрямовані на переважний розвиток одного, у кращому випадку двох фізичних якостей. При своїй перевазі, така односпрямованість навантажень не забезпечує всебічного фізичного розвитку людини. Тому першочерговим завданням є концентрація теоретичних розробок з обґрунтування засобів і методів підтримки оптимального функціонування окремих життєвоважливих органів і систем упродовж тривалого часу. Актуальність цієї проблеми посилюється у зв'язку з тим, що теперішні фізичні кондиції і рівень здоров'я населення України не відповідають вимогам, які висувають до людини сучасне виробництво, служба у збройних силах і швидкий ритм життя [1].

Рекомендована фахівцями «якісна» спрямованість процесу оздоровчого тренування не містить розподілу вправ на групи залежно від рівня їх впливу на розвиток тих чи інших фізичних якостей і тому має умовний характер. Сформована на сьогодні система контролю і планування оздоровчих тренувальних навантажень ґрунтується переважно на реєстрації часу використання основних засобів фізичної підготовки.

Відомо, що вправи силового і швидко-силового характеру в основному належать до навантажень анаеробної спрямованості, а вправи на витривалість – до навантажень аеробного характеру [5]. Однак самі по собі рухові завдання не мають «аеробної» чи «анаеробної» спрямованості. Будь-яка серія рухів, що виконується у максимальному темпі, висуває підвищені вимоги до механізму анаеробної енергопродукції, тоді як виконання вправ у помірному темпі (з низькою інтенсивністю) буде активувати переважно аеробні системи енергозабезпечення.

Поданий короткий огляд засвідчує недостатність сучасних методичних і наукових даних для обґрунтування теорії і методики оздоровчого тренування. З метою підвищення ефективності такого тренування необхідно ретельно розробити його принципи, які б опиралися на фундаментальні дослідження.

Список використаних джерел:

1. Новітні медико-педагогічні технології зміцнення та збереження здоров'я учнівської молоді : навч-метод. посіб. для учителів фіз. культури. Львів : Українські технології, 2003. 148 с.
2. Пильненький В. В., Леонова В. А. Методичні основи підвищення фізичної підготовленості і фізичного здоров'я студентів методом оздоровчого тренування. Миколаїв: АО «Деловая информация», 2014. 91 с.
3. Сущенко Л. П. Професійна підготовка майбутніх фахівців фізичного виховання та спорту (теоретико-методологічний аспект). Монографія. Запоріжжя: ЗДУ, 2013. 442 с.

4. Ясінський С. А. Морфофункціональні закономірності серцево-судинної системи та фізичного стану студентів при різних напрямках навчального процесу з фізичного виховання: Автореф. дис. ... канд. пед. наук. Харків, 1991. 23 с.
5. Katz J. The All-American Aquatic Handbook your passport to lifetime lightness. – Aliened Bacon, Denver, IA, 2006. P. 17.

ЄВРОПЕЙСЬКЕ МОВНЕ ПОРТФОЛІО ЯК ЕФЕКТИВНИЙ ЗАСІБ РОЗВИТКУ У СТУДЕНТІВ–ФІЛОЛОГІВ НАВИЧОК САМОКОНТРОЛЮ ПІД ЧАС АВТОНОМНОГО НАВЧАННЯ

Іжко Євгенія Станіславівна

*кандидат педагогічних наук, Дніпровський національний
університет імені Олеся Гончара*

Інтернет-адреса публікації на сайті:

<http://www.economy-confer.com.ua/full-article/4601/>

Дискусія щодо автономії навчання стала особливо популярною темою у сфері викладання іноземних мов, де головною метою автономії визнано допомогу студентам щодо набуття більшої незалежності у мисленні, навчанні й діяльності.

Актуальність формування готовності майбутніх філологів до застосування автономного навчання у професійній діяльності підкреслюється увагою розробників «Рамкової програми з німецької мови професійного спілкування для вищих навчальних закладів України» [2] до цієї проблеми. Серед головних принципів, які складають основу підходів до планування курсу з іноземної мови, формування його змісту та методів оцінки результатів, досягнутих у процесі оволодіння мовою, автори програми виділяють принцип автономного навчання.

Вітчизняна дослідниця О. Смольнікова визначає автономне навчання, як «... вид навчання, під час якого студент організовує особисте навчальне середовище і систематизує свій навчальний процес, за / без (залежно від ступеня автономності) допомоги, управління, вказівок викладача...» і підкреслює, що автономне навчання « ... є необхідною складовою сучасної вищої освіти в Україні і світі» [3, с. 191].

Цікавим для нашого дослідження у цьому сенсі є ідеальний портрет автономного студента за У. Рампілльоном [7]. На думку У. Рампілльона, «автономний студент повинен:

- мати бажання вчитися – тобто бути готовим до навчання, бути зацікавленим вивчати іноземні мови, а також мати мотивацію та готовність докладати зусилля в своєму навчанні;
- знати межі своїх можливостей, тобто бути в курсі, скільки він може вивчити, яка в нього концентрація уваги, як він вчився раніше тощо, спробувати подолати ці обмеження;

- виявити свої навчальні проблеми, тобто визнати та назвати причини труднощів, а також знайти шляхи вирішення цих проблем;
- пов'язувати нові знання зі старими;
- знати значення навчання;
- організовувати своє навчання – думати про навчальні кроки, планування, організацію роботи, вибір допоміжних засобів, навчальних технік та стратегій;
- використовувати навчальні техніки та стратегії;
- перевіряти свою навчальну рутину;
- вчитися через комунікацію;
- ставити справжні наукові питання» [7, с. 124]

В студентський період помітно зміцнюються такі якості, як цілеспрямованість, рішучість, наполегливість, самостійність, ініціатива. Вони є важливими для процесу самоконтролю, адже автономний студент має володіти навичками самоконтролю, що надзвичайно важливо для організації педагогічного процесу автономного навчання.

З погляду організації педагогічного супроводу й формування навичок самоконтролю у студентів-філологів вважаємо слушним запропонований О. Беренфенгером [4] розподіл ходу самоконтролю на такі фази:

1. Фаза старту.
2. Фаза планування.
3. Фаза управління та контролю.
4. Фаза підсумку.

Увагу студентів варто акцентувати на тому, що важливою частиною першої фази є формулювання мети навчання, яка поділяється на підцілі. Спочатку потрібно встановити рівень знань, який має студент, щоб планувати звідси перший і подальші кроки. Для цього студенту можна запропонувати виконати тест на перевірку знань або заповнити так звані контрольні листи європейського мовного портфолію. Цей феномен стає популярним в педагогічній практиці. Цьому поняттю приділяли свою увагу такі вчені як О. Карпюк [1], А. Колб [5], Д. Літл [6], та А. Шміддйель [8] та ін.

«Європейський мовний портфель (ЄМП) виконує разом з педагогічно-дидактичною функцією документування, оскільки він дає змогу вести облік досвіду вивчення іноземної мови впродовж усього життя. Як документ він може мати важливе значення для проведення співбесід при працевлаштуванні, у тому числі з іноземними роботодавцями, а також для проходження практики. Оцінювання власних досягнень іншими сприяє прозорості та надає можливість провести порівняльний аналіз, самооцінювання; роздуми над власними досягненнями сприяють підвищенню відповідальності за власне навчання. Залучення міжкультурного досвіду в процес вивчення іноземної мови та облік досягнень сприяють також розвитку міжкультурного розуміння. Європейський

мовний портфель складається з трьох частин: мовний паспорт; біографія вивчення мови; досьє. Облік власних досягнень необхідно вести регулярно. ЄМП – це власність студента, однак він може консультуватись з викладачами щодо шляхів оптимізації вивчення іноземної мови. Викладачі можуть час від часу інтегрувати в навчальний процес певні проекти для мовного портфеля» [2, с. 23]. За допомогою портфоліо кожен студент може з'ясувати стан своїх знань за відповідним рівнем. Наведені там приклади мовних навичок та ситуацій, якими не володіє або частково володіє студент, можна додати до основної мети.

Під час оформлення власного мовного портфелю слід опиратися на розробки Європейського мовного портфоліо, що складається з трьох частин:

1. «Досьє» – набір самостійно обраних результатів навчання (малюнки, есе, вірші, компакт-диски, плакати, постери тощо).

2. «Мовна біографія» – особиста інформація власника портфоліо щодо вивчення мови, його досвіду навчання й міжкультурних зустрічей, з урахуванням сітки самооцінки як допоміжного засобу для оцінювання стану навчання, цілі навчання як допомога для планування свого власного навчання та розробки своїх власних відповідних шляхів навчання.

3. «Мовний паспорт» – огляд мовних знань власника портфоліо за компетентнісними рівнями, що заповнює викладач або вчитель» [5].

Поділяючи думку А. Шмідйель [8] про важливість створення біографії свого попереднього навчання, яка включає в себе навчальні цілі, час, місце, матеріал, методи, засоби навчання та види перевірки знань, рекомендуємо відмічати, які види завдань давалися студенту легко, які – важко; від виконання яких завдань отримував студент задоволення, а що, навпаки, демотивувало його. Це змушує студента поміркувати, які умови навчання сприяють успішному вивченню нового матеріалу, а яких варто уникати в майбутньому, особливо щодо самостійної роботи.

У фазі планування розробляють шляхи реалізації поставлених цілей. План базується на розподілі майбутніх завдань. Планування навчання залежить, насамперед, від часу, який має студент для здійснення своєї мети, тобто в який проміжок часу або як інтенсивно, як часто може чи хоче навчатися студент. Можливо, під час навчального процесу студент буде змушений адаптувати свої цілі до часових можливостей, які змінюються або були неправильно встановлені. Дуже важливо навчити студентів планувати реалістично й не керуватися тільки власними мріями. Найкраще на початку сформулювати свій план письмово, щоб пізніше можна було порівнювати навчальний процес з планом і при цьому перевірити, наскільки реалістично був він складений, таким чином знайшовши основу для подальшого планування. При формулюванні плану студенту доцільно запропонувати відповісти на низку запитань:

1. Що я хочу вивчати? (навички, зміст)
2. На чому я хочу навчатися? (матеріал)

3. Де я хочу навчатися? (місця навчання)
4. Коли я хочу навчатися? (час)
5. Як часто я хочу навчатися? (частота)
6. Як я хочу навчатися? (методи, стратегії, допоміжні засоби)
7. Як я хочу тренувати окремі навички?

На основі конкретного плану можна розрахувати можливі ризики, передбачити так звані «підводні камені».

Не варто також забувати, що паузи є інтегральним компонентом робочого часу. Потрібно, щоб студенти це також усвідомили й використовували в майбутньому, координуючи автономне навчання у своїй професійній діяльності. Їх потрібно навчити, зокрема, що під час навчання обов'язково мають бути проміжні однохвилинні перерви, після 30–45 хвилин роботи – 5 хвилин перерви, після більше ніж годинної роботи – щонайменше 1 година перерви.

Під час фази управління та контролю відбувається контроль за виконанням завдань згідно з планом. Для того, щоб успішно себе контролювати, відображати свої навчальні стратегії, оцінювати свої навчальні кроки, рекомендується вести особистий навчальний щоденник. У щоденнику можуть бути відображені різні питання. На початку навчання:

1. Що я очікую від мого навчання? Що я собі уявляю?
2. Що я знаю з теми?
3. Що мене найбільше цікавить?

Посеред навчання:

4. Чого мені раніше бракувало?
5. Про що я б хотів ще дізнатися, або які знання я б хотів поглибити?

Наприкінці навчання:

6. Що я вивчив? Що було нового для мене?
7. Що я вже знав, але бачу тепер під іншим кутом?
8. Що мені треба ще зробити?
9. Які мої «слабкі місця»?
10. Що я відчуваю в цей момент?

Дуже важливим є відображення своїх почуттів під час виконання завдання. Студент може на папері ліворуч написати завдання, які він щойно виконував, а праворуч описати свої почуття (задоволення, спокій, злість, напруга, нудьга тощо). Це допомагає усвідомити, чому студент надає переваги, і правильно обрати умови навчання, які підходять тільки для конкретної особистості. Цей щоденник краще вести регулярно для того, щоб виявити можливі зв'язки (час, місце, теми, матеріал, стратегії), які допоможуть у подальшому навчанні й професійній діяльності.

Наприкінці навчання, тобто у фазі підсумку, треба встановити, чи досягнуто головної мети. Студент підсумовує отримані знання, оцінює результат

роботи, виконує підсумкові тести або контрольні завдання. Найкращою перевіркою є вміння застосовувати знання на практиці. Успіх при автономному навчанні залежить від того, як ефективно студент вміє використовувати в своїй подальшій роботі висновки з попереднього досвіду. Це передбачає уважне спостереження, аналіз своїх помилок та недоліків, а також відкрите, чесне обговорення. Студент не повинен боятися помилок.

Робота з портфоліо повинна бути безперервною, тому її треба рівномірно розподіляти впродовж усіх років навчання студентів. Цей вид роботи не є пріоритетним у процесі вивчення іноземної мови, але супроводжує й підтримує його. У ході експериментальної діяльності ми враховували, що для успішної самостійної роботи студентів з їх мовним портфоліо потрібен не тільки час, а й соціальні, методичні навички та особисті якості. З огляду на це, слід наголосити: щоб успішно працювати з мовним портфоліо й досягнути якомога більшої кількості поставлених цілей, необхідна ідентифікація студентів з портфоліо.

Список використаних джерел:

1. Карп'юк О. Українські перспективи європейського мовного портфоліо / О. Карп'юк // Іноземні мови в навчальних закладах. – 2009. – № 3 (37). – С. 16-30.
2. Рамкова програма з німецької мови професійного спілкування для вищих навчальних закладів України. – Київ : Ленвіт, 2014. – 136 с.
3. Смольнікова О. Г. Обґрунтування феномену автономного навчання іноземних мов / О. Г. Смольнікова // Наукові записки [Національного педагогічного університету ім. М. П. Драгоманова]. Сер.: Педагогічні та історичні науки. – 2014. – № 119. – С. 186-192.
4. Bärenfänger O. Fremdsprachenlernen durch Lernmanagement: Grundzüge eines projektbasierten Didaktikkonzepts / O. Bärenfänger // Fremdsprachen Lehren und Lernen 33, Dresden. – 2004. – S. 251-267.
5. Kolb A. Portfolioarbeit. Wie Grundschüler Sprachenlernen reflektieren / Annika Kolb. – Tübingen : Narr Francke Attempto, 2007. – 366 S.
6. David Little, Radka Perclova. The European Language Portfolio: a guide for teachers and teacher trainers. Council of Europe. - Strasbourg, 2003.
7. Rampillon U. Aufgabentypologie zum autonomen Lernen. Deutsch als Fremdsprache / Ute Rampillon. – Ismaning : Max Hueber Verlag, 2000. – 136 s.
8. Schmidjell Annegret. Dramaturgie einer Lehrveranstaltung: Strukturierung des Lehr- und Lernprozesses : Didaktische und methodische Hilfen zur Seminarplanung / Annegret Schmidjell. – München : Iudicium-Verl., 1989. — 56 S.

УЧАСТЬ В КУЛЬТУРНО-ОСВІТНІХ ПРОЕКТАХ ЯК ЗАСІБ ПРОФЕСІЙНОГО ВДОСКОНАЛЕННЯ СТУДЕНТІВ-ХОРЕОГРАФІВ

Лиманська Ольга Вікторівна

доцент, кандидат мистецтвознавства,
доцент кафедри хореографії, Харківський національний
педагогічний університет імені Г.С. Сковороди
ORCID: 0000-0002-4968-7515

Бугаєць Наталія Анатоліївна

професор, кандидат педагогічних наук,
завідувачка кафедри хореографії, Харківський національний
педагогічний університет імені Г.С. Сковороди
ORCID: 0000-0002-7498-5696

Інтернет-адреса публікації на сайті:

<http://www.economy-confer.com.ua/full-article/4571/>

Війна кардинально трансформувала наше щоденне життя. Виклики, перед якими постало українське суспільство змінили наші життєві пріоритети, цінності та уявлення про світ. Нові культурні сенси та практики наразі спрямовані на єднання та взаєморозуміння українського соціуму, створення нових культурних продуктів про збройну агресію російської федерації проти України. Водночас, війна суттєво вплинула на діяльність митців та культурних інституцій, які змушені були згорнути або й зовсім припинили свою діяльність через обмеження фінансових ресурсів, які об'єктивно спрямовуються на підтримку Збройних Сил України. Враховуючи це, Український культурний фонд започаткував нову програму «Відновлення культурно-мистецької діяльності». Метою програми є підтримати відновлення культурно-мистецької діяльності митців та інституцій сфери культури України, сприяти створенню нових культурно-мистецьких проєктів, як унікальних “інструментів”, завдяки яким українське суспільство здатне не лише максимально застосувати культуротворчий потенціал під час війни, але й стати основою повоєнної відбудови держави.

Практико-орієнтований характер хореографічної освіти обумовлює той факт, що пріоритетом у процесі підготовки майбутніх педагогів-хореографів, поряд із теоретичним навчанням, залишається професійно-практичне становлення в галузі хореографічного мистецтва, яке реалізується в різних формах виробничого навчання (практичних, індивідуальних занять, семінарів, майстер-класів, конкурсів, концертних заходів) і спрямовується на оволодіння студентами комплексом фахових умінь та навичок (виконавських, педагогічних, балетмейстерських).

Культурно-освітня діяльність та концертне виконавство є важливою частиною творчого життя митця, вона завершує довгий етап репетиційних та навчально-методичних занять в професійній підготовці. Освітня програма «Хореографія» [4] підготовки здобувачів у ХНПУ імені Г.С.Сковороди, складена

у відповідності зі Стандартом вищої освіти зі спеціальності 024 «Хореографія», напряму «Культура і мистецтво», акцентує увагу на підготовці здобувачів до участі в культурно-освітніх, концертних заходах різного рівня: міського, регіонального, всеукраїнського, міжнародного як важливої фахової компетенції, яка відповідає прогнозованому результату навчання – вдосконалення виконавських навичок майбутніх фахівців.

Культурно-освітні проекти, в яких беруть участь здобувачі спеціальності «Хореографія» розроблені відповідно Законів України «Про освіту», «Про дошкільну освіту», «Про загальну середню освіту», «Про позашкільну освіту», «Про професійно-технічну освіту», «Про вищу освіту», Концепції «Нова українська школа», чинних нормативних документів у галузі освіти, культури та мистецтва.

Кафедра хореографії тісно співпрацює з Національною хореографічною спілкою України, її Харківським та Херсонським осередками і бере активну участь у різноманітних культурно-освітніх проектах. Пріоритетним напрямом діяльності цих організацій є збереження та популяризація народного хореографічного мистецтва України, залучення широких верств населення до культурної спадщини українського народу.

Культурно-освітній проект «Всеукраїнський конкурс народної хореографії імені Павла Вірського», який проводиться один раз на три роки, є наймасштабнішим на сьогодні в Україні [3]. Більше ніж 300 кращих творчих колективів взяли участь у фінальному турі в жовтні 2021 року, серед яких і наш колектив Народний ансамбль народного танцю «Зорицвіт», керівники Ольга Лиманська та Каріне Редько.

Згідно плану роботи з Національною хореографічною спілкою України, «Зорицвіт» взяв участь у таких культурно-освітніх проектах як «Толока», «Зеленсвіт», «Зимовий сонцеворот» метою яких є відродження, розвиток, популяризація та збереження народного танцювального та фольклорного мистецтва України; підтримка і розвиток творчих здібностей дітей та молоді; виховання дітей та підлітків в дусі вшанування і збереження українських традицій та поваги до культурних надбань українського народу. НАНТ «Зорицвіт» представив хореографічні композиції, створені на основі фольклору Слобожанщини.

Харківський осередок Національної хореографічної спілки України став ініціатором проведення культурно-освітнього заходу «Концерт-вітання захисникам України» (2023 р.), в якому взяли участь кращі колективи Харківщини, серед них «Зорицвіт».

Культурно-освітні проекти «Гопак. Фест» [7] та Міжнародний фестиваль-марафон української культури «Мистецька сотня» передбачають такі завдання:

- ознайомлення світової спільноти зі здобутками українського мистецтва, як невід’ємною складовою світового єдиного культурного простору. Пропаганда і популяризація традиційної, класичної та сучасної української

культури. Розширення міжнародних культурних зв'язків українських митців та творчих колективів.

- Сприяння у збереженні здобутків українського мистецтва, проведення заходів для об'єднання, допомоги і підтримки діячів культури та творчих колективів України в умовах війни. Реалізація благодійних програм для підтримки українців, що постраждали від бойових дій.

- Сприяння формуванню у світі іміджу України, як перспективної сучасної європейської країни зі славетним історичним минулим. Країни, народ якої сьогодні, не шкодуючи життя захищає цивілізований світ від російської навали.

- Здійснення освітніх та просвітніх програм в галузі культури із залученням визнаних фахівців і діячів культури та мистецтва України, української діаспори та міжнародної мистецької спільноти.

- Проведення заходів для підтримки засобами культури та мистецтва морального духу та заходів для сприяння психологічній та соціальній адаптації українців під час війни.

В рамках проекту «Гопак.Фест» здобувачі вищої освіти взяли участь у майстер-класі зі слобожанського танцю, проведений членом журі, Заслуженим працівником культури Кариною Островською.

Продовженням проекту «Гопак. Фест» став міжнародний фестиваль «Танець. Net», під час якого здобувачі вищої освіти мали змогу поспілкуватись з представниками української діаспори зі всього світу та отримати інформацію про досвід фахівців з організації творчих колективів.

«International Art Center «All Stars» спільно з Херсонським обласним осередком Національної хореографічної спілки України започаткувала низку мистецьких фестивалів конкурсів у рамках культурно-освітнього проекту «Ми з України», в яких у 2023 р. взяв участь Народний ансамбль бального танцю ХНПУ імені Г.С.Сковороди: «Зірки кохання» та «Жінок оспівую красу».

Всеукраїнський благодійний фонд «Злагода» та «Злагодафест» за підтримки Уряду Республіки Болгарія, Міністерства освіти і науки, Міністерства культури Республіки Болгарія в рамках благодійного культурно-освітнього проекту «Підтримай Україну» започаткували низку заходів, в яких взяв участь НАНТ «Зорицвіт», це «Весняне сузір'я», «Перлини Дніпра», «Різдвяна зірка», «Зірки Хортиці», «Zlagoda Gold Star» та ін. [1].

З початку війни благодійний фонд «Злагода» долучився до допомоги військовим, біженцям, сім'ям загиблих і всі учасники заходів своїми благодійними внесками допомагають наблизити нашу Перемогу.

Здобувачі вищої освіти протягом 2021-2023 рр. взяли участь у Міжнародному фестивалі-конкурсі «STELLA FUTURA – AUTUNNO», Міжнародному фестивалі «Територія Па», мета яких – популяризація мистецтва танцю, розвиток дитячої та молодіжної творчості, підтримка талановитої молоді.

Благодійний фонд підтримки талановитих людей та молоді «Жар-Птиця» спільно з Міністерством культури та інформаційної політики України та Харківською державною академією культури проводить низку міжнародних фестивалів-конкурсів мистецтв, у яких активну участь бере Народний ансамбль бального танцю ХНПУ імені Г.С.Сковороди, зокрема: «Буду жити в Україні», «Dance song fest» тощо. Метою фестивалю-конкурсу є допомога у зборі коштів для наших захисників, сприяння становленню та розвитку національної культури і духовності дітей та молоді, формування творчого потенціалу підростаючого покоління, популяризація мистецтва, сприяння розвитку сучасних напрямів та жанрів.

Міжнародний фестивальний центр «WAF та ART WORLD FESTIVALS» започаткував міжнародний проект (Словенія – Україна), рамках якого у 2023 році Народний ансамбль бального танцю ХНПУ імені Г.С. Сковороди взяв участь у Міжнародному конкурсі «Європейська весна». Мета конкурсу: виявлення та підтримка талановитої молоді; естетичне виховання підростаючого покоління; відродження, збереження та розвиток національних культур та традицій; фінансова підтримка громадянам, які постраждали під час війни, підтримка ЗСУ.

Участь творчих колективів кафедри хореографії у концертному заході в рамках Всеукраїнської стратегічної сесії «Освіта України – 30. Національний технопарк з підвищення якості освіти».

Враховуючи освітній проект «Виховний простір Харківщини: вектори розвитку (2019-2021 рр.)» [2], спрямований на реалізацію завдань виховання юного покоління українців на засадах гуманізму, дитиноцентризму, педагогіки партнерства, об'єднання зусиль педагогічної спільноти, батьків і громадськості у вирішенні завдань виховання підростаючого покоління, використання наявного ефективного досвіду закладів освіти усіх типів і окремих педагогів, забезпечення неперервності й наступності виховного процесу в усіх освітніх ланках Харківської області (від дошкільної до вищої).

Здобувачі вищої освіти спеціальності Хореографія взяли участь у культурно-освітніх заходах: «З Мрією про Україну» (Муніципальний центр культури та аматорського мистецтва); урочистий концерт кращих колективів Харківщини до міжнародного дня танцю; ювілейний концерт освітнього закладу «Обдарованість», Святковій ході в рамках святкування Дня захисту дітей, Святковій ході – карнавал «Харків – місто знань».

Культурно-освітня програма «Перлини Слобожанщини» [8], ініціатором і головним реалізатором якої є БО «Благодійний фонд «Харків з тобою».

Мета програми – популяризація матеріальної та нематеріальної культурної спадщини Слобожанщини серед самих слобожан, а також у всій Україні через проведення низки всеукраїнських фестивалів. Організатори вважають, що ознайомлення з культурною спадщиною Слобожанщини, її

«перлинами», має стати поштовхом для подальшого знайомства з нашою місцевістю, розвитку туристичної сфери, а також має показати інвестиційну привабливість Харківщини.

В рамках цього проекту творчі колективи кафедри хореографії взяли участь у:

- фестивалю мистецтв Слобожанщини «З Мрією до святого Миколая»;
- фестивалі танцю «Українські викрутаси»;
- фестиваль «Українська вишиванка» (до дня вишиванки);
- фестиваль «Масляна у Харкові»;
- урочистостях з нагоди 30-річчя незалежності України;
- урочистий концерт до дня Соборності України;
- фестивалі танцю «Квіти Зимцерли».

Згідно із Стратегією розвитку Харківської області на період 2021-2027 рр. [5], важливими векторами культурно-освітньої діяльності є: підтримка культури, аматорського мистецтва та спорту, в тому числі для людей з обмеженими можливостями; забезпечення міжнародного співробітництва у сфері молодіжної політики, культури та спорту.

Здобувачі вищої освіти взяли участь у таких проектах:

«Бал Патріотів» - проєкт організований Громадською організацією «Всеукраїнське студентське братство «Еліта Нації» спільно з обласною державною адміністрацією, у якому взяли участь народний ансамбль бального танцю ХНПУ імені Г.С.Сковороди. Метою благодійного проєкту став збір коштів на створення інтернет-платформи «Небайдужі» та на адресну допомогу дітям загиблих воїнів АТО, а також сприяння фізичної допомоги літнім людям, людям із інвалідністю тощо.

«Харківський вальс» - єдиний в Україні фестиваль з бальних танців, який проводиться під відкритим небом і з великою кількістю глядачів, з показовими виступами кращих колективів Харкова та Харківської області. В рамках цього проєкту було встановлено рекорд України з одночасно танцюючими вальс парами.

Творчі колективи кафедри хореографії є народними аматорськими колективами профспілок України. У рамках співпраці з Харківською обласною організацією профспілки працівників освіти і науки України здобувачі вищої освіти спеціальності хореографія неодноразово брали участь у різноманітних культурно-мистецьких проєктах, серед них: урочистості до «Дня працівників освіти», «Співучі тераси» (м. Красний кут), заходах до Міжнародного Дня людей похилого віку та Дня ветеранів. Кафедра хореографії тісно співпрацює з Українською федерацією спортивного танцю, Харківською міською федерацією спортивного танцю, об'єднанням громадських організацій з розвитку спортивних танців «Все буде Україна».

Згідно Стратегії розвитку фізичної культури і спорту до 2028 року [6] одним із ключових завдань є створення умов для формування фізичного і ментального здоров'я населення та підвищення іміджу України в світі, в тому числі – шляхом реалізації людського потенціалу нації, тому у рамках співпраці з Українською федерацією спортивного танцю кафедра хореографії проводить щорічний Чемпіонат України зі спортивних бальних танців серед закладів вищої освіти. Здобувачі кафедри хореографії беруть активну участь у цих спортивних змаганнях та демонструють високий рівень професійної майстерності, стають переможцями та призерами.

У 2022 р. Валківською Міською Радою, Всеукраїнським танцювальним союзом, благодійним фондом «Велич Батьківщини» проведено Фестиваль хореографічного мистецтва «Велика країна 2022». У заході взяли участь здобувачі та викладачі кафедри хореографії, у складі сіддівського корпусу.

Отже, участь здобувачів вищої освіти в культурно-освітніх проектах має велике значення для розвитку їх загальної культури; вдосконалення професійних здібностей та навичок; підвищення пріоритету вчительської професії; популяризації вітчизняної хореографічної освіти та підвищенню авторитету кафедри хореографії та Харківського національного педагогічного університету імені Г.С. Сковороди.

Список використаних джерел:

1. БО Благодійний фонд «Злагода». URL: <https://zlagodafest.org/>
2. Виховний простір Харківщини: вектори розвитку (2019-2021 рр.). URL: <https://edu-post-diploma.kharkov.ua/?news>
3. Національна хореографічна спілка України. URL: https://www.facebook.com/ukrdanceunion/?locale=uk_UA
4. Освітня програма «Хореографія». URL: <http://smc.hnpu.edu.ua/node/41>
5. Стратегія розвитку Харківської області на період 2021-2027 рр. URL: <https://kharkivoda.gov.ua/oblasna-derzhavna-administratsiya/struktura-administratsiyi/strukturni-pidrozdili/717/102538>
6. Стратегії розвитку фізичної культури і спорту до 2028 року. URL: <https://mizhiria-osvita.gov.ua/uploads/1-1.pdf>
7. Фестиваль українського народного танцю «Гопакфест». URL: <http://www.hopakfest.com/>
8. Фестиваль «Перлини Слобожанщини». URL: <https://www.cultura.kh.ua/uk/news/6412-festival-perlini-slobozhanshini>

БІОГРАФІЯ В МЕДИЧНІЙ ІСТОРІОГРАФІЇ ЯК СПОСІБ ВИХОВАННЯ ТА НАВЧАННЯ МАЙБУТНІХ МЕДИКІВ

М'якина Олександр Володимирович

кандидат медичних наук, доцент,
Харківський національний медичний університет

Пересадин Микола Олександрович

доктор медичних наук,
Ризька університетська клінічна лікарня ім. П. Страдіня

Пунова Олександра Леонідівна

магістр, Харківський національний медичний університет

Вашева Анастасія Олегівна

аспірант, Харківський національний медичний університет

Інтернет-адреса публікації на сайті:

<http://www.economy-confer.com.ua/full-article/4567/>

Як відомо, формально появу та розвиток популярного жанру біографічних описів у письмовій культурі Європи прийнято пов'язувати з «Порівняльними життєписами» Луція Мейстрія Плутарха, а також з «Агриколою» Публія Корнелія Тацита та іншими визначними літературними пам'ятниками, що збереглися до нашого часу. Зазначимо, що на Тацита значний вплив мали праці давньоримського історика, реформатора античної історіографії Гая Саллюстія Кріспа, а на останнього, як підкреслюють експерти, вирішальний вплив справляли твори найбільшого історика Стародавньої Греції Фукидіда.

Послідовник Сократа, давньогрецький політичний діяч і письменник Ксенофонт, у своєму знаменитому творі «Анабасис», давав такий рецепт підходу до конструювання героїчних біографій: «Можливо, іншим теж вже спадали на думку такі ж думки, але, заради богів, не будемо чекати їх приходу й заклику до подвигів, а самі почнемо спонукати інших до доблесті».

У біографознавстві пізніших часів не можна не згадати таких класиків жанру, як Ісаак Волтон, Джонсон Босуел, Літтон Стречі та Томас Карлейль. В основі їхнього стилю лежали принципи довірчої та розкутої, часто з типовим англійським гумором, розмови автора з читачем. В даний час біографії відомих і навіть маловідомих до певного часу особистостей, проте увійшли в розряд Celebrity (люди, яким вдалося досягти популярності у мільйонів сучасників), відносяться до тих, що читаються практично у всіх цивілізованих країнах.

Томас Карлейль стверджував, що «шанування героя – це є трансцендентне здивування перед великою людиною» і далі «...у грудях людини немає почуття благороднішого, ніж здивування перед тим, хто вищий за нього». У поданні Карлейля герой – це, перш за все людина творчої енергії, до них були віднесені пророк Магомет, Лютер, Данте, Шекспір, Джонсон і Бернс.

Для цілей нашого дослідження вирішальне значення мають праці тих авторів, у яких представлені подвиги героїв – медиків, починаючи з трактатів

Гіппократа, який стверджував, що «кохання до нашої науки нероздільне з любов'ю до людства».

Хочеться вказати на тих письменників і на ті твори, які, на переконання авторів даного тексту, гідні не лише згадки у цьому матеріалі, а й реально були представлені у нашому власному методологічному та педагогічному досвіді під час роботи зі студентськими колективами у медичних вищих навчальних закладах України та Латвії.

У зв'язку з цим, перш за все, необхідно сказати про хрестоматійну книгу французького хіміка, метеоролога, авіатора, письменника та видавця (такий далеко не повний перелік його професійних занять, яким він все життя вдавався з пристрасстю та захопленням) Гастона Тиссандье «Мученики науки», що вийшла у світ і відразу стала бестселером. Десятий розділ цієї чудової збірки новел присвячений повсякденним подвигам медиків у боротьбі зі смертоносними хворобами і зветься – «Лікарі».

Не можна не згадати й чудові роботи Джайлза Літтона Стречі, англійського письменника, літературного критика та біографа, що випустив збірку біографічних нарисів «Видатні вікторіанці», який мав надзвичайний попит і популярність на початку ХХ століття у всьому світі. Один із матеріалів книги був присвячений видатній сестрі милосердя Флоренс Найтінгейл, легендарній «Леді зі Світильником».

Досить важливим етапом у прилученні майбутніх ескулапів до їхньої героїчної професійної повсякденності є освоєння матеріалів книги австрійського лікаря Гуго Глязера «Драматична медицина. Досліди лікарів на собі». Видання розповідає про історію медичних досліджень у ХІХ - ХХ столітті з аутоекспериментами на своєму організмі Макса Петтенкофера та інших видатних медиків, які іноді ціною життя просували цінні проривні ідеї, за які їм завжди буде вдячне людство.

В історії медицини відомо чимало видатних діячів, які будували своє життя за принципом «Світяти іншим, згоряю». На заняттях зі студентами медичних вузів і поза студентськими аудиторіями ми намагаємося в деталях висвітлити життєдіяльність цих великих гуманістів, які словом і ділом професійно допомагали стражденним в день і вночі, в будь-яку неgodу.

Серед цих великих імен – уродженець Харківської губернії, лауреат Нобелівської премії Ілля Ілліч Мечников, основоположник військово-польової хірургії Микола Іванович Пирогов, який знайшов спокій у маєтку «Вишня» Вінницької області, київський геронтолог Володимир Веніамінович Фролькис з його оригінальною ідеєю продовження активного життя за допомогою методу «Вітаукт», наш сучасник кардіохірург Микола Амосов, ім'я якого носить НДІ кардіохірургії в столиці України.

Велика підмога в вишукувальній роботі, при підготовці доповідей і реферативних повідомлень, поза навчальний час і при заняттях у наукових студентських гуртках, молодим медикам надають класичні праці професора Анатолія Петровича Зільбера про лікарів-труентів (ми переписувалися з цією унікальною людиною і видатним гуманістом його недавньої смерті на 93-му році життя).

Слід наголосити, що останніми роками, шириться та міцніє зв'язок вчених Харкова та Риги з питань висвітлення історичних подій у медичній сфері наших країн. Так було підготовлено низку публікацій про життя та діяльність уродженця Риги професора Мойсея Григоровича Гуревича, який залишив яскравий слід у охороні здоров'я України та заснував першу в країні кафедру організації охорони здоров'я. Про цього діяча медицини, який випередив час, можна сказати словами мудреця, який стверджував, що «...немає того особливого подвигу, який ми могли б зробити в цьому житті. Все життя наше має бути цим подвигом».

До цього щоденного, часом непомітного, героїзму професіоналів – медиків ми й готуємо на наших семінарах та спецкурсах, а також на засіданнях наукових студентських гуртків та конференціях майбутніх спеціалістів – медиків. Розроблено спеціальні методичні посібники, проводяться зустрічі з ветеранами прикладної та науково-дослідної медичної сфери, проводяться відповідні конкурси, зустрічі у музеях та бібліотеках. Згідно з анонімним анкетуванням, переважній більшості молодих людей по серцю подібний неформальний підхід, що допомагає не лише зорієнтуватися у виборі відповідного профілю та спеціалізації у майбутній професійній роботі, а й сформуванню певне гуманітарне кредо.

ВИЗНАЧЕННЯ МІСЦЯ І РОЛІ ІНЖЕНЕРНОЇ ПЕДАГОГІКИ У СИСТЕМІ ПІДГОТОВКИ СУЧАСНИХ ФАХІВЦІВ ЧЕРЕЗ ПРИЗМУ ПРИНЦИПІВ

Хурсенко Світлана Миколаївна

*кандидат фізико-математичних наук, доцент,
Сумський національний аграрний університет*

Інтернет-адреса публікації на сайті:

<http://www.economy-confer.com.ua/full-article/4562/>

Аналіз тенденцій розвитку інженерної освіти в розвинених країнах світу показує безпрецедентне збільшення масштабів підготовки інженерних кадрів. Останніми роками спостерігається «інженерний бум», обумовлений високою потребою сучасного виробництва у фахівців наукоємних професій. Виділення *інженерної педагогіки* як самостійної міждисциплінарної науки було викликано об'єктивною необхідністю рішення комплексних проблем інноваційного розвитку у трикутнику «освіта – наука – виробництво», що визначає технологічний і економічний прогрес суспільства. Інженерна педагогіка є складовою частиною професійної педагогіки, вона спрямована на підготовку фахівців, що реалізують інженерну діяльність, і характеризується специфічними цілями, принципами, змістом, формами організації, методами й засобами навчання. Цим обумовлюється її сутність, межі, об'єкт і предмет.

Система підготовки сучасного інженера керується як загальнопедагогічними, так і специфічними принципами. В інженерній педагогіці широко функціонують *загальнодидактичні принципи*: науковості, системності та

послідовності, зв'язку навчання з життям, мотивації вчення та праці, активності та самостійності, наочності та абстрактності, індивідуалізації та диференціації навчання. Особливу значимість має принцип науковості, оскільки зміни у науці та техніці безпосередньо впливають на обладнання, технології, організацію і зміст праці, отже, і на зміст професійної освіти та технології навчання. Принцип зв'язку навчання із життям відбиває вимоги виробництва як сфери праці майбутнього фахівця, взаємодія теорії з практикою.

Специфічними принципами інженерної педагогіки є:

1) динамічність – бачення сучасних та нових тенденцій, перспектив розвитку науки, техніки, виробництва та освіти;

2) системність, що дозволяє цілісно уявити проєктований та конструйований технічний об'єкт, бачити його зв'язки з іншими об'єктами, з навколишнім середовищем та ще на етапі проєктування виключити можливі негативні явища та їх наслідки;

3) цілісність – відображення у змісті та процесі підготовки інженерів специфіки професійної діяльності та адекватного їй цілісного змісту цієї підготовки;

4) інтеграція та диференціація підготовки фахівців – орієнтація на інтегровані професії широкого профілю з однорідними, змішаними та навіть різнорідними полями професійної діяльності та на вузьку спеціалізацію;

5) професійна спрямованість – орієнтація змісту освіти, методів та форм навчання на кінцеву мету підготовки фахівця;

6) наступність – відображення минулого, сьогодення та майбутнього у змісті освіти, методах та формах організації навчання, зв'язок освітнього процесу з майбутньою професійною діяльністю та ін.

Сьогодні інженерна педагогіка постає перед нами як самостійна галузь наукового знання, яка за рахунок взаємодії з технічними науками і технікою педагогічно впливає на розвиток особистості студента, створює умови для формування багатогранної особистості інженера.

Список використаних джерел:

1. Мелецінек А. Інженерна педагогіка. Практика передачі технічних знань; пер. з нім. С.Ф. Артюх. – Харків: Вид. УІПА; Wien, New York: Springer, 2000. – 240 с.
2. Пушкар О. І., Завгородня О. С. Інженерна педагогіка та навчання на робочому місці: навчальний посібник. – Харків: ХНЕУ ім. С. Кузнеця, 2018. – 171 с.
3. Хом'юк І. В., Хом'юк В. В. Деякі проблеми професійно-педагогічної підготовки викладачів технічних ВНЗ // International scientific professional periodical journal «The unity of science». – Vienna, Austria. – 2015. – P. 80-83.

МЕТОДИКА «ПЕРЕЛІК ЖИТТЄВИХ ПОДІЙ», ЯК ЕФЕКТИВНИЙ ІНСТРУМЕНТ ВИЗНАЧЕННЯ ПОТЕНЦІЙНО ТРАВМАТИЧНИХ ПОДІЙ ЖИТТЯ РЕСПОНДЕНТА

Готич Вікторія Олександрівна

аспірант кафедри соціальної психології,
методист факультету психології, Прикарпатський національний
університет імені Василя Стефаника
ORCID: 0000-0003-1295-6467

Науковий керівник: Заграй Лариса Дмитрівна

доктор психологічних наук, професор, Прикарпатський національний
університет імені Василя Стефаника

Інтернет-адреса публікації на сайті:

<http://www.economy-confer.com.ua/full-article/4557/>

Перелік життєвих подій Life Events Checklist for DSM-5 (LEC-5)- самозвіт, який спрямований на визначення потенційно травматичних подій у житті респондента [1].

Існують три форми анкети: стандартний самозвіт, для визначення подій, що вже відбулися; розширений самозвіт – для визначення найбільшої травматичної події, якщо у респондента таких було декілька; інтерв'ю – для оцінки критерію А DSM-V.

Використовується методика для оцінки загальної кількості потенційно травматичних подій у житті людини і для кращого визначення проблем респондента.

Анкета містить 16 категорій потенційно психотравматичних подій, де респондент може самостійно описати найбільш значущу психотравматичну подію у своєму житті.

До потенційно психотравматичних подій відносяться: природне лихо, пожежа/вибух, нещасний випадок на роботі чи вдома, згвалтування / примус до сексу, отруєння токсичними речовинами, збройний напад, бойовий досвід, позбавлення волі, хвороба, травма, сильний біль, раптова насильницька чи випадкова смерть близької людини, матеріальна та фізична шкода.

На кожен пункт анкети респондент обирає один варіант відповіді: подія трапилась зі мною, я був свідком події, це сталося з моїм родичем або другом, це частина моєї роботи, мене це не стосується, складно відповісти.

LEC-5 не дає загальну чи складну оцінку. Не існує офіційного протоколу підрахунку балів або інтерпретації як такої, крім визначення того, чи пережила особа одну або кілька перерахованих подій.

Окремо підсумовуються події, які сталися з респондентом, події, свідком яких він був; події, які сталися з його близькими та друзями [2].

Список використаних джерел:

1. Weathers F. W. The Life Events Checklist for DSM-5 (LEC-5).2013. URL: http://www.ptsd.va.gov/professional/assessment/temeasures/life_events_checklist.asp
2. В. Л. Зливков, С. О. Лукомська, О. В. Федан Психодіагностика особистості у кризових життєвих ситуаціях Методичний посібник. Київ. 2016. 219 с.

ПСИХОДЕЛІЧНО-АСИСТОВАНА ТЕРАПІЯ ЯК МЕТОД БОРОТЬБИ З ПТСР ТА ДЕПРЕСІЄЮ, ЩО РЕЗИСТЕНТНІ ДО ЛІКУВАННЯ

Омельченко Надія Сергіївна

студентка спеціальність нейропсихологія,

Київський національний університет ім. Тараса Шевченка

Науковий керівник: Курапов Антон Олександрович

кандидат психологічних наук, асистент кафедри

експериментальної та прикладної психології,

Київський національний університет ім. Тараса Шевченка

Інтернет-адреса публікації на сайті:

<http://www.economy-confer.com.ua/full-article/4603/>

Вступ

Актуальність дослідження: зважаючи на те, що існують дієві методи лікування психічних порушень, таких як посттравматичний стресовий розлад (ПТСР) та депресія, може виникнути запитання про необхідність психоделічно асистованої терапії (ПАТ). Зазвичай першим вибором для лікування ПТСР є психотерапія, наприклад, когнітивно-поведінкова терапія (КПТ), когнітивна терапія (КТ), когнітивно-процесуальна терапія (КПР) та пролонгована експозиційна терапія (ПЕ). Також можуть бути використані альтернативні методи, такі як наративна експозиція (НЕТ) та десенсибілізація і репроцесинг за допомогою руху очей (EMDR), а також медикаментозне лікування, зокрема, за допомогою окремих антидепресантів класу СІЗЗС [2]. Аналогічні підходи рекомендує Міністерство охорони здоров'я України [3].

Хоча всі ці методи можуть допомогти досягти значного покращення симптомів ПТСР, тільки до 40% пацієнтів повністю одужують [4], [5], [6], [7], [8]. Така ж ситуація спостерігається в лікуванні депресії. Хоча складно оцінити її ефективність кількісно, дослідники згодні, що психотерапія та фармакотерапія допомагають покращити симптоми депресії в легких випадках, проте щонайменше 30% пацієнтів не реагують на лікування взагалі [9], [10], [11]. Найскладніші і найбільш стійкі до лікування є випадки, коли ПТСР і депресія виникають одночасно. Статистика показує, що комбінація ПТСР та депресії відбувається у більш ніж половині випадків ПТСР. Ризик такого поєднання серед

військовослужбовців є вищим, ніж у пацієнтів з іншими причинами розвитку цих захворювань [12].

Дослідження показали, що психоделіки можуть бути корисними для лікування пацієнтів з ПТСР та депресією. Інтерес до психоделіків як лікувального засобу виник у 50-х та 60-х роках минулого століття, проте після закриття кількох дослідницьких програм у 70-х роках, ці засоби були незаконними в більшості країн світу. За останні роки, зростає інтерес до досліджень психоделіків, зокрема ЛСД, псилоцибіну та MDMA, для лікування різних психічних розладів, включаючи ПТСР та депресію.

Психоделічно-асистована терапія включає прийом психоделіків в контрольованому медичному середовищі, із допомогою досвідчених терапевтів. При цьому, пацієнт знаходиться під постійним наглядом фахівців та сприймає свої емоції та думки в новому світлі, що дозволяє йому працювати зі своїми проблемами та емоціями більш ефективно. Дослідження показали, що психоделіки можуть забезпечити значне поліпшення стану пацієнтів з ПТСР та депресією, в тому числі і тих, які не реагують на інші методи лікування. На думку деяких дослідників, психоделічно-асистована терапія може навіть допомогти досягти повного одужання у деяких випадках. Загалом, хоча психоделіки є потенційно корисним інструментом для лікування психічних розладів, вони не є панацеєю та повинні використовуватися тільки в контрольованих медичних умовах.

Психоделічно-асистована терапія (ПАТ) може стати ефективним методом лікування у випадках, коли інші методи не працюють. Незважаючи на те, що існують ефективні методи психотерапії та медикаментозного лікування для лікування ПТСР та депресії, деякі пацієнти не реагують на них. Випадки, коли пацієнти не реагують на інші методи лікування, можуть бути пов'язані з більш стійкими і складними формами ПТСР та депресії. У таких випадках ПАТ може бути ефективним методом лікування. На даний момент проводяться дослідження, які показують перспективи використання психоделічних речовин, таких як мескалін, псилоцибін та LSD, для лікування різних психічних розладів, зокрема ПТСР та депресії. Ще однією перевагою ПАТ є те, що цей метод може забезпечити довготривалі результати за допомогою лише кількох сеансів терапії. У порівнянні з іншими методами лікування, які можуть потребувати тривалого курсу лікування або навіть постійного прийому ліків, це може бути значним плюсом для пацієнтів.

В ПАТ застосовують препарати різних класів. Переважно це психоделіки (як-от, псилоцибін), емпатогени / ентактогени (як-от, MDMA) та дисоціативи (як-от, кетамін). Через здатність цих речовин тимчасово підсилювати нейропластичність їх інколи об'єднують в один клас – психопластогени [14]. Психоделічно-асистована терапія (ПАТ) передбачає використання штучно викликаних короточасних змін в роботі різних нейронних мереж мозку для полегшення психотерапевтичного впливу.

Псилоцибін – це психоактивна речовина, яка міститься в деяких видах грибів, також відомих як "чарівні гриби". Він є похідним алкалоїду триптаміну

і чинить психоделічні ефекти на центральну нервову систему людини, змінюючи сприйняття, мислення і настрої [1].

Псилоцибін та інші психоделіки активують переважно 5-HT_{2A} серотонінові рецептори. При цьому тимчасово послаблюються функціональні зв'язки між елементами нейронної мережі оперативного спокою [англ. default mode network], яка відповідає за моделювання цілісної суб'єктивної картини світу людини. Також психоделіки модулюють функції таламуса та клаустрома – своєрідних інформаційних хабів, які відповідають за перенаправлення, фільтрацію та інтеграцію інформаційних потоків. Підвищуються функціональні зв'язки між всіма регіонами мозку, в тому числі між тими, які прямо не комунікують між собою в звичайному стані. Суб'єктивно людина відчуває фундаментальні зміни в усіх психічних процесах. Терапевтичний ефект досягається завдяки тимчасовому підвищенню пластичності психіки. У такому стані людині стає в цілому легше відмовитись від старих некорисних способів реагування і набути нових корисних [13].

Дослідження з використанням психоделічно-асистованої терапії.

Ось деякі з найвідоміших досліджень, на які посилається Майкл Поллан, вони включають у себе: дослідження, проведені в 50-х і 60-х роках ХХ століття, які засвідчили потенційну ефективність LSD та інших психоделіків під час лікування депресії, тривожності та залежностей. Дослідження, проведені в останні десятиліття, які показали потенційну ефективність психоделіків під час лікування посттравматичного стресового розладу [ПТСР], залежностей, тривожності та депресії. Дослідження, проведені в останні десятиліття, які показали потенційну ефективність психоделіків під час лікування клаустрофобії [боязнь замкнутих просторів] та інших фобій. Поллан також зазначає, що існує зростаюча кількість досліджень, які вивчають потенційний терапевтичний ефект психоделіків на інші психічні розлади, такі як біполярний розлад, аутизм і нарколепсія [15].

Далі хочу навести короткі підсумки основних висновків та дизайну досліджень кожного зі досліджень, які, на мою думку, заслуговують уваги:

Дизайн дослідження Griffiths та ін., 2016: Це було рандомізоване, подвійне сліпе, плацебо-контрольоване дослідження за участю 51 пацієнта з онкологічними захворюваннями, на останній стадії, і симптомами депресії та тривоги. Учасники були рандомізовано поділені для отримання високої дози псилоцибіну або низької дози псилоцибіну в якості контролю [в дозі 0,3 мг/кг], а другій - плацебо. Обидві групи отримували психологічну підтримку під час проходження дослідження [16]. Розгорнуті висновки: дослідження показало, що одна доза псилоцибіну спричиняє значне та стійке зниження симптомів депресії та тривожності у пацієнтів з онкологічними захворюваннями. В порівнянні з плацебо-групою, пацієнти, які отримали псилоцибін, повідомляли про значне поліпшення настрою, сприйняття життя та якості життя, а також про зниження симптомів тривожності та депресії. Ефект псилоцибіну був спостережений протягом трьох місяців після проведення процедури, що свідчить про стійкість його терапевтичного ефекту. В цілому, дослідження підтверджує ефективність псилоцибіну у якості терапії для пацієнтів з онкологічними

захворюваннями та симптомами депресії та тривожності. Ці покращення зберігалися щонайменше шість місяців після сеансу прийому псилоцибіну [16].

Дизайн дослідження Ionescu та ін., 2018: Це було відкрите дослідження, в якому взяли участь 14 учасників з резистентністю до лікування депресії та наявними суїцидальними думками. Учасники отримували шість внутрішньовенних інфузій кетаміну протягом 12 днів [17]. Результати: Дослідження показало, що повторні дози кетаміну призводили до швидкого і стійкого зниження рівня суїцидальних думок, причому зниження було очевидним протягом 24 годин після першої ін'єкції і зберігалось до шести тижнів після останньої ін'єкції [17].

Дослідження Carhart-Harris та ін., 2016 було відкритим пілотним дослідженням з метою вивчення ефективності та безпеки застосування псилоцибіну для лікування депресії, яка стійка до інших методів лікування. У дослідженні взяли участь 12 пацієнтів з важкою та стійкою до лікування депресією. Усі пацієнти отримали одну дозу псилоцибіну в дозі 10 або 25 мг / 70 кг тіла, після чого отримували 8 сесій психотерапії впродовж 8 тижнів. Ефективність лікування оцінювалась за допомогою кількох психіатричних шкал [18]. Висновки дослідження показали, що застосування псилоцибіну в поєднанні з психотерапією може бути ефективним методом лікування депресії, яка стійка до інших методів. Усі 12 пацієнтів відзначили помітні поліпшення в настрої та рівні депресії після лікування, а також зниження рівня тривоги та покращення якості життя. Хоча дослідження було відкритим та маленьким за обсягом, результати є обнадійливими та можуть послужити основою для подальших клінічних досліджень в цій галузі [18].

Дизайн дослідження Davis та ін., 2021: Це було рандомізоване, подвійне сліпе, плацебо-контрольоване дослідження за участю 24 учасників з великим депресивним розладом. Учасники отримували дві дози псилоцибіну або плацебо, розділені п'ятитижневим інтервалом, у сприятливих умовах [19]. Дослідження показало, що одна доза псилоцибіну, введена в умовах підтримки, призвела до значного зменшення симптомів депресії, причому поліпшення зберігалось до чотирьох тижнів після сеансу прийому псилоцибіну [19].

Дослідження Carhart-Harris і співавторів 2016 було відкритим дослідженням фази 2а з використанням псилоцибіну для лікування депресії, що стійко не піддається терапії. Для дослідження взяли участь 12 пацієнтів, які мали діагноз терапії-резистентної депресії. Усі пацієнти отримували одну дозу псилоцибіну під наглядом лікаря та психотерапевта. Для підтримки психотерапії було використано когнітивно-поведінкову терапію (КПТ) [20]. У дослідженні не було контрольної групи, а отже, результати не можуть бути повністю підтвержені. Результати вказують на те, що псилоцибін може бути ефективним у лікуванні депресії та може забезпечити психологічну користь у відносинах з іншими людьми, суспільством і самим собою. Результати дослідження показали, що одна доза псилоцибіну з КПТ зменшила симптоми депресії на 3 місяці після прийому, порівняно з базовим рівнем, і була безпечною та добре переносилася пацієнтами. Потрібно більше досліджень,

щоб підтвердити ці результати та з'ясувати ефект псилоцибіну та довготривалість [20].

Дослідження Johnson та ін., 2014 було пілотним та мало на меті визначити безпеку та потенційну ефективність псилоцибіну як лікування тютюнової залежності. У дослідженні взяли участь 15 осіб, які мали тютюнову залежність, але не виразні психічні порушення. Учасники брали участь у кількох сеансах, під час яких їм було надано псилоцибін, та отримували підтримку від клінічного персоналу. Після цього учасникам пропонували перестати курити [21]. Дослідники виявили, що після прийому псилоцибіну із підтримкою, кількість курців серед учасників дослідження значно зменшилась, а також було спостережено позитивні зміни в інших аспектах, таких як зменшення симптомів тривоги та депресії. Водночас, дослідники зауважили необхідність проведення додаткових досліджень для оцінки ефективності псилоцибіну у лікуванні тютюнової залежності [21].

Дослідження Davis, A. K., Barrett, F. S., & Griffiths, R. R. 2020 мало на меті дослідити, як психологічна гнучкість прямо впливає на зниження рівня депресії та тривожності, що спричинена прийомом психоделічних речовин. Дослідження було проведено на основі онлайн опитування 199 людей, які повідомили про свій досвід з прийомом психоделіків в попередні роки. Учасники відповідали на запитання про свої психологічні стани перед прийомом психоделіків, під час прийому та після нього. Також вони заповнювали опитувальники про рівень психологічної гнучкості та здатності до прийняття невідомого [22]. У дослідженні було виявлено, що підвищення рівня психологічної гнучкості під час прийому психоделіків сприяє зниженню рівня депресії та тривожності в період після прийому. Результати дослідження підтверджують важливість психологічної гнучкості як фактора, що посилює терапевтичний ефект психоделіків [22].

Дослідження Palhano-Fontes та ін., 2019 було проведене з метою оцінити ефективність аяваски у лікуванні депресії, яка не піддається лікуванню. Було проведено рандомізоване плацебо контрольне дослідження з подвійним сліпим дизайном. У дослідженні взяли участь 29 пацієнтів зі стійкою депресією, які були розподілені на дві групи: одній групі було введено аяваску, а іншій – плацебо [23]. У результаті дослідження було виявлено, що група, яка отримувала аяваску, відзначила значно більші зниження симптомів депресії порівняно з групою, яка отримувала плацебо. Ефект був помітним вже наступного дня після процедури і тривав до семи днів після її проведення. Результати показали, що аяваска може бути ефективним засобом для швидкого полегшення симптомів депресії в тих випадках, коли інші методи лікування не працюють [23].

Дослідження Sanches та ін., 2016 мало на меті дослідити антидепресивні ефекти аяваски в хворих з рецидивуючою депресією та встановити її вплив на мозкову перфузію. У дослідженні взяли участь 14 пацієнтів з рецидивуючою депресією, яким була надана одноразова доза аяваски. До і після прийому було проведено сингл-фотонну емісійну комп'ютерну томографію [SPECT], яка дозволила виміряти мозкову перфузію та визначити зміни після прийому аяваски. Пацієнти також заповнювали різні психологічні шкали для оцінки

симптомів депресії [24]. Результати дослідження показали, що після прийому аяваски пацієнти відзначили значне поліпшення на різних психологічних шкалах, які оцінюють симптоми депресії, стан тривоги та якість життя. Також було виявлено зменшення мозкової перфузії в деяких ділянках головного мозку, що пов'язано з депресією, після прийому аяваски. Автори дослідження зазначають, що отримані результати підтверджують можливість використання аяваски як нового та ефективного методу лікування рецидивуючої депресії, але необхідно провести більш обширні дослідження для підтвердження цього висновку та дослідження довгострокових ефектів [24].

Дослідження Ross та ін., 2016 було рандомізованим контрольованим експериментом з плацебо. У дослідженні взяли участь 29 пацієнтів з діагнозом раку, які мали симптоми тривожності та депресії. Пацієнти були рандомізовано поділені на дві групи: одна отримала псилоцибін, а інша - плацебо. Псилоцибін був поданий у дозі 0,3 мг/кг, з можливістю підняття дозування до 0,4 мг/кг на другому етапі дослідження. Основні результати були виміряні за тиждень та місяць після введення псилоцибіну або плацебо [25]. Результати дослідження показали, що одна єдина доза псилоцибіну суттєво зменшила тривожність та депресію пацієнтів з раком за місяця після введення, порівняно з плацебо. Ефект був статистично значущим і несподівано стійким, з точки зору тривалості. Особливо високі були оцінки самопереживання за допомогою шкал Hospital Anxiety and Depression Scale (HADS) та State-Trait Anxiety Inventory (STAI), що вказує на значне поліпшення настрою та емоційного стану пацієнтів після введення псилоцибіну [25]. Отже, це дослідження показало, що псилоцибін може бути корисним в лікуванні тривожності та депресії у пацієнтів із термінальною стадією раку, і має потенціал як швидкий та довготривалий засіб зняття симптомів у цієї групи пацієнтів.

Дослідження Grob та ін., 2011 було проведене на малій вибірці – 12 пацієнтів з раком в останній стадії, які мали статеві та вікові різноманітності. Пацієнти були розподілені на дві групи – одна група отримувала псилоцибін, а інша – ні. Доза псилоцибіну становила 0,2 мг/кг тіла. Всі пацієнти були перевірені на наявність загрозливих психічних станів до та після процедури [26]. Результати показали, що пацієнти, які отримували псилоцибін, демонстрували покращення в анкетах стану тривоги та депресії в порівнянні з контрольною групою, яка отримувала плацебо. Покращення тривало в середньому 6 місяців. Дослідники підкреслюють, що необхідно провести додаткові дослідження з більшою вибіркою та більш точними методами, але псилоцибін може бути корисним для зменшення тривоги та депресії у пацієнтів з раком [26].

У дослідженні Vogenschütz та ін., 2015 було випадково призначено 10 дорослих осіб з алкогольною залежністю на одну з двох груп: (1) група отримувала псилоцибін у поєднанні з психотерапією; (2) група отримувала низьку дозу псилоцибіну у поєднанні з психотерапією. Обидві групи отримували три сеанси психотерапії [27]. Результати дослідження показали, що псилоцибін-асистована психотерапія може бути корисною для лікування алкогольної залежності. Ті, хто отримували високу дозу псилоцибіну, демонстрували

значні зменшення споживання алкоголю, а також зменшення ступеня важкості симптомів алкогольної залежності. Зразок дослідження був дуже малий, тому додаткові дослідження потрібні для підтвердження цих результатів [27].

Дослідження Moreno та ін. 2006 мало відкритий дизайн та було проведене на 9 пацієнтах із захворюванням на obsesивно-компульсивний розлад (ОКР). Кожен учасник отримував по одному внутрішньовенному введенню псилоцибіну у дозі 25 мг на кг ваги тіла. Ефективність лікування оцінювалася за допомогою шкали Йельського-Браунса для оцінки важкості ОКР [28]. Результати дослідження показали, що псилоцибін був безпечним та добре переносився пацієнтами з ОКР. Усі учасники відзначили помітне зменшення симптомів ОКР внаслідок введення псилоцибіну, яке тривало принаймні 24 години. Дослідження вказує на те, що псилоцибін може бути потенційно корисним для лікування ОКР, але додаткові дослідження з більшою кількістю учасників необхідні, щоб підтвердити ці результати [28].

Список використаних джерел:

1. U.S. National Library of Medicine. (n.d.). Psilocybine. National Center for Biotechnology Information. PubChem Compound Database. Retrieved April 27, 2023, from <https://pubchem.ncbi.nlm.nih.gov/compound/psilocybine>
2. American Psychological Association. (2017). Clinical practice guideline for the treatment of posttraumatic stress disorder (PTSD). Washington, DC APA, Guidel. Dev. Panel Treat. Posttraumatic Stress Disord. Adults, 139. Retrieved from: <https://www.apa.org/ptsd-guideline>
3. Міністерство охорони здоров'я України. (2016). Наказ МОЗ України від 23.02.2016 р. No 121 «Про затвердження та впровадження медико-технологічних документів зі стандартизації медичної допомоги при посттравматичному стресовому розладі».
4. Levi, O., Ben Yehuda, A., Pine, D. S., & Bar-Haim, Y. (2022). A sobering look at treatment effectiveness of military-related posttraumatic stress disorder. *Clinical Psychological Science*, 10(4), 690-699.
5. Shiner, B. R., Gui, J., Rozema, L., Cornelius, S. L., Dufort, V., Schnurr, P. P., & Watts, B. V. (2021). Patient and clinical factors associated with response to medications for posttraumatic stress disorder. *The Journal of Clinical Psychiatry*, 82(6), 37305.
6. Forman-Hoffman, V., Middleton, J. C., Feltner, C., Gaynes, B. N., Weber, R. P., Bann, C., ... & Green, J. (2018). Psychological and pharmacological treatments for adults with posttraumatic stress disorder: a systematic review update.
7. Watkins, L. E., Sprang, K. R., & Rothbaum, B. O. (2018). Treating PTSD: A review of evidence-based psychotherapy interventions. *Frontiers in behavioral neuroscience*, 12, 258.
8. Hoskins, M., Pearce, J., Bethell, A., Dankova, L., Barbui, C., Tol, W. A., ... & Bisson, J. I. (2015). Pharmacotherapy for post-traumatic stress disorder: systematic review and meta-analysis. *The British Journal of Psychiatry*, 206(2), 93-100.

9. Zhdanova, M., Pilon, D., Ghelerter, I., Chow, W., Joshi, K., Lefebvre, P., & Sheehan, J. J. (2021). The prevalence and national burden of treatment-resistant depression and major depressive disorder in the United States. *The Journal of Clinical Psychiatry*, 82(2), 29169.
10. Kverno, K. S., & Mangano, E. (2021). Treatment-resistant depression: approaches to treatment. *Journal of psychosocial nursing and mental health services*, 59(9), 7-11.
11. Carpenter, J. K., Andrews, L. A., Witcraft, S. M., Powers, M. B., Smits, J. A., & Hofmann, S. G. (2018). Cognitive behavioral therapy for anxiety and related disorders
12. Barrett, F. S., Doss, M. K., Sepeda, N. D., Pekar, J. J., & Griffiths, R. R. (2020). Emotions and brain function are altered up to one month after a single high dose of psilocybin. *Scientific Reports*, 10 (1), 1-14. <https://doi.org/10.1038/s41598-020-59282-y>
13. Nichols, D. E. (2016). Psychedelics. *Pharmacological Reviews*, 68(2), 264-355. <https://doi.org/10.1124/pr.115.011478>
14. Akers, B. P., Ruiz, J. F., Piper, A., & Ruck, C. A. (2011). A prehistoric mural in Spain depicting neurotropic Psilocybe mushrooms? *Economic Botany*, 65(2), 121-128. <https://doi.org/10.1007/s12231-011-9152-5> (18)
15. Pollan, M. (2018). *How to Change Your Mind: What the New Science of Psychedelics Teaches Us About Consciousness, Dying, Addiction, Depression, and Transcendence*. Penguin Press. (29)
16. Griffiths, R. R., Johnson, M. W., Carducci, M. A., Umbricht, A., Richards, W. A., Richards, B. D., ... & Klinedinst, M. A. (2016). Psilocybin produces substantial and sustained decreases in depression and anxiety in patients with life-threatening cancer: A randomized double-blind trial. *Journal of psychopharmacology*, 30(12), 1181-1197. <https://pubmed.ncbi.nlm.nih.gov/27909165/> (34)
17. Ionescu, D. F., Swee, M. B., Pavone, K. J., Taylor, N., Akeju, O., Baer, L., ... & Fava, M. (2018). Rapid and sustained reductions in current suicidal ideation following repeated doses of intravenous ketamine: Secondary analysis of an open-label study. *Journal of clinical psychiatry*, 79 (6), 17m11600. <https://pubmed.ncbi.nlm.nih.gov/27232360/> (35)
18. Carhart-Harris, R. L., Bolstridge, M., Rucker, J., Day, C. M., Erritzoe, D., Kaelen, M., ... & Taylor, D. (2016). Psilocybin with psychological support for treatment-resistant depression: An open-label feasibility study. *The Lancet Psychiatry*, 3 (7), 619-627. <https://pubmed.ncbi.nlm.nih.gov/27210031/> (36)
19. Davis, A. K., Barrett, F. S., May, D. G., Cosimano, M. P., Sepeda, N. D., Johnson, M. W., & Finan, P. H. (2021). Effects of psilocybin-assisted therapy on major depressive disorder: A randomized clinical trial. *JAMA psychiatry*, 78 (6), 481-489. https://www.researchgate.net/publication/357103541_Psilocybin-assisted_psychotherapy_for_depression_Emerging_research_on_a Psychedelic_compound_with_a_rich_history (37)

20. Carhart-Harris, R. L., Bolstridge, M., Rucker, J., Day, C. M. J., Erritzoe, D., Kaelen, M., ... & Nutt, D. J. (2016). Psilocybin with psychological support for treatment-resistant depression: An open-label feasibility study. *The Lancet Psychiatry*, 3 (7), 619-627. (142)
21. Johnson, M. W., Garcia-Romeu, A., Cosimano, M. P., & Griffiths, R. R. (2014). Pilot study of the 5-HT_{2A}R agonist psilocybin in the treatment of tobacco addiction. *Journal of Psychopharmacology*, 28(11), 983-992.
22. Davis, A. K., Barrett, F. S., & Griffiths, R. R. (2020). Psychological flexibility mediates the relationship between acute psychedelic effects and subjective decreases in depression and anxiety. *Journal of Contextual Behavioral Science*, 16, 293-299.
23. Palhano-Fontes, F., Barreto, D., Onias, H., Andrade, K. C., Novaes, M. M., Pessoa, J. A., ... & Araujo, D. B. (2019). Rapid antidepressant effects of the psychedelic ayahuasca in treatment-resistant depression: a randomized placebo-controlled trial. *Psychological medicine*, 49(4), 655-663.
24. Sanches, R. F., de Lima Osório, F., dos Santos, R. G., Macedo, L. R., Maia-de-Oliveira, J. P., Wichert-Ana, L., ... & Riba, J. (2016). Antidepressant effects of a single dose of ayahuasca in patients with recurrent depression: a SPECT study. *Journal of clinical psychology*, 72(3), 289-297.
25. Ross, S., Bossis, A., Guss, J., Agin-Liebes, G., Malone, T., Cohen, B., ... & Su, Z. (2016). Rapid and sustained symptom reduction following psilocybin treatment for anxiety and depression in patients with life-threatening cancer: a randomized controlled trial. *Journal of Psychopharmacology*, 30(12), 1165-1180.
26. Grob, C. S., Danforth, A. L., Chopra, G. S., Hagerty, M., McKay, C. R., Halberstadt, A. L., & Greer, G. R. (2011). Pilot study of psilocybin treatment for anxiety in patients with advanced-stage cancer. *Archives of General Psychiatry*, 68 (1), 71-78.
27. Bogenschutz, M.P., Forcehimes, A.A., Pommy, J.A., Wilcox, C.E., Barbosa, P.C., & Strassman, R. J. (2015). Psilocybin-assisted treatment for alcohol dependence: A proof-of-concept study. *Journal of Psychopharmacology*, 29(3), 289-299.
28. Moreno, F. A., Wiegand, C. B., Taitano, E. K., & Delgado, P. L. (2006). Safety, tolerability, and efficacy of psilocybin in 9 patients with obsessive-compulsive disorder. *Journal of Clinical Psychiatry*, 67(11), 1735-1740. (150)

БІОХАКІНГ, БОДІХАКІНГ ТА НЕЙРОХАКІНГ ЯК ФАКТОРИ САМОВДОСКОНАЛЕННЯ МЕНТАЛЬНОГО ЗДОРОВ'Я ЛЮДИНИ

Слута Ірена Євгенівна

*аспірант кафедри психології, соціальної роботи та педагогіки
Таврійського національного університету ім. В.І. Вернадського
ORCID: 0000-0001-8297-8819*

Науковий керівник: Маслянікова Ірина Вікторівна

*кандидат психологічних наук, доцент,
доцент кафедри психології, соціальної роботи та педагогіки,
Навчально-наукового гуманітарного інституту
Таврійського національного університету ім. В.І. Вернадського*

Інтернет-адреса публікації на сайті:

<http://www.economy-confer.com.ua/full-article/4544/>

В психології другої половини ХХ-го століття поява біохакінгу, бодіхакінгу та нейрохакінгу відкриває новий шлях до самопокращення ментального здоров'я людини в умовах керованої самодопомоги. Це явище в ХХ-ХХІ столітті має місце не лише в психології, але і в клінічній та профілактичній медицині та фармакології.

Ми можемо спостерігати трансформацію моделі клієнта (пацієнта) в рамках терапевтичного ставлення до автономного суб'єкта, як такого, що не бачить потреби у виконанні протокольних вимог терапії. Можемо стверджувати, що це стало результатом розвитку психомедичної раціональності. Модель автономного пацієнта стала об'єктом вимог відкритого суспільства, зокрема, соціально-медична вимога надання жінкам права на аборт.

Важливим моментом в запропонованому автором підході є погляд на психологічне та соматичне старіння людини як на набір свідомих і несвідомих помилок, що накопичуються впродовж всього життя. Для вирішення та ефективного усунення цих помилок існує біохакінг поряд з усталеним напрямом схематерапії. Таким чином, біохакінг стає інструментом вирішення помилкових установок людини, яка переживає стан хвороби, та недопущення спричинення нових. Такий набір вимог може бути охарактеризований як нагальна потреба самопокращення особистості. Самопокращення людини – це такий спосіб роботи з розумом та тілом, при якому допомога експерта є обмеженою або непотрібною. Це з необхідністю формує нове уявлення про те, чим є психосоматичний розлад, та створює нові біомедичні, психологічні і технологічні методи роботи з ним.

Однією з таких форм самопокращення є біохакінг як спосіб оптимізації здоров'я, діяльності та довголіття людини. Якщо спочатку його вияви набували субкультурних форм (наприклад, альтернативна медицина), то згодом його інституалізація у вигляді громадянських лабораторій, інституту підтримки на рівних та інших форм психологічної і медичної підтримки була прийнята науковою спільнотою.

Форми самопокращення ментального здоров'я та тіла людини відбуваються також через турботу про стратегії харчової поведінки (перевірка інгредієнтів продукту, доцільність обрання дієти, підтримка виробників, що виробляють харчові продукти екологічно), щоденні фізичні практики (ходьба, біг, йога, фітнес), практики усвідомленості (контроль дихання, сну, розмірена активність) та практики, що традиційно належали до поля позитивної психології, такі як свідоме створення почуття вдячності, радості та щастя. Важливою рисою біохакингу є те, що результативність застосовуваних практик вимірюється технічними засобами, що дозволяє в біохакингу мережевим шляхом проводити порівняння результатів своїх експериментів (відстежувати кількість пройдених кроків, частоту серцевих скорочень, якість сну) та поширювати результати та методи використання практик в офіційній та громадянській науці.

В межах поняття біохакингу можуть використовуватись також такі визначення як нейрохакинг та бодіхакинг. Нейрохакер, як той, хто практикує нейрохакинг, спеціалізується на використанні ноотропів, біологічно активних добавок та інших біотехнологічних засобів, що модифікують роботу мозку людини, заради якісного і кількісного підвищення рівню когнітивних здібностей та покращення стану ментального здоров'я. Серед таких факторів, на які може впливати людина шляхом самопокращення, є увага, уява, пам'ять, воля та якість емоційного стану. Результати такої роботи виявляються самодіагностикою стану людини [2, с. 310].

Самодіагностика, як і продукування нових методик самопокращення людського тіла та розуму на технологічній базі, характеризує бодіхакинг. Його вирізняє пріоритизація роботи саме над соматикою, що, з точки зору бодіхакера, в перспективі також призводить до кращого загального самопочуття та, як результат, самопокращення ментального здоров'я особистості [1, с. 4].

Однією з головних проблем бодіхакингу виступає проблема смерті. Людина відчуває непереборний страх смерті внаслідок конфлікту між її бажанням самозбереження та усвідомленням неминучості смерті. Щоб впоратися з таким парадоксом, що провокує екзистенційну тривогу, люди розробили дві стратегії буфера тривоги: культурний світогляд (тобто створений людьми світський або релігійний символічний всесвіт) та прагнення до самопокращення. Таким чином, друга стратегія, яка визначає бодіхакинг, може допомогти людям захистити себе від тривоги смерті стратегією буферизації тривоги.

Іншим питанням бодіхакингу виступає підтримання життєдіяльності людського організму через вплив на процеси, які лежать в основі гомеостазу. Техніки модифікації поведінки, такі як йога та практики сконцентрованості, прагнуть збалансувати фізіологічну рівновагу – гомеостаз. Гомеостаз є основною потребою виживання та має вирішальне значення для фізичної цілісності організму. Це баланс між висхідними фізіологічними механізмами та низхідними психологічними механізмами, що й забезпечують гомеостаз і керують діями людини. Ідея біохакингу полягає в тому, що цей баланс між фізіологією та психологією можна «тренувати», навчивши мозок справлятися, наприклад, з впливом холоду. Системи мозку для реакції на холод та системи

мозку для підтримки гомеостазу утворюють складну ієрархію. Анатомічні області в примітивному стовбурі мозку (середній мозок, міст) і гіпоталамус утворюють гомеостатичну мережу. Ця мережа створює інформацію про поточний фізіологічний стан організму. Регуляторні процеси викликають фізіологічні зміни на периферії через нервову систему. Репрезентація також генерує базові емоційні реакції на фізіологічні зміни – «холод неприємний» – які викликають дії – «Мені потрібно вживати рідину в приміщенні». Наприклад, коли людина піддається впливу холоду, відбуваються мозкові процеси, що ініціюють зміни в реакціях тіла. Це, зокрема, зменшення притоку крові до кінцівок і активація глибоких м'язових груп для вироблення тепла. Ці зміни дозволяють тілу утримувати більше тепла й відбуваються автоматично без свідомого контролю. Гомеостаз підтримується, коли відцентрові органи («тіло») збирають сенсорні дані та передають їх до центру обробки («мозок»), який упорядковує та розставляє пріоритети цих даних, створюючи схеми дій. Потім ці директиви передаються органу, який їх виконує.

Інноваційним поглядом біохакингу є розгляд старіння як такої проблеми, що вимагає найскорішого вирішення і в цьому аспекті на першому місці виступає бодіхакинг, оскільки людська свідомість потрапляє в пастку тіла, з якого не може вирватись. За своїм змістом біохакинг виступає як біопсихосоціальна концепція самопокращення фізичного та ментального здоров'я, що передбачає комплексне вирішення проблеми старіння людського тіла. З цієї причини в рамках біохакингу розвиваються ідея біологічної та психологічної стійкості, що передбачає переформатування людської свідомості та тіла під умови середовища задля зменшення стресу та рівню тривоги, запобіганню депресії, поліпшення якості сну, що може сприяти оптимізації здоров'я та довголіттю.

В той же час, образ ідеального кіборга (в своєму біологічному, психологічному та соматичному вимірі), який запропонований в трансгуманістичному дискурсі та широко застосовується в біохакингу, може мати згубний вплив на практичну реалізацію вирішення основних проблем біохакингу. Дійсно, такої досконалості може бути неможливо досягти, і це може створити розрив між фактичним та ідеальним Я (тобто тим, якими ми хочемо бути) і/або тим, що «повинно» (тобто, як ми думаємо, що маємо бути). Нездатність заповнити розрив між реальним і ідеальним Я створює емоції, пов'язані з пригніченням (наприклад, незадоволення, смуток), а нездатність заповнити розрив між реальним і «потрібним» Я породжує емоції, пов'язані з хвилюванням (наприклад, тривога, страх). Крім того, з постійним розвитком технологій пристрої біохакингу можуть швидко старіти, і соціальне порівняння може бути сприятливим лише для тих, хто має абсолютно нові біохакерські пристрої. Оскільки людина можна асоціювати з себе біохакерськими пристроями, це може викликати невгамовне незадоволення собою та нескінченні практики самовдосконалення, пов'язані щоразу з вищими ризиками для ментального та фізичного здоров'я [1, с. 3].

На підставі вищеописаного ми робимо висновок, що основоположні тенденції розвитку біохакингу з усіма його розгалуженнями, такими як нейрохакинг та бодіхакинг, що виступають методами самопокращення

ментального здоров'я та фізичного стану людини, є дієвими та дещо ідеалізованими, тому потребують додаткової уваги професійної психологічної спільноти, як зважаючи на можливості негативного їхнього впливу на ментальне здоров'я, так і на перспективи, що вони відкривають для розвитку можливостей комплексного самопокращення людини.

Список використаних джерел:

1. Giger J., Gaspar R. Look into future risks: A psychosocial theoretical framework for investigating the intention to practice body hacking. *Human Behavior and Emerging Technologies*, 2019. 306-316 p.
2. Nascimento S., Pereira G., and Ghezzi A. From citizen science to do it yourself science. Italy: Joint Research Centre, European Commission, 2014. 71 p.

ПСИХОЛОГІЧНІ ЗАСАДИ ОЦІНКИ ВІЗУАЛЬНОЇ КОМПОЗИЦІЇ

Ткаліч Катерина Олександрівна

*студентка, Київський національний університет
імені Тараса Шевченка, м. Київ*

Інтернет-адреса публікації на сайті:

<http://www.economy-confer.com.ua/full-article/4602/>

Сприймання та оцінка візуальних стимулів – складний нейробіологічний та психологічний процес. Сенсорна інформація проходить шлях від сітківки ока до відділів зорової кори, а потім обробляється, порівнюється та аналізується, підключаючи інші вищі коркові центри [1]. Однак, досі досить суперечливим питанням залишається, яким чином людина в результаті вирішує, чи є об'єкт привабливим, і які фактори є ключовими в прийнятті цього рішення.

Візуальне мистецтво століттями спиралось на інтуїтивне розуміння людського естетичного сприймання, методом спроб і помилок чи спостережень художники та дизайнери, а також митці інших професій, викликали враження та переживання за допомогою різних технік та принципів.

Одним із головних засобів створення привабливого художнього об'єкта чи твору є формування збалансованої композиції. Композиція – це спосіб розміщення та організації елементів твору певним чином, зазвичай, для досягнення врівноваженого, цілісного, привабливого для споглядання образу або для передачі іншого задуму автора. Без врахування композиції важко створити завершений об'єкт мистецтва [2].

Існують різні засоби побудови композиції, деякі з них впливають в ортогонально різні типи композиції. Зокрема, в підручниках по основам композиції можна зустріти симетричні та асиметричні, статичні та динамічні, закриті та відкриті варіанти композиційного рішення [3].

Ймовірно, якщо композиція має такий вагомий внесок у суб'єктивну привабливість об'єкта, то вона певним чином відображає особливості сприймання та обробки сенсорної інформації людиною, а також є тригером

для емоційних чи гедоністичних реакцій. Проте, даних про особливості оцінки чи сприймання композиційних зображень не так багато.

Проте відбувались пошуки загальних тенденцій, психологічних, біологічних чи еволюційних засад в сприйманні мистецтва, щоб знайти відповідь, яким чином реалізується естетичний досвід та ідентифікація об'єкта, як красивого.

Так, наприклад, Ледер, Белке, Оберст та Августін розробили «модель естетичного досвіду» (2004), в якій розкривали кілька стадій сприйняття мистецького твору: перцептивний аналіз, порівняння з минулим досвідом, класифікація щодо значимості, інтерпретація та переживання естетичних емоцій [4].

Цікавою є і модель психобіологічна модель Деніеля Берлайна [5] в рамках руху нової експериментальної естетики 1970-х. Він підкреслював такі якості як збудження, складність, новизна чи невизначеність як основними предикторами естетичного переживання, на противагу більш традиційним концепціям, таким як ефект “переваги прототипу”, яка відмічає вподобання людей до, наприклад, типових усереднених облич, тварин чи об'єктів [6].

Опираючись на знання з нейрофізіології, особливу роль в дослідженнях естетичного процесингу зіграли Chatterjee (2011), Ramachandran і Hirstein (1999), Zeki (1999) та інші вчені. Рамачандран, наприклад, вивів 8 еволюційно і нейропсихологічно обґрунтованих принципів, на які людина свідомо чи несвідомо спирається при оцінці зовнішнього світу на предмет краси.

Актуальне дослідження психологічних чинників оцінки композиції розкривало особливості сприймання опозиційно різних типів композиції, а також фактори, що можуть вплинути на преференції в процесі оцінки візуальних стимулів.

В дослідженні приймало участь 217 людей, з них більша частина студенти юного віку (19-22 роки). Дані збирались через онлайн-запрошення у участі, а також на базі Київського національного університету імені Тараса Шевченка, факультету психології.

Результати дослідження вказують на розмежування понять сприйнятого комфорту (афективного компоненту) та вподобань (гедоністичного компоненту) в процесі естетичної оцінки зображень, так як значення за цими характеристиками щодо одного і того самого зображення мали вагому статистичну різницю.

Також виявились статистично значимі тенденції в різниці преференцій щодо опозиційних типів композицій. Так, досліджувані оцінювали симетричні, статичні та відкриті композиції, як більш комфортні та естетично привабливі.

Стресові фактори, такі як рівень сприйнятого стресу, ситуативна і особистісна тривожність, інтолерантність до невизначеності мали помітні взаємозв'язки з оцінкою асиметричних, динамічних, та закритих композицій як менш привабливих і комфортних, ніж інші. Також згадані чинники виявили достатньо сильну обернену кореляцію з потребою у пізнанні, що частково може пояснювати попередні результати.

Список використаних джерел:

1. Wade, N. J., & Swanston, M. (2013). *Visual perception: An introduction*. Psychology Press.
2. Половна-Васильєва, О. А. (2015). *Посібник. Основи формальної композиції: для студентів напряму 6.020205 «Образотворче мистецтво»*. Роял – Принт.
3. Клименюк, Т. М. (2012). Креслення, рисунок, композиція: навч. посіб. / Т. М. Клименюк; М-во освіти і науки, молоді та спорту України, Нац. Ун-т «Львівська політехніка». Л.: Вид-во Львів.
4. Leder, H., Belke, B., Oeberst, A., & Augustin, D. (2004). A model of aesthetic appreciation and aesthetic judgments. *British journal of psychology*, 95(4), 489-508.
5. Berlyne, D. E. (1971a). *Aesthetics and psychobiology*. New York: Appleton-Century-Crofts.
6. Silvia, P. J. (2005). Emotional responses to art: From collation and arousal to cognition and emotion. *Review of general psychology*, 9(4), 342-357.

МЕТОДОЛОГІЧНІ ПІДХОДИ ДОСЛІДЖЕННЯ ПСИХОЛОГІЧНОГО САМОЗАХИСТУ ВІЙСЬКОВОСЛУЖБОВЦІВ ЗБРОЙНИХ СИЛ УКРАЇНИ ВІД НЕГАТИВНОГО ВПЛИВУ МЕДІАПЕРЦЕПТИВНОЇ КОМУНІКАЦІЇ

Шерешкова Інга Ігорівна

*ад'юнкт кафедри морально-психологічного забезпечення діяльності
військ (сил), Гуманітарний інститут Національного університету
оборони України імені Івана Черняхівського
ORCID: 0000-0002-8358-9871*

Науковий керівник: Хайрулін Олег Михайлович

*доцент кафедри морально-психологічного забезпечення діяльності
військ (сил), кандидат психологічних наук, працівник Збройних Сил України*

Інтернет-адреса публікації на сайті:

<http://www.economy-confer.com.ua/full-article/4593/>

Методологія дослідження – це окремий унікальний набір настановлень і приписів, форм і методів, процедур і механізмів, засобів та інструментів здійснення теоретизування та методологічної роботи в чітко упредметненому форматі сучасної психології.

*Анатолій Фурман, український психолог, педагог,
соціолог, методолог, журналіст та поет [3, с. 86].*

На сьогоднішній день виникла нагальна потреба налагодити методологічну «оптику» як систему лінз професійного мислення таким чином, щоб вона якомога реалістичніше відображала достименний стан справ

усупільненого та окультуреного повсякдення сучасної людини-громадянина як носія багатоманітних відношень, ставлень, зв'язків, взаємодій [3, с. 7].

У ході дослідження психологічного самозахисту військовослужбовців Збройних Сил України від негативного впливу медіаперцептивної комунікації ми застосовували різні підходи й намагалися знайти які з них найбільше сприятимуть заглибленню у сутність досліджуваного психологічного феномену, його структурно-функціональної моделі, виявленню особливостей формування у військовослужбовців Збройних Сил України та передбаченню умов його оптимального розвитку.

Однак, кожен із розглянутих нами підходів виявив низку переваг та недоліків, жоден не виявився самодостатнім, оскільки досліджуване нами категорійне поняття є інтегративним та комплексним, а отже вимагає слідуванню сукупності доцільних підходів. Такий шлях дослідження забезпечуватиме взаємообмін досягненнями різних підходів, що спрямований на розширення і збагачення наявних уявлень та освоєння нових ідей і спеціальних дослідницьких методологій в межах досліджуваного феномену.

У рамках загальнонаукової методології ми послуговувались такими теоретичними концепціями, як системний, інформаційний, суб'єктно-діяльнісний та компетентнісний підходи.

На попередньому етапі дослідження нами було з'ясовано, що існують чіткі взаємозв'язки між механізмами психічного захисту, домінуючими емоціями і характерологічними особливостями особистості. Саме *системний підхід* дозволив нам виокремити істотні характеристики психологічного самозахисту від негативного впливу медіаперцептивної комунікації, проаналізувати його основні параметри та, в подальшому, визначити стратегію їх розвитку.

У межах *інформаційного підходу* доводиться констатувати, що бурхливий розвиток комунікації дає також можливість негативного її застосування та зумовлює можливість виникнення нових загроз, зокрема у воєнно-політичній сфері, якщо технологічний інструментарій інформаційної безпеки не буде встигати за прогресивними технологіями інформаційного цілеспрямованого впливу на свідомість особистості та мас, які постійно вдосконалюються.

Військовослужбовці Збройних Сил України розглядаються нами як активні споживачі різної інформації та об'єкти потенційного цілеспрямованого і опосередкованого негативного впливу медіаперцептивної комунікації.

З позиції інформаційного підходу усі фрагменти фізичного і соціального світу пов'язані між собою, і провідною формою психічного відображення є активне і вибіркоче відбиття інформаційної взаємодії. Коректне використання

способів обробки інформації, стилів засвоєння інформаційних потоків, а також вибору джерела і змісту інформації сприятиме особистісній адекватності людини, які слугують підґрунтям для психологічного самозахисту від негативного впливу медіаперцептивної комунікації.

Використання *суб'єктно-діяльнісного підходу* обумовлене необхідністю вивчення індивідуально-психологічних засобів актуалізації суб'єктного потенціалу у військово-професійній діяльності. Такий підхід висуває особливі вимоги не лише до якості засвоєння знань, вироблення умінь і навичок психологічного самозахисту від негативного впливу медіаперцептивної комунікації, а й до особистісного розвитку військовослужбовця, його здатності активно брати участь у процесах життєдіяльності, професійного розвитку й тим самим бути суб'єктом власного буття [2, с. 10].

У процесі соціальної взаємодії, у тому числі й під час комунікації, із усуспільненим довкіллям особа адресує символіку, значення і смисл елементам-складовим навколишньої дійсності і самій собі як суб'єкту життєдіяння та конкретно-історичній особистості [3, с. 43].

Оскільки, у своєму дослідженні ми розглядаємо медіаперцептивну комунікацію як можливий інструмент розумної сили противника, що виражається у впливах на свідомість військовослужбовця Збройних Сил України засобами прихованих смислів у медіапродуктах з метою змін в його системі цінностей, норм, установок, прагнень, потреб та інтересів, в його соціальному самопочутті та емоційному стані, та, зрештою, його поведінці, що реалізовується у кінцевій меті – зриві виконання завдань за призначенням, дедалі актуальнішою постає ідея, висунута Г. М. Маклюєном, щодо необхідності “візуальної грамотності” (медіакультури), яка б базувалася на адекватному медіасприйманні та розумінні суб'єктом впливу медіавізуальних образів, що можуть нашкодити його психічному здоров'ю та психологічному благополуччю [4, с. 3].

Компетентнісний підхід висуває на перше місце здатність людини конструктивно вирішувати проблеми, що виникають у різних ситуаціях його життєдіяльності. В межах цього підходу звертається увага не лише на захист від небезпечної чи небажаної інформації, а також на врахування індивідуальних особливостей людини, а також середовища її перебування [1, с.59]. Цей підхід спрямований не лише на підвищення обізнаності військовослужбовців Збройних Сил України, а й на практичну здатність до розвитку власного психологічного самозахисту від негативного впливу медіаперцептивної комунікації.

Таким чином, сучасна психологія використовує органічну систему підходів загальнонаукової теорії, плюралізм яких у своїй сукупності надає можливість розкрити сутність, природу, структуру та функціональні можливості досліджуваного психологічного феномену з метою розроблення тренінгової програми розвитку у військовослужбовців Збройних Сил України психологічного самозахисту від негативного впливу медіаперцептивної комунікації, яка сприятиме підвищенню рівнів знань, умінь та навичок та стане підґрунтям для формування їх здатності до оптимальної відповіді на актуальний і потенційно вірогідний вплив медіаперцептивної комунікації та стане вагомою компетенцією у військово-професійній діяльності.

Список використаних джерел:

1. Золотар, О. О. (2018). Інформаційна безпека людини: теорія і практика: монографія. Київ : ТОВ «Видавничий дім «АртЕк». 446 с.
2. Осьодло В. І. Психологія професійного становлення офіцера: монографія. Київ: Золоті ворота, 2012. 463 с.
3. Фурман А. В. Методологія парадигмальних досліджень у соціальній психології: [монографія]/Анатолій Васильович Фурман. – К.: Інститут соціальної і політичної психології НАПН України; Тернопіль: Економічна думка, 2013. 100 с.
4. Шерешкова І. І. Медіаперцептивна комунікація як джерело впливів на свідомість військовослужбовця. Матеріали науково-практичної конференції – Київ: Національний університет оборони України імені Івана Черняхівського, 2020. – с. 194 с.

ПОНЯТТЯ ТА СУТНІСТЬ ЮРИДИЧНОЇ ОСОБИ, ЇЇ ОЗНАКИ

Віннікова Олександра Олександрівна

*студентка міжнародно-правового факультету,
Національний юридичний університет
імені Ярослава Мудрого, м. Харків*

Науковий керівник: Колісникова Ганна В'ячеславівна

*кандидат юридичних наук, доцент,
доцентка кафедри цивільного права № 2
Національного юридичного університету
імені Ярослава Мудрого, м. Харків*

Інтернет-адреса публікації на сайті:

<http://www.economy-confer.com.ua/full-article/4534/>

Визначення поняття та сутності юридичної особи є однією з найцікавіших проблем у теоретичній юриспруденції, оскільки мається значна кількість теорій, за допомогою яких правники намагалися відповісти – у чому ж полягає сутність юридичної особи, викреслити її суттєві ознаки.

Ще у римському праві виникла теза щодо розширення кола суб'єктів цивільних правовідносин за рахунок особливих спільнот, які створювались громадянами.

У Середньовіччі католицька церква застосовувала публічні і майнові санкції не тільки стосовно окремих єретиків, Римський папа Інокентій IV визначив термін «юридична особа», яка існує лише в понятті та завдяки фікції, не володіє тілом та волею, а діяти можуть лише її члени.

Саме з такого трактування виходить теорія фікції, у якій юридична особа розглядається як вигаданий суб'єкт, створений законом для певних юридичних цілей та наділений ознаками суб'єкта права (свідомістю, волею), що притаманні лише людині. Однак законодавець у практичних цілях уособлює людське за юридичними особами, чим створюється штучний суб'єкт права, який існує лише як абстракція. При цьому теорія фікції надає раціональне обґрунтування того, як вигаданий суб'єкт права спроможний володіти, користуватися, розпоряджатися майном.

У частині 1 статті 92 Цивільного кодексу України (далі ЦК України) мається підтвердження такого доктринального обґрунтування виникнення волі і волевиявлення юридичної особи, де зазначено, що вона набуває цивільних прав та обов'язків і здійснює їх через свої органи, які діють відповідно до установчих документів та закону [1].

У XIX сторіччі в працях таких цивілістів, як Дювернуа Н.Л., Камінка А.І. була розвинена реалістична теорія юридичної особи, яка характеризувалась, визнанням реальності юридичної особи як суспільного утворення, що не

можливо звести чи то до математичної суми особистостей, чи до фікції, або до будь-якого іншого прийому юридичної техніки. В цій теорії юридична особа визначається як наявний, тобто такий, що існує в реальності, а не штучний суб'єкт права, особливий суспільний організм, який має власну волю.

Норми частини 1 статті 80 ЦК України окреслюють вплив реалістичної теорії юридичної особи щодо її цивільної правоздатності і дієздатності, можливості бути позивачем та відповідачем у суді [1].

Період соціалістичної економіки та ідеології викреслив своє розуміння суті юридичної особи. Зокрема, за теорією Аскназія С.І. юридична особа не що інше, як сама держава, але взята не в єдності всіх функцій, а діюча на певній ділянці системи (така теорія могла існувати і сприйматися тільки в умовах повного одержавлення економіки) [2].

У пострадянський період визначення юридичної особи уніфіковано в загальне міжгалузеве поняття, притаманне і для публічного права. Зокрема, частина 2 статті 81 ЦК України запроваджено поділ на юридичних осіб приватного права та юридичних осіб публічного права залежно від порядку їх створення [1].

Окремі науковці вважають, що саме поняття «юридична особа публічного права» вже має в собі протиріччя, так як юридична особа і публічне право є різними не співставними явищами. Зазначене базується на тому, що юридична особа – це явище виключно приватного права, яке хоча і може бути суб'єктом публічних правовідносин, зокрема при стягненні податків або застосуванні адміністративного впливу, але за своєю природою не є особою публічного права – це протирічить її суті.

Натомість ця концепція юридичної особи публічного права на сьогодні зустрічається в конституціях багатьох країн, а також у поточному законодавстві щодо всіх органів публічної влади, державних установ тощо. Застосування правила про юридичні особи стосовно публічних утворень має єдину ціль – надати їм статус суб'єкта цивільно-правових відносин лише но для участі у цивільному майновому обороті. В інших аспектах це не має теоретичного та практичного змісту, а наявність публічної складової в таких юридичних особах не змінює їх суті.

Усі вищенаведені теорії формувались у специфічних політичних і економічних умовах, а тому аргументи на користь тієї чи іншої думки дають можливість вірно оцінити поняття та місце юридичних осіб як суб'єктів цивільних правовідносин.

Загалом вважається, що **суть юридичної особи** полягає у наданні статусу самостійного суб'єкта права об'єднанням людей з метою захисту приватних прав і інтересів як його учасників, так і третіх осіб, що вступають з ним у майнові відносини, що забезпечує стабільність цивільного обороту [1].

Нормативний каркас юридичної особи має базуватись на усвідомленні природи цього явища, сутність якого розкривається у таких аспектах:

1. Загальносоціальному – який виражає зовнішній щодо права погляд на юридичну особу, місце яке вона посідає у соціальній системі.

2. Загальноправовому – як вираження правової думки щодо юридичної особи, її місця у системі правової взаємодії.

3. Інституційному – що має особливу сутність, закладену в правовій інституції юридичної особи, де розкривається внутрішня логіка конкретної правової складової.

Загалом загальносоціальна сутність визначається у тому, що юридична особа є формою, в якій формуються соціальні властивості людини. Якщо особистість – це втілення, зокрема, індивідуального, то юридична особа, навпаки, впроваджує ідею соціалізації людини, її участі в суспільно-правовому діалозі, в формуванні і розвитку її соціальних якостей. Використовуючи форму юридичної особи людина одержує можливість збільшити обсяг своєї суспільно-правової діяльності, впроваджувати свої інтереси не тільки від особисто, а й через інших правових індивідів. При цьому на юридичну особу загалом покладається проведення тих інтересів, які неможливо або складно реалізувати особисто.

У суспільстві **юридичні особи** виконують такі **функції**:

- 1) представляють її власника (фізичну особу, державні органи чи місцеве самоврядування);
- 2) визначають правову форму реалізації законних інтересів їх засновників, зв'язків між ними та самою юридичною особою (внутрішні правовідносини);
- 3) забезпечують можливість участі у відносинах, не передбачених законом для фізичної особи або публічні утворення;
- 4) встановлюють засади та обсяг майнової відповідальності юридичних осіб та їх власників;
- 5) юридично відособлюють майно від власника, при необхідності забезпечують об'єднання та концентрацію капіталу;
- 6) юридичної форми інвестиційного процесу;
- 7) оптимізують відносини засновників та кредиторів щодо наявних ризиків;
- 8) забезпечують доступність участі в майновому обороті;
- 9) покращують здійснення державної податкової політики.

Загалом правова конструкція визначена частиною 1 статті 2 ЦК України: учасниками цивільних правовідносин є фізичні особи та юридичні особи – забезпечує можливість участі громадян у цих відносинах опосередковано, виражає особистий чи спільний інтерес співзасновників, слугує для концентрації майна фізичних та юридичних осіб, що забезпечить досягнення економічної мети, конкретизує носія суб'єктивних прав та юридичних обов'язків.

У статті 80 ЦК України надано **поняття юридичної особи – це організація, створена і зареєстрована у встановленому законом порядку. Юридична особа наділяється цивільною правоздатністю і дієздатністю, може бути позивачем та відповідачем у суді.**

В правовій літературі визначення ознак юридичної особи також залежить від вищевказаних історичних етапів становлення знань та наукового визначення цього поняття.

Так, Кочергіна К.О. виділила дві групи ознак юридичної особи:

1. Не варіативні – що є постійними у конструкції юридичної особи (участь у цивільному обігу від особистого імені, державна реєстрація, спроможність бути позивачем і відповідачем у суді);

2. Варіативні – які є перемінними, що стосується правоздатності, організаційної єдності і автономії, майнова відокремленості і самотійної юридичної відповідальності.

В іноземному праві визначаються такі ознаки юридичної особи:

- а) існує незалежно від складу її учасників;
- б) має самотійну волю, що не співпадає з волею її окремих учасників;
- в) має відокремлені від майна її учасників активи;
- г) самотійно відповідає за своїми боргами усім своїм майном;
- д) вчиняє від власного імені дозволені законом правочини;
- е) виступає в юрисдикційних органах від свого імені як позивач чи відповідач.

Доречною є конструкція поділу **ознак юридичної особи** на дві групи:

- безпосередньо визначені у статті 80 ЦК України (організаційна єдність, створення і реєстрація у встановленому законом порядку);
- встановлені у доктрині цивільного права (участь в цивільному обігу від власного імені, наявність власного майна, самотійна майнова відповідальність, наявність процесуальної правосуб'єктності).

1. Організаційна єдність (закріплена в статутних документах юридичної особи) – складає єдиний організм, що має власну структуру, окремі елементи виконують свої функції, чим забезпечується досягнення мети створення юридичної особи.

Її характеризують наявність:

- системи важливих суспільних зв'язків, за допомогою яких люди об'єднуються в єдине ціле;
- внутрішнього структурного функціонального поділу;
- окресленої мети створення та функціонування;
- матеріальні ознаки юридичної особи (внутрішня організаційна, економічна, керівна, функціональна єдність);
- правові ознаки юридичної особи (законність утворення, здатність особисто приймати участь в цивільних правовідносинах, нести самотійну майнову відповідальність, наявність статуту де зафіксовано все що визначає мету, характер, форми та юридичні межі діяльності організацій).

2. Створення та реєстрація в установленому законом порядку:

- витримана визначена процедура ініціації, створення, структуризації, окреслення повноважень та персоналій керівних органів;
- має бути зареєстрована з відповідним номером в ЄДРПО та інших реєстрах;
- при потребі мати спеціальні дозволи на здійснення своєї діяльності.

Саме ця легалізаційна ознака є беззастережною вимогою, при відсутності якої всі інші втрачають сенс, а правочини юридичної особи крім дозволених актами цивільного законодавства мають визнаватися нікчемними.

3. *Має власне майно* – для виконання поставлених статутних цілей та завдань, можливості відповідати за своїми зобов'язаннями (виведена з частини 1 статті 81 ЦК України, якою передбачено, що юридична особа може бути створена шляхом об'єднання осіб та (або) майна) [1].

4. *Має процесуальну правосуб'єктність* – виступає позивачем і відповідачем у суді, тобто є стороною цивільного процесу.

5. *Самостійно відповідає за свої зобов'язання усім належним їй майном* (стаття 96 ЦК України) [1], при цьому її учасник (засновник) не відповідає за зобов'язаннями юридичної особи, а юридична особа не відповідає за його зобов'язаннями, крім випадків, встановлених установчими документами та законом.

6. *Участь в цивільному обігу від власного імені*, а не від імені засновників, чим підкреслюється окрема правова природа прав засновників юридичної особи та самої юридичної особи.

Виходячи зі здійсненого огляду наукових думок та термінів **юридична особа – це створена і зареєстрована у встановленому законом порядку організація, яка має особисте майно, наділена загальною цивільною правоздатністю і дієздатністю у тому числі й процесуальною, набуває від свого імені суб'єктивних прав та юридичних обов'язків, може відповідати за своїми зобов'язаннями.**

Література:

1. Цивільний кодекс України // Відомості Верховної Ради України (ВВР). 2003. № 40. ст. 356.
2. Аскназій С. И. Про підстави правових відносин між державними соціалістичними організаціями // Вчені записки Ленінгр. юрид. ін-та. Л., 1947.

ПРАВОВЕ РЕГУЛЮВАННЯ НАУКОВОЇ ДІЯЛЬНОСТІ НАУКОВО-ПЕДАГОГІЧНИХ ПРАЦІВНИКІВ: ОСНОВНІ ПОНЯТТЯ

Лиманський Павло Павлович

*студент, Харківський національний педагогічний
університет імені Г.С. Сковороди
ORCID: 0000-0003-2920-2418*

Науковий керівник: Ждан Микола Дмитрович

*кандидат юридичних наук, доцент, доцент кафедри цивільно-правових
дисциплін та трудового права імені проф. О.І. Процевського,
Харківський національний педагогічний університет імені Г.С. Сковороди*

Інтернет-адреса публікації на сайті:

<http://www.economy-confer.com.ua/full-article/4570/>

Одним з основоположних компонентів професійної діяльності науково-педагогічних працівників є наукова діяльність, метою якої є пошук і створення істотно нових теоретичних положень, експериментальних методик, інноваційних технологій. Втілення результатів наукової діяльності суб'єктів

наукової та науково-технічної діяльності в освітній процес навчальних закладів підвищує рівень не тільки професійної підготовки здобувачів освіти, а й утворює умови для вдосконалення педагогічної майстерності викладачів й розвиток науки в цілому. Держава приділяє багато уваги розвитку університетської науки як важливого фактору євроінтеграції українського суспільства у світову спільноту, свідченням чого є постійне удосконалення нормативно-правового регулювання наукової діяльності в різних сферах її застосування.

В Закону України «Про наукову та науково-технічну діяльність» вказується, що до суб'єктів наукової діяльності відносяться «наукові працівники, науково-педагогічні працівники, аспіранти, ад'юнкти і докторанти, інші вчені, наукові установи, університети, академії, інститути, музеї, інші юридичні особи незалежно від форми власності, що мають відповідні наукові підрозділи, та громадські наукові організації» [1].

У визначенні поняття «науково-педагогічний працівник» – вчений, який має вищу освіту не нижче другого (магістерського) рівня, відповідно до трудового договору (контракту) в університеті, академії, інституті професійно провадить педагогічну та наукову або науково-педагогічну діяльність та має відповідну кваліфікацію незалежно від наявності наукового ступеня або вченого звання, підтверджену результатами атестації у випадках, визначених законодавством» [1], закладено види професійної діяльності, у тому числі наукова або науково-технічна.

Отже, «наукова діяльність – інтелектуальна творча діяльність, спрямована на одержання нових знань та (або) пошук шляхів їх застосування, основними видами якої є фундаментальні та прикладні наукові дослідження» (п.12, ст.1). Науково-технічна діяльність – наукова діяльність, спрямована на одержання і використання нових знань для розв'язання технологічних, інженерних, економічних, соціальних та гуманітарних проблем, основними видами якої є прикладні наукові дослідження та науково-технічні (експериментальні) розробки (п.26, ст.1) [1].

Розглянемо поняття «прикладні наукові дослідження» та «фундаментальні наукові дослідження». Законодавство визначає, що «прикладні наукові дослідження – теоретичні та експериментальні наукові дослідження, спрямовані на одержання і використання нових знань для практичних цілей. Результатом прикладних наукових досліджень є нові знання, призначені для створення нових або вдосконалення існуючих матеріалів, продуктів, пристроїв, методів, систем, технологій, конкретні пропозиції щодо виконання актуальних науково-технічних та суспільних завдань (п.30, ст.1) [1].

В свою чергу, «фундаментальні наукові дослідження» – теоретичні та експериментальні наукові дослідження, спрямовані на одержання нових знань про закономірності організації та розвитку природи, суспільства, людини, їх взаємозв'язків. Результатом фундаментальних наукових досліджень є гіпотези, теорії, нові методи пізнання, відкриття законів природи, невідомих раніше явищ і властивостей матерії, виявлення закономірностей розвитку суспільства тощо, які не орієнтовані на безпосереднє практичне використання у сфері економіки (п.33, ст.1) [1].

«Науково-технічні (експериментальні) розробки – науково-технічна діяльність, що базується на наукових знаннях, отриманих у результаті наукових досліджень чи практичного досвіду, та провадиться з метою доведення таких знань до стадії практичного використання. Результатом науково-технічних (експериментальних) розробок є нові або істотно вдосконалені матеріали, продукти, процеси, пристрої, технології, системи, об'єкти права інтелектуальної власності, нові або істотно вдосконалені послуги» (п.28, ст.1) [1].

З огляду на викладене можна сказати, що в своїй професійній діяльності науково-педагогічний працівник виконує роботу, що пов'язана зі створенням певного наукового результату – нового наукового знання у ході проведення фундаментальних або прикладних наукових досліджень і фіксує його на інформаційних ресурсах у вигляді наукової статті, звіту, доповіді, монографії, проекту нормативно-правового акту, науково-методичних матеріалів, наукового відкриття, тощо. Таким чином, підкреслюється вагомість та важливість наукової діяльності для розвитку суспільства, наукового прогресу, перспектив та напрямів розвитку певних наук.

Перелік основних видів наукової діяльності науково-педагогічних працівників закріплено в Наказі МОН № 186 від 16.02.2022 року «Про затвердження Рекомендованого переліку видів навчальної, методичної, наукової та організаційної роботи для науково-педагогічних, наукових і педагогічних працівників» [2], зокрема вказується на:

1) виконання затверджених планових наукових досліджень та підготовка наукових праць (статей, монографій, доповідей за результатами досліджень, проєктних пропозицій тощо), наукових звітів, ескізних проєктів, експериментальних (дослідних) зразків або їхніх діючих моделей, конструкторської або технологічної документації на науково-технічну продукцію, дослідних зразків; укладання, редагування збірників наукових праць;

2) керівництво науковою роботою / наукове консультування студентів, аспірантів, докторантів;

3) експертиза та рецензування наукових праць (статей, монографій, проєктних пропозицій, дисертацій тощо), виконання обов'язків офіційного опонента під час захисту дисертацій, робота у спеціалізованій раді із захисту дисертацій.

Отже, наукова діяльність – творчий процес, який дуже складно вкласти в рамки педагогічного навантаження, чітко окреслити кількість годин на виконання того чи іншого виду робіт. Те, що для звичайної людини є продуктом високої інтелектуальної творчості, для науково-педагогічного працівника є продуктом професійної діяльності.

Цілком погоджуємося з думкою дослідниці К. Попової-Коряк про те, що «проведення такого важливого і складного виду діяльності як наукова вимагає вироблення зваженого підходу у встановленні правових норм, що будуть впливати на волю та свідомість науково-педагогічних працівників таким чином, щоб надати простір для формування бажання займатися науково-педагогічною

діяльністю, його ефективної реалізації через проявлення творчого мислення, інтелектуальну творчу діяльність, спрямовану на одержання нових знань та (або) пошук шляхів їх застосування, навчання та виховання молоді» [3, с. 45].

Список використаних джерел:

1. Закон України «Про наукову та науково-технічну діяльність». URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/848-19#Text>
2. Про затвердження Рекомендованого переліку видів навчальної, методичної, наукової та організаційної роботи для науково-педагогічних, наукових і педагогічних працівників (наказ МОН України від 16.02.22 № 186). URL: https://ru.osvita.ua/legislation/Vishya_osvita/87368/
3. Попова-Коряк К. О. Особливості правового регулювання праці науково-педагогічних працівників. Дис. на здобуття наук.ступ. канд.юрид.наук. Харків: Харківський національний педагогічний університет імені Г.С. Сковороди. 2019. 250 с.

ХРАНИТЕЛЬ КРАЩИХ ТРАДИЦІЙ КРИМІНАЛЬНО-ВИКОНАВЧОГО ПРАВА

Пивоваров Володимир Володимирович

*кандидат юридичних наук, доцент, завідувач відділу дослідження проблем кримінально-виконавчого права Науково-дослідного інституту вивчення проблем злочинності імені академіка В.В. Сташиса, Національна академія правових наук України
ORCID: 0000-0003-3754-8099*

Ворожбіт-Горбатюк Вікторія Вікторівна

*доктор педагогічних наук, професор, старший науковий співробітник відділу дослідження проблем кримінально-виконавчого права Науково-дослідного інституту вивчення проблем злочинності імені академіка В.В. Сташиса, Національна академія правових наук України
ORCID: 0000-0002-5138-9226*

Інтернет-адреса публікації на сайті:

<http://www.economy-confer.com.ua/full-article/4536/>

В реаліях сьогодення, коли Україна не лише виборює свою незалежність і відріажає атаки держави-агресора, але й час утвердження приналежності України до європейської і світової демократичної спільноти. Як відомо, 23 червня 2022 року Європейська Рада надала Україні статус кандидата на вступ до Європейського Союзу [1]. Україна зараз має продемонструвати світу не лише бажання інтегруватися в європейський демократичний простір, але й виконати низку зобов'язань, зокрема в частині здійснення реформ для підтвердження статусу кандидата на членство в ЄС [2]. Україна має виконати сім блоків реформ для збереження статусу кандидата. [2]. У контексті викладеного вище

привертають увагу персоналії, які синтезуючи прикладні і наукові аспекти, активно просувають ідеї демократії, є флагманами в моніторинговій діяльності, експертизи, здійснення заходів щодо забезпечення прав і свобод кожної людини. В умовах провадженого в Україні воєнного стану особливо вразливими є категорії осіб, засуджених до обмеження/позбавлення волі. Адже такі особи не можуть самостійно піклуватися про збереження свого життя у небезпеці, не можуть приймати самостійні рішення в ситуації невизначеності. Саме про цю категорію громадян опікується Ірина Станіславівна Яковець – докторка юридичних наук, професорка, громадська активістка, успішна викладачка і науковиця, експертка з питань реалізації прав на освіту, права на медичну допомогу в установах виконання покарань [3].

І. С. Яковець має незаперечний авторитет в розробленні проблематики упровадження міжнародних стандартів у практику діяльності кримінально-виконавчої системи України, оптимізації процесу виконання кримінальних покарань, законопроектної діяльності з питань правового регулювання порядку реалізації засудженими права на медичну допомогу і лікування. У колі актуальних наукових і прикладних інтересів І. С. Яковець перебувають питання: виконання покарання у виді довічного позбавлення волі, доведення злочину голодомору в Україні, захист прав засуджених в умовах воєнного стану та активних бойових дій, порядок надання медичної допомоги в ізоляторах тимчасового тримання МВС України, нормативне регулювання та практика покарання наркозалежності в Україні, динамічна безпека в установах виконання покарань під час війни, пенітенціарна медицина, нормативне регулювання та практика надання сексуальних послуг людям з інвалідністю. Громадська діяльність Ірини Станіславівни спрямована передусім на привернення уваги громадських, правозахисних спільнот до об'єктивного висвітлення реального стану і удосконалення діяльності кримінально-виконавчої системи. Адже для суспільства злагоджена ефективна робота цієї інституції забезпечить громадську безпеку і свідчитиме про моральне зростання українського суспільства. Також Ірина Станіславівна опікується науковою обґрунтацією і практичним втіленням в практику діяльності установ виконання покарань новітніх наукових досягнень і технологій, що сприятимуть реалізації основоположних прав і дотримання людської гідності.

У науковому дискурсі Ірина Станіславівна позиціонується як хранитель кращих традицій кримінально-виконавчого права: суворого дотримання принципів гуманізму, соціальної справедливості, рівності засуджених перед законом. Вона стоїть на позиції соціальної обумовленості процесів розвитку кримінально-виконавчої системи, коли значущою є участь громадськості у виконанні покарань і успішній ресоціалізації засуджених, відновлення їх позитивної соціалізації. Як громадянин і науковець, І. С. Яковець вирізняється глибинним баченням реалій сьогодення у кримінально-виконавчій системі, міждисциплінарним характером викладу і обґрунтування висновків, чіткою виваженою персональною позицією в законопроектній і правозахисній діяльності, спрямованій на соціальне і загальне попередження, утвердження соціально-правового призначення прав засуджених. Слід також зазначити,

що будучи хранителем кращих традицій людиноцентристського підходу до формування сучасного кримінально-виконавчого права, І. С. Яковець завжди відкрита для співпраці з науковцями-початківцями в цій галузі, системно співпрацює з громадськими активістами, представниками державних інституцій. Тож є обґрунтована впевненість, що на розсуд широкої наукової спільноти будуть представлені нові ідеї, системні узагальнення, які сприятимуть входженню України у європейський демократичний простір як повноправного члена Європейського Союзу. Напрацювання І. С. Яковець цінні для відновлення України після цієї жахливої війни, адже усі пересвідчилися, як важливо забезпечити стабільну громадську безпеку на основі свідомого морального зростання суспільства і прийняття прав і свобод кожної людини, підтримки і забезпечення прав стигматизованих, соціально вразливих категорій населення.

Список використаних джерел:

1. Висновок Комісії щодо заявки України на членство в Європейський Союз (2022). URL : <https://data.consilium.europa.eu/doc/document/ST-10321-2022-INIT/en/pdf>
2. Сидоренко С. Кандидат авансом: 7 вимог, які має виконати Україна, щоб ЄС не скасував її новий статус. Європейська правда. 18 червня 2022. URL : <https://www.eurointegration.com.ua/articles/2022/06/18/7141516/>
3. Яковець Ірина Станіславівна. НДІ ВПЗ імені академіка В. В. Сташиса НАПрНУ. (2023). URL : <http://surl.li/gvnwc>

РОЗВИТОК ПРАВА ІНТЕЛЕКТУАЛЬНОЇ ВЛАСНОСТІ В ЄВРОПІ

Потій Кирило Олександрович

студент, Харківський національний юридичний університет імені Ярослава Мудрого

Науковий керівник: Колісникова Ганна В'ячеславівна

*кандидатка юридичних наук, доцентка,
Харківський національний юридичний університет імені Ярослава Мудрого*

Інтернет-адреса публікації на сайті:

<http://www.economy-confer.com.ua/full-article/4569/>

Закон про інтелектуальну власність (ІВ) відіграє вирішальну роль у сприянні інноваціям, творчості та економічному зростанню. У Європі розвиток права інтелектуальної власності був динамічним процесом, сформованим історичними, культурними та економічними факторами. Це есе має на меті надати огляд розвитку права інтелектуальної власності в Європі, висвітлюючи ключові віхи, важливі директиви та нормативні акти, а також їхній вплив на інновації та суспільство.

Історичне коріння інтелектуальної власності в Європі:

Витоки закону про інтелектуальну власність у Європі можна простежити до стародавніх цивілізацій, таких як Греція та Рим, де обмежені права були надані винахідникам і художникам. Однак перші форми захисту інтелектуальної власності з'явилися в період середньовіччя, коли були засновані гільдії та друкарні. Перші патенти та авторські права надавали виняткові права особам, сприяючи інноваціям і заохочуючи поширення знань.

Народження сучасного права інтелектуальної власності:

Сучасні рамки права інтелектуальної власності в Європі почали формуватися протягом 19-го та 20-го століть. У 1883 році була підписана Паризька конвенція про охорону промислової власності, яка стала першою міжнародною угодою про патентні права та права на товарні знаки. Ця конвенція заклала основу для гармонізації законів про ІВ у всій Європі.

Створення європейських установ інтелектуальної власності:

Після Другої світової війни європейські країни визнали необхідність єдиного підходу до інтелектуальної власності. У 1973 році було створено Європейське патентне відомство (ЄПВ) для оптимізації патентних заявок і надання захисту в багатьох країнах. Згодом, у 1994 році, було підписано Угоду про торговельні аспекти прав інтелектуальної власності (TRIPS) як частину створення Світової організації торгівлі (СОТ), яка встановлює глобальні стандарти захисту інтелектуальної власності.

Європейський Союз та інтелектуальна власність:

Європейський Союз (ЄС) відіграв значну роль у формуванні права інтелектуальної власності в Європі. Мета ЄС створити єдиний ринок зумовила необхідність гармонізації законодавства щодо інтелектуальної власності між державами-членами. У 1994 році ЄС запровадив Директиву про правовий захист комп'ютерних програм, яка забезпечувала захист авторських прав на програмне забезпечення. Ця директива проклала шлях для подальших зусиль щодо гармонізації.

Гармонізація законодавства про авторське право:

Закон про авторське право, важливий для захисту літературних, художніх і творчих творів, зазнав значної гармонізації в Європі. Бернська конвенція 1886 року та Всесвітня конвенція про авторське право 1952 року заклали основу міжнародної охорони авторського права. У 2001 році ЄС прийняв Директиву про інформаційне суспільство, гармонізуючи правила авторського права для цифрової ери. Наступна Директива про авторське право 2019 року розглядала проблеми з авторським правом на єдиному цифровому ринку, включаючи положення щодо онлайн-платформ і обміну вмістом.

Патентне право та Єдиний патентний суд:

Патентний захист у Європі також зазнав значного розвитку. Європейська патентна конвенція (EPC) встановила єдиний процес патентної заявки та експертизи в багатьох європейських країнах. Зусилля щодо створення Єдиного патентного суду (UPC) тривають, щоб спростити патентні судові процеси та підвищити правову визначеність для інноваторів у всій Європі. Однак імплементація UPC зіткнулася з проблемами, які затримують її повну реалізацію.

Роль інтелектуальної власності в інноваціях і суспільстві:

Права інтелектуальної власності служать стимулом для інновацій і творчості, оскільки вони надають виключні права винахідникам і творцям. Ці права дозволяють інноваторам комерціалізувати свої ідеї, залучати інвестиції та стимулювати економічне зростання. Крім того, захист ІВ полегшує передачу технологій, сприяє співпраці та заохочує дослідження та розробки.

Однак розвиток права інтелектуальної власності також викликав важливі дебати та проблеми. Збалансування інтересів творців, користувачів і суспільного надбання залишається складним завданням. Встановлення правильного балансу між захистом прав інтелектуальної власності та забезпеченням доступу до знань і культурних цінностей створює постійні виклики для політиків. Крім того, цифрова ера принесла нові складності, зокрема проблеми, пов'язані з порушенням авторських прав, онлайн-піратством і захистом персональних даних.

Роблячи висновок, можемо зазначити, що розвиток права інтелектуальної власності в Європі був динамічним і безперервним процесом. Від свого історичного коріння до створення міжнародних угод і регіональних директив, Європа постійно адаптувала свою правову базу, щоб відповідати викликам мінливого технологічного та культурного ландшафту. Закон про інтелектуальну власність у Європі відіграє вирішальну роль у сприянні інноваціям, творчості та економічному зростанню, а також вимагає ретельного розгляду балансу між захистом і доступом до знань.

ОСНОВНІ ЕТАПИ РОЗВИТКУ УКРАЇНСЬКОЇ МІФОЛОГІЇ

Бойченко Тарас Олегович

аспірант кафедри філософії та історії,

Таврійський національний університет ім. В.І. Вернадського, м. Київ

Науковий керівник: Кудря Ігор Георгійович

доктор філософських наук, професор,

професор кафедри філософії та історії,

Таврійський національний університет ім. В.І. Вернадського, м. Київ

Інтернет-адреса публікації на сайті:

<http://www.economy-confer.com.ua/full-article/4545/>

Українська міфологія як первісна форма культури становить значний інтерес для вивчення в рамках найрізноманітніших дисциплін, що обумовлено низкою причин, зокрема її онтологічною і етіологічною роллю в українській культурі. Українська міфологія історично мінливий феномен, яка еволюціонувала від ранніх природних форм первісної епохи до епосу, билини і казки.

Про ранні форми української міфології і обрядовості часто можна судити лише гіпотетично. Міфологічна традиція формувалася на стадії неписьменної української культури та транслиувалася усно. В ході історії українська міфологія втрачала багато важливих елементів і набувала нових.

Українська первісна міфологія репрезентувала специфіку та характер міфологічної уяви в найбільш повній формі. Зміст первісної міфології був тісно пов'язаний з ритуальною і обрядовою практикою. Міфи торкаються трансцендентних тем, таких як життя, смерть і функціонування природного світу, відповідаючи на основні світоглядні питання «Як виник світ?» або «Чому темрява змінюється світлом?». Міфи часто включають божеств та інших надприродних істот у свої сюжети, і розповідають про космічні події, зокрема народження Всесвіту. Вищу міфологію становлять божества сонця, грози та неба, а також обряди, пов'язані зі сходженням або підняттям вгору. Нижчу міфологію становлять хтонічні та лунарні божества, з ними пов'язане керування ритмами, циклами життя і природи. На фресці Софійського собору в Києві зображена фігура зі щитом і сокирою, яка атакує людину з мордою кабана, озброєну палицею або списом. Фреска трактується як образ боротьби хтонічного божества з небесним, озброєним громом (яку символізує сокира, атрибут, який у всіх індоєвропейських культурах ототожнюється з небом). Щелепи і черепи вепра є елементами, що прикрашали святилища давніх українців. Під Києвом дуби з встромленими та врослими щелепами кабанів виловлювали біля впадіння Десни в Дніпро. Популярним оберегом були ікла і плеснова кістка кабана, з отвором посередині. Вепр з давніх часів асоціюється з дубом. З мезоліту

вепр стає одним з основних об'єктів полювання, причому лови на вепра входили до обряду ініціації. Доместикація вепра відбулася під час неоліту. Лише в XII ст. відбулася десаκραлізація образу вепра під впливом християнства. Вепра стали вважати бестією, і його м'ясо поступилося на знатних столах водяним птахам та оленю.

Наступна форма української міфології – героїчний епос або поеми з розповідями про пригоди міфологічних персонажів. «Епос – це довгий оповідний вірш, який, як правило, величний за темою та стилем. Ці поеми присвячені легендарним чи історичним подіям національного чи всесвітнього значення, як правило, зосереджені на подвигах однієї особи» [1, с. 142]. Епос дійшов до нашого часу у вигляді билин доби Київської Русі, сюжети яких фігурують в українських казках і козацьких думах. Билина – це українська народна епічна балада. Найдавніша билина була складена в X ст. Співаки декламували билини співом, без інструментального супроводу. Билини виконували в Середньовіччі оповідачі, так звані українські менестрелі, у супроводі лютневих інструментів. Більшість билин зосереджена навколо українських народних героїв і їх можна класифікувати на три групи. Оповідання київського циклу розповідають про богатирів київського князя Володимира. Друга група, новгородський цикл, стосується Новгорода. І остання група складається із власне міфологічної серії билин. Характерним персонажем міфологічних билин є Вольг або Волх. В дванадцять років він володів знанням усіх мов. Він зібрав команду з двадцяти дев'яти чоловік, з якою тричі влаштував велике полювання. Він володів мистецтвом перетворення і обертався на птаха, вовка і горностая. За звитягу князь Володимир нагородив його трьома древлянськими містами. Прототипом персонажа Волги був полоцький князь Всеслав Брячиславич.

Головними героями київських билин є богатирі, український еквівалент кельтських лицарів Артура. Ці лицарі, або богатирі, є міфологічними героями українських народних поем, що виникли в Київській Русі між X і XI ст. Богатирі були доблесними дружинниками київського князя Володимира. Найпопулярнішими богатирями були Добриня Микитич, якого князь Володимир відправляв із дипломатичними місіями або вбивати драконів, та Ілля Муромець, який часто брав участь у війнах проти ворогів Київської Русі. Богатирі не лише майстерно володіли зброєю, але вправно користувалися мистецтвом маскуванню та магією. Київські богатирі не були придворними, вони шукали пригод і захищали Київську Русь від її ворогів. Богатиря переповнює цікавість або потреба щоб дізнатися невідоме, і він вирушає на пошуки, щоб знайти це. Вони завжди досягали поставлених цілей і поверталися з перемогою.

Українські народні казки – це оповідання, в яких з головним героєм відбувається низка надприродних подій, які майже завжди закінчуються щасливим кінцем. В. Вундт в праці «Психологія народів», поділяв казки на міфологічні, суто казки, біологічні казки та байки, анімалістичні байки про тварин, генеалогічні казки, жартівливі казки та байки, моральні байки. Значні збірки українських казок міфологічного змісту були зібрані П. Кулішем, І. Рудченком і М. Драгомановим. П. Куліш започаткував справу збору

українських казок. Через дванадцять років І. Рудченко видав збірку українських казок під назвою «Народні південноруські казки». У 1876 р. були видані «Малоросійські народні перекази та оповідання» під редакцією М. Драгоманова. Ці українські вчені видали збірки українських казок, щоб привести в порядок величезну масу матеріалу. Сама маса зібраних таким чином матеріалів є надзвичайно цікавою, проте досі залишається маловідомою, за винятком групи спеціалістів.

Проте українська казка, як українська билина, епос і міф, за своєю природою має велике значення для всіх, хто серйозно вивчає українську культуру.

Список літератури:

1. Sherman J. *Storytelling: An encyclopedia of mythology and folklore*. Routledge, 2015. 910 p.

ФІЛОСОФІЯ РОЗВИТКУ ОСОБИСТОСТІ ЛЮДИНИ ЧЕРЕЗ СПОРТИВНУ ДІЯЛЬНІСТЬ

Бочарова Анастасія Олександрівна
студентка, Національний університет
фізичного виховання і спорту України

Пінчук Євгеній Анатолійович
доктор філософських наук, професор,
завідувач кафедрою соціально-гуманітарних
дисциплін, Національний університет
фізичної культури і спорту України

Інтернет-адреса публікації на сайті:
<http://www.economy-confer.com.ua/full-article/4550/>

В умовах сьогодення, особистісний розвиток та самореалізація людини є пріоритетним напрямком її духовного становлення. Спортивна діяльність може бути ефективним засобом, що впливає на формування та розвиток різних аспектів особистості, таких як фізичне та психічне здоров'я, соціальні навички, самовдосконалення тощо. Більш того, заняття спортом може допомогти у формуванні позитивних індивідуальних рис, таких як володіння власним тілом, налагодження міжособистісних відносин, розвиток творчих здібностей, самодисципліни та багато інших.

Спортивна діяльність не повинна зводитись до розуміння її як тренувального процесу або участі в змаганнях, вона має значно ширший зміст. Це головним чином процес, що спрямований на формування особистості, де виховання спортсмена та його розвиток як людини є нероздільними. Успіх у спорті не повинен бути найважливішим, бо перевага завжди має надаватись людині [1].

Тому, роль спорту в становленні гармонійно-розвинутої особистості є досить вагомою, вона полягає в його перетворювальних діях, заснованих на певних психологічних закономірностях. Спорт – це унікальний соціальний інститут, який має потенційні перетворювальні можливості, що перевершують можливості багатьох інших соціальних інститутів [2].

Спорт, безумовно, має вплив на формування моральних якостей, розвиток, як вольової, так і емоційної сфер, а також етичних та естетичних уявлень і потреб особистості. Він сприяє формуванню характеру людини, тобто тих особливостей особистості, які відображаються на її вчинках та відносинах з іншими людьми та оточуючим світом [3].

Загалом, спорт є своєрідним інструментом самопізнання, який розвиває не тільки фізичний компонент, але й духовні аспекти розвитку людини.

Ще П'єр де Кубертен зазначав, що головна сила та досягнення спорту полягає в тому, що він є школою морального благородства та чистоти, енергії та фізичної витривалості. Спорт є зразком для виявлення та розвитку різних людських якостей, таких як характер, совість, чесність та воля. Це саме той вид людської діяльності, який особливо чітко перевіряє та формує морально-вольові якості людини [4].

Правильно організована суспільна діяльність в процесі занять спортом сприяє вдалому вирішенню виховних завдань і розвитку особистості людини, адже вона є справжньою школою набуття морального досвіду, а сам процес спортивного тренування – є одним із важливих засобів виховання. У спорті створюються прекрасні можливості для виховання морально-вольових якостей особистості. З одного боку, це виховання патріотизму, свідомої дисципліни, самостійності та чесності. З іншого боку, якщо спортивна діяльність здійснюється у спортивному колективі, відбувається формування у вихованців почуття колективізму, розуміння того, що мета досягається у взаємодії з іншими, а результат залежить від внеску кожного гравця, що допомагає прояву самостійності і ініціативності. Людина також може розвивати й почуття відповідальності перед колективом та за колектив, якщо вона розуміє свою відповідальність перед собою, що вимагає від неї усвідомлення своєї участі в спільній колективній праці і розуміння того, що від неї можливо залежить позитивний кінцевий результат [1].

Спорт – це можливість проявити свою майстерність та досягнути успіху за допомогою фізичних і психологічних зусиль. Це як природна лабораторія, де можна досліджувати та розкривати людський потенціал. Спортивна діяльність має високу мотивацію, чіткі критерії оцінювання результатів, потребує активності і стриманості від людини. Вона пов'язана з великим

фізичним та психологічним напруженням, необхідністю переборювати не тільки спротив сильного суперника, а також і особисту слабкість [2].

У спорті людина стикається зі своїми обмеженнями, але також має можливість побачити свій потенціал, шляхи самовдосконалення та особистісної здатності до досягнення поставлених цілей. Як результат, багато якостей, що розвиваються в процесі спортивної діяльності, мають довготривалий вплив на подальше життя людини. Особливо це стосується таких рис, як самодисципліна, терпіння та рішучість, які допомагають перетворити мрії в реальність та досягати успіху не лише в спорті, але й у звичайному житті загалом.

Отже, спортивна діяльність є важливим інструментом розвитку особистості людини, особливо її духовного і морально-вольового компоненту. В процесі занять спортом людина стикається з різними особистісними проблемами і перешкодами, що надають їй поштовх до самовдосконалення та становлення її як особистості.

Список використаних джерел:

1. Мицик А. І. Виховання особистості засобами фізичної культури і спорту. Миколаїв: Миколаївський державний аграрний університет; 2011.
2. Городецький О. В. Роль фізичної культури і спорту у формуванні базових рис характеру особистості. Вісник Запорізького національного університету. 2012; 2 (8): 39-43.
3. Лисяк В. М. Оцінка впливу фізичної культури і спорту на формування особистих якостей студентів. Педагогіка, психологія та медици-біологічні проблеми фізичного виховання і спорту. Харків: 2010; 1 (8): 53-55.
4. Хавруняк І. В., Музика В. І. Вплив фізичної культури на формування особистісних морально-вольових якостей студентів. Young Scientist. 2017; 3.1 (43.1): 293-296.

УКРАЇНСЬКІ КОМПОЗИТОРИ 60-70 РОКІВ ХХ СТОЛІТТЯ – ТРАДИЦІЯ І НОВАТОРСТВО

Козеняшева Ірина Іванівна

*концертмейстер кафедри оркестрових інструментів,
Харківська державна академія культури*

Інтернет-адреса публікації на сайті:

<http://www.economy-confer.com.ua/full-article/4595/>

Історія розвитку кожної держави має різні етапи. Серед них і періоди формування національного ототожнення її громадян, вільного і автентичного використання національної культурної спадщини і на цьому тлі розвиток культури і мистецтва з поєднанням сучасних тенденцій і культурно-мистецького здобутку народу.

Період 60-70 років відзначився у музичному мистецтві України новою генерацією композиторів, які з одного боку продовжували традиції і стилістичні напрямки композиторів, чия творчість почалась у 20-30-ті рр.: Б. Лятошинський, Л. Ревуцький, С. Людкевич, М. Колесса, М. Тіп, В. Борисов, Ю. Мейтус, і композиторів, що прийшли на зламі 40-50 років: К. Домінчен, В. Кирейко, А. Кос-Анатольський, Г. і П. Майбороди, І. Шамо та інші, а з другого – активізували пошуки інтонаційно-образного оволодіння новими композиційними прийомами.

Увага до проблем сучасності, зацікавлення скарбами народної творчості з позиції сучасності, пошук нових образно-виражальних засобів і збагачення традиційних – ці аспекти визначили шляхи розвитку музичного мистецтва цього періоду, що характеризується рисами значного стильового оновлення композиторської творчості, активним розвитком концертно-виконавської діяльності та науково-дослідної роботи, що пов'язана з вивченням історії української музики.

На початку 60-х приходять нове покоління композиторів: В. Бібік, О. Білаш, Б. Буєвський, Л. Грабовський, В. Губаренко, Леся Дичко, Ю. Іщенко, І. Карабиць, Л. Колодуб, Г. Лятошенко, В. Сильвестров, М. Скорик, Є. Станкович, В. Філіпенко, В. Гомоляка, діяльність яких характеризується досягненнями в галузі композиторської творчості, тяжінням до зближення й взаємопроникнення різних музичних жанрів.

Нова стилістична хвиля 60-х рр. у всіх своїх проявах є закономірним продовженням значних досягнень композиторського професіоналізму попереднього етапу. Та творчість композиторів цього періоду має цілу низку нових характеристик як змістовно-філософських так і стильових. Це і звернення до джерел українського народного музичного епосу (дум, історичних пісень) через їх симфонічне узагальнення та стильову індивідуалізацію; це осмислення

сьогодення з позиції глобального охоплення історії, своєрідної “пам’яті” культури в її етнічних і національних витоках; акцентування уваги композиторів на проникненні у складний внутрішній світ людини – звідси тенденція до камернізації жанрів симфонії; відбиття загально художніх тенденцій др. пол. ХХ ст. у творчості українських композиторів, поява стильових течій.

Зупинимось на коротких нарисах – характеристиках трьох композиторів цього періоду.

КОЛОДУБ Лев Миколайович (01. 05. 1930, Київ) – композитор, педагог, музично-громадський діяч, відзначений багатьма нагородами та званням. Закінчив історико-теоретичний і композиторський факультети Харківської консерваторії (1954; класу композиції М. Тіца). Здійснив транскрипції, оркестрування та редагування творів українських композиторів М. Лисенка, В. Косенка, М. Вериківського, А. Рудницького, Л. Ревуцького, С. Жданова, М. Скорульського, М. Тіца, А. Штогаренка, К. Домінчена.

Серед великої кількості монументальних творів оперного та симфонічного жанру особливе місце займає камерно - інструментальна творчість композитора: «Українська карпатська рапсодія» № 1 (1960; також версія для духового оркестру), № 2 (1974), «Гуцульські картинки» (1967), п’єса «Троїсті музики» (1979), 5 сюїт «Українські танці» (1996–2002); для струнного оркестру – «Сім українських народних пісень» (1987); «Турівські пісні» (1997); концерти з оркестром – 2 для скрипки і камерного оркестру (1992, 2000), для 2-х скрипок (2003), для гобоя (2002), 3 для кларнета (1995, 2003, 2010), для фагота (1997), 3 для валторни (1972, 1980 – зі струн. оркестром, 2006 – із симфонічним оркестром), 2 для труби (1986, 1996) та тромбона (1986, 2002); «Епічне концертіно» для туби (1976); твори для духових оркестрів та ансамблів; різнохарактерні п’єси для струнного, духових та ударних інструментів; твори для фортепіано.

ГОМОЛЯКА Вадим Борисович (10. 1914, Київ – 07. 05. 1980, м. Кисловодськ, похований у Києві) – композитор, музично-громадський діяч, відзначений багатьма нагородами та званням. Автор симфонічної, хорової та камерної музики, а також музики до театральних вистав, радіо- і телепередач, фільмів. Творчий стиль Гомоляки близький до фольклоризму. Відзначився як майстер оркестрування. У музичній творчості тяжів до сучасної тематики, його музична мова вирізняється мелодичною виразністю та близькістю до народнопісенної інтонації. Серед його камерних творів найбільш відомі та входять до учбового репертуару: для струнного оркестру – «Українська увертюра» (1954); 10 п’єс для скрипки і фортепіано (1970); концерти з симфонічним оркестром – для скрипки, валторни, фагота, гобоя, кларнету тощо.

ЩЕНКО Юрій Якович (5 травня 1938, Херсон) – український композитор. Після закінчення композиторського факультету по класу професора А. Я. Штогаренка (1955-1960) та аспірантури (1961-1964) майже 40 років працює у Національній музичній Академії України, навчаючи та виховуючи

молодих композиторів. У творчому доробку композитора – численні твори найрізноманітніших жанрів та форм від опер, симфоній та концертів (для скрипки, віолончелі, кларнету, гобою та фортепіано) – до камерних творів (серед яких 12 квінтетів, квінтели, тріо, сонати для різних інструментів у супроводі фортепіано, цикли для фортепіано) та хорів.

Список використаних джерел:

1. Апатський В. М. Теорія і практика духового виконавства в Україні / В. М. Апатський – К. 2000. – 248 с.
2. Гладких А. В. Тенденції розвитку української інструментальної музики. / А. В. Гладких // Проблеми сучасності : культура, мистецтво, педагогіка: зб. наук. пр. – Харків-Луганськ, 2006. – С. 24-30.
3. Історія української радянської музики. Муз. культура рад. України. / уклад. Л. Б. Архипович, Н. И. Грицюк, Л. Н. Грищенко та інш. – К. : Муз. Україна, 1990. – 197 с.
4. Круль П. Ф. Генезис духового та ударного інструментального виконавства : автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. мистецтвознавства / П.Ф. Круль. – К., 2001. – 17 с.
5. Зильберквит М. А. Музично-виконавське мистецтво / М. А. Зильберквит. – К. : 1982. – 74 с.

РОЛЬ ТРАДИЦІЙНОЇ ЯПОНСЬКОЇ ЛЯЛЬКИ У МІЖКУЛЬТУРНІЙ КОМУНІКАЦІЇ

Соболевська Світлана Олександрівна

*кандидат культурології, доцент кафедри філософської антропології,
філософії культури та культурології, Український державний
університет імені Михайла Драгоманова
ORCID: 0000-0002-5361-7085*

Інтернет-адреса публікації на сайті:

<http://www.economy-confer.com.ua/full-article/4532/>

Якщо звернутися до культури Сходу, то варто зазначити, що мистецтво виготовлення ляльок в Японії розвивалося на базі старовинної японської літератури та існуючих донині традицій та обрядів. Японська лялька – це унікальний витвір мистецтва, і традиція виготовлення особливих інтер'єрних ляльок налічує в Японії вже не одне століття. Першими японськими ляльками, призначеними для гри, стали ічімацу. З'явилися вони у середині XVIII століття, в епоху Едо, і були названі на честь знаменитого актора театру кабукі Саногава Ічімацу. Також ічімацу називають картатною лялькою, адже тоді вона продавалася в картатому костюмі, схожому на одяг Саногави Ічімацу.

Ляльки ічімацу вироблялися у вигляді дитини і були рухливими. Розмір ляльки ічімацу коливався від 20 до 80 сантиметрів, та зазвичай складав близько 40 сантиметрів. Виготовлялися ляльки для дівчаток і ляльки для хлопчиків, зокрема у ляльок-дівчат було шовкове волосся, а лялькам-хлопчикам волосся малювали пензликом. З часів своєї появи традиційні японські ляльки ічімацу продавалися без одягу або у комплекті з одягом. Також для них можна було замовити новий одяг, або пошити його самостійно, адже окрім ігрового призначення їх також використовували як манекен для навчання шиттю.

Отже виробництво такої ляльки можливе тільки ручним способом, воно було і залишається дуже складним та вимагає майстерності від автора ляльки. Нині традиційну японську ляльку ічімацу виготовляють фахівці студії «Томо», яка розташована в місті Нара. Одна лялька виготовляється близько трьох місяців, адже це тонка ручна робота. Волосся в ічімацу натуральне, його закупають у країнах Азії та імплантують у голову іграшки окремими порціями, по 5-6 волосків. Очі зроблені за сучасною технологією, за допомогою штучної рогівки, яку використовують для медичних операцій. Обличчя ляльок створюють із порошку морських раковин, скріпленого желатином і водою. Під впливом температури ця суміш набуває певної форми. Форм на студії «Томо» близько 500, тобто кожна лялька унікальна.

В ічімацу рухливі ноги та руки, щоб ляльок можна було легко переодягати, адже завдання – навчити дівчаток мистецтва одягати кімоно. На ляльку одягається міні-версія справжнього вбрання, з багат шаровими підкладками і сорочками. У кожній ляльці є змінний костюм і вузлики для різних дрібниць. Особливу цінність має пояс – обі, що має складати комбінацію до кімоно, та виготовляється він з іншого матеріалу. В Японії за поясом традиційного одягу визначають вартість усього вбрання. Такі ляльки дуже дорогі, їх дбайливо зберігають і передають у спадок.

За давньою японською традицією ляльок ічімацу дарують дітям 3 березня на свято дівчаток або свято ляльок – Хінамацурі, яке ще називають святом цвітіння персика. На початку березня в Японії квітнуть персики, які за давніми віруваннями мали властивості відганяти від людей злих духів, отже цвітіння персика має певний сакральний символізм, як і сама лялька. Також в Японії квіти персика вважаються символом дівочої краси. Слово «мацурі» означає свято або фестиваль, а словом «хіна» в Японії раніше позначали маленьку паперову ляльку, на яку символічно переносили всі хвороби та біди, а потім відпускали на воду, яка забиравала ляльку, і разом з нею все, що на неї було перенесено. З часом цей ритуал трансформувался, нині у такій формі його проводять лише в декількох регіонах Японії.

Сучасне свято ляльок в Японії проходить наступним чином: дівчат одягають дуже ошатно, адже цей день є можливістю для них продемонструвати свою вихованість і манери, дівчата ходять в гості, їдять сезонні весняні солодощі,

роблять і приймають подарунки та старанно демонструють свої манери. Також у цей день сім'ї, в яких є маленькі донечки, виставляють на загальний огляд ляльок ручної роботи, які зазвичай передаються у спадок як сімейна реліквія. Вони виставляються на спеціальну підставку у вигляді сходинок – хінакадзарі. На верхню сходинку ставлять ляльки Імператора та Імператриці, і потім розставляють інших ляльок за статусом. Виставка ляльок може тривати близько місяця, та існує вірування, що по закінченню свята ляльок необхідно якнайшвидше сховати, адже від цього залежить заміжжя дівчини. Японці вірять, що ці ляльки можуть допомогти дівчині знайти свою другу половинку і вийти заміж [1].

У 1927 році з США до Японії надійшов подарунок – 12 000 ляльок, як символ міжнародної доброзичливості. В свою чергу 58 ляльок ічімацу, одягнених у традиційний японський одяг з унікальними аксесуарами були відправлені до США. Ляльки були виготовлені на пожертвування, зібрані від дітей у дитячих садках та початкових школах, яким подарували ляльок із США. Ляльки ічімацу представляли японські префектури, міста та регіони, їх передали до музеїв та бібліотек США [2].

Отже традиційна японська лялька є посередником між культурою Сходу і Заходу. До того ж ічімацу, відтворену за образом актора театру кабукі, з її можливістю рухатись і нинішньою максимальною подібністю до живої людини, можна також вважати лялькою-метафорою.

Список використаних джерел:

1. Фестиваль дівчаток – Хінамацурі (2017). *Nihonbu*. URL: <https://www.nihonbu.club/2017/03/03/hinamatsuri/>.
2. Japanese Dolls (1951). *Arts Education Policy Review*. Design, 1951. Volume 53, Issue 2. P. 36.

ONLINE ASSESSMENT TOOLS OF CADETS' FOREIGN LANGUAGE KNOWLEDGE

Maryna Hlukhovska

Candidate of Philological Sciences,

Senior Lecture at the Department of Aviation English

of Ivan Kozhedub Kharkiv National Air Force University

Internet address of the article on the web-site:

<http://www.economy-confer.com.ua/full-article/4551/>

The current realities namely the martial situation in Ukraine and the process of digitalization have changed our studding process, brought it to another level where the components remained but were subject to the changes. Assessment has not been left out. Today assessment is viewed not only as a process of testing cadet's knowledge, skills and abilities but also as a mechanism that creates the prerequisites for improving gaps in the program/course/lesson, helps to analyze and identify "weaknesses" during planning.

In the academic year 2023 / 2024, the educational process in higher education institutions should be organized with strict observance of security measures in educational institutions during martial law. Approaches to evaluating the educational process also needed to be rethought and revised. The usual forms of testing knowledge, skills and abilities became ineffective and sometimes even technically impossible to implement.

Review of current publications shows that the problem of methods of controlling the formation of foreign language communicative competence and its individual components in the process of learning a foreign language by cadets is still relevant.

Google is one of the world leaders in the field of digital technologies. Among its developments are online tools for working with text and tabular documents, presentations and survey (testing) forms, organizing virtual classes and conducting online meetings [2; 3]. The use of *Google* tools can be a significant help not only for the preparation and organization of a quality educational process, for self-organization and facilitation of the teacher's work, but also for online assessment of students' foreign language knowledge. Here are the most effective ones:

GoogleDocs (some part of *GoogleDrive*) is a set of cloud-based collaboration applications that includes a word processor, image editor, spreadsheet and presentation software, and a survey platform. The most important feature of *GoogleDocs* is how cadets can collaborate on the same document in real time. *GoogleDocs* has a feature for commenting on text, as well as a chat box on the left side of the screen [4]. All work in the document is automatically saved to the cloud storage, so you can return to the same document many times without worrying about losing your work [1].

Google Forms can be used for true/false, multiple choice, open-ended, short answer tasks. The teacher can create a scale, set which answer is correct, have the computer do all the marking, upload photos, video, audio or text, and ask questions [8].

Quizlet is an online tool for creating quizzes using images or words. It is often used to create flashcards or interesting quizzes. These quizzes can be used for homework or in a classroom setting [7].

Socrative allows you to create live quizzes, and this can be a fun way for students to demonstrate what they have learned. They can also answer questions with hand gestures or hold up sheets of paper with answers written on them. If you use multiple platforms regularly, you can store questions in a separate spreadsheet to make them easier to find and reuse in the future [8].

Group projects can take many forms, from presentations and posters to postcards and websites. They allow global skills such as collaboration and digital literacy to be assessed alongside language, and identifying individual student contributions is easier when they collaborate digitally.

E-portfolios are like paper portfolios combine cadet's work samples with reflective comments and promote autonomy, self-reflection and critical thinking skills. E-portfolios have the added benefit of being able to include audio and video files, be easily shared with colleagues and develop digital literacy. Cadets can create e-portfolios using blog or website creation tools such as *Weebly* or *WordPress*. As a low-tech option, students can work on paper and then scan and upload their work [6].

To assess speaking you can ask cadets to make audio or video recordings, working individually, in pairs or in groups. These recordings can be in different formats such as presentations or comments on a picture or graph and they provide a good opportunity for self-assessment and assessment using *CEFR descriptors* or other assessment criteria [5]. Cadets are able to create and share their recordings using dedicated tools such as *Screencast-o-matic* or *CloudApp* or they could upload smartphone recordings to a file sharing service such as *Google Drive* or *Dropbox* [8].

In order to assess speaking you can ask learners to make audio or video recordings, working individually, in pairs or in groups. These recordings can take different formats, such as presentations or comments on a picture or graph, and they provide a good opportunity for self-assessment and assessment using CEFR descriptors or other assessment criteria [9]. Students have the option of creating and sharing their recordings using dedicated tools such as *Screencast-o-matic* or *CloudApp*, or they could upload smartphone recordings to a file sharing service such as *Google Drive* or *Dropbox* [9].

Cadets' ideas and reflections can also be collected synchronously after class. For example, students could participate in a survey through a website / app like *Poll Everywhere*; you could create a quiz for them using a quiz creation tool like *Google*

Forms; cadets could contribute to a discussion forum that can be created on many learning platforms and learning management systems [5].

Thus, the proposed effective tools for online assessment of cadets' foreign language proficiency are based on the technical capabilities of online platforms that can ensure the completeness, academic nature and ergonomics of the educational process. All of these tools take into account the specifics of foreign language teaching and correspond to the peculiarities of preparing and conducting theoretical and practical classes. It is expedient to characterize, analyze and select online platforms that would most fully meet the criteria proposed in this study in the context of distance learning for higher education cadets. The analysis and development of criteria for selecting online learning platforms can also be considered relevant in the training of philologists and other specialists of higher education institutions in Ukraine.

Reference:

1. Zadorohna N., Sereda Kh., Tebenko O. Methodology and technology for managing the information content of educational sites. Information technologies and learning tools: electronic scientific professional edition. 2008. №3(7). Access mode: <http://www.nbu.gov.ua/e-journals/ITZN/em7/emg.html>.
2. Zakhar O. The use of Internet technologies in the process of teacher training. Computer in school and family. 2014. №5 (117). P. 7-10.
3. Zakhar O. The use of social Internet services in the process of teacher training. Scientific Journal of the Drahomanov National Pedagogical University. Series №5. Pedagogical sciences: realities and prospects. Collection of scientific papers. General editor Prof. V. D. Syrotyuk. K.: Drahomanov National Pedagogical University. 2013. Issue 42. P. 87-93
4. Osipa R. Information and computer technologies in education. Study guide K.: Millennium. 2005. 78 p.
5. <https://nubip.edu.ua/node/100736>
6. https://kstuca.kharkov.ua/wp-content/uploads/2020/12/Sobr_soch_probl_osv_2020.pdf
7. <https://nuft.edu.ua/news/podiyi/czifrovi-instrumenti-google-dlya-vikoristannya-u-vikladaczki>
8. <https://osvitanova.com.ua/posts/4306-15-tsyfrovykh-instrumentiv-dlia-formatyvnoho-otsiniuvannia-uchniv>
9. https://osvita.ua/legislation/Ser_osv/77298/
10. <https://mon.gov.ua/ua/news/onlajn-instrument-selfie-masshtabuyut-na-vsyu-sistemu-zagalnoyi-serednoyi-ta-profesijnoyi-osviti>

ІСТОРИЯ РОЗВИТКУ НІМЕЦЬКИХ НАЗВ МІСЯЦІВ

Благорозумна Анна Віджаївна

викладач кафедри іноземних мов гуманітарних факультетів,
Одеський національний університет імені І.І. Мечникова

Науковий керівник: Кулина Ірина Георгіївна

кандидат філологічних наук, доцент,
доцент кафедри німецької філології,
Одеський національний університет імені І.І. Мечникова

Інтернет-адреса публікації на сайті:

<http://www.economy-confer.com.ua/full-article/4585/>

Всесвітньовідомий німецький філолог, філософ та лінгвіст Вільгельм фон Гумбольдт наголошував, що мова, за своєю суттю є водночас сталою і непостійною. Значна частина природних мов існує не один десяток століть, але їх словниковий запас є, безсумнівно, живим і рухливим, а тому його теперішня форма у значній мірі відрізняється від того, як вона виглядала у минулому. Неабиякою мірою на це впливає процес запозичення слів з однієї мови в іншу.

Г. Буссман у своїй книзі „Lexikon der Sprachwissenschaft“ зазначає, що дуже важливим є розглядати запозичення не просто як результат, а саме – як процес, бо запозичені слова відображають багатовікову історію – війни та битви, торговельні та культурні контакти між народами, ідеології та вірування, а також відкриття в галузі науки. Розгляд проблеми запозичень дозволяє переглянути та проаналізувати процес розвитку лексичної складової мови та зміни у ній.

Метою даного дослідження є встановлення ролі запозичень у процесі розвитку німецької мови, а саме – виникнення назв місяців.

Об'єктом дослідження в роботі є давньогерманські найменування місяців та запозичення з латинської мови, а **предметом** – історичні зміни назв місяців.

Матеріалом для дослідження в даній роботі слугують чотири словники, а саме: словник давньовісхньонімецької мови Р. Шутцайхеля, словник середньовісхньонімецької мови Б. Генніг, етимологічний словник К. Дудена та етимологічний словник В. В. Левицького. Всього було досліджено 105 лексичних одиниць.

В роботі було використано дослідницький, діахронічний та синтетичний **методи** дослідження.

Назви німецьких місяців, які використовуються і сьогодні, сягають своїм корінням у Римську імперію. Ці найменування остаточно почали переважати у Німеччині приблизно між XVI-XVIII століттями. До цього у загальному вжитку були назви, затверджені франкським королем Карлом I Великим близько 800 року нашої ери.

Назви місяців пов'язували з особливостями клімату, різноманітними природними явищами та землеробською діяльністю. Стародавні германці, на відміну від римлян, не мали чіткого усвідомлення довжини року. Давньогерманські землероби, наприклад, брали за точку відліку пізню осінь

або початок зими та поділяли рік на дві половини – зиму та літо. Довжина місяця визначалася за допомогою місячного календаря, в основу якого були покладені багаторічні спостереження та узагальнений землеробський досвід.

Назви *hartung*, також *hartmond* або *hartmonat* використовувалися для позначення січня (іноді також листопада та грудня) і означали «холодний, замерзлий». Пізніше ці найменування були витіснені латинським *Januar*, що імовірно походить від ім'я римського бога початків і кінців Януса.

Давньогерманські наймення *lenzing* або *lenzmonat* (березень) виникли від слів *lenzo* та *lengzo*, які перекладаються як «весна» і походять від слова «*länger*» (довший), тому що навесні дні стають довшими.

У давньоверхньонімецькій мові квітень називався *ostermonat* або *ostermond*. Ці назви пов'язані зі сходом (*der Ost*), однією з чотирьох головних точок горизонту, що втілює сонце, світання і весну. День весняного рівнодення істотно вплинув на дану назву, бо Великдень святкували після першого повного Місяця. Походження слова *April* точно простежити неможливо. Цілком вірогідно, що ця назва походить від імені давньогрецької богині краси і кохання Афродіти. За іншою версією, *April* походить від латинського дієслова *aperire* (відкриватися), оскільки квіти починають розпускатися навесні.

Назва *Wonnemonat Mai* (веселий місяць травень) збереглася до сьогодні і походить вона від давньоверхньонімецьких слів *winni-* та *wunnimanod* (двн. *wunni* = «радість») і від середньоверхньонімецького *wunne-* або *winnemanot* (свн. *wunne* = «радість», «пасовище»).

Староверхньонімецькою мовою місяць липень називався *heumonat*, *hewimanod* або *heuert*, тому що в цей час збирають сіно (*das Heu*). Сама назва, очевидно, дуже стара, оскільки її можна знайти в більшості германських мов, а також у фінській, латиській та естонській. Пізніше сьомий місяць отримав назву *Juli* на честь Гая Юлія Цезаря, давньоримського державного і політичного діяча, який здійснив календарну реформу і увічнив своє ім'я.

Для позначення вересня давні германці використовували таку назву як *witumanoth* (двн. *witu* = *Wald* «ліс»), що сягає часів, коли люди заготовляли багато дров на зиму. Поруч із цим існують також інші найменування, які пов'язані із обрядовими святами та жертвоприношеннями, наприклад *Sämonat* або *Silmand* (тобто «*Seelenmonat*»), що означає «місяць душ»).

Дослідження показало, що окрім назв місяців латинського зразка, у Німеччині досі використовуються давньогерманські назви, особливо у діалектах. Наприклад, *Hornung* замість *Februar*, *Lenzmonat* замість *März*, або *Ostermonat* замість *April*. Ці назви досі можна почути та навіть знайти у календарях.

Процес запозичення іншомовних лексем є важливим свідченням культурних, політичних та економічних контактів між різними народами. Запозичені слова збагачують та удосконалюють лексичну складову мови та слугують джерелом для створення нових коренів.

Список використаних джерел:

1. Голубенко Л. М., Кулина І. Г., Березіна Ю. О. Історія німецької мови. Практикум з курсу. Одеса: Фенікс, 2017, Ч. II, 36 с.
2. Левицький В. В. Етимологічний словник германських мов. Вінниця: Нова Книга, 2010, т. 1 – 616 с., т. 2 – 282 с.
3. Bussmann, Hadumond. Lexikon der Sprachwissenschaft. 3. Auflage. Stuttgart: Alfred Kröner Verlag, 2002. – S. 398.
4. Duden Das Herkunftswörterbuch. 4., neu bearbeitete Auflage. Mannheim/Leipzig/Wien/Zürich: Dudenverlag. 2007. – S. 960
5. Hennig, Beate. Kleines mittelhochdeutsches Wörterbuch. 7, durchgesehene Auflage. Berlin/Boston. 2022 – S. 484
6. Karl-Heinz & Kelih, Emmerich, Best (Hrsg.): Entlehnungen und Fremdwörter: Quantitative Aspekte. Lüdenscheid: RAM-Verlag (Studies in Quantitative Linguistics 15), 2014. – S.163
7. Schützeichel, Rudolf. Althochdeutsches Wörterbuch: 7., durchgesehene und verbesserte Auflage., Berlin, Boston: De Gruyter, 2012. – S. 402

GRAMMATICAL PROBLEMS OF ENGLISH-UKRAINIAN TRANSLATION

Воронцов Олександр Сергійович

Національний аерокосмічний університет

"Харківський авіаційний інститут"

Науковий керівник: Коршунова Ірина Миколаївна

старший викладач, Національний аерокосмічний університет

"Харківський авіаційний інститут"

Internet address of the article on the web-site:

<http://www.economy-confer.com.ua/full-article/4577/>

In today's world, where the language barrier is not an obstacle to communication, translation is of great importance. In this regard, there is a need to know the grammatical features of the languages from which the translation is carried out, as well as the ability to overcome grammatical problems during translation.

English and Ukrainian languages belong to different language families and have their own grammatical features, which can cause difficulties when translating from one language to another.

Grammatical problems can arise during translation when the translator does not have a sufficient level of knowledge of the grammar of the language from which the text is being translated, or does not understand the peculiarities of the grammar of the language into which the text is being translated. This can lead to the incorrect use of tenses, verbs, nouns, adjectives and other parts of speech that change the meaning of the text.

For example, the incorrect use of tenses can lead to the fact that the translation does not accurately convey the meaning of the original text. Incorrect use of verbs and nouns can also lead to the fact that the translation is not accurate and understandable for the reader.

In addition, grammatical errors can also affect the style and tone of the text. For example, if the translator uses adjectives incorrectly, it can change the tone of the text and its overall atmosphere.

Therefore, during translation it is important not only to know the language, but also to understand its grammar and peculiarities. It is also important to have knowledge of the context in which the text is used and for whom it is intended. This will help preserve the accuracy and style of the original text during translation.

Thus, in order to successfully translate a text, it is necessary to have deep knowledge of the grammar of both languages, as well as to use approaches and methods that will help to understand the relationship between grammatical structures. The study of this topic is important for improving the translation process and improving the quality of translations from English to Ukrainian and vice versa. Only in this way can a successful and high-quality translation be achieved, which will faithfully convey the content and ideas of the original text. Translation of texts into different languages is an important component of the process of communication between countries and cultures, and can influence the development of business, science and culture. Therefore, it is important to continue research in this direction and improve translation technologies to ensure international cooperation and the development of global culture.

РОЛЬ СИМВОЛІВ В ЗНАЧЕННІ АНГЛІЙСЬКИХ СКОРОЧЕНЬ ТА АБРЕВІАТУР

Горбань Радомир Ігорович

*студент, Національний аерокосмічний університет
ім. М.Є. Жуковського «Харківський авіаційний інститут»*

Науковий керівник: Гелетка Маргарита Леонідівна

*кандидат філологічних наук, доцент кафедри прикладної
лінгвістики, Національний аерокосмічний університет
ім. М.Є. Жуковського «Харківський авіаційний інститут»*

Інтернет-адреса публікації на сайті:

<http://www.economy-confer.com.ua/full-article/4554/>

Сучасне суспільство характеризується схильністю до економії мовних засобів, одним із проявів яких є аббревіація. Аббревіацією називають спосіб словотворення, за якого відбувається довільне скорочення слова (може бути як початкове, так і серединне або кінцеве) [1]. Результатом цього процесу стають скорочення та аббревіатури. Цей вид словотвору набув особливо широко використання у двадцятому столітті.

Однією з характерних рис скорочень та абревіатур в дискурсі інформаційних технологій є широке використання різноманітних символів. Це ускладнює роботу перекладачеві та вимагає від нього аналізу контексту, використання профільних вузькогалузевих словників та застосування структурного аналізу для коректного розшифрування та подальшого перекладу таких скорочень.

Серед найчастіших символів, що трапляються в скороченнях та абревіатурах, можна виділити такі [3, с. 176]:

1. Крапка в скороченнях може виконувати декілька функцій, залежно від того, як саме та де вона використовується. Так, вона може слугувати для позначення скорочення слова: *Mr. (Mister), Dr. (Doctor)*. Або ж вона може вказувати на розділ окремих слів в абревіатурах: *U.S. (United States), U.K. (United Kingdom)*.

2. Скісна риска, як правило, вказує на межу окремих слів або частин одного слова [2]: *A/V (audio-visual)* – аудіовізуальний, *C/L (centerline)* – осьова лінія. Окрім того, ця риска може замінювати прийменники або сполучники: *R/W (read and write)* – читати/записувати, *I/O (input and output)* – інтерфейс вводу й виводу.

3. Дефіс вказує на межі слів та словосполучень у повній формі скорочення чи абревіатури: *e-mail (electronic mail)* – електронна пошта або «емейл», *e-cash (electronic cash)* – електронна валюта, *CD-R (Compact Disc Read)* – компакт-диск.

4. Амперсанд “&” часто використовують замість англійського сполучника “and”: *C&C (Computer and Communications)* – (інтегровані) засоби обчислювальної техніки та зв’язку, *R&D (Research & Development)* – дослідження та проектування, *D&D (Drag & Drop)* – перетягнути й відпустити. Також, варто мати на увазі, що використання амперсанда на письмі подеколи може не відповідати граматичним правилам мови, а отже варто перевіряти, чи припустиме використання амперсанду в конкретному контексті, зокрема, в офіційних документах та наукових текстах.

Отже, символи можуть виконувати різні функції в абревіатурах та скороченнях. Останні є корисними у випадку, коли потрібно швидко та лаконічно передати інформацію, що робить їх невід’ємною частиною спілкування у різних галузях. Для якісного перекладу таких лексичних одиниць, перекладачеві потрібно вміти розбиратися в контексті та виконувати розшифрування всіх скорочень у тексті.

Список використаних джерел:

1. Словник української мови [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://sum.in.ua/s/abreviacija>

2. How to Use Slashes in Writing [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://www.grammarly.com/blog/slash>
3. McCarthy M. English Vocabulary in Use: Advanced Book with Answers and Enhanced eBook: Vocabulary Reference and Practice. / McCarthy M., O'Dell F. / Cambridge University Press – 2017 – 302pp

РОЛЬ ТАБУ У ЗМІНІ ЛЕКСИЧНОГО СКЛАДУ МОВИ

Кулина Ірина Георгіївна

кандидат філологічних наук, доцент,

доцент кафедри німецької філології,

Одеський національний університет імені І.І. Мечникова

ORCID: 0000-0002-2990-6557

Інтернет-адреса публікації на сайті:

<http://www.economy-confer.com.ua/full-article/4574/>

Вже на давніх етапах розвитку мови й мислення існували теми і слова, що знаходилися під забороною, бо вони охоплювали такі сфери діяльності, які вважалися особливими, таємними, сакральними (В. В. Левицький, М. Маковський, Г. Шредер та інші). У кожного народу в різні історичні періоди були теми, пряме найменування яких ставало забороненим, виходячи з багатьох факторів: історичних, релігійних, соціальних, етнічних тощо. У зв'язку з цим і з'явилися слова – табу. Ще під час первісного суспільства існували забобони і люди боялися заклинань, які мали магічну дію і могли приректи мовця на муки на все життя і на страту.

У словнику Дудена відмічається, що в 19 ст. з'явилося іноземне слово, що відповідає англійському слову *taboo* і французькому *tabou*, які є запозиченням з полінезійської *tapu/tabu*, і належать до сакральної сфери.

Слова – табу не втратили і в наш час своєї актуальності, бо в будь-якому суспільстві бажано уникнути прямої згадки про деякі неприємні та непристойні речі і замінити їх на більш ввічливі, тактовні і толерантні мовні вирази. Німецька мова в цьому плані також не є виключенням. Тому, **мета** нашої роботи полягає у дослідженні табу в сучасній німецькій мові – Standarddeutsch.

Матеріалом дослідження слугували давні та сучасні словники: Г. Варіга, К. Дудена, В.В. Левицького, Р. Шютцайхеля.

Незважаючи на те, що багато питань, які пов'язані з табуванням, зберігають дискусійний характер (З. Фрейд, Г. Шредер та інші), вважаємо, що основною мотивацією для існування табу є жах: перед війною, явищами природи, перед хворобою, смертю, перед тваринами, соціальний жах, політичний тощо. З іншого боку, саме жах надихав людину уникати контактів з певними реаліями і згадувати про деякі речі в замаскованій або непрямій формі. Таким чином з'явилися евфемізми. Підкреслюючи роль евфемізмів,

М. Матіос вважає, що вони є обліком стильової диференціації і відображають усе багатство номінативних засобів мови. Авторка піднімає у своєму романі "Солодка Даруся" теми, пов'язані з історією українського народу, які в минулому замовчувалися, тобто були табуйованими, бо містили факти жорстокої розправи над народом.

В результаті нашого дослідження виявлено, що процес евфемізації традиційно пов'язаний з такими основними темами і сферами, як:

- фізіологічні процеси (*guter Hoffnung sein* – бути при надії);
- певні частини тіла (*der Allerwerteste* – зад);
- відносини між статтями (*wärmer Bruder* – гомосексуал);
- хвороби (*die Nase läuft* – нежить);
- теми смерті і похорон (*die Gedenkfeier* – поминки, *seine letzte Ruhestätte finden* – знайти своє останнє місце спокою);
- криптолалії (*Vitamin-B-Spritze bekommen* – отримати щось за протекцією, *warm sitzen* – мати гарне місце, добре влаштуватися) тощо.

Таким чином, евфемізми є наслідком лексичного табу, що зумовлене зазвичай деякими упередженнями, релігійними віруваннями тощо. При цьому, вони уникають прямої забороненої назви і відображають описуване явище. Евфемізми, як і табу, всюдисущі; вони забезпечують розгляд нових явищ через уже пізнані і відіграють значну роль у збагаченні лексичного складу мови.

Список використаних джерел:

1. Левицький В. В. Основи германістики. Вінниця: Нова книга, 2008, 520 с.
2. Левицький В. В. Этимологический словарь германских языков / Виктор Васильевич Левицкий. – Винница : Нова Книга, 2010. – Т. 1, 616 с., Т. 2, 368 с.
3. М. Маковский. Феномен табу в традициях и в языке индоевропейцев: Сущность – формы – развитие. М., 2008, 280 с.
4. М. Матіос. Солодка Даруся. Видання Піраміда, Львів, 2011, 188 с.
5. Duden. Das Herkunftswörterbuch. Etymologie der deutschen Sprache. – Auflage: 6. Bibliographisches Institut, 2020, 960 S.
6. Freud S. Totem und Tabu. Hamburg, 2014, 192 S.
7. Schröder H. Tabuforschung als Aufgabe interkultureller Germanistik. Handbuch Interkulturelle Germanistik, Stuttgart, 2003, S. 307 – 315.
8. Schützeichel R. Althochdeutsches Wörterbuch. Tübingen: Max. Niemeyer Verlag, 1989, 4., erg. Aufl., 309 S.
9. Wahrig G. Wahrig Deutsches Wörterbuch. Wissenmedia, 2010, 1728 S.

ІГРОВІ ФОРМИ ТА МЕТОДИ ПІДГОТОВКИ МАЙБУТНІХ ФАХІВЦІВ В ГАЛУЗІ ПОЛІТИЧНОЇ ЛІНГВІСТИКИ НА ЗАНЯТТЯХ З ІНОЗЕМНОЇ МОВИ

Латигіна Алла Григорівна

доцент, завідувач кафедри іноземної філології та перекладу,

Державний торговельно-економічний університет, м. Київ

ORCID: 0000-0002-9764-9118

Латигіна Наталія Анатоліївна

доктор політичних наук, професор,

професор кафедри іноземної філології та перекладу,

Державний торговельно-економічний університет, м. Київ

ORCID: 0000-0001-8041-0154

Інтернет-адреса публікації на сайті:

<http://www.economy-confer.com.ua/full-article/4549/>

Розвиток міжнародного співробітництва України, новітні технології, розширення контактів, обмін фахівцями передбачає досягнення здобувачами освітнього ступеня «магістр» такого рівня володіння іншомовною комунікативною компетентністю, який дозволив би здійснювати безпосереднє спілкування із зарубіжними партнерами у професійній діяльності як в усній, так і письмовій формі. Незважаючи на наявні здобутки у вирішенні проблеми навчання іноземного мовлення за фахом у закладах вищої освіти, питання психолого-лінгвістичних особливостей вивчення іноземної мови залишається все ще до кінця не вирішеним. А, отже, є актуальним та важливим. І саме ігрові форми та методи підготовки майбутніх фахівців у галузі «Політичної лінгвістики» дають змогу оптимально враховувати вимоги обраної студентами спеціальності, створювати ситуації, участь у яких сприяє оволодінню мистецтвом швидко та ефективно вирішувати комунікативні завдання, розвивати лінгвістичне мислення. Використання ігрових форм навчання забезпечує включення магістрів-філологів у спеціально створені ситуації, що передбачають не одне, а низку професійних рішень.

Дослідники зазначають, що ефективним процес навчання іншомовній фаховій лексиці є тоді, коли, поряд із створенням відповідних умов, буде розроблена раціональна методична система, що ґрунтується на комунікативному та імітаційно-ігровому підходах [1]. Крім того, щоб навчити магістрів іноземній мові в обсязі, необхідному для їх майбутньої практичної діяльності, варто відмовитися від традиційного підходу до навчання іноземним мовам, переосмислити мету навчання з точки зору реалій сьогодення, а також переглянути застосування відповідних засобів, форм, системи дій, потрібних для розв'язання нових навчальних завдань.

Навчання іншомовній фаховій лексиці майбутнього фахівця не може відбуватися стихійно, цей процес вимагає цілеспрямованих та наполегливих зусиль.

Успіх забезпечується вибором відповідних методів навчання як способів упорядкованої роботи викладача й організації навчально-пізнавальної діяльності студентів з виконання дидактичних завдань, спрямованих на оволодіння навчальним матеріалом.

Значні можливості для вивчення іноземної мови дає імітаційно-ігровий підхід. Сутність цього підходу полягає у методологічній спрямованості педагогічної діяльності, яка дозволяє через систему взаємозв'язаних понять імітації та гри, принципів і способів імітаційно-ігрових дій забезпечити процес засвоєння матеріалу, а також дає можливість самовираження, саморозвитку професійної індивідуальності майбутніх фахівців. У реалізації такого підходу головним є не інформація, а особиста продуктивна діяльність учасників ігрової імітації, спрямована на обмін інформацією [2].

Імітаційно-ігровий підхід реалізується через використання імітаційно-ігрових форм і методів, що сприяє не лише розумінню, поглибленню і закріпленню теоретичного матеріалу, але й набуттю навичок самостійно мислити, діяти, вести дискусію, полеміку, шукати оптимальний вихід із запропонованих ситуацій та відповідати за прийняті рішення.

Технологія імітаційно-ігрового навчання передбачає використання дидактичних, рольових, ділових та інших ігор, системи тренінгів тощо. Наприклад, практичні заняття можуть проводитися у формі презентації, інтелектуальної гри, практикуму-тренінгу, консиліуму, ділової гри, прес-конференції, круглого столу, наукової конференції, семінару із обговоренням індивідуальних завдань. Може бути використаний метод «case study» (розбір ситуацій, які виникають у професійній діяльності), метод «workshop» (спільна розробка проектів у малих групах під керівництвом викладача), комп'ютерні ігри (на базі бізнес-ігор з використанням комп'ютерних технологій), відео-тренінги [1].

Як засвідчує практичний досвід, застосування методів групової дискусії, тренінгів навчання іншомовної фахової лексики у політичній сфері сприяє формуванню у магістрів рефлексивного ставлення до комунікативного аспекту майбутньої професійної діяльності. А комплекс професійно орієнтованих ситуативних завдань зумовлює професійну спрямованість навчання та тренує вміння іншомовного ділового спілкування.

Серед найефективніших методів потрібно виділити трансформаційний метод (перетворення), що широко застосовується у зарубіжній методиці, оскільки трансформація речень, текстів забезпечує можливість різноманітного використання іншомовної фахової лексики, розширення меж функціонування професійної мови, а також імітаційний метод, що спирається на комунікативні вправи та ігри. Імітаційні ігри відносять до інтерактивних, діалогових форм навчання, мета яких полягає у навчанні й інтелектуально-емоційному самовираженні та розвитку особистості учасників гри. Методика використання імітаційних ігор була апробована в академічному середовищі США, адаптована до умов і специфіки освіти у закладах вищої освіти західноєвропейських країн та стала популярною в українському освітньому процесі [3].

Основні функції ігрової діяльності – збагачення емоційно-почуттєвої сфери, креативна, адаптаційна, діагностуюча, мотиваційна, розвивальна, виховна, навчально-пізнавальна, коригуюча. Виділяють творчі ігри, ділові, інтелектуальні та ін.

Використання у навчальному процесі інтелектуальних ігор розвиває фахову грамотність, ерудицію, вміння працювати з літературними джерелами, дає можливість опанувати необхідний понятійний апарат, потренувати пам'ять, сформувані потреби та мотиви навчання. Різновид інтелектуальних ігор – ігри зв словами, які пов'язані з відгадуванням зашифрованих слів або речень (словограми, чайнворди, кросворди, філворди, ребуси). Застосування інтелектуальних та сюжетно-рольових ігор дозволяє сформувані іншомовну комунікативну компетентність, забезпечує позитивну мотивацію навчально-пізнавальної діяльності студентів, створює необхідні умови для їхнього професійного становлення [4].

Експериментальні дослідження науковців, спрямовані на формування у магістрів іншомовної компетентності, свідчать, що найкращих результатів досягли ті студенти, які використовували мультимедійні навчальні програми, тому що принципи технології мультимедіа характеризуються актами одномоментності візуального та процесуальності слухового сприймання, синтезу та синхронізації вербалізованих та невербалізованих знань, синхронізації та інтеграції часово-просторових та візуально-просторових джерел навчальної інформації.

Отже, за законами лінгводидактики знання іншомовної фахової лексики, вміння і навички можуть успішно формуватися на імітаційно-ігрових заняттях, під час організованого (системного) навчання, коли практичне засвоєння мови відбуватиметься безпосередньо у процесі реальної чи модельованої діяльності.

Використання ігор у навчальному процесі позитивно впливає не тільки на якість знань з іноземної мови, але й на розвиток професійно значущих якостей здобувачів вищої освіти. Виконання конкретних ролей, що складають основу діалогу, ділової розмови, бесіди зобов'язує студентів приймати професійно значущі рішення, що підвищує рівень їх професійної компетентності, а з іншого боку, спілкування іноземною мовою закріплює навички іншомовного спілкування, збагачує словниковий запас і формує комунікативну культуру. Імітаційно-ігрова діяльність створює необхідні умови для активізації позиції студентської молоді у навчальному процесі та формування іншомовної компетентності [1].

Навчання, побудоване на імітаційно-ігровому підході, є ефективним, оскільки забезпечує формування у майбутніх фахівців комплексу знань, умінь і навичок, необхідних для професійного спілкування іноземною мовою, здійснення адекватних мовленнєвих дій з урахуванням специфіки інтеркультурної комунікації.

Ефективність використання імітаційно-ігрового підходу у навчанні визначається і тим, що він стимулює активну розумову діяльність студентів у процесі пошуку оптимального рішення проблемних завдань у змодельованих професійно зорієнтованих комунікативно-ігрових ситуаціях, формування соціального мислення і комунікативної поведінки студентів у процесі іншомовного спілкування.

Список використаних джерел:

1. Вікторова Л. В. Інноваційні методи і форми навчання іноземних мов у вищій школі в контексті вимог Болонського процесу / Л. В. Вікторова // Інформаційні технології в економіці, менеджменті і бізнесі. Проблеми науки, практики і освіти: тези доповідей: матеріали XV Міжнар. наук.-практ. конф. – К.: Вид-во Європ. Ун-ту, 2019. – С.220-223.
2. Селевко Г. К. Сучасні освітні технології / Г. К. Селевко. – К, 2017. – 408 с.
3. Артемов В. А. Психологія навчання іноземних мов. / В. А. Артемов – К, 2021. – 279 с.
4. Воронка Г. С. Імітаційні ігри – активізуючий метод у підготовці кваліфікованих спеціалістів у системі післядипломної освіти у Великобританії та США / Г. С. Воронка // Гуманітарні науки. – 2016 – № 1. – С. 85-88.

СЛОВОТВОРЕННЯ ТА ЙОГО РОЗВИТОК У ДАВНЬОВЕРХНЬОНІМЕЦЬКІЙ МОВІ

Петрик Лілія Миколаївна

студентка, Одеський національний університет ім. І.І. Мечникова

Науковий керівник: Кулина Ірина Георгіївна

кандидат філологічних наук, доцент,

доцент кафедри німецької філології,

Одеський національний університет ім. І.І. Мечникова

Інтернет-адреса публікації на сайті:

<http://www.economy-confer.com.ua/full-article/4578/>

Словотворення і словниковий склад німецької мови розвивалися і змінювалися з найдавніших часів. Як наголошує В. В. Левицький, основними видами утворення нових слів у індоєвропейських мовах є словоскладання і деривація (словотвір), які базуються на двох граматичних способах: складенні й афіксації. За місцем, яке афікси займають у слові, вони поділяються на префікси, інфікси та постфікси. При цьому, афікси можуть мати декілька значень, основними з яких є: реляційне значення, коли вони утворюють форми слів, тобто виконують словозмінну функцію, та дериваційне значення, коли вони утворюють нові слова, тобто виконують словотвірну функцію. У більшості випадків усі типи афіксів: префікси, інфікси, постфікси, можуть виконувати обидві функції [4, 2008, с. 372].

С. Зондереггер відмічає, що у давньоверхньонімецькій мові існували різні способи утворення слів, найважливішими з яких є складання слів (*die Komposition*), конверсія (*die Konversion*), префіксація (*die Präfigierung*) та суфіксація (*die Suffigierung*).

При цьому, слова можна класифікувати за значенням (семантичні), за формою (морфологічні) або за використанням у реченні (синтаксичні). Критерії використовуються окремо або в комбінації. Відповідно, є різні частини мови.

Метою даної роботи було дослідження словотворення у давньоверхньонімецькій мові.

Об'єктом дослідження були давньоверхньонімецькі слова, у складі яких знаходилися префікси та суфікси.

Матеріалом дослідження слугували давні та сучасні словники німецької мови (R. Schützeichel, K. Duden) та етимологічні словники (В. В. Левицький), загалом було досліджено 177 слів (103 іменника, 34 прикметника, 40 дієслів), серед яких слова з префіксами (37) та суфіксами (90).

У роботі було використано дескриптивний та порівняльно-історичний **методи**.

Проведене дослідження показало, що у словотворенні в давньоверхньонімецькій мові розвивалися такі форми творення, як складання слів (*die Komposition*), конверсія (*die Konversion*), префіксація (*die Präfigierung*) та суфіксація (*die Suffigierung*).

Складання слів або основ слів (*die Komposition*) – це спосіб творення слів, при якому дві і більше основи поєднуються в одне слово. У давньоверхньонімецькій мові йдеться переважно про іменникові сполуки, наприклад, ahd. *herbistmanoth* `Herbstmonat` (осінній місяць), *erdgruoba* `Erdgrube` (земляна яма).

Продуктивним було й словотворення шляхом конверсії (*die Konversion*). Наприклад, утворення іменників шляхом розміщення дієслівних (іменникових, прикметникових) форм у іменникових відмінках: *helfa (helfan)* `Hilfe` (допомога), *klaga (klagon)* `Klage`, *sprunc (springan)* `Sprung` (стрибок).

При розгляді давньоверхньонімецьких слів, у складі яких знаходилися префікси, виявлено, що до найдавніших префіксів належать *bi-* та *gi-*, які утворилися і розвинулися з прийменників і прислівників місця (*bi* – *bei*, *auf*, *an*, *in*, *zu*, *für*, *neben*, *während*, *näher* та інші; *gi* – *mit*, *etwa*). На основі аналізу виявилось, що були також такі префікси, як *ga-/ge-*, *bi-*, *aba-* та *ana-*. Префікс – це словотвірний засіб, характерний для дієслівної системи. Наприклад, *bikoman*, *bigonan*, *giholfan*, *gi-sehan*, *gi-sagan*, *gi-fullen* та інші. Також у випадку іменників та прикметників кількість префіксів зростає в давнину. Наприклад, з іменниками: *gi-* (*gi-birgi* `Gebirge` *zu berg* `Berg` (гора), *gi-fideri* `Gefieder` *zu fedam* `Feder` (перо); з прикметниками: *bi-*, *un-* (*bicant*, *unkund* `unbekannt` (невідомий)).

В результаті аналізу давньоверхньонімецьких слів із суфіксами встановлено, що з іменниками вживаються такі суфікси як: *-ing (-ung)*: *kunig (kunni)* `König` (король), *-in*: *friuntin (friunt)* `Freundin` (подруга), *-i*: *eltî (alt)* `Alter` (вік), *-ida*: *miltida (milti)* `Gnade` (благодать). Дери́ваційні суфікси іменників *-heit*, *-scaft*, *-tuom* розвинулися з самостійних слів (*skalkheit* `Sklaverei` (рабство), *wisheit* `Weisheit` (мудрість), *bruoderscaft* `Bruderschaft` (братство), *riterscaft* `Ritterschaft` (лицарство), *heilagtuom* `Heiligtum` (святилище). Суфікс *-heit* був окремих словом і означав вид, якість, образ. Поступово це окреме слово перейшло до кінцевого компонента складних іменників. У результаті з'єднання суфікса *-heit* з двн. *-ag*, *-ig* з'явився суфікс *-keit*, який поступово приєднався до *-ig*, і з'явився двоскладовий суфікс *-igkeit*. Старі суфікси *-unga*, *-nissi*, *-ot(i)*, *-i*, *-idi/-ida* та *-t* використовувалися для утворення абстрактних іменників, особливо для багатьох релігійних і філософських термінів: *reugna/rehhenungen* `Ordnung` (порядок), *finstarnessi* `Finsternis` (темрява), *gihaltmissa* `Erlosung` (порятунк), *waltessod* `Herrschaft` (панування), *hwassi* `Scharfsinn` (кмітливість), *ferflohtini* `Verstrickung` (заплутанність), *hertida* `Harte` `Festigung` (твердість), *pihaltida* `Beachtung` (увага). Інші продуктивні суфікси серед прикметників були: *-ag*: *bluotag (bluot)* `blutig` (кривавий); *-ig*: *kreftig (kraft)* `ktäftig` (сильний); *-isc*: *himilisc (himil)* `himmlisch` (небесний); *-lôs*: *gruntlôs (grunt)* `ohne Grund` (без причини).

В результаті нашого дослідження ми дійшли висновку, що в процесі словотворення у давньоверхньонімецькому періоді важливу роль відіграли такі явища, як: префіксація і суфіксація. Вони є дуже давніми, але продуктивними засобами словотворення. Генетично префікси і суфікси у більшості випадків існували як окремі слова, а потім поступово приєдналися до основи. Префіксація і суфіксація залишаються продуктивними засобами словотворення і в сучасній німецькій мові – Standarddeutsch, вони є словотворчими морфемами, тобто значущою одиницею мови, але вживаються у сучасній німецькій мові як самостійні лексичні одиниці.

Список використаних джерел:

1. Голубенко Л. М., Кулина І. Г., Березіна Ю. О. Історія німецької мови : практикум з курсу. Частина І. – Одеський національний університет імені І.І. Мечникова. – Одеса : Фенікс, 2017. – 36 с.
2. Голубенко Л. М., Кулина І. Г., Березіна Ю. О. Історія німецької мови : практикум з курсу. Частина ІІ. – Одеський національний університет імені І.І. Мечникова. – Одеса : Фенікс, 2017. – 68 с.
3. Голубенко Л. М., Кулина І. Г., Козак Т. Б. Вступ до германської філології : практикум до курсу. – Одеса : Фенікс, 2019. – 152 с.
4. Левицький В. В. Історія німецької мови. Посібник для студентів вищих навчальних закладів. – Вінниця : Нова Книга, 2007. – 216 с.

5. Bublyk W. W. Geschichte der deutschen Sprache: ein Lehrbuch für Fakultäten und Pädagogische Hochschulen für Fremdsprachen. – Kyjiw. Hauptverlag der Verlagsvereinigung, 1983. – 232 S.
6. Busch A. Stenscheke O. Germanistische Linguistik: Eine Einführung. – Narr Franke, Auflage: 1, 2007. – 256 S.
7. Duden. Das Herkunftswörterbuch : Etymologie der deutschen Sprache. – Auflage : 6. Bibliographisches Institut, 2020. – 960 S.
8. Duden. Deutsches Universalwörterbuch: Das umfassende Bedeutungswörterbuch der deutschen Gegenwartssprache. – Auflage : 8. Bibliographisches Institut, 2015. – 2128 S.
9. Duden. Stilwörterbuch der deutschen Sprache. – Bibliographisches Institut: Auflage 2, Zürich, Dudenverlauf, 2010. – 864 S.
10. Moskalskaja O. I. Deutsche Sprachgeschichte. –M. : Akademia, 2003. – 288 S.
11. Schmidt W. u. a. Geschichte der deutschen Sprache. – 10 Aufl. S. Hirzel. – Stuttgart, 2007. – 489 S.
12. Sondergger S. Althochdeutsche Sprache und Literatur. – 3 Aufl. Walter de Gruyter. Berlin. New York, 2003. – 390 S.

CLASSIFICATION OF AVIATION TERMINOLOGY IN SCIENTIFIC AND TECHNICAL TEXTS

Пінчук Олександр Андрійович

студент, Національний аерокосмічний університет

ім. М.Є. Жуковського "Харківський авіаційний інститут"

Науковий керівник: Коршунова Ірина Миколаївна

старший викладач, Національний аерокосмічний університет

ім. М.Є. Жуковського "Харківський авіаційний інститут"

Internet address of the article on the web-site:

<http://www.economy-confer.com.ua/full-article/4559/>

Aviation terminology is a young terminology system that is still in the process of formation, so the study of general trends in the translation of terms into English and Ukrainian and its individual features is interesting, in our opinion, both from a theoretical and practical point of view.

The main lexical feature of scientific and technical texts is the widespread use of special vocabulary, the main place in which is occupied by terms. In aviation-related scientific and technical texts, terms play a significant role. In the vast majority of cases, translation is based on ready-made terms that already exist in the target language in this field, but the main prerequisite for correct translation is knowledge of the subject matter in question, as the meaning of a term may vary depending on the context.

Classification plays an important role in the study of terms, as it helps to reveal and identify the logical and conceptual structure of terms. Currently, there are various classifications of terms.

The study of civil aviation terms is carried out on the basis of lexicographic sources – dictionaries of aviation topics: D. Crocker's Dictionary of Aviation. In this dictionary, each term has a simple interpretation in English, and abbreviations are deciphered and explained.

Depending on the category of the concept denoted by the term, six types of terminology are distinguished:

1) object terms are terms that refer to different objects of reality, i.e. material objects. For example: hand controller, cabin, half-cone centerbody [1].

2) process terms is a category that includes terms created to reflect various processes related to aviation: maintenance, maintenance activities, natural convection [1].

3) terms of attributes – the group is represented by adjectives that describe the attributes of aviation objects and phenomena, for example: aerostatic, aerobatic [1].

4) terms of quantities and their units – the category includes terminological units that reflect the results of measuring the environment for a successful flight. For example: absolute ceiling, absolute humidity [1].

5) terms of abstract concepts – the category arose by including concepts that reflect various phenomena and abstract concepts in the terminology system we are studying: labor-intensive maintenance, navigation computations [1].

6) logical terms: D. Crocker's dictionary identifies two terms that are logical statements: according to instructions, according to requirements [1].

Another classification distinguishes 2 types of aviation terms: words and phrases.

Phrase terms are the most common group. For example: abnormal load, absolute humidity, landing beacon [1].

Word terms are quite common, with the largest number of them being nouns. For example: aeronautics, hangar, jato. Less common are adjectives: aerobatic, backup, verbs: advect [1].

Список використаних джерел:

1. Collins English Dictionary. URL: <https://www.collinsdictionary.com/>.
2. Crocker D. Dictionary of Aviation. – 2nd edition. A&C Black, Bloomsbury, 2007. – 290 c

ЗАДАЧІ ТА ОСОБЛИВОСТІ ОРФОГРАФІЧНОЇ НОРМИ. ОРФОГРАФІЧНІ ПРИНЦИПИ

Постнікова Еліна Ігорівна

аспірантка, старший викладач кафедри німецької філології,
Одеський національний університет імені І.І. Мечнікова
ORCID: 0000-0002-8569-4122

Науковий керівник: Кулина Ірина Георгіївна

кандидат філологічних наук, доцент,
доцент кафедри німецької філології,
Одеський національний університет імені І.І. Мечнікова

Інтернет-адреса публікації на сайті:

<http://www.economy-confer.com.ua/full-article/4597/>

Створення писемності того чи іншого народу відбувається двома шляхами: або ж створювався новий алфавіт, або проходила адаптація вже існуючого алфавіту до норм тої чи іншої мови. Оскільки при адаптації будь-якого алфавіту до нових умов деяким запозиченим знакам надавалась нова фонетична інтерпретація, то нерідко наступним поколінням важко чи неможливо виявити, як правильно прочитати початкову форму слова. Те ж саме можна сказати і про додавання у запозичений алфавіт у випадку необхідності нових букв. Якщо розглядати співвідношення букв і звуків у різних алфавітах, то виявиться, що практично у всіх звукових типах письма фонемний склад рідко задовольняється алфавітом. Це пояснюється тим, що більшістю мовами світу алфавіт був запозичений. Пристосування письма до запозиченого алфавіту процес нелегкий, особливо тоді, коли у мові, яка запозичила алфавіт, є звуки нетипові для мови від якої прийшов цей алфавіт. Наприклад, латинська буква *c*, виявившись зайвою, оскільки для передачі звука [k] у всіх випадках вживалась буква *k*, була введена у деякі алфавіти для позначення звука [ц]. Іноді для передачі одного звука у багатьох мовах використовується поєднання двох чи більше букв, наприклад, у німецькій мові *sch*, *tsch*, *ch*, в англійській мові *ch*, *th*, *ph*, *sh*. Деякі мови користувались для передачі звуків на письмі, які неможливо висловити буквами запозиченого алфавіту, знаками з інших писемностей. Так, наприклад, до англосаксонської мови, що прийняла латинський алфавіт, було приєднано три нові букви, одна з котрих була запозичена з рунічної писемності. З часом звичайним засобом передачі звуків, яких не було в запозиченому алфавіті, стало використання діакритичних крапок чи інших знаків, що ставились над чи під буквою, або справа чи зліва від неї, наприклад, німецькі голосні *ä*, *ï*, *ö*. За словами Т. О. Амірової виникнення нових алфавітів і пристосування до них існуючих передбачає обов'язкову відповідність до певних принципів, а саме до психологічного, педагогічного та типографічного [1, с. 160]. Бодуен де Куртене у свою чергу вважав, що ступінь відмінностей алфавітів зовсім не співпадають зі ступенем відмінностей між мовами. Всі алфавіти, на його думку, є історичною випадковістю, яка залежить від географічного сусідства, культурного впливу, віри та вибору .

Таким чином, алфавіт можна визначити як певний набір одиниць, що виступає в якості інструмента для створення зв'язку між усною та писемною мовами. Дія алфавіту відтворюється лише у тексті, тому він і являє собою певне кодування чи посередництво, ціль якого є перетворення усного мовлення на писемне. З алфавітом тісно пов'язана графіка як певна галузь мовної діяльності. Традиційна теорія графіки встановлює зв'язки правил переходу усного мовлення в письмове та навпаки. Саме графіка та її правила використовуються для інтерпретації одиниць, виражених в одній фізичній субстанції, в термінах одиниць, представлених іншою фізичною субстанцією [1, с. 55]. Отже, графіка у сучасній лінгвістиці розуміється як сукупність оптичних засобів і правил їх застосування для передачі повідомлення. Для звукового типу письма – це передача за допомогою алфавіту плану вираження звукових одиниць, не маючи відношення до плану змісту, тобто не враховуючи конкретні слова чи морфеми. Вимоги до ідеальної графічної системи тої чи іншої мови мають, на наш погляд, бути такими:

1. Кожна буква має позначати звук, тобто не повинно бути букв, що не позначають звук.
2. Кожна буква має одночасно позначати лише один звук, а не звукові сполуки
3. Кожний звук має позначатися однією буквою, а не сполукою звуків
4. Кожна буква в усіх випадках свого вживання має позначати один й той самий звук, а не різні звуки

Опираючись на ці чотири вимоги до ідеальної графічної системи, стає зрозумілим, що кожному звуку має відповідати певна буква і навпаки. Отже, і кількість букв у алфавіті має дорівнювати числу звуків. Але наявність на практиці багатьох графічних варіантів написання одних і тих самих одиниць є приводом для виникнення орфографії, певних правил оптичної передачі засобами графіки тої чи іншої мови її одиниць, враховуючи не тільки вираження, а й зміст. Інакше кажучи, орфографія має справу з такими одиницями мови як морфеми та слова, тоді як алфавіт і графіка встановлюють відносини між буквами та звуками. Саме поняття правопису чи орфографії виникає в той момент, коли за певних причин починають писати не так як вимовляють і тоді правильним буде те написане, що умовно прийняте, навіть тоді, коли воно не відповідає звукам того чи іншого слова. Визначаючи термін «орфографія», на наш погляд, необхідно підкреслити властивість орфографії бути узусом та її нормуючий характер. Якщо письмо охоплює всі графічні форми мови, то орфографія являє собою обов'язкові, прийняті графічні форми у певний проміжок часу. В орфографії той, хто пише обирає ту чи іншу форму на підставі правил, закріплених кодифікованою нормою. Звісно, у вживанні мовних одиниць можуть зустрічатися форми, які не відповідають нормі, наприклад, орфографічні помилки чи свідомо зроблені відхилення від неї. Норма сприймається як внутрішньомовна категорія, яка пов'язана з наявністю потенційних можливостей

для позначення одного й того ж самого явища. Вивчення орфографічних норм можливо лише в контексті мовних норм, які мають певні суспільні і політичні передумови, тобто норма – це результат дії багатьох соціальних факторів, визначених існуванням мови у певному колективі і у певний період часу. Орфографічні норми мають свої особливості. Існують добровільно прийняті (англійська орфографія 1755 р.) і встановлені, інакше кажучи, кодифіковані норми правопису, у вигляді строгих правил. Орфографічні норми можуть мати і не мати декілька варіантів, але вони є обов'язковими для всіх, хто пише, щоправда з часом, як правило, можуть змінюватись. Норми німецької орфографії мають розпорядчий характер і були остаточно прийняті владою у 1901 р. у вигляді окремих положень. Це кодифіковані норми і орфографічні правила сформульовані здебільшого експліцитно і зафіксовані в офіційному своді правил. Дотримання норми є обов'язковим особливо у школі та державних установах, відхилення вважається за помилку. Хоча німецьким орфографічним нормам у теперішній час властива стабільність, це не означає, що вони історично не змінюються. Зміни можуть відбуватись в результаті реакції на непослідовність та протиріччя деяких правил (наприклад, написання разом чи окремо, орфографія іноземних слів), але ці зміни стосуються тільки окремих випадків. Зміни у правилах орфографічних норм можливі лише шляхом орфографічної реформи. Адже орфографія встановлює не те, як може бути передана та чи інша низка фонем, а те, як вона повинна бути передана у межах слова чи морфеми. Головна функція орфографії, полягає у створенні комфортних умов користування письмовим мовленням і його розуміння [4, с. 522].

На наш погляд, слід також відмітити, що правила орфографії базуються на певних закономірностях мовної системи, і відповідають загальним установам, які отримали назву **принципи орфографії**. У трудах німецьких лінгвістів XVI – XVIII століть задля унормування правопису підіймались питання вимови, етимології, аналогії, писемної традиції, на яких базується орфографія. З XVIII століття у багатьох мовознавців того часу (Й. Готшед, Й. Аделюнг) зустрічаються поняття етимологічного, фонетичного та історичного принципів. У сучасному мовознавстві вважається загальноприйнятим факт непереривного розвитку мови, який виявляється у змінах його фонетичного обліку, граматичної структури і словникового складу. У філософії процес варіювання того чи іншого явища розглядається в діалектичному єднанні зміни і збереження, у стійкості змінюваного явища. Боротьба двох діалектичних протилежностей – зміни та збереження – є основною силою руху в процесі перетворення. Аналогічним чином відбувається розвиток мовних одиниць [5, с.9]. Кожна жива мова представляє собою діалектичне єднання цілого і окремого, універсального і специфічного, форми і змісту. Якщо розглядати форму і зміст в історичний період існування мови, то одразу предстане непереривне змінення форми вираження в процесі змінення у свою чергу і змістовної сторони тої чи іншої одиниці. Через боротьбу двох сторін – форми і змісту – змінюється одиниця

мови в умовах комунікації людського колективу. Розвиток соціальних основ життя людини тягне за собою зміну змістовної сторони. Форма ж прагне збереження попередніх засобів вираження, що приводить до протиріччя вже зі зміненим змістом. Вирішується це протиріччя в результаті змінення форми вираження, яка постійно прагне наблизитись до більш адекватної передачі нових відтінків людської думки, нових значень. Отже, протиріччя виникає між наявними мовними засобами і зростаючою потребою обміну думками. Воно і є тим, що зумовлює постійний розвиток тої чи іншої мови. В історії розвитку різних мов відомо багато випадків, коли форма змінювалась зміненому змісту, який вона виражала. Наприклад, зміст кореневої морфеми у германських мовах у зв'язку з закріпленням наголосу на початку слова призвела до ряду фонетичних змін в морфемі; зміна граматичного значення окремих ненаголошених морфем сприяло послабленню відповідних складів і призвело до фонетичної редукції голосних.

Беручи до уваги все вищезазначене, характеризуючи орфографічні принципи, слід зазначити, що виокремлення основного принципу неможливе, бо правопис створюється на базі і при взаємодії всіх орфографічних принципів. У рамках даного дослідження неможливо простежити розвиток всіх поглядів на кількість і роль орфографічних принципів, адже кожний лінгвіст має своє визначення для того чи іншого принципу. Тому ми вважаємо доцільним представити класифікації українських та німецьких лінгвістів та пояснити їх суть. Орфографічні принципи визначають вибір одного написання там, де є орфограми, тобто там, де можливі два чи більше різних написань.

Основою у становленні правопису будь-якої мови є п'ять принципів: фонетичний, історичний або традиційний, етимологічний або морфологічний, транслітераційний та ідеографічний. Основою фонетичного принципу є фіксація нам письмі позиційних чергувань фонем на підставі вимови. Фонетичний принцип, згідно з яким, написання слова відповідає його літературній вимові, не полегшує вивчення грамоти, тому що завжди виникають дискусійні питання щодо єдиної вірної вимови, а отже і правопису. Історичний принцип тісно пов'язаний з літературною традицією і полягає у тому, що він поєднує сучасне з минулим, підтримує єдність літератури та культури. При написанні враховується походження слова, його особливості, які склалися у процесі історичного розвитку мови. Недоліком вважається значна розбіжність написаного з вимовою, що ускладнює первинне навчання, відіймаючи багато часу на засвоєння елементарних правил. Правопис, що має за основу цей принцип не відповідає ні реальній вимові, ні морфологічним зв'язкам у сучасній мові. Транслітераційний принцип стосується як правило лише запозичених слів і полягає в тому, що враховується не тільки вимова цих слів, а й іноземне первинне написання. Слова іншомовного походження пишуть або на підставі транскрипції (запису за фонемним складом), або на підставі транслітерації (запису за складом букв), або за традицією. З одного боку, можна прагнути до

їх освоєння і перетворення у національні. У цьому випадку транслітераційний принцип не використовується і слід керуватись лише фонетичним. З іншого боку, можна прагнути до виділення і збереження у кожній мові її інтернаціональних елементів як основи для зближення мов світу. Етимологічний принцип, полягає в тому, що морфеми, які у різних словах сприймаються як тотожні, пишуться однаково, не дивлячись на відмінності у їх вимові. Цей принцип забезпечує графічну однотипність морфем незалежно від тих звукових змін, які можуть відбуватись в цих морфемах у мовленнєвому потоці. Цей принцип іноді називають фонематичним, так як фонема незалежно від фонетичних позиційних змін позначена літерою основного виду. Идеографічний принцип зустрічається також як диференційний (О. О. Селіванова) і опирається на смислові відмінності подібних написань, тобто саме написання слів залежить від їх значення. За цим принципом пишуться різні закінчення для різних значень, обґрунтовується також написання прийменника з іменником та омонімічних слів, а також написання слів з великої та малої літери.

Історія орфографії в кожній мові має свої етапи, позначені виданням орфографічних словників, реформами правопису, державною політикою в галузі реформування правописних норм і роботою орфографічних комісій, метою яких звичайно є спрощення правописних правил, усунення розбіжностей написання за принципами поступовості змін, толерантності, відсутності кардинальних переворотів у системі.

Список використаних джерел:

1. Амирова Т. А. К истории и теории графемики. М. : Наука, 1977. – 193 с.
2. Анисимова Е. Е. Лингвистика текста и межкультурная коммуникация (на материале креолиованных текстов) : учеб. пособие [для студ. фак. иностр. яз. вузов] / Е. Е. Анисимова. – М. : Академия, 2003. – 128 с.
3. Гельб И. Опыт изучения письма. Основы грамматиологии / Игнаций Гельб ; [под ред. и с предисл. И. Дьяконова] ; [пер. с англ. Л. С. Торбовицкой, И. М. Дунаевской]. – 2-е изд. – М. : Едиториал УРСС, 2004. – 368 с.
4. Селіванова О.О. Лінгвістична енциклопедія. Полтава, Довкілля, Київ, 2010. – 843с.
5. Таранець В.Г. Діахронія мови: Збірка статей. Одеса: Друкарський дім, 2008. – 232с.
6. Crossland R. A. Graphic Linguistics and its Terminology / R. A. Crossland // Mechanical Translation. – Vol. 3, No. 1, July. – Massachusetts Institute of Technology, 1956. – P. 8–11.
7. Crystal D. The Cambridge Encyclopedia of the English Language [Paperback] / D. Crystal. – [2 edition]. – Cambridge University Press, 2003. – 506 p.
8. Rennagel W. R. Graphistics / W. R. Rennagel // Studies in Linguistics in Honor of George L. Trager. – The Hague ; Paris, 1972. – P. 58–65.

ФЕНОМЕН ТРАВМИ В МАЛІЙ ПРОЗІ УРІЄ ЕДЕМОВОЇ (НА МАТ-ЛІ ОПОВІДАННЯ "ANA ALĞIŞI")

Сластьон Сабріє Едемівна

кандидат філологічних наук,

асистент кафедри тюркології, Інститут філології

Київського національного університету імені Тараса Шевченка

Кіреєва Ілона Ахмедівна

студент кафедри тюркології, Інститут філології

Київського національного університету імені Тараса Шевченка

Інтернет-адреса публікації на сайті:

<http://www.economy-confer.com.ua/full-article/4600/>

Сучасний світ за останні десять років переживав гібридні війни та епідемії хвороб, а сьогодні проходить через перше після Другої світової війни повномасштабне вторгнення, що розпочала Російська федерація проти України. Зміна реальності, потяг до збереження життя, велика міграція, примусова депортація та інстинкт смертності (за З. Фрейдом [6, с. 322-324]) впливає на світосприйняття та психічне здоров'я, що, в результаті, призводить до актуалізації потреби описувати «травмуючий» феномен у літературі та мистецтві.

У літературознавстві методологічні засади вивчення феномену травми ґрунтуються на двох векторах: медичній концепції та гуманітарній. Для медичної концепції одним з провідних сенсів – є травми пов'язані з негативним дитячим та / або перинатальним досвідом (поняття «перинатальних матриць» за С. Грофом [1, с. 40-80]), що нівелюються через «проговорювання» та повторне переживання людиною (через вербалізацію) досвід травми. В гуманітаристиці зазвичай феномен травми розуміють як явище колективне та історичне, (переживання травми війни, голоду або депортації тощо). Текстуалізована рефлексія на подібний досвід передбачає певну дистанційованість в часі від моменту пережитого досвіду. Так, через колізію, що виникає, з одного боку, бажанням зобразити сюжет травми, а з іншого, психологічним блокуванням перед сповіддю, найяскравіші художні твори про війну (голод, депортацію) частіше пишуться за декілька років, або навіть десятиліть після самої події. Не виключенням став й феномен травми депортації 1944-го у кримськотатарській літературі. Лише з послабленням радянського режиму у 70-х роках ХХ ст., стали з'являтися перші твори присвячені пережитому досвіду виживання кримських татар у майже непридатних умовах в місцях спец поселень (віддалені села Узбекитану, Казахстану, Уралу тощо) після депортації з Криму у 1944.

Жанр «оповідання» став магістральним для таких письменників як Айдер Осман, Зіядин Джавтобелі, Юсуф Болат, Уріє Едемова та ін. Маленька за формою, але глибока за змістом коротка оповідь слугує формою вираження

приватної трагедії у контексті геноциду цілого народу. Таким чином, колективна трагедія переосмислювалася через призму індивідуальної історії та страждання. Для чоловічого авторства, що представлено абсолютною більшістю, характерним є зображення у творах життя кримських татар у перші роки після депортації та другої світової війни (яку маркують виключно по-радянські – «Великою вітчизняною війною»); часто, персонажами стають маленькі хлопчики, що переживають цю травму. Для жіночого авторства, що є явищем маргінальним для кримськотатарської літератури заявленої епохи, зокрема для прози Уріє Едемової (1938 р.н.) притаманне те, що в ролі центрального персонажа виступає зазвичай кримськотатарська жінка, яка усвідомлює трагедію не стільки через свій інтимно-приватний досвід, скільки через травми членів родини, оточуючих [2].

Біографічний контекст. Уріє Едемова народилася 23 квітня 1938 року в Байдарській долині міста Балаклава, в одному з найкрасивіших місць Криму. У 1944 році відбулась депортація, уся її родина була заслана до Узбекистану. Її матір, Аліме Ханім, разом із п'ятьма дітьми поселили в колгоспі ім. Навої, Сирдар'їнської області Узбекистану. У 1945 році, коли батько та старші брати були на війні, її сім'я переживала голод та хвороби. Саме через це помирає її молодший брат, Сервер. В одному інтерв'ю, згадуючи свого брата, Уріє Едемова не могла стримати сліз: «За день до своєї смерті він подивився на перекошене вікно маленької напівзруйнованої кімнати і сказав: “Мамо, навіщо ти нас сюди привезла? В нашому домі було гарно і тепло”» [4]. Цю трагедію члени родини переживатимуть все життя.

Загалом тема загибелі дітей через депортацію стане своєрідною «постпам'яттю» для кримських татар, що передаватиметься на нові покоління й робитиме з них «другорядних свідків та жертв травми депортації» [3, с. 52].

Після закінчення середньої школи Уріє Едемова намагалася вступити до лінгвістичного факультету університету в Ташкенті. Однак, сила фатуму змінює її наміри: важко захворіє мати, а її старший брат Ескендер вирішує, що сестрі, враховуючи сімейні обставини, краще навчатися медицині.

Закінчивши медінститут з відзнакою, письменниця повертається додому і починає працювати медсестрою у сільській лікарні. Мати після довгих років лікування таки не зможе подолати онкологічне захворювання... Уріє, втративши близьку людину, не зневірюється, а вирішує слідувати поклику свого серця і вступає на факультет журналістики Ташкентського державного університету, маючи вже тоді родину і шестимісячну доньку на руках. Через багато років потому вона згадуватиме ті часи так: «Я не шкодую про роки, проведені далеко від літературного світу, навпаки, я втішаю себе. Оскільки моїй мамі потрібна була допомога, я була поряд з нею. Я намагалася зробити все можливе. Хоч ми і не в змозі врятувати від смерті наших батьків, але нашим обов'язком є зробити все можливе та добре піклуватися про них. Читання ж нікуди не дінеться» [4].

Пережита трагедія через смерть молодшого брата, трансформується в травму «прихованого звинувачення» з боку матері: питання «...навіщо ти нас сюди привезла?...» так і залишиться без відповіді та ятрить серця всіх членів родини ще довгі роки, а згодом вплине на всю подальшу творчість Уріє Едемової, де інтимний болісний досвід репрезентуватиметься через «руйнівні наслідки травматичної події і подальший життєвий розвиток окремих особистостей та людей найближчого оточення» [3, с. 49]. Саме цю складову нарративу травми ми спробуємо проаналізувати на новітньому для українського літературознавства матеріалі – оповіданнях кримськотатарської письменниці, першої романістки та відомої перекладачки Уріє Едемової.

В якості репрезентативного матеріалу ми обрали оповідання «Ana Alğışı» («Вдячність матері»), яке було, ймовірно, написане задовго до публікації у 2017 р. в журналі «Йилдиз» [8]. Сюжетом до написання оповідання слугувала власна історія життя авторки. Через призму своєї долі Уріє Едемова зображає у творі два життєві шляхи, які, залежно від вибору, може пройти молода кримськотатарська пані.

Сюжет та фабула оповідання – це історія життя двох жінок, що належать до різних генерацій (старої та молодшої), проте мають схожі долі. Події твору відбуваються в Узбекистані у 60-80-х роках минулого століття. На початку твору авторка знайомить нас з доволі успішними жінками різного віку, які знаходяться на республіканському з'їзді зрошувачів та меліораторів (технічні професії у сільському господарстві вважались доволі престижними у віддалених районах Узбекистану).

На цьому з'їзді після виступу молода жінка Діляра Бояджи помічає знайоме лице серед натовпу слухачів, але не одразу може згадати обличчя немолодої жінки. Вдивляючись в очі, їй таки вдається пригадати, що ця поважна пані є Асіє Алімівною, її давньою знайомою, яка неймовірно раділа блискучому виступу Діляри та власне зустрічі.

Маленька розмова між двома жінками переривається ретроспективними спогадами Діляри та переносить читачів у її минуле, де вона вперше, будучи ще дівчиною шкільного віку, зустріла Асіє ханим¹: по дорозі додому разом зі своїми подругами, вона помітила незнайому їй жінку, яка сварила тракториста, через те, що той був необережним та забруднив сільську техніку. Після сурового та образливого вичитування підлеглого, розлючена Асіє Алімівна звернула увагу на дівчат, що заціпенівши дивилися на жінку. Діляра, не витримавши побаченого, одразу доволі голосно поділилась враженнями зі своїми подругами: вона вважала, що освічена людина зі статусом не має права дозволяти собі розмовляти так нахабно та неввічливо, навіть зі своїм підлеглим працівником. Всі, окрім однієї з дівчат, поділяли думку Діляри.

Після цього пасажу авторка сюжет переноситься в інший часовий проміжок, коли Діляра вже була студенткою. Наприкінці II курсу навчання

¹ Ханım (ханım) - звертання до поважних жінок у кримськотатарській мові.

вона отримує телеграму, про те що її мама захворіла. Діляра, не роздумуючи, одразу їде до мами в село, щоб допомогти їй з доглядом та хатніми справами. Молода героїня оточила свою матір турботою, сподіваючись, що тій скоро стане краще і вона зможе повернутися до навчання. Та більше місяця стан мами ніяк не змінювався. Її мама, хвилюючись за навчання доньки, попросила Діляру повернутися до університету. Та донька переконала матір, що їй дали академічну відпустку на рік, що ніяким чином не вплине на її майбутнє. В результаті, лікування тривало довгих три роки, за які Діляра займалася виключно доглядом за хворою матір'ю, повністю поховавши мрії про вищу освіту.

Одного разу, повертаючись з роботи, поряд з домом вона побачила жінку – ту саму злобну Асіє Алімівну. Проте, цього разу жінка виглядала по-іншому: не суровою та сварливою, а розгубленою та засмученою. Діляра, не розуміючи справжніх намірів майже чужої для неї жінки, стримано прийняла поради щодо догляду за своєю матір'ю: Асіє ханім наполягала, аби Діляра добре піклувалася за мамою й ні про що не шкодувала. Хоча Діляру й обурювало те, що малознайома жінка дозволяє собі давати поради у такій приватній справі як догляд за близькими, проте вона не вимовила ані слова докору пані Асіє.

Спогади Діляри перериваються... Читач знову опиняється у «реальному» часі та місці зустрічі Асіє Алімівни та Діляри, де молода жінка розповідає історію свого життя: за чотири роки після тієї зустрічі з пані Асіє мама Діляри померла, а дівчина, таки знайшовши в собі сили, закінчила університет і почала працювати за фахом, стала успішним спеціалістом, однак й досі іноді собі докоряє, що недостатньо добре дивилася за мамою: <...> «*Lâkin bazı vaqıtlarda maña yaşlığıma barıp anamniñ hastasını keregi kibi baqıp olamağanım kibi körüne.*» <...> [8, с.32].

Згідно з розвідками В. Мосса в роки після депортації загинуло щонайменше 27 тис. кримських татар [7]. Основною причиною смерті були: голод, хвороби, відсутність нормальних умов життя, важка праця на полях в колгоспах та низький рівень медицини в маленьких селах Узбекистану, куди й були розміщені здебільшого кримські татари.

Матір Діляри якраз й належала до покоління тих кримців, що відчули на собі увесь тягар облаштування у спец поселеннях (наспраді, фільтраційних таборах). Ймовірно саме пережитий досвід та погана медицина й стали причиною ранньої смерті матері головної героїні. Однак, авторка лише опосередковано про це говорить: через опис побуту в тексті стає зрозумілим, що виховувала Діляру матір самотужки, – батько давно помер. Такі елементарні речі як отримання освіти, хороше лікування та догляд за хворою були майже недосяжними для кримських татар в Узбекистані. Їх долі залежали виключно від родинного, проте не загально соціального устрою суспільства.

Рання смерть матері та батька, як наслідок пережитої війни та депортації – стає табуованою темою, про це авторка воліє писати між рядків. Місце

невербалізованого болю займає почуття власної провини, якої по-факту не було скоєно, головної героїні перед матір'ю та пошук свого виправдання.

Цікавим буде троп до якого звернеться У. Едемова: «пропрацювання» травми головної героїні відбудеться через діалог, за допомогою бесіди (типовий метод для клінічної психіатрії), однак оповідатиме про травму не Діляра, а Асіє Алімівна. З історії стає зрозумілим, що коли Асіє ханім була ще зовсім молодою студенткою, її мама теж сильно захворіла. Однак юна Асіє не збиралася кидати навчання. Вона намагалася одночасно доглядати за матір'ю та навчатися. В один з вечорів, коли вона готувалась до екзамену, стан матері погіршився. В той день вона багато часу провела з мамою й була засмучена тим, що не встигала добре підготуватися до екзамену та, не приховуючи роздратування, грубо відповідала матері на її прохання. Вночі того ж дня мами Асіє не стало. Повз все життя Асіє Алімівна нестиме почуття провини за те, що останні прохання мами вона не виконала.

Доля молодої Діляри, яка відчайдушно намагалася врятувати маму, для Асіє Алімівни стала прототипом її власного життя та помилок молодих років. Саме тому, вона порушивши, норми етикету просила Діляру добре доглядати за мамою, бути уважною. Проговорюючи власну травму, Асіє ханім «прощається» зі своїм минулим, а у Діляри, після почутої історії Асіє Алімівни, зникає відчуття провини, що краяло її серце. Розмова непомітно міняється в темі, вони починають говорити про дітей, зокрема про сина Асіє: очі немолодої пані засяяли щастям і легка посмішка з'явилась на обличчі жінки.

Висновок. Поряд з детальним описом типового радянського побуту в колгоспі, в оповіданні присутні й мотиви власне кримськотатарського родинного устрою, що будується на ідеях мусульманства. Ставлення до батьків в ісламі має бути шанобливим, поважним та смиренным. Справжній мусульманин завжди повинен проявляти увагу до своїх батьків. Згідно з кримськотатарською мусульманською етикою діти є в неоплатному боргу перед своїми батьками, які їх ростили та виховували. Зокрема ці сенси виражаються у стосунках дітей з матерями, де у кримськотатарській народній творчості та релігійній літературі приділяється чимало уваги мотивам любові, відданості та вдячності по відношенню до матері, що глибоко укорінено й в мові: «*Ananıñ qolu ımşaq ola*» («Тільки обійми матері бувають м'якими»); «*Ananıñ canı balada*» («Душа матері в дитині») (кримтат.прислів'я); «*Cennet analarnıñ ayağı astındadır*» («Рай біля ніг матерів») [5].

Головна героїня – Діляра робить важливий вибір у стосунках з мамою, не порушуючи моральних устоїв та виховання. На подібному шляху опиняється й Асіє ханім, але під впливом, радянської етики, що базувалася на концепті «вождь – замість Бога», «партія – замість родини», вона певним чином зраджує свої традиції та цінності, що їй прищеплювалися з дитинства, – це й спричинить колізію, травму, яку вона пронесе все своє життя.

Враховуючи біографічний контекст оповідання, можемо зазначити, що діалоги між двома героїнями твору є внутрішнім монологом (діалогом з самою собою) письменниці: самоаналіз та пошук істини у питаннях без відповідей, що часом ставить нам життя.

Список використаних джерел:

1. Гроф С. Психологія майбутнього. Уроки сучасних досліджень свідомості [Текст] / пер. з англ. Я. Вінницької та О. Редчиць. Львів: Terra Incognita, 2019. 400 с.
2. Джемілева А. А. Сучасне кримськотатарське оповідання 70-80-х г.г. ХХ століття. Сучасні наукові дослідження–2006: матеріали II Міжнародної науковопрактичної конференції, м. Дніпропетровськ, 2006. Т.40: Філологічні науки. С. 6-7.
3. Маркович М. Моделі нарративного уявлення про травму. *Літературний процес: методологія, імена, тенденції*. Збірник наукових праць (філологічні науки) № 18, 2021 р. С. 49-56.
4. Уріє Еддемова: 85 років з дня народження. – [Електронний ресурс]. – Режим доступу: https://www.youtube.com/watch?v=Fb-A4q_4AA4 (дата звернення: 22.04.23)
5. Хадіс *الْجَنَّةُ نَحْتَ أَقْدَامِ الْأُمَّهَاتِ* ан-Насаї 3104. Див. «Сахих аль-джамі' ас-саг'ір» 1249.
6. Freud S. "Beyond the Pleasure Principle" in *On Metapsychology* (Middlesex 1987), p. 493.
7. Moss Walter G. (2008). *An Age of Progress?: Clashing Twentieth-Century Global Forces*. London: Anthem Press linkWalter G. (2008). 368 p.
8. Yıldız. – 2018. – № 2. С. 27-34. – [Електронний ресурс]. – Режим доступу до журн.: <https://ana-yurt.com/qrt/yuldyz-no2-242-2018> (дата звернення: 26.04.23)

КЕРАМІКА З АРХЕОЛОГІЧНОЇ ПАМ'ЯТКИ ПРИЙМА І НА ЛЬВІВЩИНІ (за матеріалами археологічних знахідок)

Лосик Марія Василівна

*кандидат технічних наук, доцент кафедри художнього
скла і кераміки, Львівська національна академія мистецтв*

Інтернет-адреса публікації на сайті:

<http://www.economy-confer.com.ua/full-article/4572/>

Тривалі археологічні розкопки (від 1987 р. ХХ ст. – 2007 р.), проведені відділом археології Інституту народознавства ім. І. Крип'якевича під керівництвом світлої пам'яті доктора історичних наук Леоніда Мацкевого, виявили численні керамічні знахідки в печерно-скельному комплексі Прийма 1 на Львівщині поселення доби енеоліту, ранньої бронзи та ранньозалізного часу. Проведення комплексного міждисциплінарного аналізу матеріалів дають підставу оцінити цю пам'ятку як важливий науково-дослідницький об'єкт, який виконував роль житлових споруд для людей давнього часу з великим різноманіттям археологічних знахідок.

Археологічна пам'ятка Прийма 1 розташована за 1 км на південний захід від с. Прийма Миколаївського району Львівської обл. Комплекс Прийма 1 утворився серед щільних, сіро-жовтуватих вапняків з великим вмістом (до 30-35%) різнозернистих кварцевих пісків, що й визначило утворення карстових порожнин, які використовувала людина впродовж багатьох тисячоліть (фото). Під дією кліматичних факторів у вивітрених вапнякових пластах утворювалися нашарування піску та продуктів вивітрювання, перемішаних з лесами. В цій товщі фіксуються глибинні культурні шари різного часу (від ґрунтового горизонту 0-70 см до 170-210 см).

Керамічні вироби є одними з найважливіших знахідок ансамблю Прийма 1. Мінерало-петрографічні, макро – і мікроскопічний, хімічний та рентгенографічний аналізи дозволили визначити склад сировинних матеріалів та технологію виготовлення керамічних виробів.

Ряд фрагментів керамічних виробів належать до культури лійчастого посуду доби енеоліту (друга пол. IV – перша пол. III тис. до н.е.), рис 1. Названа за типовою формою посуду – келиха з лійчастою формою шийки. На сколі одного з уламків керамічної посудини виділяються прошарки буро-жовтого кольору. Зовнішня і внутрішня поверхні зразка заглажені травою або мохом. Поверхня керамічного фрагменту жорстка з нерівномірно вкрапленими зернами кварцу різної зернистості, з наявними дрібними ямками, звідки, очевидно, випали грубозернисті частинки. Керамічна маса неоднорідно перемішана, пориста, а на зовнішній поверхні є тріщини, обумовлені процесами висушування та випалювання. Наявність спечених тонкодисперсних ділянок глини не дають

підстав стверджувати, що цей виріб був придатний для зберігання рідини. Випал виробу був, очевидно, короткочасний при температурі близько 4500 С.

Інший зразок керамічного фрагменту культури лійчастого посуду доби енеоліту має землистий, пухкий вигляд із явно вираженими зернами кварцу і шамоту. Поверхня стінок покрита нерівномірною обмазкою з глини буро-оранжевого кольору, має численні порожнинки і ямки. Внутрішня поверхня заглажена рукою. Керамічна маса зразка грубувата, з пористого й неоднорідного матеріалу різної зернистості та нерівномірного замісу. Це сприяло утворенню великої кількості мікро – та макротріщин у процесі висушування та випалювання, і, як результат, зниження якості виробу. Мікроскопічні аналізи підтверджують використання осадової породи глинистого складу. Серед основної маси дрібнозернистої глини трапляються зерна кварцу, польовошпатових порід, явно виражені луски гідрослюди і серициту, а також мінерали циркону і магнетиту. Сполуки заліза наявні у вигляді точкових і більших зерен неправильної форми (до 0,7 мм).

Порожнини в масі (до 2 мм) утворені внаслідок вигорання органіки. Пори різного напрямку і форми (до 0,8 мм). Можна стверджувати, що обмазка замішана з тієї глини, що й виріб. Температура випалу не перевищувала 5000 С.

Таким чином, керамічні матеріали енеолітичного часу представлені двома основними групами артефактів. До першої групи належать вироби з нотним орнаментом, заглажені трав'яною мочалкою, тріщини утворені внаслідок усадки при термообробці. Пори в масі утворені внаслідок вигорання органічних речовин. Керамічне тісто грубо замішане, товщина стінок посудин 3 – 5 мм. Вироби малопродатні для зберігання рідини, температура випалу не перевищувала 5000 С.

У другій групі кераміки фрагменти посудин вкриті обмазкою з глини поганого відмуду буро-оранжевого кольору, заглажені трав'яною мочалкою і частково рукою. Керамічна маса неоднорідно перемішана, розшарована. Серед основного глиняного тіста зустрічаються зерна кварцу, слюдисті мінерали, польовошпатові породи, а також частинки шамоту. Кераміка пориста, випалал не перевищував 5000 С.

Характерною особливістю керамічних виробів доби ранньої бронзи (друга пол. III – до першої пол. II тис. до н.е. є чорний колір з переходом в темносірий. На зовнішній поверхні посуду наявний орнамент у вигляді відбитків нігтьових вдавлень, внутрішня сторона заглажена і залощена. Темносірий колір кераміки можна пояснити недосконалим процесом випалювання, в результаті чого при надмірній кількості вуглекислого газу в печі відбувається процес перетворення бурого оксиду заліза в чорний колір (закисне залізо). Маса пориста, пухка з великою кількістю різнозернистих мінералів і уламків гірських порід. Наявні окремі порожнини (до 2 мм) є залишками вигорілої органіки. Для зменшення пористості та водонепроникливості поверхню керамічного посуду залощували та випалювали в атмосфері вуглекислого газу при мінімальній кількості кисню в печі. Крім того, присутні у глині сполуки заліза є за своєю хімічною природою топниками, і при випалюванні частково розтоплюються і ущільнюють керамічний черепок.

Мікроспостереження керамічного артефакту вказують, що глиниста порода забарвлена сполуками заліза в бурий колір, тонколускувата, домішки рівномірно розприділені і складаються із зерен польового шпату, рідше кварцу, гідрослюди, окремих пластинок біотиту. Пори круглі, овальні, розміром до 0,4 мм, маса керамічного черепка вкрита густою сіткою тріщин, окремі з них переходять у вузькі видовжені порожнини. Температура випалювання в печі не вище 5500С .

Інший фрагмент керамічної посудини свідчить, що його поверхні легко обпечені та жорсткі, вкриті неглибокими рівчачками, шириною до 2 мм. Трапляються ямки та наскрізні пори, які виникли внаслідок механічних пошкоджень. Внутрішня поверхня і частина зовнішньої заглажені м'яким ворсистим предметом, решта – твердим. Маса пориста, з численними уламками шамоту, присутні обвуглені органічні рештки. Уламки гірських порід і зерна мінералів нерівномірно розподілені в грубо перем'ятій масі.

Мікроскопічний огляд вказує на використання запісочених глинистих порід з природними добавками слюдистих мінералів, різнозернистого кварцевого піску та сполук заліза, що надає керамічній масі темно-бурого кольору.

Висоцька культура (від назви с. Висоцьке Львівської обл.) ранньозалізного часу представлена керамічним уламком шириною 9 мм, зовні грубо заглаженим м'яким предметом, внутрішньо – твердим і злегка залощеним. Край вінчика недбало підправлений пальцем і прикрашений проколами круглої форми, які виконані в сирому керамічному тісті з внутрішньої сторони назовні. Скол уламка керамічної посудини має землястий колір. В керамічній масі присутні домішки подрібненої випаленої глини та поодинокі зерна прозорого кварцу. Маса неоднорідна, пориста, з тріщинами, як результат нерівномірного перемішування та висушування. Трапляються білі вапнякові включення.

Характерною особливістю кераміки цієї групи є присутність у масі домішок шамоту. Внутрішня поверхня зразка покрита тонким шаром (до 1 мм) глини буро-сірого кольору, на відміну від коричнево-бурої основної маси. Тріщинки між собою не сполучені.

Результати хімічного та мінералогічного аналізів дозволяють зробити висновок про те, що сировиною для виготовлення керамічних виробів використовували місцеві легкоплавкі глини з неоднорідним хімічним складом. Важливими домішками в глинах є кварцевий пісок, слюда, залізисті сполуки, карбонати, сульфати та органічні речовини (табл. 1).

Досліджувані глини мають у своєму хімічному складі велику кількість різноманітних мінеральних сполук, які суттєво впливають на технологічні властивості керамічних мас. Рентгеноструктурний та хімічний аналізи зафіксував присутність глинистих мінералів, польовошпатових порід і слюдистих мінералів змінного складу. Вказані мінерали представлену у хімічному складі сполуками натрію, калію, кальцію, алюмінію та ін.

Високий вміст у глині сполук заліза і титану забарвлюють її від жовтого до буро-коричневого кольору, а після випалювання – до червоно-коричневого. Залізисті сполуки знижують температуру спікання глини, одночасно

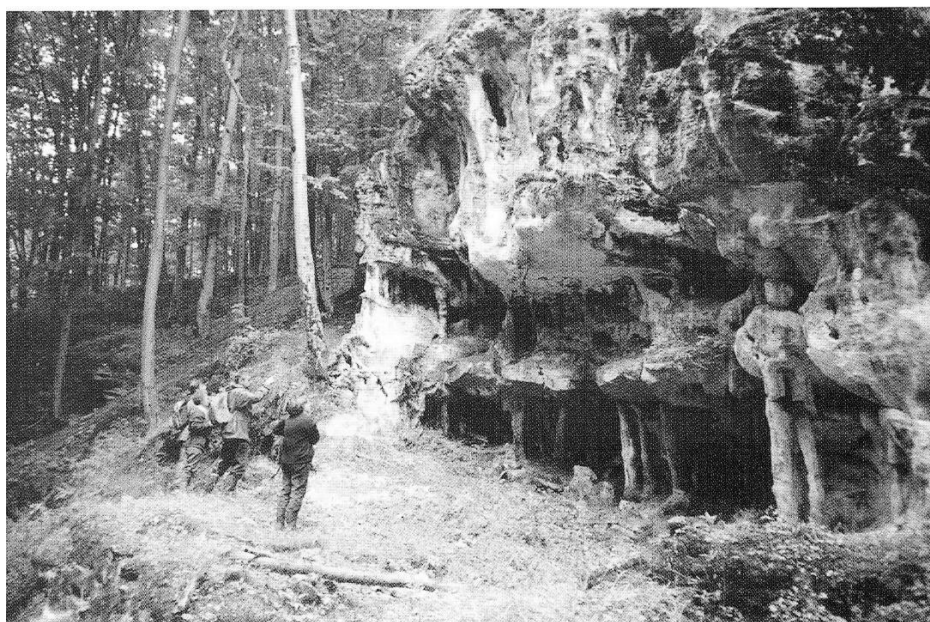
ущільнюючи її структуру. Сполуки кальцію і магнію зумовлюють підвищену пористість і зниження міцності випалених виробів. Слюдисті мінерали, завдяки своїй лускоподібній будові та гладкій поверхні, зменшують зв'язуючі властивості глин.

Рентгеноструктурний аналіз за наявності характерних дифракційних максимумів свідчить про присутність у складі глин гідрослюдистих мінералів іліту та мусковіту. Крім того, присутність цих мінералів у випаленій кераміці свідчить про те, що їхня кристалічна решітка не була зруйнована вогнем, тобто температура випалювання не перевищувала 7000 С. Руйнування мікроструктури слюдистих мінералів починається від 7500 С. На дифрактограмах досліджуваних зразків виявлено мінерал хлорит, який також має температуру руйнування від 7000 С.

Таким чином, на основі проведеного комплексного дослідження можна стверджувати, що знайдені керамічні вироби виготовляли з місцевої низькоякісної легкоплавкої глини, багатой на різні мінеральні домішки змінного хімічного складу. В окремих випадках до складу керамічних мас додавали куски спеченої глини (шамоту). Це можна вважати певним поступом вперед в технології виготовлення керамічного посуду.

Починаючи з епохи ранньої бронзи, застосовується прийом лощення поверхні керамічної посудини для зменшення пористості і підвищення щільності черепка. Крім того, керамічний виріб набував більш естетичного вигляду.

Карстові порожнини поблизу с. Прийма – унікальне явище природи не тільки з точки зору генезису, а й широкої гама археологічних знахідок в них. Кам'яні порожнини завжди привертала увагу людських спільнот. Печери, навіси були на ті часи готовими житловими спорудами, зручними місцями для господарювання, культових обрядів. Збереженість знахідок у них спонукає до використання новітніх методів їхнього комплексного міждисциплінарного дослідження.

Печерно-скельний ансамбль Прийма І. Світлина 1998 р.

Результати хімічного аналізу зразків кераміки з першого навісу Прийма I:
 №№ 184 і 179 – доба сенеоліту; №№ 197 і 385 – доба ранньої бронзи;
 № 142 – ранньозалізний час.

Основні окисли	Хімічний склад зразків кераміки, %				
	Прийма-1-88, № 184 (зразок 1)	Прийма-1-88, № 179 (зразок 2)	Прийма-1-88, № 197 (зразок 3)	Прийма-1-88, № 385 (зразок 4)	Прийма-1-89, № 142 (зразок 5)
SiO ₂	60,37	52,26	65,88	63,83	63,67
TiO ₂	0,60	0,64	0,40	0,60	0,59
Al ₂ O ₃	13,89	16,76	9,65	12,72	15,30
Fe ₂ O ₃	4,56	5,46	6,58	5,16	5,69
FeO	1,18	1,19	1,20	0,35	0,37
MnO	0,11	0,12	0,08	0,11	0,18
CaO	1,35	2,74	1,91	1,17	3,00
MgO	0,97	1,55	1,54	0,96	1,94
K ₂ O	1,64	2,11	1,68	1,42	2,42
Na ₂ O	0,58	0,38	0,34	0,45	0,45
H ₂ O	5,87	7,12	3,64	5,05	2,07
nnn	7,08	6,89	6,59	6,56	4,14
P ₂ O ₅	1,47	2,32	0,10	1,68	0,11
SO ₃	н е	в и	я в	л е	н о
Сума, %	99,67	99,54	99,59	100,06	99,93
вільний SiO ₂	30,37	16,06	45,04	36,35	30,62

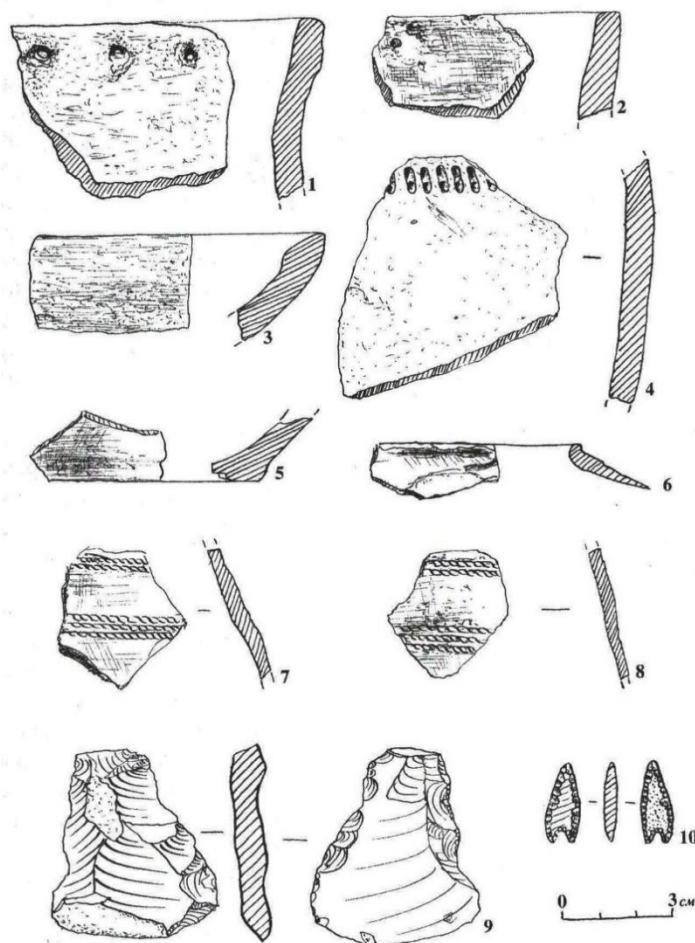
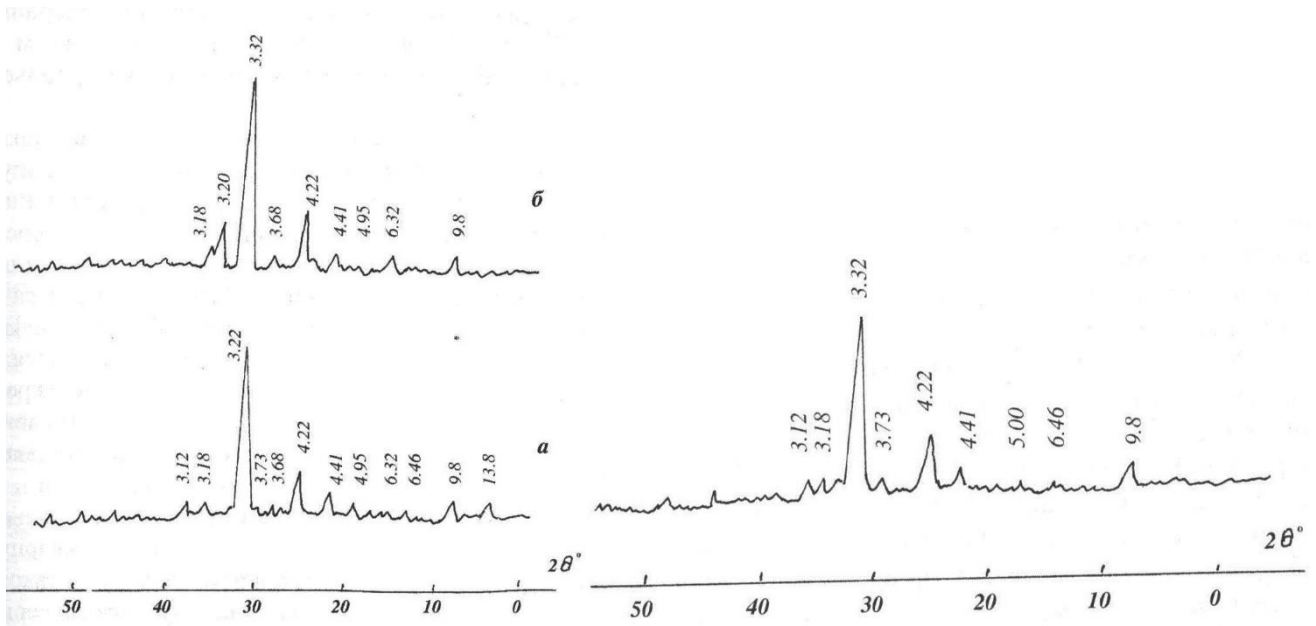
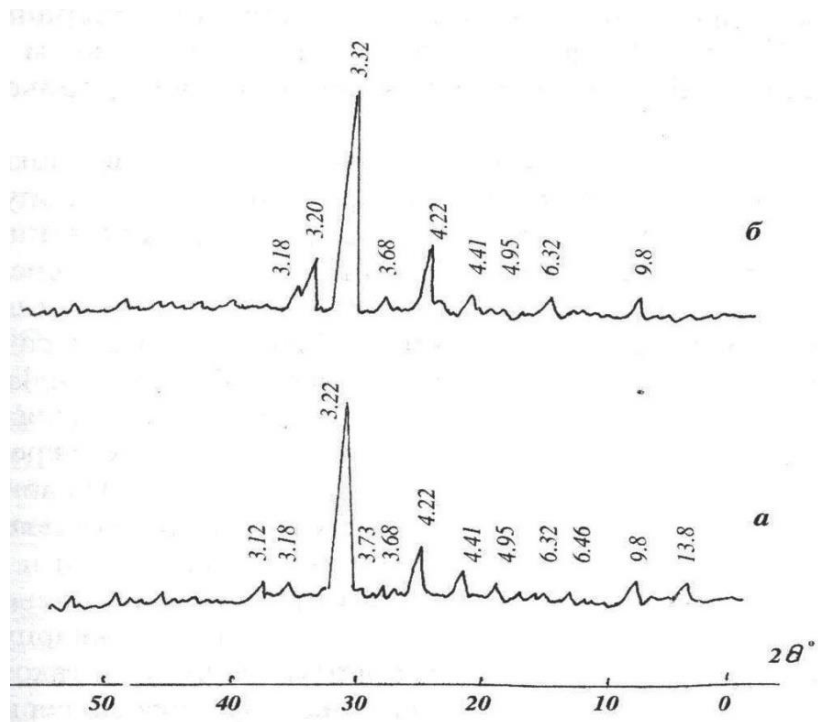

Рис. 1. Кераміка та кремінні вироби:
 1-2 доба раннього заліза; 3-6,9 сенеоліт; 7-8,10 доба ранньої бронзи

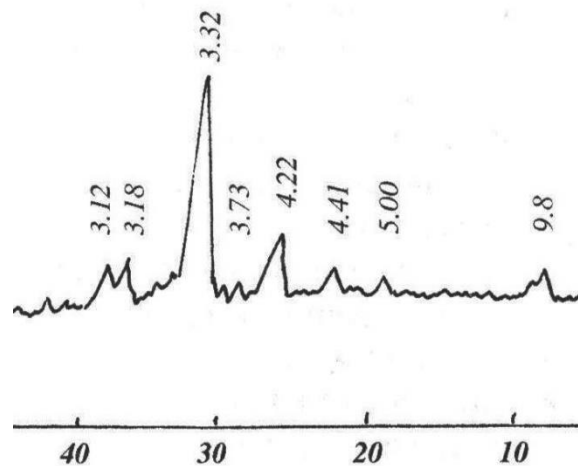

Дифрактограми зразків кераміки доби енеоліту

Дифрактограма шнурової кераміки доби ранньої бронзи

Дифрактограма зразка шнурової кераміки доби ранньої бронзи: а – чорна сторона кераміки; б – жовта сторона

Дифрактограма зразка кераміки
раннозалізного часу

Список використаних джерел:

1. Гуньовський І. М. Опис околиць с. Прийма // Мацкевий Л. Г. Звіт про роботи Львів. обл. археол. експед. Інституту суспільних наук АН України. – Львів, 1991.
2. Мацкевий Л., Лосик М., Панахид Г. Питання комплексного міждисциплінарного аналізу шарів енеоліту, ранньої бронзи та ранньозалізного часу з першого навісу Прийма 1. Матеріали і дослідження з археології Прикарпаття і Волині. НАН України, Інститут Українознавства ім. І. Крип'якевича. Львів. 2009. Випуск 13. С. 80-101.
3. Міркін Л. Довідник з рентгеноструктурного аналізу полікристалів. 863 с.
4. Рентгенівські методи вивчення структури глинистих мінералів / Під ред. Г. Брауна. 599 с.

ТРАНСФОРМАЦІЯ ОПЕРНОГО ЖАНРУ НА ПРИКЛАДІ ОПЕРИ «ЕНЕЇДА» М. ЛИСЕНКА ТА С. БЕДУСЕНКА: ІСТОРИЧНИЙ КОНТЕКСТ ТА МУЗИЧНІ ВПЛИВИ

Семенюк Оксана Михайлівна

викладач, Харківський національний університет мистецтв

ім. І.П. Котляревського

ORCID 0000-0001-5876-2137

Інтернет-адреса публікації на сайті:

<http://www.economy-confer.com.ua/full-article/4599/>

Явище трансформації української опери відображено на прикладі поеми «Енеїда» Івана Котляревського, яка стала основою для опери Миколи Лисенка у 1910 році, а також для рок-опери «Енеїда» Сергія Будусенка у 1985 році. Поему І. Котляревського вважають першим класичним твором української літератури, що започаткував сучасну українську мову. Вона поєднує жанр травестійного бурлеску з патетичною темою і створює веселу, сатиричну оповідь. Ця поема

точно відтворює розмаїття сучасного життя і має значний культурний і етнографічний зміст.

Твір Івана Котляревського «Енеїда» відіграв важливу роль у розвитку української літератури. Ця поема була написана у 1842 році і відображала сюжет однойменної поеми Вергілія, яка була створена між 29 та 19 роком до нашої ери. Ідея твору полягала в тому, щоб перетворити античну епопею на комічну бурлескнуну оповідь. Котляревський зберіг фабульну канву Вергілієвої поеми, але переосмислив її патетичну тему.

У «Енеїді» Котляревського гумор і іронія вийшли за межі розваги й проникли до серйозної сфери. Він зробив козаків героями твору і передав їх своєрідність. Такий підхід зробив «Енеїду» впізнаваною і сприяв розвитку українського національного самоусвідомлення. Котляревський також багато уваги приділяє побутовим темам, що робить його своєрідною «енциклопедією української етнографії». У «Енеїді» можна знайти описи народного побуту, оселі, їжі, музики, танців, іграшок та повсякденного життя. Таким чином, твір став важливим джерелом для вивчення української народної культури та традицій.

До початку ХХ століття «Енеїда» ніколи не ставала предметом інсценізації.

У 1910 році «Енеїда» Івана Котляревського вперше була поставлена на сцені Київського театру М. Садовського. Режисер М. Садовський вибрав лише деякі епізоди з поеми для своєї сценічної версії, однак інсценізація не вийшла досить вдалою, і були виявлені певні недоліки у зіставленні тексту з музикою.

У процесі роботи над лібрето та літературною основою вистави залучили кількох літераторів, серед яких Л. Старицька-Черняхівська внесла найбільший внесок. Вона поєднала комічний побутовий сюжет з елементами сентименталізму та лірики, зробила образи богів, карфагенян та троянців типовими для українців, зберегла жанровий та мовний симфонізм поеми. Композитору більше сподобалася сцена на Олімпі, де він міг відтворити зловісні постаті царя та його придворних у комедійно-сатиричному плані, зберігаючи національний колорит. Таким чином, спільна робота режисера і композитора над «Енеїдою» привела до створення опери, яка поєднала комедійно-сатиричний план з національним колоритом, зберігаючи основні елементи поеми І. Котляревського.

Попереднє прослуховування готової опери «Енеїда» відбулося в оселі М. Лисенка, куди були запрошені артисти театру, хормейстер і диригент оркестру. М. Лисенко граючи на фортепіано проспівував всі номери опери з великим натхненням, а М. Садовський читав розмовний текст. Прем'єра опери відбулася 23 листопада 1910 року і мала великий успіх. Варто відзначити, що творцям вдалося з першого разу створити майже ідеальну українську оперу-буф. До цього часу український театр, який мав музичну спрямованість, звертався до традиційних жанрів опери, оперети, водевілю та фарсу. Однак на сцені театру М. Садовського у виставі «Енеїда» українська публіка вперше

побачила видовище зовсім нового жанру, який був дуже популярним в Європі в останній третині XIX століття. «Енеїда» поєднала український матеріал і проблематику з європейською стилістикою і зайняла провідне місце серед вистав театру М. Садовського протягом усього періоду його існування, залишивши помітний слід в історії вітчизняного театру взагалі.

У сезоні 1986-1987 років на сцені Київського академічного українського драматичного театру імені І. Франка була представлена постановка «Енеїди» С. Бедусенка. Цю інсценізацію здійснили головний режисер театру С. Данченко та відомий український поет І. Драч. Зазвичай глядачі особливу увагу приділяють виставам, які відображають проблеми сучасності або асоціюються з ними. Вистава «Енеїда» не мала прямих зв'язків з сучасністю, проте привернула увагу глядацької аудиторії, зокрема молоді. Що саме зацікавило глядачів у цій постановці? Перш за все, варто відповісти на питання про сутність «Енеїди» І. Котляревського та розуміння, чому вона має таку велику популярність серед українців. «Енеїда» — це епічна поема, написана українською мовою, яка переспівує гомерівський епос і розповідає про пригоди Енея, троянського героя, після зруйнування Трої. Твір відтворює багатогранність українського народного життя, його історичні та культурні традиції, а також підкреслює важливість національної самосвідомості та боротьби за волю.

«Енеїда» І. Котляревського стала символом українського національного відродження та визначним твором української літератури. Вона втілює національну гордість та ідентичність, а також піднесену поезію та гумор, які притаманні українському народу.

Вистава «Енеїда» «франківців» належала до творчого доробку С. Данченка, який володів як обережним ставленням до класичного твору, так і реформаторським режисерським підходом. Поезія «Енеїди», яка була основою для постановки, складна для сценічного втілення. Діалоги поеми характеризують персонажів та переповідають події, але не розвивають конфлікт і не просувають дію вперед. Це становило виклик для режисерського пошуку, метою якого було надати нового звучання виразному віршованому тексту, прибрати шкільний пил, а також привести героїв поеми ближче до сучасності.

Згідно з думкою Г. Шермана, ««Енеїда» І. Котляревського, створена С. Данченком як новітній міф про красу і силу національного духу, стала такою завдяки влучному режисерському розумінню. С. Данченко особливо розумів магічну силу театральної небуденності, на якій ґрунтується міф» [6, с. 3]. Однак, задум не був повністю втілений, оскільки режисура від самого початку прагнула знайти зовнішню оригінальну форму.

Таким чином, в постановці «Енеїди» «франківців» спостерігався пошук нових виразних засобів для втілення поезії та приведення героїв до сучасного сприйняття. Режисерський підхід С. Данченка прагнув створити магічну атмосферу, але не всі аспекти задуму були повністю реалізовані у виставі.

Справді, однією з цікавих особливостей вистави був режисерсько-акторський тандем С. Данченка і Б. Ступки, який виконав роль автора. Цей тандем привніс особливу динаміку та непередбачуваність у виставу. Б. Ступка, «порушуючи запропоновані правила театральної гри», перетинає межу між сценою і залом і беззаперечно вступає у прямий контакт з глядачами. Він залучає усю залу як свідків подій, а потім, звертаючись до окремих осіб, вільно змінює адресування своїх авторських посилянь. Після цього він знову повертається на сцену, щоб продовжити розгортання дії та уявити твори своєї фантазії. Цей неочікуваний контакт між актором та глядачем, незвичайна взаємодія, створювали особливу атмосферу та залучали глядачів до подій на сцені. Такий підхід додавав динамізму та живості виставі, а також підкреслював творчий характер персонажа Котляревського. Таким чином, режисерсько-акторський тандем С. Данченка та Б. Ступки вніс виставі «Енеїда» особливу свіжість та інтерактивність, надаючи їй непередбачуваного характеру та залучаючи глядачів до активної участі у сприйнятті та сприяючи зближенню між сценою і залом.

Г. Липова звернула увагу на те, що: «Фрагментарна, або епізодна будова, притаманна широким епічним полотнам, була властива й «Енеїді». Вона великою мірою зумовлювалась будовою твору І. Котляревського і відтворювалась саме за допомогою введення ведучого — Автора (Б. Ступка), який розпочинав, завершував і коментував дію, висловлюючи з різних приводів свої власні міркування»[2, с. 305]. На думку дослідниці, деякі пісні й танці виконували у виставі ту саму функцію — перемикання планів, виведення сценічної оповіді за межі сюжету. Жанр вистави визначений як бурлеск-опера, адже музика — це вагома складова вистави.

У виставі «Енеїда» «франківців» композитор С. Бедусенко використав метод «агресивної ритмічної епатації», що передбачало застосування сучасних ритмів у стилі рок, диско та інших, з метою активного впливу на глядачів, особливо молоду аудиторію. Проте цей метод не завжди досягав бажаного результату. Ритмічна складова фактично переважала над динамікою розвитку дії, а драматичні епізоди ставали підпорядкованими музично-ритмічному фону. Таке поєднання бурлескної опери зі сучасними ритмами виявилось віддаленим від гармонійного та жанрово-музичного рішення.

Опера, як жанр, передбачає значну увагу до індивідуальної характеристики персонажів через сольні вокальні номери, такі як арії та аріозо. Проте в цій виставі такі номери були практично відсутні. «Енеїда» «франківців» більше нагадувала оперету, де драматичні епізоди чергувалися з сольними вокальними виступами, фехтувальними етюдами та хореографічними дивертисментами.

Незважаючи на це, музика вистави успішно передавала атмосферу країн, у які потрапляли троянці. Проте музичні характеристики вистави виявилися позбавленими індивідуальності, а використані електромузичні інструменти вимагали адекватних засобів, таких як мікрофонний спів та нові технічні

прийоми звуко видобування. Переходи від посиленого електронного вокалу до задушевних монологів, спрямованих безпосередньо до глядачів, співіснування «троїстих музик» із акустичною гітарою, різноманітність виконання – усе це свідчило про дисгармонійність та неконсистентність звукового та тонального ходу вистави.

Отже, хоча було розроблено певну музичну атмосферу для країн, з якими мали стикатися персонажі, використання електронних інструментів та сучасних ритмів у виставі «Енеїда» не завжди досить ефективно сприяло побудові системи образності та звукової характеристики вистави.

Бурлеск-опера «Енеїда» від «франківців» є експериментальним спектаклем, який поєднує слово, вокал та хореографію, та осучаснює традиційний синкретизм української сцени. Р. Коломійець, театрознавець, підтверджує ці міркування, стверджуючи, що: «Енергія вистави б'є через край, і вся вона скерована на переоцінку усталених уявлень про можливості й кордони української сцени» [1, с. 64]. «Енеїда» «франківців» має особливе місце в українському театрі. У цій виставі синкретизм виступає у новій якості, у поліфонії дійства, де поєднуються драматичне слово, вокал та хореографія. Хоча деякі можуть бути шоковані мікрофонним співом та переважанням елементів видовищності, від балетмейстра Б. Каменьковича, сценічного руху В. Оцупки та художника по світлу В. Лящинського, ці елементи є складовими частинами «українського шоу». Вистава «Енеїда» франківців привернула увагу широкої молодіжної аудиторії та викликала різноманітні відгуки критиків. Цей спектакль спробував синтезувати епос, що впливає з народного світовідчуття, та естраду, яка має міцні корені в свідомості масового глядача. Таким чином, головною метою вистави було виконання культурної та трансформаційної ролі. Композитор пізніше назвав свій твір рок-оперою, що стало першим прикладом в українському музичному просторі.

Дійсно, в контексті кризових явищ у сфері академічного оперного мистецтва можна спостерігати зростаючу зацікавленість композиторів естрадного напрямку жанром опери. Українська рок-опера є особливою проявом постмодерністських тенденцій сучасної культури. Її композитори прагнуть, через жартівливу балаганну форму, передати слухачам глибокі філософські ідеї, поєднуючи розважальність і серйозність у насиченому музичному компоненті вистави.

У рок-опері «Енеїда» С. Бедусенка, що є першою українською рок-оперою, традиційний український фольклорний мелос органічно поєднується з елементами джазу, блюзу, реггі, репу і рок-музики. На початку 2000-х років С. Бедусенко випускав аудіокасети опери, виконані зірками української естради, а у 2002 році було випущено CD, який зараз можна придбати в Інтернеті. Це свідчить про те, що українська рок-опера стала цікавим явищем, що пропонує новаторське поєднання музичних стилів та жанрів, використовуючи широкий спектр естрадних виконавців та музичних елементів.

Роблячи висновок із викладеного матеріалу ми бачимо що композитори різних часів намагалися привести оперний сюжет до сучасності, адаптуючи його до відповідних контекстів, щоб зробити сприйняття опери максимально комфортним для глядача. Кожен з наведених прикладів є новаторським у своєму роді: Лисенко створив першу українську комічну оперу, Бедусенко – першу українську естрадну оперу. Це свідчить про те, що зміни в оперному жанрі відбуваються не тільки через культурні явища, але й через попит глядача, орієнтуючись на задоволення його потреб.

Результатом усіх цих метаморфоз стало створення нового синтетичного жанру в музиці – рок-опера, яка є одним із видів сучасної опери. Вплив рок-мистецтва, що входить у склад рок-опери, на глядача, особливо на молодіжну аудиторію, є надзвичайно потужним. Цей жанр вирішує актуальні питання сучасності, такі як відродження національної гідності, виховання патріотизму та почуття народної єдності. Незважаючи на появу рок-опери, класичні оперні зразки не зникають і продовжують займати особливе місце в культурі України. Вони мають більш елітарний статус, ніж, наприклад, естрадне мистецтво, яке є більш масовим. Оперні театри намагаються привернути більше публіки шляхом сучасних постановок, незвичайних режисерських концепцій тощо, але відвідування опери як світського заходу не гарантує глибокого сприйняття побаченого, часто це лише мода. Тому опера намагається бути гнучкою, орієнтуючись на задоволення потреб глядача та змінюючись відповідно до його інтересів і бажань.

Список використаних джерел:

1. Коломієць Р. Сергій Данченко: Портрет режисера в інтер'єрі часу. – К., 2001. – С. 64.
2. Липова Г. Мистецька мова українського театру 1980-х років // Записки Наукового Товариства імені Шевченка. – Львів, 1999. – С. 305.
3. Лисенко О. Опера М. Лисенка «Енеїда» в театрі М. Садовського // Спогади про Миколу Садовського. Зб. ст. – К., 1981. – С. 96.
4. Український театр ХХ століття: Антологія вистав / За заг. ред. М. Гринишиної; Ін-т проблем сучасн. мист-ва НАМ України. – К.: Фенікс, 2012. – 47-67 с.
5. Черкашина-Губаренко М. Р. Музика і театр на перехресті епох : зб. ст. : у 2 т. Київ : Наука, 2002. Т. 1. 182 с.
6. Шерман А. // Анатолій Хостікоєв: Зб. статей / [Ред. В. Гайдабура]. – К., 2002. – С. 3

ГЕОГРАФІЧНІ ПЕРЕДУМОВИ ГЕНЕЗИ ГОШІВСЬКОГО МОНАСТИРЯ ЯК САКРАЛЬНОГО ОБ'ЄКТА

Хіміч Марія Ігорівна

*аспірантка кафедри екології та безпеки життєдіяльності,
Уманський національний університет садівництва
ORCID: 0000-0003-2383-5636*

Науковий керівник: Кисельов Юрій Олександрович

*доктор географічних наук, професор,
Уманський національний університет садівництва*

Інтернет-адреса публікації на сайті:

<http://www.economy-confer.com.ua/full-article/4546/>

Прикарпаття є краєм активного поширення християнської релігії, Івано-Франківщина, за районуванням О. І. Шаблія [6], належить до Західного релігійного регіону. Згаданий науковець характеризував цю територію як місце з найбільш інтенсивним релігійним життям, активним поширенням греко-католицької унії і католицької релігії загалом. Тому цілком закономірно, що на цих теренах сформувався один з найбільших та найвідоміших духовних осередків Галицького Підгір'я – монастир на Ясній Горі в Гошеві, або за офіційною назвою – Василянський монастир Преображення Господнього.

На генезу та розвиток Гошівського монастиря як великого релігійного осередку вплинули природні (географічне положення, рельєф, ландшафт) та суспільно-географічні чинники. Територія Івано-Франківщини в орографічному відношенні поділяється на три частини: північно-східну (хвилясто-рівнинну), центральну (передгірну) і південно-західну (гірську) [2]. Гошівська гора розташована майже на межі передгірного та гірського регіонів Прикарпаття та має висоту 483 м, біля неї протікають 2 річки – Лужанка, довжина якої 29 км, ліва притока Свічі, та річка Свіча довжиною 107 км (рис. 1). Своєрідний рельєф, мальовничі ландшафти місцевості та наявність водойм ідеально вписувалися в традиційні підходи щодо вибору місця спорудження сакральних об'єктів. Гори зазвичай вважаються місцем «розмови з Богом», а Ісус Христос перед Своїми страстями і розп'яттям молився на горі Оливна.

З історичних джерел відомо, що на початку XVII ст. Гошівський монастирський осідок було перенесено з урочища «Чорний Ділок» (Красний Ділок), розташованого біля підніжжя гори, на вершину (урочище – Бучина). Точна дата створення монастиря в Чорному Ділку невідома. Археологічні дослідження свідчать, що у XV ст. тут було побудовано невелику дерев'яну споруду з першими келіями для кількох монахів [5].

Рис. 1 Гошівський монастир

Гошівський монастир, як і будь-який соціально-географічний об'єкт, утворився і розвивався у географічному просторі. Його утворення та існування відбувалось у взаємозв'язку і просторових взаємовідносинах з іншими соціально-географічними об'єктами. Важливим природним і водночас економічним фактором, який сприяв інтенсивному економічному та інфраструктурному розвитку цієї місцевості, була наявність природних ресурсів, зокрема, покладів солі та буково-дубових лісів. Територіально Гошівський монастир формувався між двома великими (на той час) соледобувними і торговельними центрами – м. Долина, яке знаходилося на відстані 10 км та м. Болехів – 6 км. Біля підніжжя Ясної Гори вже тоді проходила дорога, яка сполучала ці населені пункти. Система шляхів була добре розвинута і забезпечувала динаміку торговельних, культурних та політичних зв'язків. Тут знаходилася давня переправа в системі роздоріжжя двох важливих прикарпатських шляхів (у Молдавію та Угорщину), а також була добре розгалужена мережа місцевих доріг. Річки Свіча, Стрий, Мізунка, Сукіль використовувалися з транспортною метою. Завдяки торгівлі сіллу вже з XVI ст. м. Долина та м. Болехів були відомі в Києві, країнах Балтії, Польщі, Угорщині. Такі умови вплинули на вибір місця будівництва та подальший розвиток Гошівського монастиря, оскільки інфраструктурна доступність та наявність економічно розвинутих міст поблизу сприяли збільшенню кількості паломників та жертводавців, а монахи мали можливість здійснювати духовно-просвітницьку діяльність, вести господарство, переміщувалися від одного монастиря до другого для виконання різноманітних аскетичних обов'язків. Близькість до економічно розвинутих населених пунктів, у яких проживало багато шляхти, міщанства і заможних торговців, мало і негативні наслідки, оскільки «притягувало» розбійницькі ватаги, які плюндрували і грабували обитель.

Новим етапом у розвитку Гошівського монастиря стало визнання ікони Гошівської Богородиці, «Цариці Карпат», чудотворною (5 серпня 1737 р.). Після цієї події святиня стала великим відпустовим центром. Можна припустити, що саме відтоді Гошівську гору, на яку був перенесений монастир, почали

називати «Ясна Гора», оскільки ця ікона була копією Чудотворної ікони Ченстоховської Матері Божої («Чорна Мадонна»), яка зберігається в Ченстохові в монастирі паулінів на Ясній Горі. 8 жовтня 1759 року Гошовські (власники села Гошів) пожертвували всю територію Ясної Гори у власність монастиря [3].

З часу входження земель Галичини до складу Австрійської імперії умови існування та розвитку Гошівського монастиря змінилися. У 1781 р. Йосиф II зрівняв у правах усі церкви імперії. Релігійні реформи австрійських імператорів у 80-х роках XVIII ст. поставили під питання існування святині. На захист монастиря стала місцева шляхта, яка в березні 1788 р. відправила лист до царя з проханням не зачиняти обитель, аргументуючи тим, що їхні батьки фундували монастир для Божої прослави, ченці провадять катехитичну науку серед молоді й поширюють освіту в гірських місцевостях [4].

В 1842 році на південній, крайній частині гори починається будівництво нового четвертого монастирського осідку, який ми можемо побачити сьогодні. У 1875 році прокладено залізницю, яка з'єднувала Стрий – Моршин – Болехів – Долина – Станіслав. В кінці XIX ст. на Прикарпатті почали видобувати нафту (1893 р. нафта видобувалася в районі Витвиці, 8 км від Гошева).

Дуже важкими для монастиря та ченців були дві світові війни та період комуністичного тоталітаризму. Тільки на початку 1990 року, з початком відродження духовності в Україні, монаша обитель знову ожила та відновила свою діяльність [1].

Таким чином, на утворення та розвиток Гошівського монастиря як великого сакрально-релігійного осередку вплинули як природні, так і суспільно-географічні чинники. Минали сторіччя, змінювалися суспільно-історичні формації, а монастир на Ясній Горі до сьогодні є одним з найбільших відпустових місць. І зараз обитель має всі умови для розвитку монастиря як духовного центру, об'єкта паломництва, пам'ятки сакрально-туристської сфери.

Список використаних джерел:

1. Голубчак К. Т., Слепцов О. С. Гошів як центр паломництва. Проблеми та шляхи реформування і розвитку. Архітектурний вісник КНУБА. Київ : КНУБА, 2017. – Вип. 13. – С. 423-434.
2. Енциклопедія сучасної України. Івано-Франківська область [Електронний ресурс] // – Режим доступу до ресурсу: <https://esu.com.ua/article-13755>
3. Марко О., Дирда М. Ясна Гора в Гошеві. Нью-Йорк : Видавництво ОО Василян, 1972. 143 с.
4. Стецик Ю. Насельники Гошівського василіанського монастиря (1773-1779 рр.): просопографічне дослідження. Карпати: людина, етнос, цивілізація. – Івано-Франківськ, 2017-2018. – Вип. 7-8. – С. 125-139.
5. Томенчук, Б., Кугутяк, М., Романець, В., Кочкін, І. Підсумки перших охоронних археологічних досліджень Гошівського монастиря, які провела у 2016-2017 роках карпатська історико археологічна експедиція. Карпати: людина, етнос, цивілізація 2017-2018. – Вип. 7-8. – С. 40-47.

FULL SCALE RUSSIAN AGGRESSION AGAINST UKRAINE: CAUSES, CONSEQUENCES AND LESSONS OF HYBRID WARFARE

Vladyslava Kot

*3rd year student Of the Faculty of International Trade and Law,
State university of Trade and Economics*

Науковий керівник: Шнирков Олександр Олександрович

*кандидат економічних наук, доцент,
доцент кафедри світової економіки*

Internet address of the article on the web-site:

<http://www.economy-confer.com.ua/full-article/4573/>

Despite living in the 21st century, a period of technology and social media, the world still faces plenty of international conflicts, and arm conflicts are among them. Armed conflicts, that is wars, are purposely arranged battles of opposing parties' armed forces with the main goal of inflicting the most possible harm on the opponent, up to the elimination of his military and economic strength. Modern armed conflicts have the characteristics of hybrid wars, in which traditional (weapons) and non-traditional (political propaganda, disinformation, technologies for distortion of the information space) combat strategies are used. One of the biggest hybrid wars that caused huge damage and losses, as well as a crack in the system of global security in the present time is the Russo-Ukrainian war.

Ukraine was drawn into the conflict in 2014 by the Russian Federation. This wreaked havoc in postwar Europe's international system. The main premise of Russia's hybrid war against Ukraine, which has now developed into open armed aggression on the part of the Russian Federation, is a systemic crisis caused by the Russian political elite's efforts to restore the Russian Empire, expand control over a huge part of the world, and reclaim the world hegemony lost after the Soviet Union's economic decline and collapse. In truth, Russia has been at war with Ukraine for more than 300 years, with the goal of ensuring Russian sovereignty over the Sea of Azov and the Black Sea, as well as Ukrainian territory and natural resources, including land. In addition, Ukraine has a considerable Russian-speaking minority, which has long been a source of friction between the two nations, as some Russians expressed worry that the rights of ethnic Russians in Ukraine are under threat.

The Kremlin was dissatisfied that Ukraine inherited from the USSR an army of almost a million personnel and the world's biggest nuclear arsenal. Kyiv handed up the missiles to Russia in exchange for security guarantees (Budapest Memorandum) and economic assistance.

Great displeasure Russia had due to Ukraine's rapprochement with Western countries and its course on economic integration through an association agreement with the European Union. A few months before the potential signing, in the summer

of 2013, Russia started to put significant economic pressure on Ukraine, as Ukrainian exports were nearly blocked at the border. Due to Russia's pressure, plans to sign an agreement with Brussels were postponed. Such a decision sparked the demonstrations in Ukraine [1].

As a result of the political vacuum in Kyiv, Russia seized Crimea in March 2014. It marked a turning point and the start of an unrecognized conflict. At the same time, separatism in Donbas was fueled by the Russian and local paramilitary groups. "People's republics" were established in Donetsk and Luhansk, commanded by individuals from the Russian Federation who wore uniforms without identity markings. The response of Kyiv was cautious as only after the presidential elections did it decide to use a significant number of forces called "anti-terrorist operation" (ATO). The Ukrainian army started to pressure the separatists in the summer of 2014, but as Kyiv alleges, Russia utilized its forces extensively in Donbas at the end of August. Near Ilovaisk, where Ukrainian forces were routed, the fighting peaked. The fighting along the whole front line came to an end with the signing of a cease-fire agreement in Minsk in September [1].

Then the positional war began. Under the mediation of Germany and France, Minsk-2 was signed, recommendations of which the parties criticize one another for not completely implementing.

In response to the refusal of the US and NATO to Putin's ultimatum in December 2021 to not admit Ukraine and other post-Soviet nations to the North Atlantic Alliance and not supply them with military help, on February 21, 2022, Russia's president recognized the self-proclaimed "Donetsk People's Republic" and "Luhansk People's Republic" as independent states. Then, on the morning of February 24, the Russian leader declared the launch of a "special military operation" against Ukraine, referring to the aim a "demilitarization" of the country. The oppressor's armed forces began to target Ukrainian cities and military facilities, not just in Donbas. Despite the difficulties and constantly looming danger, Ukrainian forces continuously repel the enemy.

Analyzing the aggressor's actions throughout the years, it is clear that the Russian Federation's major purpose in connection to Ukraine is to undermine and decentralize our state, to install a pro-Russian, controlled Russian leadership and to turn country from the European path, by using different strategies and tactics, ending with warfare. The ongoing conflict has caused some serious consequences for Ukraine and the world. The most devastating thing is that a humanitarian crisis has occurred with thousands of people tortured and murdered and millions being displaced. The confrontation as well has had a severe economic impact on Ukraine, seriously damaging each sector of the country's economy, leading to its shrinking by more than 35% and the monthly budget deficit of Ukraine about 5 billion US dollars [2].

At the same time, the enemy as well suffers losses, as international ties have been strained, with several nations slapping various types of sanctions on the Russian Federation in reaction to its actions. A total of 12 900 sanctions have been imposed since the beginning of the Russian invasion, mostly by the UK, EU, Canada, Japan, and the US being the country with the biggest number of sanctions – more than 3 126. Thus, Russia's budget is being drained by the conflict and earnings are being cut off by sanctions [3].

Ukraine has learned some lessons from the conflict. First and the most important is that Russia is our eternal enemy, which will always try to destroy our sovereignty and nation, and thus no cooperation of any kind is possible. Secondly, propaganda and misinformation have become important components of hybrid warfare, with both sides utilizing social media and other internet channels to convey their ideas. Russia used a variety of “active measures”, including espionage, cyberattacks and internet-based misinformation at the beginning and throughout the war. These methods were designed to weaken Ukraine's civil defenses and prepare its people for a takeover [4].

Active measures, however, appear to have failed in Ukraine. Russia was outplayed and had little success with such activities. The aggressor's justifications for invading Ukraine, propaganda and disinformation were discredited, even “pre-bunked” to the point of being ignored upon arrival. In comparison, Ukraine used social media campaigns to bolster domestic morale, expose Russian war crimes, rally international support and even crowdfund defensive arms. Thus, the situation emphasizes the significance of developing and investing in cybersecurity and the IT industry. It also showed the strength and will of Ukrainians and what they are capable of when facing the threat together.

The conflict between Russia and Ukraine is a complex fight deeply rooted in historical, economic and geopolitical factors, and which led to horrific damages. Ukraine has learned the lesson and intends to complete the liberalization of all seized areas, as well as restoration of sovereignty and territorial integrity within internationally recognized boundaries in 1991, make Russia compensate our country and people for the widespread devastation it has spread and make the war criminals face justice.

References:

- [1] Гончаренко, Роман (2022, February 28). Росія проти України. як дійшло до великої війни – DW – 28.02.2022. dw.com. URL: <https://www.dw.com/uk/rosiia-proty-ukrainy-yak-diishlo-do-velykoi-viiny/a-60242572>
- [2] Війна знищила 35% економіки України – ООН. Інформаційне агентство. (n.d.). URL: <https://www.unian.ua/economics/finance/viyna-znishchila-35-ekonomiki-ukrajini-oon-12122658.html>
- [3] Nikoladze, M. (2023, April 22). Russia sanctions database. Atlantic Council. URL: <https://www.atlanticcouncil.org/blogs/econographics/russia-sanctions-database/>
- [4] Kong, W., & Marler, T. (2022, November 28). Ukraine's lessons for the future of Hybrid Warfare. RAND Corporation. URL: <https://www.rand.org/blog/2022/11/ukraines-lessons-for-the-future-of-hybrid-warfare.html>

ОСНОВНІ МОДЕЛІ ФУНКЦІОНУВАННЯ ОРГАНІВ МІСЦЕВОГО САМОВРЯДУВАННЯ

Махсма Степан Григорович

*аспірант кафедри політології та міжнародних відносин,
Маріупольський державний університет*

Науковий керівник: Балабанов Костянтин Васильович

*доктор політичних наук, професор,
Маріупольський державний університет*

Інтернет-адреса публікації на сайті:

<http://www.economy-confer.com.ua/full-article/4558/>

Розвиток самоврядування, як політичного явища, сягає глибини століть, його пов'язують із виникненням незалежних міст у XII столітті, статус яких визначався «магдебурзьким правом», що давало привілей незалежності цим містам у юридичній та соціально-економічній сфері від феодалів [1]. У XIII-XVIII століттях "магдебурзьке право" стали отримувати міста в Польщі, Великому князівстві Литовському. У Франції поняття «самоврядування» стало застосовуватися у громадах, які відмежовувалися від держави за часів Великої Французької революції. Мислителі XIX століття, розвиваючи тему самоврядування та демократії (наприклад, британський філософ та політичний діяч, теоретик демократії Джон Стюарт Мілль, Алексіс де Токвіль, французький політичний діяч, історик), приходять до висновку, що вибори місцевої влади є гарантом демократії та лібералізму, захищають від зловживань центральної влади [2].

Протягом XIX ст., у період муніципальних реформ, у державах Західної Європи та США оформилися три основні моделі функціонування органів місцевого самоврядування та їх взаємовідносин з органами державної влади: англосаксонська, континентальна (або французька) та змішана (або іберійська) [3, с. 685]. Для англосаксонської моделі характерний високий рівень автономії стосовно державної влади, відсутність державних адміністрацій на місцях. Контроль за діяльністю органів місцевого самоврядування здійснюється населенням місцевого співтовариства та регламентується Центром за допомогою законодавства та інспекційних перевірок. Існує поділ функцій між державними органами влади (вони вирішують політичні завдання) та органами місцевого самоврядування, діяльність яких спрямована на вирішення повсякденних проблем розвитку підконтрольних територій. Класичним прикладом такої моделі є Велика Британія. Така модель поширена у багатьох державах із англосаксонською правовою системою (Австралія, Канада, Нова Зеландія, США) [4].

У континентальній моделі місцеве самоврядування значно обмежене, воно є складовою прямого державного управління населенням, з присутністю

на місцях органів контролю з боку державної влади та суворою ієрархією повноважень та функцій між органами державної влади та місцевим самоврядуванням. Така модель поєднання держуправління та місцевого самоврядування склалася у багатьох країнах Західної Європи, наприклад, у Бельгії, Іспанії, Італії, Нідерландах, Франції, а також у Болгарії, Польщі та Туреччині [5, с. 86]. Класичною моделлю самоврядування такого типу є французька, модифікації якої є в інших країнах [4, с. 285].

Змішана модель місцевого самоврядування сформувалася у Німеччині, Австрії, Японії. Вона поєднує елементи англосаксонської та континентальної моделей самоврядування, враховуючи при цьому історичну специфіку розвитку взаємовідносин, поділу та поєднання повноважень державними та місцевими органами влади. Наприклад, у Німеччині органи місцевого самоврядування можуть виступати і від імені місцевого самоврядування, і від імені держави (за розпорядженням державної влади), залежно від поставлених завдань [4, с. 287].

Порівняльний аналіз розвитку самоврядування в різних країнах та їх сучасних моделей показує, що їхнє формування залежало від багатьох специфічних історичних, законодавчих, етнічних та релігійних факторів та обставин.

Список використаних джерел:

1. Buchda Gerhard. Magdeburger Recht. In: Adalbert Erler (Hrsg.) u.a.: *Handwörterbuch zur deutschen Rechtsgeschichte*. Band 3. Erich Schmidt Verlag, Berlin 1984, Sp. 134ff.
2. Бризіцький М. Чи потрібні районні ради? URL: <https://decentralization.gov.ua/news/11807>. 05.11 2019.
3. Пігуль Н. Г., Люта О. В. Зарубіжний досвід проведення децентралізаційних реформ. *Глобальні та національні проблеми економіки*. 2016. Випуск 9. С. 684-688.
4. Наконечний В. В. Основні світові моделі місцевого самоврядування: порівняльний аналіз / В. В. Наконечний. *Теорія та практика державного управління*. 2014. Вип. 1. С. 283-289. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Trpdu_2014_1_42
5. Гордиенко В., Малєнкина Я., Онищенко М. Зарубіжний досвід децентралізації публічної влади та можливості його трансформації в Україні. *Вісник СумДУ. Серія «Економіка»*, 2019. № 3. С. 83-89. URL: <https://visnyk.fem.sumdu.edu.ua/media/attachments/2019/12/13/11-83-89.pdf>

ЕКОЛОГІЧНІ ПРАКТИКИ В МЕНЕДЖМЕНТІ ПІДПРИЄМСТВА

Жуковська Валентина Миколаївна

*доктор економічних наук, професор кафедри менеджменту,
факультету економіки, менеджменту та психології,
Державний торговельно-економічний університет
ORCID: 0000-0001-5033-711X*

Шевченко Валерія Юріївна

студентка, Державний торговельно-економічний університет

Інтернет-адреса публікації на сайті:

<http://www.economy-confer.com.ua/full-article/4612/>

Під час здійснення виробничої діяльності доводиться вирішувати різноманітні питання, зокрема економічного та екологічного характеру. Функції екологічного менеджменту стають невід'ємною частиною в стратегії бізнесу компанії, адже раціональне споживання енергії, природних ресурсів, сприяють не тільки зменшенню обсягів відходів але й відповідають на вимоги сьогодення щодо до якості продукції на міжнародних ринках та ланцюга поставок.

Метою тез є обґрунтування кращих екологічних практик компаній. Зазвичай, екологічні напрями діяльності є відповідальністю поки що незначної кількості підприємств в Україні. У структурі звітів GRI одним з ключових показників екологічної ефективності є використання пального, транспортних засобів, що входить до логістичної складової підприємств [1]. Використання палива є найвагомим джерелом викидів парникових газів, тому споживання енергії тісно пов'язане з викидами автотранспорту підприємств.

Проаналізуємо успішний досвід Групи компаній LEONI (офіс у м. Нюрнберг Німеччина), яка є виробником дротів, кабелю, кабельних мереж та здійснює свою діяльність на міжнародних ринках [2]. Компанія близько 20 років зосереджує свою дослідницьку роботу у сфері електромобільності та реалізує рішення для споживачів щодо автономного водіння, цифровізації та підключення; пропонує кабельні джгути, спеціальні компоненти та зарядні кабелі для електромобілів і гібридів, що підключаються до мережі [2].

Група LEONI активно впроваджує елементи екологічного менеджменту: сформована екологічна політика та розроблено стратегічні завдання у період до 2030 року і механізми досягнення цілей щодо переходу на використання тільки відновлювальних джерел – сонячної та вітрової енергії. У рамках стратегії підприємства Групи використовують сертифіковану систему управління довкіллям та енергією, із застосуванням міжнародних стандартів, що сприятиме мінімізації викидів парникових газів і інших впливів на

навколишнє середовище. Нині понад 86% виробничих потужностей підприємства інтегровано у систему екологічного менеджменту відповідно до ISO 14001. Ще один напрям екологічної активності Групи LEONI полягає у використанні рециклінгу товарів: підприємство реалізовує різноманітні розробки для забезпечення використання перероблених матеріалів, у тому числі пластику. Водночас екологічне інвестування для багатьох українських компаній, що втратили майно та обладнання під час війни залишається проблематичним у фінансуванні подібних проектів.

Для зменшення шкідливих викидів від діяльності транспорту, який перевозить сировину та готову продукцію, Група компаній LEONI працює над оптимізацією логістичних потоків. Це відбувається шляхом використання транспортних засобів з максимальним заповненням, використання залізничного транспорту, а також проведення закупівель у регіональних постачальників.

Таким чином, застосовуючи елементи екологічного менеджменту, Група робить реальні кроки у напрямку зменшення енерговитрат, шкідливих викидів та відходів.

Список використаних джерел:

1. Жуковська В. М. Соціальний розвиток організації: потенціал, управління, інновації : [монографія]. К. : Київ. нац. торг. - екон. ун-т, 2018. – 360 с.
2. LEONI Group – official profile. URL: <https://www.leoni.com/en/> (дата звернення 12.05.2023).

СТРАТЕГІЧНИЙ АНАЛІЗ ПЕРСПЕКТИВ РОЗВИТКУ ПУБЛІЧНОГО УПРАВЛІННЯ ПЕРСОНАЛОМ У ГАЛУЗІ ОХОРОНИ ЗДОРОВ'Я В УКРАЇНІ

Звірич Віталій Васильович

кандидат медичних наук, докторант,

Прикарпатський національний університет

імені Василя Стефаника, м. Івано-Франківськ

Інтернет-адреса публікації на сайті:

<http://www.economy-confer.com.ua/full-article/4535/>

Аналізуючи планові та непередбачувані зміни у галузі охорони здоров'я, очевидно, що цих змін занадто багато і вони викликають більше проблемних точок ніж це планувалось у 2015 р. на початку реформаційних перетворень. Планові зміни, що пов'язані з процесами децентралізації та реформою системи охорони здоров'я є передбачуваними і очікуваними. Водночас останні роки принесли багато неочікуваних і непередбачуваних змін, що пов'язані з поширенням пандемії COVID-19 та введенням воєнного стану. Саме ці надзвичайні ситуації найбільше вплинули на виникнення проблемних зон та неочікуваних змін у галузі охорони здоров'я. У цьому аспекті на практиці

функціонування бюджетних організацій все частіше поширюється думка щодо неефективності та недоцільності стратегічного планування, оскільки існує багато факторів, які швидко змінюють усі стратегічні плани.

Водночас вважаємо, що саме стратегічне планування дозволяє визначати пріоритети, стратегічні напрями розвитку та створювати для організації певну «подушку безпеки» у вирішенні поточних проблем завдяки орієнтації на стратегічні цілі. Тому з метою розробки ефективної стратегії розвитку системи управління персоналом в галузі охорони здоров'я важливим є проведення комплексного стратегічного аналізу.

Важливою особливістю здійснення стратегічного аналізу є комплексність, що передбачає детальний аналіз факторів впливу, існуючого потенціалу та змін як у внутрішньому середовищі функціонування організації, так і зовнішньому середовищі.

Метою проведення стратегічного аналізу перспектив розвитку публічного управління персоналом у галузі охорони здоров'я в Україні є виявлення сильних та слабких сторін процесу управління персоналом у досліджуваній галузі, а також виявлення потенційних можливостей та загроз зовнішнього та внутрішнього середовища функціонування медичних закладів.

Враховуючи вимоги комплексності нижче проведено стратегічний аналіз системи управління персоналом в галузі охорони здоров'я за допомогою різних методів, які взаємодоповнюють одне одного даючи очікуваний результат, а саме:

- 1) SWOT-аналіз;
- 2) PEST-аналіз;
- 3) Матриця BCG;
- 4) GAP-аналіз (на основі життєвого циклу працівника);
- 5) SNW-аналіз (на основі життєвого циклу працівника);
- 6) Матриця впровадження змін (на основі матриці Ансофа).

З метою проведення комплексного стратегічного аналізу у дослідженні здійснено його у розрізі оцінки зовнішнього та внутрішнього середовища.

Таким чином актуальність системного та систематичного проведення стратегічного аналізу перспектив розвитку публічного управління персоналом у галузі охорони здоров'я в Україні є надзвичайно високою, оскільки дає фундаментальні основи для прийняття рішень щодо побудови стратегії розвитку ефективної системи управління персоналом у галузі охорони здоров'я.

ДО ПИТАННЯ РЕФОРМУВАННЯ СИСТЕМИ СУДОУСТРОЮ В УКРАЇНІ

Зубрицький Олександр Володимирович

кандидат юридичних наук, Докторант Інституту гуманітарної підготовки та державного управління, Івано-Франківський національний технічний університет нафти і газу

Інтернет-адреса публікації на сайті:

<http://www.economy-confer.com.ua/full-article/4568/>

Ефективне здійснення судової реформи в Україні, яка 23 червня 2023 року згідно з резолюцією Європейського парламенту №2022/2716 (RSP) набула статусу кандидата в члени Європейського Союзу, є одним з важливих критеріїв для забезпечення відповідності державного управління Копенгагенським критеріям для членства в ЄС. Реформування системи судустрою є одним з ключових напрямків судової реформи, який полягає у покращенні організаційної структури судів України, зміцненні судової влади, матеріально-технічного забезпечення суддів та підвищення рівня верховенства права і доступу до правосуддя в Україні.

Реформування системи судустрою полягає у прийнятті системних і комплексних рішень, виконання яких повинно забезпечуватися поетапно на усіх рівнях органами державної влади та місцевого самоврядування.

До підготовки стратегії реформування необхідно провести оцінку стану судової влади та системи судустрою, щоб визначити проблеми та правильно сформулювати цілі реформи. За результатами опрацювання оцінки стану системи та цілей відповідні робочі комісії розробляють із визначенням напрямків реформи та необхідних кроків, для її реалізації. Проект стратегії виноситься на обговорення із стейкхолдерами, тобто зацікавленими суб'єктами, такими як судді, адвокати, правозахисні організації, науковці, іноземні експерти тощо, для отримання їх відгуків та пропозицій щодо удосконалення запропонованої стратегії.

Реформування системи судустрою повинно здійснюватися поетапно, бути ретельно продуманим та забезпечувати необхідну підготовку та підтримку з боку відповідних структур. Не менш важливою складовою стратегії повинна бути підготовка кадрів для судової системи (суддів, прокурорів, адвокатів, працівників апарату суду). Вказана проблема гостро постала із початком повномасштабного вторгнення росії в Україну та масовим звільненням і виїздом значної частини працівників апарату суду закордон або в інші міста.

Україна не перша країна, яка здійснює судову реформу, а тому доцільно враховувати досвід європейських країн у цій сфері, зокрема, щодо створення системи спеціалізованих судів

Розвиток системи адміністративних судів вказує на те, що у країнах Європи спостерігається поширення тенденції щодо утворення відокремленої (автономної) системи органів адміністративного судочинства. Загалом в ЄС нараховується 16 країн, в яких створено окремі від загальної юрисдикції системи

судів, що спеціалізуються на вирішенні адміністративних спорів. Залежно від розміру території відповідної країни, ці системи є дво- чи триінстанційними [1].

В Україні також запроваджено триінстанційну систему адміністративного судочинства, що на практиці показало свої переваги: висока якість рішень у справах, пов'язаних з суб'єктами владних повноважень; швидке та ефективне вирішення певних категорій адміністративних спорів, зокрема, за участі Президента України, центральних органів виконавчої влади, або ж виборчі спори.

Аналогічно в Україні діє відокремлена система господарських судів, у межах яких розглядаються спори між суб'єктами господарювання, а також спори у процедурі банкрутства. У 2017 році у зв'язку з черговим етапом реформування системи судоустрою в Україні було створено Вищий суд з питань інтелектуальної власності (так званий ІР-суд). З певних причин цей суд не розпочав роботу, зокрема, через незакінчення процедури добору суддів за конкурсом.

Разом з цим, ідея запровадження інших спеціалізованих судів, зокрема, інвестиційних судів, які б розглядали спори за участі іноземних інвесторів, жваво обговорюється серед експертів. Адже така система судоустрою враховуватиме іноземний досвід (Дубай, Сінгапур, Астана) та матиме ряд переваг: спеціально відібрані судді з високою кваліфікацією та зможуть забезпечити прозорість ухвалення судових рішень перед українською і міжнародною громадськістю.

Серед європейських країн цікавим є досвід Австрії, в якій діє єдиний Торговий суд, що розглядає комерційні спори, у тому числі й справи про банкрутство (до складу суду входять представники ділової спільноти в якості комерційних суддів). У Бельгії створений комерційний трибунал, який діє як суд першої інстанції, розглядаючи суперечки, в основному, з торгових відносин (до складу комерційного трибуналу входить професійний суддя і 2 представники ділових кіл. Комерційні трибунали є ланкою бельгійської судової системи). У Швейцарії для вирішення комерційних суперечок створені торгові суди, що складаються не тільки з юристів, але й з представників ділових кіл, обрані кантональними радами [2; с. 559].

Таким чином, реформування системи судоустрою шляхом створення різновиду спеціалізованих судів, зокрема, інвестиційних судів для розгляду спорів за участі іноземних інвесторів, може мати ряд переваг:

- 1) ефективність захисту прав та інтересів іноземних інвесторів та в подальшому використання такої практики для захисту українського бізнесу;
- 2) отримання іноземними інвесторами державних гарантій захисту інвестиції та відповідно збільшення кількості інвестиції в економіку України;
- 3) швидкий та ефективний розгляд справ по окремій процедурі;
- 4) застосування судом міжнародних механізмів захисту прав;
- 5) підвищення кваліфікації суддів та працівників апарату суду;
- 6) покращення індексу дотримання верховенства права в Україні;

Зміцнення судової влади, підвищення її ефективності, гарантування її незалежності та неупередженості, це ті стандарти внутрішньої політики,

які мають бути забезпечені Україною відповідно до взятих на себе міжнародних зобов'язань по адаптації національного законодавства до вимог членства в ЄС.

Враховуючи іноземний досвід, видається позитивною модель реформування системи судоустрою шляхом створення відокремленої системи спеціалізованих судів, наприклад, інвестиційних судів для розгляду спорів за участі іноземних інвесторів, в тому числі проти іншого бізнесу в Україні та органів державної влади і місцевого самоврядування. Така система може ефективно забезпечити справедливе та своєчасне вирішення складних та резонансних спорів, які мають важливе значення для міжнародного іміджу країни.

Список використаних джерел:

1. Створення автономної системи адмінсудів можливе лише за належності політичної волі. Юридична газета №18(464) від 06 травня 2015 р. URL: <https://yur-gazeta.com/interview/stvorenyya-avtonomnoyisistemi-adminsudiv-mozhlive-lishe-za-nalezhnosti-politichnoyi-voli.html> (дата звернення: 03.03.2023).
2. Качурінер В. Аналіз європейського досвіду та європейських стандартів щодо організації судової влади в Україні. *Юридичний науковий електронний журнал*. 2022. №9. с. 558-561.

ПРОБЛЕМИ МИТНОГО КОНТРОЛЮ СУБ'ЄКТІВ АПК ЯК ІНСТРУМЕНТУ ЕКОНОМІЧНОГО МЕХАНІЗМУ ДЕРЖАВНОГО УПРАВЛІННЯ ПРОДОВОЛЬЧОЮ БЕЗПЕКОЮ

Стеців Ірина Семенівна

кандидат економічних наук, доцент,

доцент кафедри адміністративного та фінансового менеджменту,

Національний університет «Львівська політехніка»

ORCID: 0000-0003-4982-1355

Інтернет-адреса публікації на сайті:

<http://www.economy-confer.com.ua/full-article/4539/>

Прогресуюче зростання митних ризиків, зумовлене наслідками війни в Україні призводить до зниження експорту та імпорту продовольчих товарів та становить загрозу продовольчій безпеці України та світу загалом. З метою дослідження актуальних проблем митного контролю та пошуку оптимальних шляхів їх розв'язання, ризики митного контролю у сфері продовольчої безпеки варто згрупувати за певними напрямками, відповідно до найважливіших проблем, що потребують розв'язання на сьогодні, а саме як ризики організаційного напрямку, ризики суб'єктів агропромислового комплексу (АПК) та ризики міжнародного напрямку [1]. Негативний вплив ризиків митного контролю на забезпечення продовольчої безпеки демонструє тісний взаємозв'язок між ймовірними ризиками, що мають місце у митній діяльності з найбільшою частотою, та станом продовольчої безпеки у розрізі її складових. Зокрема

на фізичну доступність продовольчих товарів матиме негативний вплив ускладнення митних формальностей при експорті та імпорті. Причиною зниження експорту та імпорту продовольчих товарів, або затримок при перетині кордону можуть стати несвоєчасна оплата митної заборгованості, попередній перетин кордону забороненими, неякісними, шкідливими товарами, розходження маршруту продовольчих товарів з транспортними документами, неякісна підготовка документів, про митну вартість товарів та розходження в митній класифікації товарів. Щодо впливу митних ризиків на економічну доступність продовольчих товарів, як складової продовольчої безпеки, варто відмітити ймовірність зростання втрат часу під час проходження митного контролю, що негативно відображаються не лише на якості і безпечності харчових продуктів, але призводять до додаткових витрат суб'єктів АПК і, таким чином, до зростання вартості продовольчого кошика. Особливої уваги при цьому потребують ризики, що призводять до втрат часу при перетині кордону, зокрема затримки при оформленні митних декларацій та розмитненні продовольчих вантажів, оскільки суб'єкти АПК перевозять товари, термін придатності яких є коротким порівняно із іншими видами товарів. Основну загрозу глобальній продовольчій безпеці становить ймовірність настання ризиків, що провокують блокування виходу компаній АПК на міжнародний ринок. Серед них варто виділити блокування міжнародних ланцюгів торгівлі, недосконалість митних інструментів для міжнародної співпраці, суперечливість положень окремих законодавчих актів, відсутність чіткої системи відповідальності за певні порушення законодавства, неузгодженість вітчизняного законодавства з митним законодавством інших країн, тощо.

Розв'язання проблем митного контролю потребує впровадження дієвих механізмів державного управління спрямованих на оптимізацію системи управління ризиками митного контролю суб'єктів АПК. У свою чергу суб'єкти АПК, як важливі учасники процесу формування продовольчої безпеки, у тісній співпраці з Державною митною службою повинні сприяти мінімізації ризиків митного контролю у частині дотримання митних формальностей при експорті та імпорті продовольчих товарів, доброчесності та уважності при створенні документів для підтвердження таких операцій, адаптації до складних процесів цифровізації документообігу, вивченні та врахуванні митного законодавства.

Список використаних джерел:

1. Подольчак Н. Ю., Стеців І. С. Удосконалення системи управління ризиками митного контролю суб'єктів АПК як напрям підвищення ефективності державного управління продовольчою безпекою. Інвестиції: практика та досвід. Випуск 7. 2023. С. 113-122. URL: <https://www.nayka.com.ua/index.php/investplan/article/view/1333>

ПІДВИЩЕННЯ ЯКОСТІ КАДРОВОГО ВІДБОРУ ДО ПАТРУЛЬНОЇ ПОЛІЦІЇ (НА ПРИКЛАДІ ВОЛИНСЬКОЇ ОБЛАСТІ)

Титаренко Олександр Русланович

студент, Волинський національний університет імені Лесі Українки

Науковий керівник: Пашко Людмила Андріївна

*доктор наук з державного управління, професор,
Волинський національний університет імені Лесі Українки*

Інтернет-адреса публікації на сайті:

<http://www.economy-confer.com.ua/full-article/4581/>

Одним з ключових етапів євроінтеграції України є реформування правоохоронної сфери. Першим кроком у цьому напрямі стало створення сучасної патрульної поліції, яка має стати «обличчям» Національної поліції України. Розробка нової концепції діяльності, розширення завдань та функцій патрульної поліції висувають підвищені вимоги до професійної підготовки її особового складу. Це актуалізує необхідність вдосконалення системи професійного навчання майбутніх правоохоронців [2].

Забезпечення якості кадрового відбору до патрульної поліції постає надзвичайно важливим завданням для забезпечення успішної євроінтеграції України. Волинська область, як і будь-яка інша регіональна одиниця, стикається з унікальними викликами та особливостями. Саме тому підвищення якості кадрового відбору до патрульної поліції Волинської області постає важливим елементом реформування правоохоронної сфери в контексті євроінтеграції.

Така важливість пояснюється тим, що діяльність працівників патрульної поліції відбувається в екстремальних умовах, у яких вони постійно знаходяться в конфліктних ситуаціях та стикаються з ризиком збройних нападів. Вони повинні негайно приймати адекватні рішення щодо вжиття поліцейських заходів, швидко переходити від запобіжних заходів до застосування примусу та навпаки. Працівники також стикаються з підвищеною втомлюваністю та стресом, постійно несуть важке спорядження, таке як бронежилети, зброя та спеціальні засоби. Крім того, низька рухова активність під час патрулювання автомобілем негативно впливає на фізичний стан та загальне здоров'я працівників [1].

Саме тому доцільно, на нашу думку, виокремити низку критеріїв підвищення якості кадрового відбору до патрульної поліції Волинської області, зокрема:

1. Розширення критеріїв відбору. Для підвищення якості кадрового відбору до патрульної поліції Волинської області необхідно розширити критерії відбору, щоб вони включали не тільки фізичну підготовку, а й міжособистісні навички, професійні компетенції та морально-етичні стандарти.

2. Покращення процедури відбору. Важливо удосконалити процедуру відбору, включаючи відбір на конкурсних засадах, проведення тестів, інтерв'ю та психологічне оцінювання. Це допоможе відібрати кандидатів з найкращими здібностями та відповідними характеристиками для роботи в патрульній поліції [3].

3. Залучення фахівців. Для підвищення якості кадрового відбору необхідно залучити фахівців з психології та кримінальної сфери, які мають досвід у відборі та оцінюванні поліцейських. Вони зможуть об'єктивно оцінювати кандидатів та забезпечити відбір найбільш підходящих претендентів [4, с. 28].

4. Навчання та підготовка. Надзвичайно важливим постає забезпечення якісної підготовки кандидатів для професійної діяльності в патрульній поліції. Необхідно впроваджувати інтенсивні тренування з фізичної підготовки, правових аспектів роботи поліцейського, комунікативних навичок та вирішення конфліктних ситуацій.

5. Постійний моніторинг та оцінювання. Для забезпечення високої якості кадрового відбору важливо запровадити систему постійного моніторингу та оцінювання роботи патрульної поліції. Це дозволить не лише виявляти проблемні аспекти в роботі поліцейських, а й здійснювати необхідне коригування в процесі навчання та підготовки.

6. Залучення громадськості. Важливо залучати громадські організації та активних громадян до процесу кадрового відбору, наприклад, через участь у конкурсних комісіях. Це сприятиме більшій об'єктивності та довірі до процесу відбору [3, с. 88].

7. Прозорість та відкритість. Важливо забезпечити прозорість та відкритість у процесі кадрового відбору, публікувати інформацію про його критерії, застосовувані процедури та його результати. Це дозволить забезпечити довіру громадськості та контроль за якістю відбору.

Таким чином, ми вважаємо, що застосування цих критеріїв, по-перше, сприятиме підвищенню якості кадрового відбору до патрульної поліції Волинської області, по-друге, забезпечить високий рівень професіоналізму та ефективності поліцейських.

Крім цього, підвищення якості кадрового відбору до патрульної поліції вимагає систематичних заходів, співпраці та вдосконалення для забезпечення сучасної професійної поліцейської служби, здатної та спроможної адекватно та своєчасно відповідати потребам та очікуванням громади, яка своєю професійною діяльністю сприяє забезпеченню безпеки українців.

Список використаних джерел:

1. Про Національну поліцію: Закон України (Відомості Верховної Ради (ВВР), 2015, № 40-41). URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/580-19#Text> (дата звернення: 17.05.2023).
2. Патрульна поліція Волинської області. Офіційний канал патрульної поліції Волинської області в телеграм. URL: <https://t.me/volynpatrol> (дата звернення: 17.05.2023).
3. Бондаренко В. В., Решко С. М., Кримець О. І. Світовий досвід професійної підготовки працівників підрозділів патрульної поліції. *Сучасні тенденції та перспективи розвитку фізичної підготовки та спорту Збройних сил України, правоохоронних органів, рятувальних та інших спеціальних служб на шляху євроатлантичної інтеграції України* : матеріали міжнар. наук.-практ. конф. (Київ, 29-30 листоп. 2017 р.). Київ, 2017. С. 88-90.
4. Бондаренко Я. Г. Психолого-педагогічні особливості формування готовності майбутніх працівників патрульної поліції МВС України до професійної діяльності. *Шляхи покращення системи професійної підготовки правоохоронців до дій в екстремальних умовах* : зб. матеріалів міжнар. наук.-практ. конф. (Харків, 18 груд. 2015 р.). Харків, 2015. С. 25-28.

ПРОВЕДЕННЯ ІНТУБАЦІЇ ТРАХЕЇ НА ДОГОСПІТАЛЬНОМУ ЕТАПІ У ЛЮДЕЙ З НАДЛИШКОВОЮ ВАГОЮ

Акопова Марія Хачатурівна

студент, Харківський національний медичний університет

Науковий керівник: Кучеренко Богдан Юрійович

асистент, Харківський національний медичний університет

Інтернет-адреса публікації на сайті:

<http://www.economy-confer.com.ua/full-article/4582/>

Актуальність. На догоспітальному етапі при обмеженні функції дихання та погрожуючих життю станах, використовують різні способи для забезпечення прохідності верхніх дихальних шляхів: серцево-легеневу реанімацію, непрямий масаж серця, прийом Сафара. Якщо прохідність дихальних шляхів відновити не вдалося, необхідно провести інтубацію трахеї. Проведення інтубації трахеї у людей з надлишковою вагою може викликати труднощі, що іноді погрожуватиме стану хворого.

Мета. Проаналізувати проведення інтубації трахеї у людей з надлишковою вагою.

Матеріали і методи. Зарубіжні літературні джерела, що містять результати досліджень на дану тему.

Результати. Рівень надлишкової ваги та ожиріння оцінюють за допомогою індексу маси тіла, але оцінювання є приблизним та орієнтовним. За інформацією ВООЗ діагноз «надлишкова вага» використовується у таких випадках: $IMT \geq 25$ – надлишкова вага; $IMT \geq 30$ – ожиріння. Проблема надлишкової ваги гостро стоїть у всьому світі: близько 650 млн людей живуть з ожирінням понад 1,9 мільярда мають зайву вагу. В Україні показник людей, які страждають на ожиріння сягає 22,1% всього населення.

За даними дослідження Seattle Medic One в медичному центрі травматології Harborview, яке спостерігало за пацієнтами в віці >15 років протягом 4-х років, яким була зроблена інтубація трахеї на догоспітальному рівні. Дані дослідження вилучені з бази даних догоспітального управління дихальними шляхами та медичних нотаток лікарні, враховуючи демографічні показники, кількість успішних та неуспішних проведеннь інтубації трахеї відносно маси тіла. Труднощі у проведенні інтубації трахеї вважалася кількість спроб більше 4, тому була необхідність використання альтернативного метода забезпечення дихальних шляхів. З 80501 досліджуваних протягом 4-ох років було використано 4114 спроб проведення інтубації трахеї, 823 людини відповідали нормальному значенню ваги ($IMT < 25$). Загальний показник успішності проведення інтубації трахеї склав 93,2%, 6,8% з них відповідали складному проведенню інтубації трахеї. Не було зазначено співвідношення між

тяжким проведенням інтубації трахеї та віком людини, статтю та медичним діагнозом(травма чи не травма). Порівняно з людьми, які мали нормальну вагу(ІМТ<25), пацієнти з ожиріння III ступеня (ІМТ>40) мали труднощі з проведенням інтубації трахеї-відношення шансів дорівнювало 3,68 (тобто співвідношення ожиріння III ступеня до труднощів проведення інтубації трахеї), а у пацієнтів з ожирінням I/II ступеню (ІМТ> 30) не мали таких труднощів відносно групи вище (відношення шансів 0,98).

Висновки. За результатами дослідження можна зробити такі висновки: труднощі в проведенні інтубації трахеї спостерігаємо у пацієнтів з високим рівнем ожиріння, але у пацієнтів з меншим рівнем ожиріння не виявилось таких труднощів. Тому потрібно заздалегідь вирішувати питання проведення інтубації трахеї з використанням альтернативних методів забезпечення прохідності дихальних шляхів.

Список використаних джерел:

1. <https://www.who.int/ua>
2. <https://pubmed.ncbi.nlm.nih.gov/21346165/>
3. <https://www.msmanuals.com/uk/professional/critical-care-medicine/respiratory-arrest/tracheal-intubation>
4. <http://amnu.gov.ua/problema-ozhyrinnya-v-suchasnomu-sviti/>
5. <https://life.pravda.com.ua/society/2016/04/1/210419/>

ОЦІНКА ПОШИРЕНOSTІ ГЕПАТИТУ А СЕРЕД НАЙБІЛЬШ УРАЗЛИВИХ ВЕРСТВ НАСЕЛЕННЯ ПІД ЧАС ВІЙСЬКОВИХ ДІЙ НА ТЕРИТОРІЇ УКРАЇНИ ЗА ПЕРІОД З БЕРЕЗНЯ 2022 РОКУ ПО БЕРЕЗЕНЬ 2023 РОКУ

Бадалов Заур Адалят огли

студент, Харківський національний медичний університет

Винокурова Ольга Миколаївна

кандидат медичних наук, асистент,

Харківський національний медичний університет

Соломенник Ганна Олегівна

кандидат медичних наук, доцент,

Харківський національний медичний університет

Інтернет-адреса публікації на сайті:

<http://www.economy-confer.com.ua/full-article/4598/>

Україна є зоною з помірним рівнем захворюваності на гепатит А. Певні зміни, що відбулися в епідеміології цього захворювання внаслідок загального покращення санітарно-гігієнічних умов, зумовила певне почастищення випадків гепатиту А серед осіб старших вікових груп, у яких хвороба має тенденцію до більш тяжкого перебігу. Сприйнятливість значної частини дорослого населення до вірусу гепатиту А (HAV) створює передумови до виникнення спалахів цієї

інфекції. До того ж, від початку повномасштабної агресії Російської Федерації несприятлива епідемічна ситуація щодо гепатиту А в Україні стала ще складнішою. Через активні бойові дії та міграційні процеси населення України зазнало серйозних проблем зі здоров'ям. Відсутність польових санітарних умов збільшує ризики виникнення як серед військових, так і серед цивільних саме інфекційних захворювань із фекально-оральним механізмом зараження [1]. Гепатит А є одним із основних захворювань, з якими доводиться стикатися медичному персоналу під час складних умов життя та обмеженого життєвого простору, у погано регульованих польових таборах і районах дислокації [2].

У зв'язку із вищенаведеним, метою нашого дослідження став аналіз рівня поширеності гепатиту А серед населення України після початку повномасштабної війни.

Матеріал і методи. Нами було проведено дослідження на основі опитування цивільного та військового населення України за період з березня 2022 року по березень 2023 року. Анкетування пройшли 136 (100 %) осіб, серед яких військовослужбовців було 41 (30,15 %), цивільних, які проживають на території активних бойових дій, – 28 (20,59 %), внутрішньо переміщених осіб – 46 (33,82 %), цивільні, які виїхали закордон, – 21 (15,44 %). До анкети було включені питання щодо анамнезу життя (факт перенесеного гепатиту А в минулому), епідеміологічного анамнезу (споживання води), симптомів хвороби, діагностики та можливості вчасного звернення по медичну допомогу та лікування.

Результати та їх обговорення. Виявилось, що в минулому, протягом життя на гепатит А хворіли лише 11 (8,09 %) осіб. Точно відповісти на це питання не змогли 39 (28,68 %) респондентів. Доступу до якісної питної води не мали 92 (67,65 %), регулярно споживали сиру воду з-під крану або з колодязя – 84 (61,76 %) особи. Не мали сумніву в придатності води для пиття 16 (11,76 %), мали великий сумнів – 120 (88,24 %), вживали воду на території активних бойових дій 47 (34,56 %) респондентів. Появу головного болю та ломоти в тілі за відсутності катаральних проявів відмічали 130 (95,59 %) осіб, нудоти – 104 (76,47 %), підвищення температури тіла до високих цифр – 89 (65,44 %), блювання – 68 (50 %), жовтяниці – 39 (28,68 %) респондентів. З усіх опитаних протягом останнього року на гепатит А хворіли і впевнені в цьому 14 (10,29 %), не впевнені – 58 (42,65 %), впевнені, що не хворіли – 64 (47,06 %) особи. Своєчасно звернулися по медичну допомогу 34 (25 %) респонденти, зокрема лише 14 (35,9 %) із 39 хворих, які мали жовтяницю. Були обстежені додатковими методами дослідження 24 (17,65 %) пацієнта. На підставі результатів лабораторних специфічних методів дослідження гепатит А було діагностовано в 14 (10,29 %) респондентів.

Висновки. Російсько-Українська війна, що триває наразі, сприяла створенню передумов для поширення серед населення України інфекційних хвороб із фекально-оральним механізмом зараження, до яких належить гепатит А. Майже всі учасники анкетування протягом останнього року мали певні

зміни в стані здоров'я. Лише чверть з тих, хто відчували себе хворими, зверталися по медичну допомогу та лише третині з тих, у кого виникли ознаки найтиповішого синдрому – жовтяниці, було встановлено діагноз гепатиту А.

Ризик зараження HAV безпосередньо пов'язаний із перенаселеністю, бідністю, неможливістю дотримуватися елементарних санітарно-гігієнічних норм, відсутністю доступу до якісної питної води, що наразі є надзвичайно поширеним явищем серед біженців, переселенців, військових та іншого контингенту осіб, які вимушені перебувати в неприйнятних для нормального життя антисанітарних умовах.

Список літератури:

1. Abutaleb A, Kottlilil S. Гепатит А: епідеміологія, природна історія, незвичайні клінічні прояви та профілактика. *Gastroenterol Clin North Am.* 2020;49(2):191-199. doi: 10.1016/j.gtc.2020.01.002.
2. Меллу К., Крістостому А., Сідероглу Т., Георгакопулу Т., Кіріці М., Хаджіхрістодулу С. та ін. Гепатит А серед біженців, шукачів притулку та мігрантів, які проживають у приймаючих закладах, Греція, квітень-грудень 2016 р. 30448 *Euro Surveill.* 2017; 22 (4) doi: 10.2807/1560-7917.ES.2017.22.4.30448.

MEDIAPIRE – ПЕРСПЕКТИВИ ЗАСТОСУВАННЯ У ДИСТАНЦІЙНОМУ НАВЧАННІ

Олейнічук Валерій Вікторович

*кандидат медичних наук, доцент кафедри стоматології,
Харківський національний медичний університет
ORCID: 0000-0002-6690-6986*

Савельєва Наталія Миколаївна

*доктор медичних наук, професор кафедри стоматології,
Харківський національний медичний університет
ORCID: 0000-0002-9670-0997*

Костюк Микола Михайлович

*аспірант кафедри інформаційних технологій проектування,
Харківський національний медичний університет
ORCID: 0000-0001-6356-1719*

Інтернет-адреса публікації на сайті:

<http://www.economy-confer.com.ua/full-article/4589/>

Дистанційне навчання передбачає наявність освітнього середовища, суб'єктами якого виступають викладач та студенти. Моніторинг його якості у методологічному та законодавчому плані знаходиться у стадії розвитку та формування основних закономірностей ефективного застосування. Вище

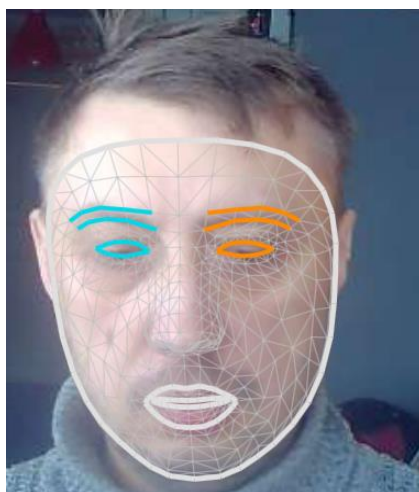
наведене зумовлює наш інтерес до пошуку адекватного наукового інструментарію та відповідного організаційного супроводу навчання. Одним із таких інструментів є моніторинг уваги студентів в аудиторії під час on-line занять.

На нашій кафедрі спільно з співробітниками кафедри інформаційних технологій проектування ХНАУ розроблено та проходить випробування метод моніторингу уваги студентів під час проведення занять у форматі on-line. Для його реалізації ми використали систему розпізнавання руху Media Pipe, яка була створена в 2018 році, і вперше була представлена на конференції Google I/O того ж року [1, 2]. Ця система заснована на синтезі технологій комп'ютерного зору та машинного навчання для аналізу руху та пози людини. В адаптованому форматі спроможна визначити рівень уваги та втоми. Суть методу полягає у встановленні камери, спрямованої на аудиторію на комп'ютері викладача, запуску програми MediaPipe та спостереженню за параметрами, що відображаються в інтерфейсі програми (Мал.1, 2).

Мал.1. Камера викладача направлена в аудиторію. З права від обличчя – індикація напрямку погляду та розташування голови у кадрі.

Аналіз отриманих даних здійснюється за допомогою алгоритмів та статистичних методів, інтегрованих у MediaPipe у вигляді кейсу налаштування калькулятора готових рішень [3, 4]. Для налаштування калькулятора готових рішень необхідно запустити MediaPipe; відкрити модуль моніторингу уваги; у налаштуваннях модуля вибрати параметри частоти оновлення даних, граничні значення для визначення рівня уваги та втоми, площа зони на яку буде орієнтована камера; зберегти налаштування та запустити модуль. На малюнку 2 представлено вид студента, інтерпретований MediaPipe.

Мал.2. Індивідуальні параметри. Загальний вигляд: напрям погляду, активність міміки, аудіо контакт під час заняття

Для більш детального аналізу уваги аудиторії під час подачі інформаційного контенту існує опція побудови графіків користувача. Для цього запускаємо MediaPipe; відкриваємо модуль моніторингу уваги; зберігаємо дані, отримані з модуля у файл або базу даних за допомогою програмного забезпечення Excel, Tableau або Python з бібліотекою Matplotlib і таким чином отримуємо можливість візуалізувати дані у графічному варіанті. На малюнку 3 представлені варіанти відхилення кривої у заданому діапазоні реєстрації об'єкта.

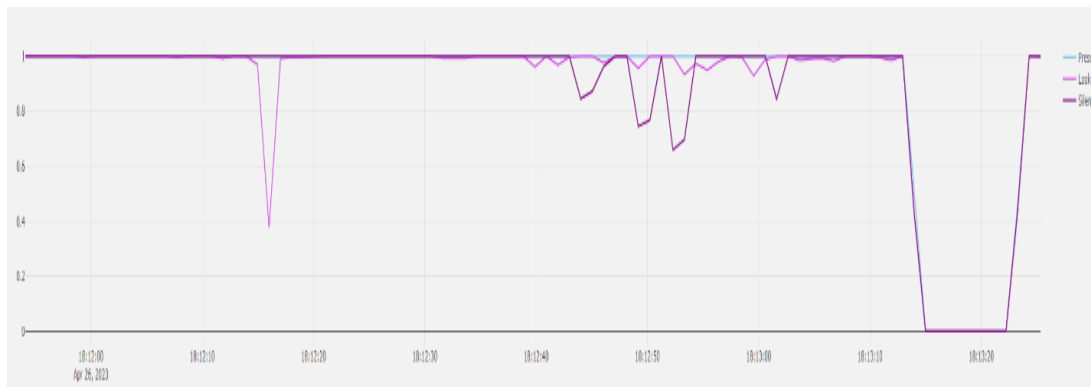

Рис.3 Графік активності студента

Перший провал – погляд спрямований убік, або закриті очі. Другий провал – розмова студента під час монологу викладача. Великий провал – відсутність студента у полі зору камери.

Графічний аналіз, поєднаний із записом заняття, дозволяє викладачу контролювати активність аудиторії, робити висновки про рівень втоми, зниження або підвищення уваги студентів, і таким чином, виявляти проблемні зони заняття в on-line форматі, передбачати індивідуальні методологічні траєкторії подачі інформації.

Ми розуміємо, що моніторинг занять за допомогою системи розпізнавання руху MediaPipe не є ідеальним. Проте цей метод, по праву, може вважатися

прогресивним, відкриваючим нові перспективи творчого пошуку та удосконалення для розробників курсів, програм та навчальних матеріалів в учбових закладах любої форми акредитації.

Список використаних джерел:

1. MediaPipe: A Framework for Building Perception Pipelines. Camillo Lugaresi, Jiuqiang Tang, Hadon Nash, Chris McClanahan, Esha Uboweja, Michael Hays, Fan Zhang, Chuo-Ling Chang, Ming Guang Yong, Juhyun Lee, Wan-Teh Chang, Wei Hua, Manfred Georg and Matthias Grundmann. Google Research, 2019. rXiv:1906.08172v1 <https://arxiv.org/abs/1906.08172>
2. MediaPipe on the Web. Michael Hays and Tyler Mullen. <https://developers.googleblog.com/2020/01/mediapipe-on-web.html> January 28, 2020.

ОН-ЛАЙН НАВЧАННЯ ОЧИМА СТУДЕНТІВ-МЕДИКІВ В УМОВАХ ПАНДЕМІЇ COVID-19 ТА ВІЙНИ В УКРАЇНІ

Піскур Зоряна Іванівна

кандидат медичних наук, доцент, Львівський національний медичний університет імені Данила Галицького
ORCID: 0000-0001-9920-2291

Костик Ольга Петрівна

доктор медичних наук, професор, Львівський національний медичний університет імені Данила Галицького
ORCID: 0000-0001-5606-7931

Чуловська Уляна Богданівна

кандидат медичних наук, доцент, Львівський національний медичний університет імені Данила Галицького
ORCID: 0009-0007-7280-3098

Галишич Наталя Миронівна

кандидат медичних наук, асистент, Львівський національний медичний університет імені Данила Галицького
ORCID: 0009-0007-9418-5614

Сахелашвілі-Біль Ольга Іванівна

асистент, Львівський національний медичний університет імені Данила Галицького
ORCID: 0000-0002-9817-5989

Інтернет-адреса публікації на сайті:

<http://www.economy-confer.com.ua/full-article/4538/>

У зв'язку з повномасштабним вторгненням російських військ на територію України і початком війни, як і в час картину внаслідок пандемії COVID-19, життєво важливого значення набули питання створення безпечного і

комфортного освітнього середовища для учасників навчального процесу, як викладачів, так і студентів, тому зросла потреба запровадження дистанційного навчання [1-4]. В цих умовах навчальні заклади України перейшли або продовжили навчання студентів в дистанційній формі, запровадженій Положенням про дистанційну освіту МОН України та затверджена наказом №466 від 25.04.2013 року [5]. З початком навчального року у вересні 2022 р. студенти усіх курсів Львівського національного медичного університету імені Данила Галицького (ЛНМУ імені Данила Галицького) продовжили навчання у змішаній формі – offline та online.

Викладачі кафедри фтизіатрії і пульмонології Львівського національного медичного університету імені Данила Галицького провели вивчення відношення студентів-медиків до он-лайн навчання та труднощів, які виникали при освоєнні студентами навчальних програм, враховуючи, що навчання студентів відбувається шляхом чергування очної та дистанційної форм навчання, які залежать від частоти оголошення повітряних тривог в державі, викликаних загрозою ракетних ударів.

Мета роботи – вивчити особистісне ставлення студентів 5-го та 6-го курсів медичних факультетів ЛНМУ імені Данила Галицького до змішаних форм навчання, зокрема дистанційної, в умовах карантину пандемії COVID-19 і воєнного стану в Україні.

Матеріали та методи. Проведено анкетування і на його основі вивчено особистісне ставлення студентів 5-го і 6-го курсів медичних факультетів ЛНМУ імені Данила Галицького до засвоєння навчальних програм при offline та online навчанні. У анкетуванні взяли участь 148 (92 з 5-го та 56 з 6-го курсів) студентів медичних факультетів №1 та №2. Для проведення опитування створили авторську анкету у Google Form. Студенти були поінформовані щодо цілей опитування, яке провели безпосередньо після проведення практичних занять. Студенти, які брали участь у опитуванні, заповнили online-анкети. Опитування було виключно добровільним, анонімним, жодні дані особистої інформації не були зібрані.

Результати та обговорення. Середній вік студентів, які стали учасниками опитування 5-го курсу, становив $21,5 \pm 0,2$ років, а студентів 6-го курсу – $23,8 \pm 0,2$ років. Серед опитаних 91,3%(84 з 92) студентів знаходилися на території України, де не велися бойові дії, один опитаний перебував на території нашої держави, де були воєнні дії, а двоє (2,1% з 92) – за межами України. Серед студентів 6-го курсу лише одна студентка (1,8%) перебувала за кордоном. Третина (33,7% – 31) учасників опитування відзначила, що відчула більшу відповідальність за своє навчання. У майже чверті (22,8% – 21) студентів ставлення до навчання в цілому не змінилося.

На думку студентів, дистанційний формат навчання під час війни 66,3% опитаних 5-го курсу позначили як «виправдано», 25% – обрали варіант «важко відповісти».

Порівнюючи ставлення студентів до дистанційної форми навчання під час карантинних обмежень та воєнного стану, встановлено, що відсоток студентів 5-го курсу, які вказали своє ставлення до дистанційної форми навчання

з позначкою «Дуже добре» і «Добре» під час війни, порівняно з карантинном на COVID-19 зріс з 19,6% (18) до 28,3% (26) та з 22,8% (21) до 39,1% (36) відповідно. Серед студентів 6-го курсу як «Добре» висловилися 66,7% (37), як «Нейтральне» – 26,1% (15).

Одночасно з навчанням, 30,4% (28) студентів 5-го курсу займалися волонтерською діяльністю, більше половини (53,2%-49) працювало, зокрема 30,4% (28 з 92) – у медичній сфері. Серед студентів 6-го курсу волонтерською діяльністю займалися 39,7 %, працювало 56,4 % і 2/3 серед них в медичній сфері.

Стосовно ефективності організації дистанційного навчання (за 5-ти бальною системою оцінювання) 40,2% (37 з 92) студентів 5-го курсу відзначили, що організація заслуговує «4» бали, третина опитаних (33,7% – 31) обрали варіант оцінки – «5» балів, 22,8% (21) – «3» бали. А думки студентів 6-го курсу чітко розділилися на половину: 50% вважали, що дистанційне навчання організоване ефективно і оцінили його у «4» бали, а 50% оцінили організацію дистанційного навчання у «3» бали.

На залежність ефективності дистанційного навчання від ефективної комунікації та майстерності викладача вказали 69,5% (64 з 92) студентів 5-го курсу, а 8,7% (8) – від технічного забезпечення навчального процесу. Серед студентів 6-го курсу 39,0% (22) вважали, що ефективність залежала від мотивації студента і викладача; аналогічна кількість (39,0% – 22) вважала, що це залежало від майстерності викладача; 22,0% (13) студентів вважали ефективність дистанційного навчання результатом цілого комплексу названих факторів.

Позитивними чинниками дистанційного навчання при опитуванні студентів 5-го курсу були: економія часу та коштів (80,4% – 74 та 78,3% – 72 відповідно). Для 66,3% (61) учасників наступним переважаючим позитивним чинником є збереження здоров'я/життя, для 61,0% (56) це – відчуття власної безпеки і рідних, для такої ж кількості (61,0% – 56) – мобільність, тобто перебувати під час проведення занять вдома чи будь-якому іншому місці (закладі) без прив'язки до певного навчального корпусу. Також, 30,4% (28) опитаних студентів відзначили збільшення самоорганізації до навчального процесу, а 11,0% (10) – обрали варіант, що їх все влаштовує.

Більшість студентів 6-го курсу (83,3% – 47) вказали, що до позитивних чинників дистанційного навчання відноситься не лише варіант збереження життя і здоров'я, але і мобільність, можливість додатково працювати, і лише 16,7% (9) вказали на економія часу та коштів.

Серед негативних чинників для 80,4% (74) опитаних студентів-медиків 5-го курсу пріоритетним було відсутність набуття і удосконалення практичних навичок, що звісно є очевидним. «Технічні труднощі» посіли друге місце (61% – 56), що пов'язано з перебоями в подачі internet-зв'язку та світла. Більше половини (58,7% – 54) опитаних вказали на «Відсутність соціальних контактів», а 35,9% (33) – відзначили зниження мотивації до навчання.

Щодо негативних чинників дистанційного навчання, то майже всі студенти-медики 6-го курсу назвали відсутність проведення й неможливість удосконалення практичних навичок. На негативне ставлення до дистанційного

навчання через технічні труднощі (відсутність світла, слабкий internet, відсутність гаджетів) вказували 23,2% (13) студентів.

На прагнення студента здобувати знання, у 72,3% (40) студентів, дистанційне навчання не виявило свого впливу, а 16 (27,7%) зазначили, що відчували брак мотивації.

Щодо недоліків в роботі викладачів при дистанційному навчанні, які висловлювали студенти, то 72,2% опитаних не мали зауважень до роботи викладачів, 11,1% вважали, що матеріал представлено неякісно, 11,1% – вказували на недостатність візуального матеріалу і лише 5,5% вказали на упереджене ставлення викладачів.

Відповідаючи на питання щодо власного рівня тривоги під час навчання в умовах воєнного стану (оцінка в балах від 1 до 5, де 1 бал – не відчуваю тривоги, а 5 балів – дуже високий рівень), то результати засвідчують, що 39,1% (36) студентів оцінюють свій рівень тривоги, як високий (4 бали), третина (33,7% – 31) – як дуже високий (5 балів), 13,0% (12) опитаних – 3 бали, 5,5% (5) – 2 бали і 8,7% (8) – 1 бал.

Висновки. В умовах воєнного стану в Україні виникли певні труднощі при проведенні он-лайн навчання, але дистанційний формат навчання надав можливість для самоосвіти, самонавчання, а також загального обміну потрібною інформацією. Онлайн навчання не виключає традиційних методів освіти, але є її частиною, що дає змогу організувати ефективне віртуальне навчальне середовище в складних умовах як пандемії COVID-19, так і війни в Україні.

Список використаних джерел:

1. Bandas I. A., Palytsia L. M., Skobeiva O. A. Plos and cons of distance learning for medical students under quarantine conditions. *Медична освіта*. 2021. №3. С. 72-76. DOI: 10.11603/m.2414-5998.2021.3.12598
2. Малишевська О. С., Мотрюк В. Б., Погорілий М. П., Йонда М. Є., Яворський В. П. Аспекти впливу дистанційного навчання на студентів медичних університетів в умовах COVID-19. *COLLOQUIUM-JOURNAL*. 2021. Vol. 32(119). P. 17-22. DOI: 10.24412/2520-6990-2021-32119-17-22
3. Соломаха К. В., Гаркавий С. І. Проблеми та перспективи дистанційної освіти в Україні. *Environment & Health*. 2020. №3. С. 60-64. <https://doi.org/10.32402/dovkil2020.03.060>
4. Потоцька І. С., Рибінська В. А., Мацько Н. Г., Савенко А. А. Особистісне ставлення студентів медичного навчального закладу до дистанційного навчання. *Norwegian J. of development of the International Science*. 2021. Vol. 65. P. 51-58.
5. Положенням про дистанційну освіту МОН України та затверджена наказом №466 від 25.04.2013 року. Режим доступу: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0703-13#Text>

СТОМАТОЛОГІЧНА ДОПОМОГА ДІТЯМ В УМОВАХ ВІЙСЬКОВОГО СТАНУ

Рейзвіх Ольга Едуардівна

доктор медичних наук, Державна установа
«Інститут стоматології та щелепно-лицевої хірургії
Національної академії медичних наук України»
ORCID: 0000-0001-7433-9240

Сухомейло Данило Олександрович

аспірант кафедри загальної стоматології,
Одеський національний медичний університет

Іванов Віталій Степанович

кандидат медичних наук, Державна установа
«Інститут стоматології та щелепно-лицевої хірургії
Національної академії медичних наук України»
ORCID: 0000-0002-0480-7368

Науковий керівник: Шнайдер Станіслав Аркадійович

доктор медичних наук, професор, член-кореспондент
Національної академії медичних наук України

Інтернет-адреса публікації на сайті:

<http://www.economy-confer.com.ua/full-article/4542/>

Відомо, що війни і конфлікти, численні терористичні акти, природні та техногенні катастрофи призводять до одномоментного виникнення безлічі постраждалих, примушують розвивати й удосконалювати організацію медичної допомоги, зокрема і стоматологічної. Більшість зарубіжних авторів привертають увагу стоматологічної спільноти та науковців до частоти щелепно-лицевих ушкоджень під час військових дій, віддалених наслідків впливу воєн на стоматологічний статус [1, 2, 3].

Питання узагальнення досвіду та удосконалення надання стоматологічної допомоги дітям в умовах дії військового стану на даний час є надзвичайно актуальним.

З 22 лютого 2022 року ДУ «ІСЦЛХ НАМН» не припиняла своєї діяльності, надаючи всі види стоматологічної допомоги як дітям, так і дорослим пацієнтам, включаючи профілактику, діагностику, лікування, протезування та лікування в умовах загального знеболення.

В 2022 році в ДУ «ІСЦЛХ НАМН» всього було прийнято 41632 пацієнта, з них 16928 дітей. Доля первинних пацієнтів склала – 22,02 % (9166 особи) від загальної кількості пацієнтів. Розподіл по областях: Одеська-9093, Миколаївська-26, Херсонська-5, Вінницька-6, Дніпропетровська-3, Харківська-2, Черкаська-2, Чернівецька-2, Київська-1, Рівненська-1, Запорізька-2, Волинська-1, Кіровоградська-5, Сумська-3, Львівська-2,

Полтавська-2, Чернігівська-1, Донецька-2, Хмельницька-2, Житомирська-5. Кількість мешканців міст їх розташування – 7614(83,1%), мешканців села – 1552 (16,9%). Доля первинних пацієнтів-дітей – 42,5 % від загальної кількості первинних відвідувань.

Кількість дітей, які вперше оглянуті лікарем-ортодонтом – 527. Закінчили ортодонтичне лікування 94 дитини. 82 дітям виготовлено 18 знімних та 64 незнімних протезів. 514 пацієнтам зафіксовано незнімні ортодонтичні системи. 29 дітей пройшли повний курс занять з лікарем-логопедом.

Кількість пролікованих зубів із приводу карієсу у дітей в 2022 році – 11430; з ускладненим карієсом – 2354. Питома вага пролікованих зубів із приводу карієсу до усіх стоматологічних відвідувань дітей – 67,52 %. Питома вага ускладненого карієсу до усіх пролікованих зубів з приводу карієсу у дітей – 20,6 %. В умовах загального знеболення стоматологічне лікування проведено 731 дитині.

Щодо заходів з профілактики стоматологічних захворювань у дітей в 2022 році: 42% заходів складає ремінералізуюча терапія, 23% – гігієнічне навчання та виховання з індивідуальним підбором засобів профілактики; 21 % – навчання догляду за порожниною рота, контроль та корекція навичок; 10 % – професійна гігієна порожнини рота і 4 % – герметизація фісур.

Проблема надання стоматологічної допомоги полягає ще й у тому, що українське населення (зокрема діти, жінки, особи похилого віку) перебуває у тяжкому емоційному та психологічному стані, що потребує посилення психологічної допомоги населенню. Такої допомоги особливо потребують: особи, які є внутрішньо переміщеними; особи, які перебувають у місцях проведення активних бойових дій; українські біженці. Профілактичні заходи застосовувалися лікарями в повному обсязі, проводилися мотиваційні бесіди з батьками та дітьми щодо догляду за порожниною рота, дотримання режиму та збалансованості харчування, якості питної води та ін. з урахуванням дистанційного навчання та зміни місць мешкання. Звертає на себе увагу, що за рік проживання саме в Молдові та Румунії стоматологічний статус дітей значно погіршився. Стан хронічного стресу має дуже виразні прояви з боку стоматологічного стану здоров'я як дітей, так і дорослих. Значно збільшилась кількість дітей різного віку з прогресуючою стертістю зубів. Вважаємо, що це може стати окремим питанням для вивчення через значні наслідки цієї патології для зубо-щелепної системи дітей.

Сановано за зверненням – 2096 дітей. Питома вага санованих до усіх відвідувань дітей за стоматологічною допомогою – 12,4 %.

Амбулаторно дітям проведено 348 хірургічних втручання. 891 дитина була госпіталізована. В стаціонарі проліковано 1485 пацієнтів, з них 891 дитина (60 %), з них 5 дітей віком до 1 року.

В цілому ряді регіонів, опинившись в важких умовах на тимчасово окупованих територіях та в умовах ведення бойових дій, хронічні каріозні

процеси у дітей, як і у дорослих, загострюються та ускладнюються. Під час бойових зіткнень, надання терапевтичної стоматологічної допомоги вкрай обмежене, частіше – неможливе та направлене виключно на зняття гострого запального процесу. Кваліфіковане лікування карієсу та його ускладнень можливе тільки в умовах стаціонарного стоматологічного кабінету або пересувного стоматологічного кабінету, тобто там, де знаходиться необхідне для цього обладнання [4].

Таким чином, ДУ «ІСЦЛХ НАМН» в період введення військового стану в Україні безперервно продовжує надавати високоспеціалізовану допомогу населенню України, зокрема дітям. З урахуванням особливостей умов дії лікарів та медичного персоналу під час військового стану потребує удосконалення система надання стоматологічної допомоги (протоколи, маршрути, матеріально-технічне обладнання, підготовка відповідного медичного персоналу та ін.). Потрібно нормативно врегулювати питання системи заходів щодо медичної стоматологічної реабілітації осіб (в тому числі і дітей), що постраждали та / або перебували на окупованих територіях / у полоні, та розробити механізми їх практичної реалізації. Система охорони здоров'я України також має бути готовою в найближчому майбутньому надавати таку допомогу й у випадку здійснення терористичних атак на українській території та у випадку одночасної появи великої кількості постраждалих або ж на територіях, звільнених від тимчасової окупації.

Список використаних джерел:

1. Канюра О. А., Біденко Н. В., Коленко Ю. Г., Філоненко В. В., Хрол Н. С., Шпак Д. Ю. Досвід надання стоматологічної допомоги в умовах військового стану. Сучасна стоматологія. 2022. № 3-4. С. 38-44 DOI: 10.33295/1992-576X-2022-3-38
2. Daniels J. S., Albakry I., Braimah R. O., Samara M. I., Albalasi R. A., Al-Rayshan S.M.A. Management of Maxillofacial Gunshot Injuries With Emphasis on Damage Control Surgery During the Yemen Civil War. *Craniomaxillofac Trauma Reconstr.* 2022 Mar; № 15 (1). P. 58-65. doi: 10.1177/19433875211012211.
3. Kummoona R. Missile War Injuries of the Craniofacial Region. *J Craniofac Surg.* 2020. Jul-Aug; № 31(5). P. 1307-1311. doi: 10.1097/SCS.00000000000006571.
4. Комплексне надання стоматологічної допомоги у збройних силах України у мирний та військовий час : навч. посібник для студентів стомат. ф-ту, інтернів, клінічних ординаторів, курсантів. / О. В. Возний, та ін. Запоріжжя : ЗДМУ, 2016. 102 с

ФАКТОРИ РИЗИКУ, ЯКІ ПРИ ПОЄДНАНІЙ ДІЇ ПРОВОКУЮТЬ НЕВИНОШУВАННЯ ВАГІТНОСТІ

Тімченко Наталія Федорівна

аспірант кафедри соціальної медицини,
економіки та організації охорони здоров'я,
Львівський національний медичний
університет імені Данила Галицького
ORCID: 0000-0002-4709-226X

Кучерова Анна Костянтинівна

студентка, Львівський національний медичний
університет імені Данила Галицького
ORCID: 0009-0000-3882-5508

Берега Оксана Олександрівна

студентка, Львівський національний медичний
університет імені Данила Галицького
ORCID: 0009-0007-5257-6238

Науковий керівник: Гутор Тарас Григорович

кандидат медичних наук, доцент, завідувач кафедри соціальної
медицини, економіки та організації охорони здоров'я,
Львівський національний медичний
університет імені Данила Галицького

Інтернет-адреса публікації на сайті:

<http://www.economy-confer.com.ua/full-article/4563/>

Актуальність: Невиношуванням вагітності називають її мимовільне переривання в терміні від зачаття до 37 тижнів. Це багатofакторна патологія, яка призводить не лише до втрат вагітності, а й до захворюваності та смертності дітей раннього віку, стає причиною інвалідності, порушення психомоторного та фізичного розвитку дитячого населення. Збільшення госпіталізації новонароджених, у зв'язку з недоношеністю, створює значне економічне навантаження на сім'ї та навантаження на системи охорони здоров'я, підвищує ризик розвитку психологічних та психічних розладів у суспільстві.

Мета роботи: Виокремити фактори ризику, які при поєднаній дії провокують невиношування вагітності.

Матеріали та методи: Під час проведення наукового дослідження було сформовано дві вибірки жінок, де дослідна група включала 403 жінки після самовільного переривання вагітності, передчасних пологів чи із загрозою невиношування; а у контрольну групу було відібрано 402 жінки із фізіологічним перебігом вагітності та породіллі з доношеною вагітністю. Усі учасниці заповнювали ідентичні опитувальники, на основі аналізу яких було досліджено фактори ризику, які могли би мати несприятливий вплив на перебіг вагітності. У роботі застосовано соціологічний метод, а також методи системного підходу,

структурно-логічного та медико-статистичного аналізу, метод парної кореляції та логістичної регресії.

Результати: В процесі опитування було зібрано інформацію про чотири групи чинників ризику, а саме соціальні, біологічні, екологічні та медико-організаційні. На основі власного досвіду та даних літератури було відібрано 32 значущі чинники. При попарному кореляційному аналізі зазначених чинників з фактом невиношування вагітності, максимальне значення коефіцієнта кореляції було 0,28 ($p < 0,01$). Відсутність середньої сили чи сильного зв'язку поміж ознаками стало підставою для застосування нами методу логістичної регресії. Методом покрокового виключення Вальда недостовірних ознак для подальшої розробки профілактичної моделі було виокремлено 14 найбільш значущих чинників.

Соціальні та поведінкові фактори включали: сімейний статус, емоційна перенапруга / стрес, вживання вина, тривала робота біля комп'ютера, вживання препаратів йоду в дозі 200 мкг на добу протягом вагітності.

Чотири з виокремлених чинників мали інфекційну природу: герпес 1 типу, хламідійна інфекція, COVID-19, бактерійні тонзиліти.

З екстрагенітальної патології доведеними були: ендокринна дисфункція по типу цукрового діабету I типу, а також аутоімунний тиреоїдит та алергічний риніт / синусит.

До медичних-організаційних факторів ризику було включено запліднення шляхом штучної інсемінації та проведення першого ультразвукового / біохімічного скринінгу.

Опрацьована модель достовірна з вірогідністю $p < 0,01$.

Висновки: За результатами дослідження було встановлено найбільш значущі фактори ризику, які будуть використані у процесі розробки персоналізованої ризик-орієнтованої моделі попередження невиношування вагітності.

Використана література:

1. Tietzmann MR, Teichmann PDV, Vilanova CS, Goldani MZ, Silva CHD. Risk Factors for Neonatal Mortality in Preterm Newborns in The Extreme South of Brazil. *Sci Rep.* 2020 Apr 29; 10 (1): 7252. doi: 10.1038/s41598-020-64357-x. PMID: 32350375; PMCID: PMC7190611.
2. Gutor TG, Zaremba NI, Kovalska OR, et al. Comparative analysis of the main social health determinants of life expectancy and infant mortality in Ukraine and Poland. *Wiadomosci Lekarskie (Warsaw, Poland : 1960).* 2021 ;74(3 cz 2): 750-755. PMID: 33843648.
3. Xu G, Wu Y, Yang L, Yuan L, Guo H, Zhang F, Guan Y, Yao W. Risk factors for early miscarriage among Chinese: a hospital-based case-control study. *Fertil Steril.* 2014 Jun;101(6):1663-70. doi: 10.1016/j.fertnstert.2014.02.013. Epub 2014 Mar 22. PMID: 24666755.

4. Timchenko N., Gutor T. (2022). Dynamics of miscarriage among the female population of fertile age in Ukraine and in Lviv region in 2014-2021. *Acta Medica Leopoliensia*, 27 (3-4), 72-86.
5. Berger R, Rath W, Abele H, Garnier Y, Kuon RJ, Maul H. Reducing the Risk of Preterm Birth by Ambulatory Risk Factor Management. *Dtsch Arztebl Int*. 2019 Dec 13; 116 (50): 858-864. doi: 10.3238/arztebl.2019.0858. PMID: 31931955; PMCID: PMC6970314.
6. Cobo T, Kacerovsky M, Jacobsson B. Risk factors for spontaneous preterm delivery. *Int J Gynaecol Obstet*. 2020 Jul; 150 (1): 17-23. doi: 10.1002/ijgo.13184. PMID: 32524595.
7. Rossen LM, Ahrens KA, Branum AM. Trends in Risk of Pregnancy Loss Among US Women, 1990-2011. *Paediatr Perinat Epidemiol*. 2018 Jan; 32 (1): 19-29. doi: 10.1111/ppe.12417. Epub 2017 Oct 20. PMID: 29053188; PMCID: PMC5771868.

ДЕФІЦИТ ВІТАМІНУ В-12 І ПЕРНІЦІОЗНА АНЕМІЯ ПРИ ЗАХВОРЮВАННЯХ ЩИТОПОДІБНОЇ ЗАЛОЗИ

Юськів Маріанна Віталіївна

лікар-терапевт, Комунальне некомерційне підприємство

“Трускавецька міська лікарня”

ORCID: 0000-0001-6609-0940

Науковий керівник: Урбанович Аліна Мечиславівна

професор

Інтернет-адреса публікації на сайті:

<http://www.economy-confer.com.ua/full-article/4579/>

При анемії, пов'язаної з ендокринною дисфункцією відбувається зниження рівня гемоглобіну, що корелюється зі зміною рівня гормонів через дисфункцію ендокринної тканини. Анемія може бути наслідком прямого впливу гормонів або станів, які зазвичай пов'язані з основним ендокринним розладом. Вона, як правило, легка за ступенем тяжкості і, зазвичай, є нормохромною та нормоцитарною. Анемія та дисфункція щитоподібної залози часто виникають одночасно.

Анемія Аддісона-Бірмера (перніціозна анемія) є аутоімунним захворюванням і найпоширенішою причиною дефіциту вітаміну В-12. Перніціозна анемія за епідеміологічною оцінкою, зустрічається у 0,1 % загальної чисельності населення і у 1,9 % з числа осіб, старших 60 років. За даними літератури відомо, що поширеність перніціозної анемії є вищою в Північній Європі, зокрема в скандинавських країнах. При цій анемії відбувається атрофія парієтальних клітин шлунка, що призводить до недостатньої секреції як внутрішнього фактора Касла, так і соляної кислоти, що, у свою чергу, спричиняє

недостатнє всмоктування вітаміну В-12 і виникнення мегалобластної анемії. При перніціозній анемії можуть бути виявлені обидві парієтальні клітини шлунка (точніше, фермент, що запобігає виробленню кислоти, H^+ / K^+ATP -аза) і антитіла до внутрішнього фактору Касла. Слід додати, так як перніціозна анемія – це аутоімунне захворювання, то ця анемія іноді асоціюється з іншими аутоімунними захворюваннями, такими як хвороби Грейвса та Хашимото, хвороба Аддісона та вітіліго [1].

Мета-оцінка даних клінічних досліджень щодо дефіциту вітаміну В-12 і перніціозної анемії при захворюваннях щитоподібної залози.

Матеріали і методи: тематичний огляд наукових публікацій з використанням баз даних Web of Science, PubMed та Scopus.

Результати: проводилося дослідження, в якому оцінювали поширеність дефіциту вітаміну В-12 при дисфункції щитовидної залози і чи потрібен регулярний скринінг на вітамін В-12. Поширеність дефіциту вітаміну В-12 при гіпотиреозі та аутоімунних захворюваннях щитовидної залози відображає стан харчування населення. Отримані результати показали, що скринінг на вітамін В-12 рекомендується при первинному діагнозі аутоімунного захворювання щитовидної залози, а потім періодично. Немає достатньо доказів, щоб рекомендувати регулярне обстеження пацієнтів з гіпотиреозом, якщо основною причиною не є аутоімунне захворювання щитовидної залози [2].

Дослідження, яке провели Jabbar Abdul та співавт., навпаки, встановило, що існує висока (приблизно 40%) поширеність дефіциту вітаміну В-12 у пацієнтів з гіпотиреозом. Автори відзначили це, коли порівнювали поширеність і клінічні ознаки дефіциту вітаміну В-12 у пацієнтів з гіпотиреозом і оцінювали клінічну реакцію симптомів на замісну терапію В-12. Отримані дані показали, що потрібно проводити скринінг рівня вітаміну В-12 всім пацієнтам з гіпотиреозом, незалежно від статусу антитіл до щитовидної залози [3].

Також проводилося дослідження, в якому визначалися концентрації гемоглобіну, заліза, вітаміну В-12, фолієвої кислоти, гомоцистеїну та ТТГ, а також рівень антитіл до парієтальних клітин шлунка (GPCA) в сироватці крові. Отримані результати продемонстрували, що у пацієнтів з аутоімунним захворюванням щитовидної залози є значний дефіцит гемоглобіну, заліза та вітаміну В-12, аномально високий рівень гомоцистеїну в крові та GPCA-позитивність у сироватці крові. Слід зазначити, що більшість (85,8%) пацієнтів з аутоімунним захворюванням щитовидної залози мали еутиреоз і лише невелика частина (14,2%) пацієнтів мали або гіпотиреоз або гіпертиреоз [4].

Дані проведеного дослідження [5] показали, що пацієнти з аутоімунним захворюванням щитовидної залози мають високу поширеність дефіциту В-12 і, особливо, перніціозної анемії. Оцінку дефіциту вітаміну В-12 можна спростити, вимірявши рівень гастрину в сироватці крові натщесерце та, якщо він підвищений, направити пацієнта на гастроскопію.

Aktas Hanife Serife дослідив, що дефіцит вітаміну В-12 і вітаміну D є пов'язаний з аутоімунним гіпотиреозом, і що існує негативна кореляція між рівнями цих вітамінів і антитілами проти тиреопероксидази (анти-ТПО). Таким чином, у пацієнтів з аутоімунним гіпотиреозом дефіцит вітаміну В-12 та вітаміну D слід досліджувати під час діагностики та періодично під час подальшого спостереження, а також досліджувати кореляцію між рівнями вітаміну D і анти-ТПО [6].

Дефіцит вітаміну В-12 при явному та субклінічному первинному гіпотиреозі вивчався у дослідженні [7]. Усім вимірювали тиреоїдні гормони та анти-ТПО. А також визначали рівень вітаміну В-12 у сироватці крові, і якщо він був дефіцитним, то оцінювали антитіла до внутрішнього фактора і антитіла до тканинної трансклутаминази. У результаті даного дослідження, не виявилось вищої поширеності дефіциту В-12 серед пацієнтів з гіпотиреозом, а також зв'язку з позитивним результатом ТПО. Граничні рівні вітаміну В-12 були більш поширені серед пацієнтів з гіпотиреозом.

Висновки. Отже, як видно з результатів клінічних досліджень, між дефіцитом вітаміну В-12 і перніціозною анемією та захворюванням щитовидної залози існує двосторонній і пов'язаний зв'язок. Скринінг на вітамін В-12 рекомендується при первинному діагнозі аутоімунного захворювання щитоподібної залози, а потім періодично. Якщо основною причиною не є аутоімунне захворювання щитовидної залози, то не рекомендується регулярне обстеження пацієнтів з гіпотиреозом на вітамін В-12, оскільки немає достатньо доказів. І перніціозна анемія, і захворювання щитовидної залози є серйозними клінічними проблемами, які потребують особливої уваги, оскільки часто зустрічаються при роботі з пацієнтами.

Список використаних джерел:

1. Briani C., Dalla Torre C., Citton V., et al. Cobalamin deficiency: clinical picture and radiological findings. *Nutrients*. 2013 Nov. 5(11). 4521-4539. doi: 10.3390/nu5114521.
2. Collins A. B., Pawlak R. Prevalence of vitamin B-12 deficiency among patients with thyroid dysfunction. *Asia Pacific journal of clinical nutrition*. 2016. 25 (2). 221-226. doi: 10.6133/apjcn.2016.25.2.22.
3. Jabbar A., Yawar A., Waseem S., et al. Vitamin B12 deficiency common in primary hypothyroidism. *Journal of the Pakistan Medical Association*. 2008 May. 58 (5). 258-261. pmid: 18655403.
4. Wang Y. P., Lin H. P., Chen H. M., Kuo Y. S., Lang M. J., Sun A. Hemoglobin, iron, and vitamin B12 deficiencies and high blood homocysteine levels in patients with anti-thyroid autoantibodies. *Journal of the Formosan Medical Association*. 2014 Mar. 113 (3). 155-160. doi: 10.1016/j.jfma.2012.04.003.

5. Ness-Abramof R., Nabriski D. A., Braverman L. E., et. al. Prevalence and evaluation of B12 deficiency in patients with autoimmune thyroid disease. American Journal of the medical sciences. 2006 Sep. 332(3). 119-122. doi: 10.1097/00000441-200609000-00004.
6. Aktas H. S. Vitamin B12 and Vitamin D Levels in Patients with Autoimmune Hypothyroidism and Their Correlation with Anti-Thyroid Peroxidase Antibodies. Medical principles and practice. 2020 Jul. 29(4). 364-370. doi: 10.1159/000505094.
7. Aon M., Taha S., Mahfouz K., Ibrahim M.M., Aoun A.H. Vitamin B12 (Cobalamin) Deficiency in Overt and Subclinical Primary Hypothyroidism. Clinical medicine insights. Endocrinology and diabetes. 2022 Mar. 15. doi: 10.1177/11795514221086634.

ДОСВІД ПРОВЕДЕННЯ ЕКЗОГЕННОЇ ПРОФІЛАКТИКИ КАРІЕСУ У ДІТЕЙ, ЯКІ ПЕРЕБУВАЛИ НА ШТУЧНОМУ ВИГОДОВУВАННІ

Ярошенко Олена Григорівна

кандидат медичних наук, доцент,

Харківський національний медичний університет

Савельєва Наталія Миколаївна

доктор медичних наук, професор,

Харківський національний медичний університет

Олейнічук Валерій Вікторович

кандидат медичних наук, доцент,

Харківський національний медичний університет

Інтернет-адреса публікації на сайті:

<http://www.economy-confer.com.ua/full-article/4565/>

Незважаючи на активний розвиток стоматологічних технологій, карієс зубів серед дитячого населення України до сьогодні залишається на високому рівні. Особливе занепокоєння у стоматологів викликає ранній дитячий карієс (РДК) – явище, яке в сучасній стоматологічній літературі отримало усталену назву «early childhood caries». Відомий вчений-дослідник раннього карієсу R.J. Berkowitz (2020) відзначив, що РДК є глобальною проблемою охорони здоров'я у світі [1].

Причину ураження молочних зубів в багатьох випадках вбачають в неправильному харчуванні дитини. Доведено, що при тривалому неконтрольованому, особливо частому штучному годуванні дитини вуглеводи грудного молока можуть підтримувати життєдіяльність карієсогенних мікроорганізмів.

Застосування двох основних типів профілактики карієсу – ендогенного і екзогенного допомагають запобігти розвитку цього стоматологічного захворювання у дітей раннього віку

Якщо ендогенний вплив на зубний ряд передбачає загальне зміцнення організму (збалансоване харчування, підняття імунітету, прийом вітамінів, мінералів тощо), то екзогенна профілактика розвитку карієсу включає методи впливу безпосередньо на поверхню зуба.

Найчастіше карієс зубів у дітей і підлітків зустрічається на оклюзійних поверхнях у зв'язку з його локалізацією в ямках, фісурах, заглибленнях [2].

Тому метою наших досліджень стало вивчення ефективності герметизації фісур у дітей раннього віку, які перебувають на штучному вигодовуванні.

Матеріали та методи дослідження

Нами було обстежено 49 дітей віком від 12 місяців до 24 місяців, які мали патологію твердих тканин зубів та знаходилися на штучному вигодовуванні (від народження та до 12 місяців). Залежно від вікового періоду ці діти були поділені на дві групи. 1 група- вік дітей 12-18 місяців, 2 група-вік дітей 19-24 місяця.

При клінічному обстеженні всіх дітей ми враховували кількість зубів, що прорізулися, проводили оцінку інтенсивності карієсу за показником кп, а також визначали рівень гігієни порожнини рота на підставі індексу зубного нальоту, отримані дані представлені в таблиці 1.

Таблиця №1

№ групи	Вік	Кількість дітей	Кількість прорізованих зубів	Інтенсивність карієсу (кп)	Величина індексу зубного нальоту
1	12-18 місяців	20	10±0,48	2±0,29	0,37±0,06
2	19-24 місяців	29	15,25±1,12	3,1±1,18	0,51±0,09

З даних таблиці випливає, що в обстежених дітей першої та другої групи спостерігається високий рівень інтенсивності карієсу, індекс зубного нальоту у першій групі відповідає задовільній гігієні ротової порожнини, проте у другій групі відповідає поганій гігієні порожнини рота. Після санації ротової порожнини дітей спостереження проводились 1 раз на два місяці і в міру прорізування тимчасових молярів здійснювали герметизацію фісур склоіономерним цементом(GC Fuji IX, Ketac Molar ART (ЗМ ЭСПЕ) Кавітан

(SPOFA Dental). Результати герметизації контролювали через кожні 2 місяці протягом 6 місяців від початку застосування методу профілактики карієсу. Результати контролю свідчать про те, що через два і чотири місяці в 96% спостережень, а через шість у 94% мало місце повне збереження герметизуючого матеріалу та його адекватне крайове прилягання. Моляри, які були покриті герметиками, залишалися інтактними.

Висновки: 1. У дітей, які перебувають на штучному вигодовуванні від народження до 12 місяців, спостерігається високий рівень інтенсивності карієсу та низький рівень гігієни ротової порожнини. 2. Герметизація фісур тимчасових молярів склоіономерним цементом хімічного затвердіння є ефективним методом профілактики карієсу у дітей раннього віку з високим рівнем інтенсивності карієсу, що знаходяться на штучному вигодовуванні. 3. У терміни спостереження ефект від застосування ендогенної профілактики карієсу відмічається в більш ніж 90% випадків.

Література:

Berkowitz R. J. Cause, treatment and prevention of early childhood caries: a microbiologic perspective // J. Can. Dent. Assoc. – 2003. – Vol. 69. – P. 304-307.

Скульська С. В. Герметизація фісур як метод первинної профілактики фісурного карієсу зубів у дітей / С. В. Скульська // Современная стоматология. – 2019. – N 1.

АНАЛІЗ АСОРТИМЕНТУ ПРОТИТУБЕРКУЛЬОЗНИХ ПРЕПАРАТІВ ПРЕДСТАВЛЕНИХ НА ФАРМАЦЕВТИЧНОМУ РИНКУ УКРАЇНИ

Паламар Аліна Олександрівна

*кандидат фармацевтичних наук, доцент кафедри фармації,
Буковинський державний медичний університет
ORCID: 0000-0002-8935-3552*

Клюйко Анастасія Анатоліївна

*асистент кафедри фармації,
Буковинський державний медичний університет
ORCID: 0000-0002-3740-336X*

Паліброда Надія Михайлівна

*кандидат медичних наук, доцент кафедри внутрішньої медицини,
Буковинський державний медичний університет
ORCID: 0000-0002-8149-9733*

Грозав Аліна Миколаївна

*кандидат хімічних наук, доцент кафедри
медичної та фармацевтичної хімії,
Буковинський державний медичний університет
ORCID: 0000-0001-9821-0695*

Інтернет-адреса публікації на сайті:

<http://www.economy-confer.com.ua/full-article/4584/>

Анотація. У статті наведено результати клініко-фармацевтичного аналізу зареєстрованих в Україні лікарських засобів для лікування туберкульозу. Дослідження фармацевтичного ринку здійснено за такими напрямками, як асортимент діючих речовин та лікарських форм, структура ринку країн-імпортерів та вітчизняних компаній-виробників протитуберкульозних препаратів.

Ключові слова: фармацевтичний ринок, туберкульоз, протитуберкульозні препарати, асортимент.

Abstract. The article presents the results of the clinical and pharmaceutical analysis of medicines registered in Ukraine for the treatment of tuberculosis. The research on the pharmaceutical market was carried out in such areas as the assortment of active substances and dosage forms, the market structure of importing countries, and domestic companies producing anti-tuberculosis drugs.

Key words: pharmaceutical market, tuberculosis, anti-tuberculosis drugs, assortment.

У структурі поширеності інфекційних хвороб туберкульоз займає провідне місце і є вкрай серйозною світовою проблемою охорони здоров'я, згідно з даними ВООЗ майже третина населення світу інфікована *Mycobacterium tuberculosis* [6]. Проблема туберкульозу актуальна у зв'язку з поширеністю та важкістю перебігу, що обумовлює часту інвалідизацію і порівняно високу летальність [8].

Не дивлячись на поліпшення якості медичної допомоги, захворюваність на туберкульоз продовжує постійно зростати навіть у розвинених країнах світу. Для забезпечення ефективного та безпечного лікування медичні працівники використовують комбінації різних протитуберкульозних препаратів, які можуть викликати у хворих серйозні побічні реакції [1]. Саме тому, важливим є своєчасне і оптимальне забезпечення хворих на туберкульоз якісними і ефективними лікарськими засобами [7]. Все це свідчить про необхідність дослідження асортименту протитуберкульозних препаратів, представлених на фармацевтичному ринку України.

Метою роботи є аналіз вітчизняного фармацевтичного ринку лікарських засобів для лікування туберкульозу з урахуванням усіх форм випуску та виробників.

Матеріали та методи дослідження

Для досягнення поставленої мети здійснено клініко-фармацевтичний аналіз зареєстрованих в Україні протитуберкульозних лікарських засобів. Аналіз асортименту препаратів проведено згідно з Державним реєстром лікарських засобів України та класифікаційною системою АТС (Anatomical Therapeutic Chemical), які було проаналізовано за наступною схемою: склад, лікарська форма, виробник, показання для застосування, особливості застосування тощо. В якості інформаційних джерел використано Державний реєстр лікарських засобів України [2], Державний формуляр лікарських засобів 14 випуск, розміщений на сайті Державного експертного центру МОЗ України [3, 5], довідник лікарських препаратів Компендіум [4], електронні бази даних, тощо. Об'єктами дослідження стали засоби, що належать до групи «J04A – протитуберкульозні засоби». Для опрацювання матеріалу використано логічний, системно-аналітичний та порівняльний методи аналізу.

Результати дослідження та обговорення

За результатами пошукового запиту згідно з АТС-класифікацією за кодом J04A – протитуберкульозні препарати, було встановлено, що станом на грудень 2022 року в Україні зареєстровано та представлено на фармацевтичному ринку 79 найменувань лікарських засобів цієї фармакологічної групи. Серед них більшу частину препаратів (54,43%) становлять закордонні лікарські засоби, вітчизняні представлені 36 найменуваннями, що складає 45,57%. За результатами досліджень країн-виробників протитуберкульозних препаратів встановлено, що на український фармацевтичний ринок лікарські засоби закордонного виробництва постачаються з 7 країн. Основними країнами-імпортерами препаратів для лікування туберкульозу є Індія, Велика Британія та Нідерланди. Розподіл по країнах виробниках наведено на рис. 1.

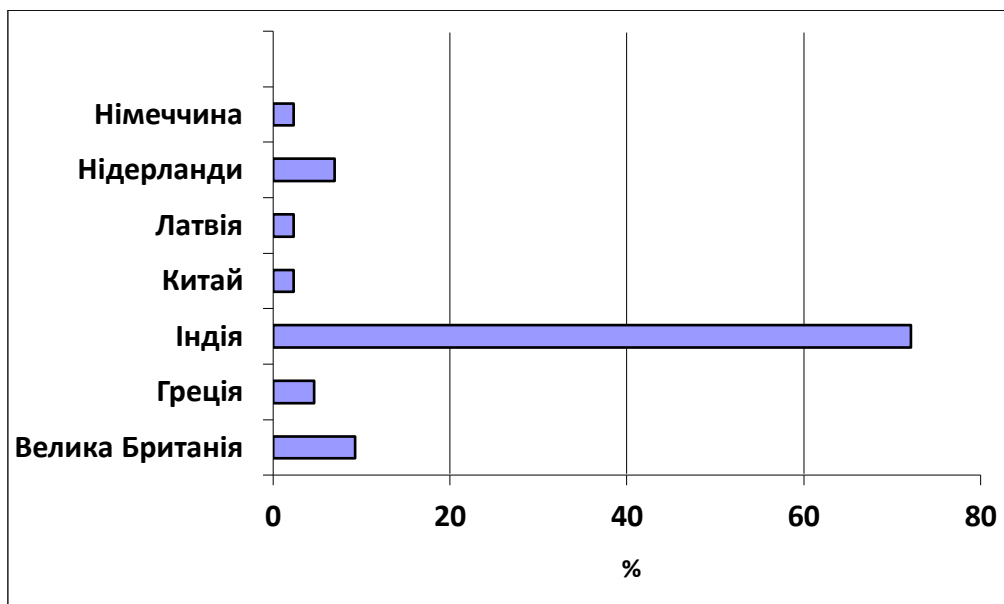

Рис. 1. Розподіл протитуберкульозних ЛЗ за країною-виробником

Відповідно до одержаних результатів номенклатуру вітчизняних протитуберкульозних препаратів забезпечують 8 виробників, серед яких провідними є ПАТ «Київмедпрепарат», ПрАТ «Технолог», а також ПрАТ «Дарниця» та ПАТ НВЦ «Борщагівський хіміко-фармацевтичний завод» (рис.2).

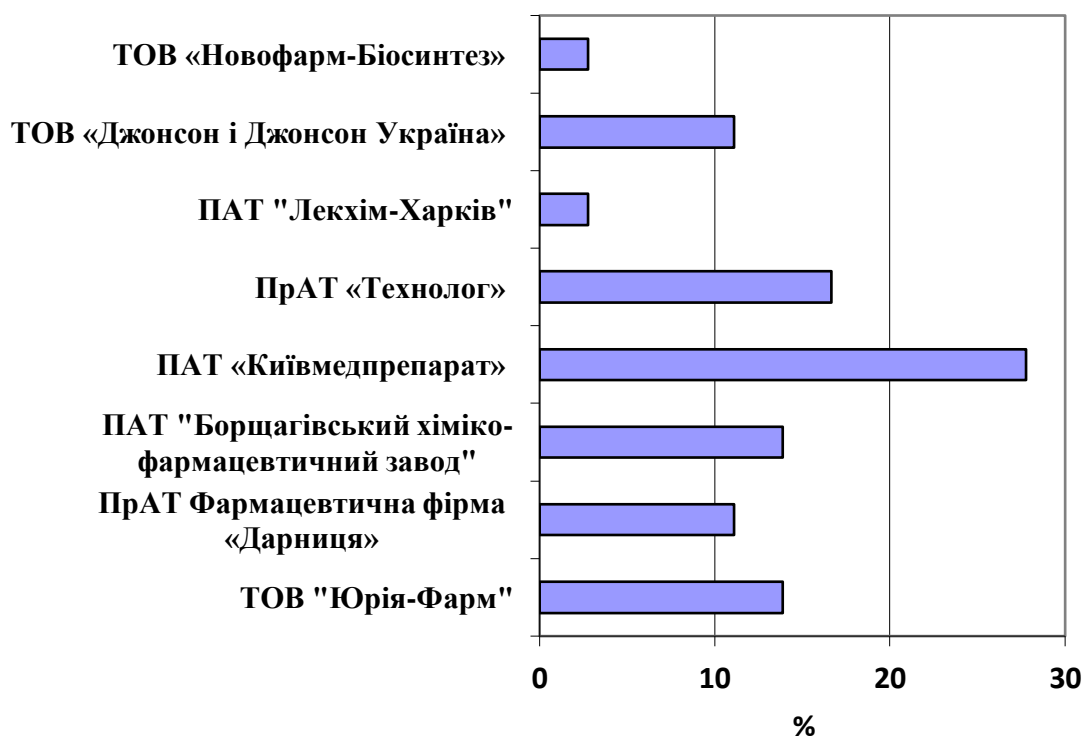

Рис. 2. Розподіл за кількістю пропозицій протитуберкульозних засобів вітчизняними фірмами-виробниками

Аналіз розподілу протитуберкульозних засобів за лікарськими формами на українському ринку показав, що препарати досліджуваного сегмента випускаються у вигляді різних лікарських форм (рис. 3), що дозволяє застосовувати їх для різних категорій населення, при гострих та хронічних станах. Зокрема, пероральні форми, представлені таблетками (41,77%), що складають більшість, капсулами (18,99%), гранулами кишковорозчинними (3,80 %), сиропами (1,27 %) та порошками для орального розчину (1,27%). Лікарські форми для парентерального застосування, а саме розчини для ін'єкцій становлять 10,13%. До цієї групи можна також віднести порошки для розчину для ін'єкцій (17,72%), концентрат для розчину для ін'єкцій (1,27%) та ліофілізат для розчину для ін'єкцій (3,80%).

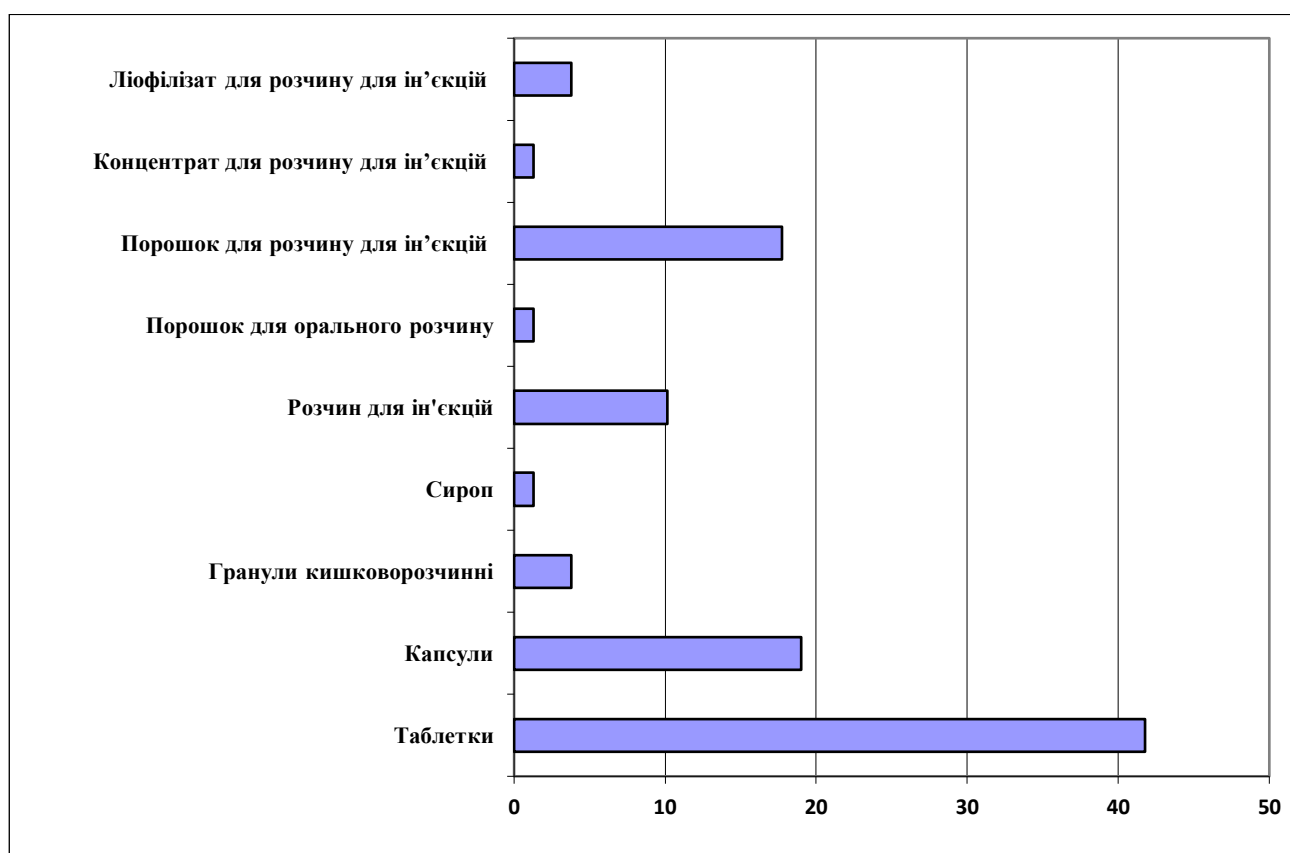

Рис. 3. Розподіл протитуберкульозних ЛЗ за лікарськими формами

Огляд фармацевтичного ринку свідчить, що більшість препаратів, які застосовуються для лікування туберкульозу, за складом є монокомпонентними – 67 торгових найменування (84,81 %), відповідно комбіновані препарати становлять 15,19 % (рис. 4).

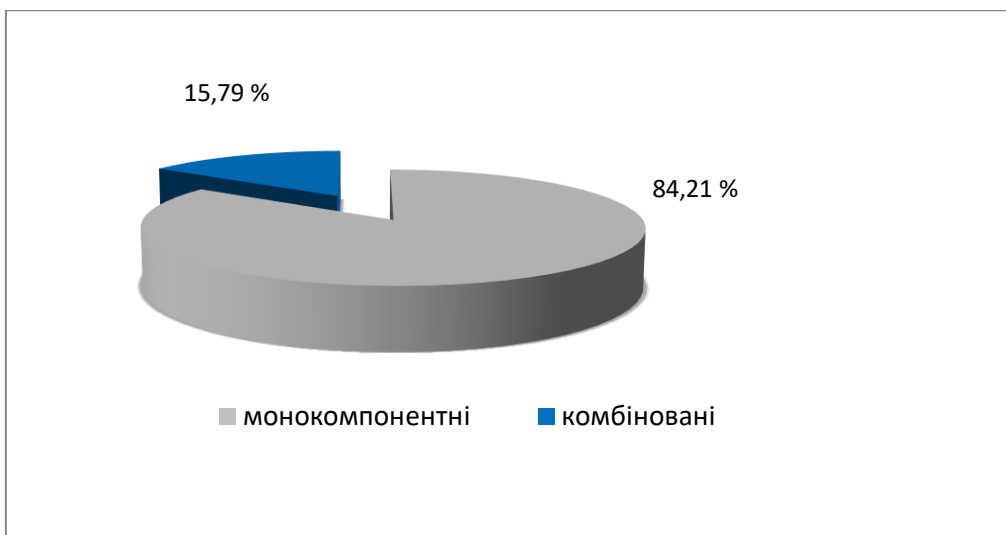

Рис. 4. Розподіл препаратів, які застосовуються для лікування туберкульозу, зареєстрованих в Україні за складом

Розподіл протитуберкульозних препаратів групи «J04A – протитуберкульозні засоби» за діючими речовинами представлений на рисунку 5.

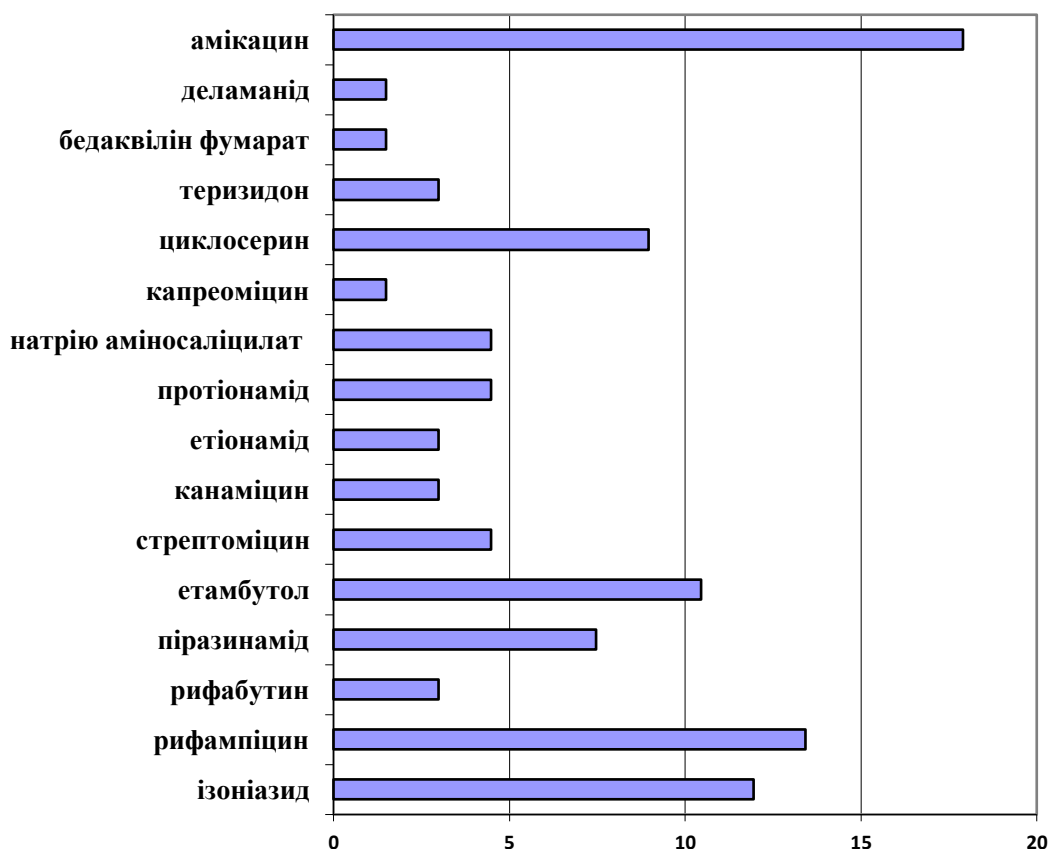

Рис. 5. Розподіл протитуберкульозних препаратів групи «J04A – протитуберкульозні засоби» за діючими речовинами

Висновки. За результатами аналізу асортименту зареєстрованих в Україні лікарських препаратів групи «J04A – протитуберкульозні засоби» за АТС-класифікацією, країною-виробником, кількістю компонентів і видом лікарської форми, встановлено, що: зареєстровано 79 найменувань лікарських засобів, з яких 54,43% становлять закордонні лікарські засоби. Препарати закордонного виробництва постачаються з 7 країн світу, основними країнами-імпортерами цих препаратів є Індія, Велика Британія та Нідерланди. Номенклатуру вітчизняних протитуберкульозних препаратів забезпечують 8 виробників, серед яких провідними є ПАТ «Київмедпрепарат», ПрАТ «Технолог», а також ПрАТ «Дарниця» та ПАТ НВЦ «Борщагівський хіміко-фармацевтичний завод». Препарати представлені в твердих (таблетки, капсули, гранули кишковорозчинні) та рідких (розчини для ін'єкцій, концентрати для розчину для ін'єкцій, ліофілізати) лікарських формах, при цьому більшість у даній групі складають таблетки (41,77%). Асортимент сформований в основному монокомпонентними препаратами (84,81%), спостерігається дефіцит комбінованих лікарських засобів, що свідчить про доцільність розширення номенклатури комбінованих засобів з метою оптимізації фармакотерапії пацієнтів з туберкульозом, шляхом налагодження вітчизняного виробництва.

Список використаних джерел:

1. <http://ftiziatr.org.ua/ftiziatrorgua/docsis/den-1--sesiya-6---protituberkulozni-preparati.pdf>
2. Державний реєстр лікарських засобів [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.drlz.com.ua>
3. Державний формуляр лікарських засобів України 14 випуск [Електронний ресурс]. – Режим доступу: https://moz.gov.ua/uploads/ckeditor/%D0%B4%D0%BE%D0%BA%D1%83%D0%BC%D0%B5%D0%BD%D1%82%D0%B8/dn_1011_13.06.2022_dod.pdf
4. Довідник лікарських препаратів Компендіум. [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <https://compendium.com.ua/uk/>
5. Наказ МОЗ України від 13.06.2022 № 1011 «Про затвердження чотирнадцятого випуску Державного формуляра лікарських засобів та забезпечення його доступності»
6. Туберкульоз в Україні. Аналітично-статистичний довідник за 2019 рік https://www.phc.org.ua/sites/default/files/users/user90/TB_surveillance_statistical-information_2019_dovidnyk.pdf
7. Туберкульоз. Клінічна настанова, заснована на доказових даних. Державний експертний центр МОЗ України. 2021. 444 с. https://www.dec.gov.ua/wp-content/uploads/2021/11/2021_11_18_kn_tuberkuloz.pdf
8. Фещенко Ю. І., Тодоріко Л. Д., Кужко М. М., Гуменюк М. І. Патоморфоз туберкульозу реалії сьогодення, хіміорезистентність як ознака прогресування. Укр. пульмонол. журн. 2018. № 2. С. 6-10

АНАЛІЗ МІСЦЕВОАНЕСТЕЗУЮЧИХ ЛІКАРСЬКИХ ЗАСОБІВ

Сікорин Уляна Богданівна

кандидат фармацевтичних наук, доцент кафедри хімії,
фармацевтичного аналізу та післядипломної освіти,
Івано-Франківський національний медичний університет
ORCID: 0000-0001-5492-2025

Майка Ольга Василівна

студентка, Івано-Франківський національний медичний університет

Інтернет-адреса публікації на сайті:

<http://www.economy-confer.com.ua/full-article/4590/>

В умовах теперішніх подій Україні особливе місце займають місцевоанестезуючі лікарські засоби, оскільки під час війни високий ступінь травматизації військових, великий відсоток травматичних ампутацій, осколкових поранень які потребують місцевого знеболення з метою уникнення болювого шоку. Вивчення лікарських засобів, які впливають на аферентну іннервацію, знання особливостей їх хімічної структури і фармакологічної дії дасть можливість спеціалістам забезпечити адекватну і професійну допомогу при розладах нервової системи [1-2].

Метою роботи було опрацювання методик якісного та кількісного аналізу місцевоанестезуючих лікарських засобів.

Згідно хімічної поділяють класифікації місцеві анестетики на: 1) естери *p*-амінобензойної кислоти (прокаїну гідрохлорид); 2) похідні ацетаніліду (лідокаїн); 3) ариламіді піперидин карбонових кислоти (ультракаїн, бупівакаїн).

Естери p-амінобензойної кислоти. Новокаїн має широкий спектр терапевтичної дії та відносно незначну токсичність. Застосовують для інфільтраційної (0,25-0,5 % розчин), провідникової (1-2 % розчин) та спинномозкової анестезії [3].

Похідні ацетаніліду. Один із самих стійких анестезуючих препаратів, що не втрачає своїх властивостей під час кип'ятіння, при дії кислот і лугів – це лідокаїн. Анестезуючий ефект в 3-4 рази більший, ніж у новокаїну, але токсичність в два рази вища. Швидко всмоктується, повільно розкладається, діє довше, ніж новокаїн (до 60-120 хв.). Анестезія настає через 2-3 хвилини. Препарат має виражену антиаритмічну дію. Обережно використовують при недостатності серцево-судинної системи, хворобах печінки і нирок. Небажано поєднувати його з β -адреноблокаторами, так як при цьому можливий розвиток брадикардії, гіпотензії, бронхоспазму [1-3].

Ариламіді піперидинкарбонових кислот. Ультракаїн має токсичність в 1,5 разу більшу ніж новокаїн, але в 5 разів його сильніший. Анестезія настає через 0,5-2 хвилини і триває більше 60-180 хвилин. При порівнянні з лідокаїном виявилось, що знеболюючий ефект 2% розчину артикаїну тривав 126 хвилин, а у 2% розчину лідокаїну він тривав усього 106 хвилин.

Бупівакаїн стабільний, може бути неодноразово стерилізований. Не дивлячись на високу токсичність, вважається одним із найбільш безпечних місцевих анестетиків. На відміну від новокаїну, який розщеплюється в крові псевдохолінестеразою сироватки, метаболізує в печінці. Анестезуюча активність бупівакаїну в 6-16 разів вище новокаїну, але він в 7-8 разів більш токсичний [3].

Для дослідження використовували субстанції лікарських речовин та лікарські форми промислового виробництва, що впливають на аферентну іннервацію. Проведено якісний та кількісний аналіз лікарських форм промислового виробництва з використанням хімічних та фізико-хімічних методів аналізу.

Список використаних джерел:

1. Яценко І. В. Проблеми вибору місцевої анестезії та знеболювального препарату при оперативних втручаннях в порожнини рота у сучасних умовах
2. В. Яценко, О. О. Розколупа, Л. М. Саяпіна, В. М. Гаврильєв // Український стоматологічний альманах, . – 2001. – №1 (2) – С. 27-29.
3. Гумецкий Р. Сучасні засоби місцевої анестезії в стоматології / Р. Гумецкий, М. Угрин // – Львів, Галдент, 1998. – 160 с.
4. Andren S. S. Ambulatory anesthesia. An injury, study of patient satisfaction and therapeutic quality / S. S. Andren // Ugeskr.Laeger. – 2012. – Vol. 155, № 36. – P. 2803-2806.

МОНІТОРИНГ ХІМІЧНОГО СКЛАДУ ВОДИ З ПРИРОДНИХ ДЖЕРЕЛ НА ТЕРИТОРІЇ ІВАНО-ФРАНКІВСЬКОЇ ОТГ

Сікорин Уляна Богданівна

*кандидат фармацевтичних наук, доцент кафедри хімії,
фармацевтичного аналізу та післядипломної освіти,
Івано-Франківський національний медичний університет
ORCID: 0000-0001-5492-2025*

Рибак Соломія Василівна

студентка, Івано-Франківський національний медичний університет

Чабан Надія Василівна

начальник ВЦ ДП «Івано-Франківськстандартметрологія»

Гурик Галина Олексіївна

провідний інженер ДП «Івано-Франківськстандартметрологія»

Інтернет-адреса публікації на сайті:

<http://www.economy-confer.com.ua/full-article/4591/>

Актуальність. Вода є найпростішим хімічним компонентом живої матерії, яка об'єднує усі організми, які населяють нашу планету. З питною водою людина отримує від 8 до 25 % добової потреби мінеральних речовин (йоду – до 50%,

фтору – 50-80 %, магнію – до 25%, кальцію – до 20%). Питна вода та її якість впливають на всі фізіологічні та біохімічні процеси, що відбуваються в організмі людини та стан її здоров'я [1-2].

Мета. Дослідження безпечності використання води з природних джерел на території Івано-Франківської ОТГ.

Матеріали і методи. Для дослідження відібрані зразки води з природних джерел с. Вовчинець, с. Крихівці, с. Микитинці, с. Угорники, с. Хриплин, с. Черніїв. В процесі роботи використані польові, аналітичні методи дослідження показників якості води, хімічні та фізико-хімічні інструментальні методи.

Результати. Якісна питна вода повинна відповідати Державним санітарним нормам та правилам «Гігієнічні вимоги до води питної, призначеної для споживання людиною» (ДСанПіН 2.2.4-171-10), тобто її склад повинен відповідати певним органолептичним, мікробіологічним та фізико-хімічним показникам [3]. В результаті моніторингу хімічного складу води питної з природних джерел на території Івано-Франківської ОТГ можна відмітити деякі особливості. Так, показники фізіологічної повноцінності мінерального складу питної води у відібраних зразках (загальна жорсткість та сухий залишок) знаходились в межах нормативних значень. Загальна жорсткість знаходилась в межах 3,0-5,5 ммоль/дм³. Показники сухого залишку коливалися у межах 435-900 мг/дм³. Вміст загального заліза в середньому дорівнює 0,052±0,025 мг/дм³. Найбільші концентрації загального заліза спостерігались у с. Угорники та с. Крихівці, а найменші – у с. Вовчинець, с. Микитинці, с. Черніїв. Показники хлоридів, за час спостережень, знаходились в межах 35,0-124,7 мг/дм³. За період нашого спостереження вміст марганцю становить 0,0007-0,0183 мг/дм³, найвищий вміст марганцю було зафіксовано у с. Крихівці (0,0183 мг/дм³), найнижчі у с. Угорники та становили 0,0007 мг/дм³. Найвищі показники сульфатів були встановлені у с. Вовчинець (126,0 мг/дм³), найнижчі с. Крихівці (24,9 мг/дм³). Показник рН питної води, за період спостереження, становив (7,2±0,5) одиниць (за ДСанПіН 6,5-8,5). Вміст амонію коливається в межах від 0,05 мг/дм³ (с. Угорники, с. Черніїв) до 2,5 мг/дм³ (с. Вовчинець) (за ДСанПіН ≤ 2,6 мг/дм³).

Висновки. Результати проведених досліджень вказують на безпечність використання води з природних джерел на території Івано-Франківської ОТГ. За органолептичними та фізико-хімічними показниками питна вода протягом часу дослідження знаходилась у межах нормативних значень санітарного законодавства.

Список використаних джерел:

1. Запольський А. Проблеми якості питної води. Водне господарство України. Київ. 2010. № 6. С. 50-52.
2. Гончарук В. В. Концепція вибору переліку показників і їх нормативних значень для визначення гігієнічних вимог і контролю за якістю питної води в Україні. К.: Хімія і технологія води, 2007. №4. С. 29.
3. ДСанПіН 2.2.4-171-10. Гігієнічні вимоги до води питної, призначеної для споживання людиною: Затверджені наказом Міністерства охорони здоров'я України 106 від 12.05.2010 р. № 400. Офіційний вісник України. 2010. 12 трав. (№ 400). С. 126.

ЦЕЛЮЛОЛІТИЧНА АКТИВНІСТЬ БАЗИДІЄВОГО ДЕРЕВОРУЙНУЮЧОГО ГРИБА SCHIZOPHYLLUM COMMUNE

Гузенко Юлія Олександрівна

студент, Київський політехнічний інститут ім. Ігоря Сікорського
ORCID: 0000-0001-5149-5582

Ліновицька Віта Михайлівна

кандидат біологічних наук,
Київський політехнічний інститут ім. Ігоря Сікорського
ORCID: 0000-0002-2755-9811

Інтернет-адреса публікації на сайті:

<http://www.economy-confer.com.ua/full-article/4608/>

Вступ. Лігноцелюлозна біомаса, яка важко переробляється, складає наразі одну з найбільших часток вуглецевих відходів на планеті, і як наслідок навколишнє середовище потерпає від сильного забруднення ними. Багатокomпонентна структура лігноцелюлози складається з трьох типів біополімерів:

1) лігніну, що є гетерополімером фенольних спиртів та виконує захисну функцію від зовнішніх біологічних, хімічних та фізичних впливів;

2) геміцелюлози – гетерогенний полісахарид розгалуженої та аморфної будови, що має у своєму складі гексози, пентози та цукрові кислоти. Дана будова забезпечує зв'язування целюлозних волокон;

3) целюлози, що є лінійним гомополімером глюкози та упорядкована в мікрокристалічну структуру.

Целюлоза є найпоширенішим компонентом рослинної біомаси. Саме тому актуальним завданням індустрії біопереробки є пошук ефективних технологій деструкції цього полімерного компоненту [1, 2].

Целюлази, що гідролізують целюлозу та ряд її похідних, знаходять широке застосування у різних галузях промисловості, таких як текстильна, паперова, виробництво миючих засобів, виготовлення комбікормів, сільське господарство, у виробництві біопалива тощо. У харчовій промисловості ферментні препарати целюлаз можуть використовуватися у виробництві низькокалорійної їжі та для освітлення вин і соків, а також для переробки харчових відходів. Можна сказати, що «ензимний» спосіб біоконверсії відходів активно конкурує з уже відомими способами утилізації, такими як спалювання, компостування та біопаливне виробництво. Переробка целюлози шляхом ферментної біодеградації дозволила

зробити цей процес екологічно чистим та з меншими витратами теплової енергії. Саме тому вивчення механізмів целюлолітичної активності дасть змогу збільшити промислове застосування целюлаз та в подальшому знизити їх собівартість [1-7].

Одними з ефективних продуцентів целюлаз є гриби. Відомими і використовуваними продуцентами целюлаз є представники родів *Aspergillus* і *Trichoderma*, але не завжди активність та концентрація синтезованих ними целюлаз є достатніми. Тому постає питання пошуку нових високоактивних штамів-продуцентів целюлаз, для чого був досліджений базидієвий гриб *Schizophyllum commune*. Даний базидіоміцет, як дереворуйнівний гриб, має ефективну целюлолітичну ферменту систему. У своєму геномі цей представник має близько 240 генів-кандидатів для гліко-гідролаз, що робить даний вид гриба потенційно ефективним для біоконверсії рослинних відходів сільського господарства та деревопереробної промисловості [3-6].

Тому метою даної роботи є дослідження активності целюлаз ряду штамів базидіоміцету *Schizophyllum commune*.

Матеріали та методи. Об'єктом дослідження були чотири штами *Schizophyllum commune* (1762, 1763, 1764 та 1765), виділені авторами на території Києва і передані до Колекції шапинкових грибів Інституту ботаніки ім. М. Г. Холодного НАН України ІБК.

Целюлолітичну екзоклітинну активність вивчали на рідкому синтетичному середовищі такого складу (г/дм³): NH₄NO₃ – 3; MgSO₄·3H₂O – 0,5; глюкоза – 30, в різні варіанти якого додавали або пептон – 10 або бурякову мелясу – 10, або кукурудзяний екстракт, або карбоксиметилцелюлозу – 10. Глибинне культивування проводили на орбітальному шейкері (180 об/хв), в колбах Ерленмеєра на 250 мл, за температури 30 °С, протягом 5-7 діб.

Протягом культивування штаму на вищенаведених живильних середовищах було визначено активність ендо-1,4-β-глюканази (ЕС 3.2.1.4 ендо-1,4-β-D-глюканглюкогідролаза). Її визначали за рівнем утворення глюкози в інкубованій суміші з 0,3% карбоксиметилцелюлози (КМЦ-активність). Склад реакційних сумішей при визначенні ферментативної активності та умови проведення реакцій відповідали рекомендаціям IUPAC [8]. Кількість глюкози, що утворювалась у результаті дії ферменту, визначали фотометрично феріціанідним методом [9]. За одиницю ферментативної активності (IU) приймали утворення 1 мкмоль редуруючих цукрів протягом 1 хв за температури 40 °С при додаванні 1 мл культурального фільтрату. (IU/см³, мкмоль/(хв×см³)).

Результати та обговорення. В результаті проведеного глибинного культивування було визначено вплив складу середовищ на ендоглюканазну активність штамів *S. commune* (Табл.1).

Таблиця 1. Активність ендо-1,4- β -глюканази (IU/cm³) у штамів *S. commune* на синтетичних середовищах з домішками

Штам	1762	1763	1764	1765
Середовище				
Синтетичне середовище з пептоном	0,135±0,011	0,121±0,008	0,138±0,012	0,128±0,008
Синтетичне середовище з бурякову мелясою	0,162±0,012	0,150±0,009	0,165±0,014	0,151±0,008
Синтетичне середовище з кукурудзяним екстрактом	0,147±0,010	0,177±0,013	0,158±0,009	0,141±0,009
Синтетичне середовище з карбоксиметилцелюлозою	0,170±0,011	0,168±0,011	0,177±0,013	0,161±0,012

Встановлено, що максимальне значення активності ендо-1,4- β -глюканази склало 0,177±0,013 IU/cm³ у штаму *S. commune* 1764 на синтетичному середовищі з карбоксиметилцелюлозою (6 доба культивування). Активність екзоглюканази у інших штамів *S. commune* також мала максимальне значення на середовищі з карбоксиметилцелюлозою.

Висновки. Отже, активність целюлолітичних ферментів базидієвого гриба *S. commune* відрізняється у різних штамів і залежить від складу живильного середовища.

Список використаних джерел:

1. Чабанюк Я. В., Бровко І. С., Мельнікова І. О., Спатару К. В. Пошук активних продуцентів ендо-1,4- β -глюканази для біодеструкції рослинних решток. Сільськогосподарська мікробіологія. 2021. Вип. 34. С. 15-22.
2. Бойко С. М. Целюлази базидієвих грибів для розробки технологій біоконверсії клітковини. Український ботанічний журнал, 2020. 77 (5): 378-385.
3. Warasirin Sornlake, Phatcharamon Rattanaphanjak, Verawat Champreda1, Lily Eurwilaichitr, Suthathip Kittisenachai, Sittiruk Roytrakul, Tatsuya Fujii and Hiroyuki Inoue. Characterization of cellulolytic enzyme system of *Schizophyllum commune* mutant and evaluation of its efficiency on biomass hydrolysis. Bioscience, Biotechnology, and Biochemistry, 2017, Vol. 81, No. 7, 1289-1299.
4. Tovar-Herrera O. E., Martha-Paz A. M., Pérez-LLano Y, et al. *Schizophyllum commune*: An unexploited source for lignocellulose degrading enzymes. Microbiology Open. 2018;7:e 6 37. <https://doi.org/10.1002/mbo3.637>
5. Sanath Kondaveeti, Sanjay K. S. Patel, Janghun Woo, Ji Hyang Wee, Sang-Yong Kim, Riyadh I. Al-Raoush, In-Won Kim, Vipin Chandra Kalia, and Jung-Kul Lee. Characterization of Cellobiohydrolases from *Schizophyllum commune* KMJ820. Indian J Microbiol. 2020 Jun; 60 (2): 160-166.

6. Cellulase producing *Schizophyllum commune* and its use for saccharification: patent KR20110051984A, South Korea.
7. Бухало А. С., Дуган О. М., Максимюк М. Р., Ліновицька В. М. Ферментативна активність вищого базидіального гриба *Schizophyllum commune*. Вісник Національного авіаційного університету. 2012. № 3. С. 154-159.
8. Ghose T. K. Measurement of cellulase activity. Pure and Applied Chemistry, 1987. 59 (2): 257-268. <https://doi.org/10.1351/pac198759020257>
9. Скуратовская О. Д. Контроль качества продукции физико-химическими методами. 3. Сахар и сахарные кондитерские изделия. 2-е изд. перераб. и доп. М.: ДеЛи принт, 2005. 124 с.

РОЛЬ ФІЗІОЛОГІЇ ЛЮДИНИ У ПІДГОТОВЦІ ФАХІВЦІВ СПОРТИВНОЇ СФЕРИ

Дубинська Світлана Миколаївна

викладач, Національний університет
фізичного виховання і спорту України
ORCID: 0000-0002-3666-2247

Кучеренко Ольга Валентинівна

кандидат медичних наук, викладач,
Національний університет
фізичного виховання і спорту України

Науковий керівник: Пастухова Вікторія Анатоліївна

доктор медичних наук, професор, Національний університет
фізичного виховання і спорту України

Інтернет-адреса публікації на сайті:

<http://www.economy-confer.com.ua/full-article/4533/>

Фізіологія людини є базовою наукою, що забезпечує фундаментальну підготовку фахівців спортивної сфери. Саме фізіологія вивчає функції і механізми їх регуляції у здоровому організмі і є основою медицини, психології, педагогіки, теорії і методики фізичного виховання. Це дозволяє науково обґрунтувати основи здорового способу життя для попередження захворювань, вірно оцінювати функціональний стан людини і його працездатність в різних умовах діяльності. Збереження здоров'я людини – одне із першочергових завдань не тільки медицини, а й фахівців спортивної сфери. Враховуючи стрімке зростання інноваційних технологій та модернізації в сфері спорту зростають сучасні вимоги до вищої освіти бакалаврів та магістрів в різних галузях професійної діяльності з фізичної культури та спорту. Знання фізіології стають основою світогляду сучасної освіченої людини.

Великою перевагою фізіології є те, що вона об'єднує індивідуальні функції різних клітин, тканин та органів всього тіла в єдине ціле – організм людини. Розуміння принципів побудови і функціонування живих систем, закономірностей життєвих явищ, механізмів регуляції різних функцій допомагають студентам в розумінні власного організму, перебіг відновних процесів під час та після фізичного навантаження. Зокрема дуже важливо формування у студентів системного підходу в розумінні фізіологічних механізмів реакцій організму і його структур на вплив зовнішнього середовища і реалізації адаптаційних процесів. Тож безпека життєдіяльності людини, яка займається фізичною активністю в значній мірі залежить від розуміння інтенсивності дії чинників довкілля та рівень адаптаційних можливостей організму щоб уникнути небезпеки для життя. Вивчення фізіології також покладає основам розуміння емоційно-вольових та мотиваційних характеристик, підвищує рівень самосвідомості та усвідомлення цінності власного здоров'я та здоров'я суспільства в цілому.

Майбутньому вчителю фізичної культури, тренера, спортсмена для формування наукового світогляду та забезпечення майбутнього професійного зростання необхідні знання про фізіологію руху, динаміку фізіологічних станів організму під час спортивної діяльності, роботу серцево-судинної та дихальної систем при м'язовому навантаженні, вплив чинників навколишнього середовища на м'язову діяльність, вегетативні системи забезпечення м'язової діяльності, оптимізацію спортивної діяльності, обмін речовин, фізичну працездатність і фізіологічні механізми забезпечення максимального споживання кисню.

Слід зазначити, що фізіологія відкриває наслідки шкідливих звичок у людини, обґрунтовує шляхи профілактики функціональних порушень. Знання фізіології допомагають тренеру або педагогу в процесі спортивного відбору і спортивного спрямування, в прогнозуванні успішності спортсмена в змаганнях, побудові тренувальних програм, забезпеченні фізичних навантажень з індивідуальним підходом і відкривають можливість використання функціональних резервів організму. В часи стрімкого науково-технічного прогресу та модернізації в сфері спорту чекають випускників, здатних проводити не тільки ефективну фізично-оздоровчу роботу серед населення, а й можуть виконувати медико-біологічні, психолого-педагогічні дослідження, володіють методиками комплексного контролю за функціональним станом осіб, що займаються фізичними тренуваннями. Під час вивчення фізіології майбутні фахівці спортивної сфери набувають практичних навичок з оцінки загального стану організму (розуміння механізмів м'язового скорочення та їх енергетичного забезпечення, визначення частоти пульсу під час пальпації

магістральних судин, частоти та глибини дихання, вимірювання артеріального тиску та проведення їх інтерпретації, оцінки параметрів систем кровотворення, травлення та виділення тощо). В процесі теоретичних та практичних занять зі студентами висвітлюються питання розуміння механізмів втоми, профілактики захворювань на прикладі моделювання ефектів адаптації організму під час спортивних змагань. Отже, на основі знань про фізіологічні закономірності функціонування організму, можна з'ясувати ефективні шляхи пристосування до фізичних навантажень, що дозволить реалізувати програму підготовки спортсменів для досягнення певних спортивних результатів та покращити рівень фізичної підготовки осіб, що бажають займатися фізичними тренуваннями.

АКТИВНІСТЬ ЕКЗОГЛЮКАНАЗИ У БАЗИДІЄВОГО ГРИБА *SCHIZOPHYLLUM COMMUNE*

Сергієнко Дарина Сергіївна

студент, Київський політехнічний інститут ім. Ігоря Сікорського

Ліновицька Віта Михайлівна

кандидат біологічних наук,

Київський політехнічний інститут ім. Ігоря Сікорського

ORCID: 0000-0002-2755-9811

Інтернет-адреса публікації на сайті:

<http://www.economy-confer.com.ua/full-article/4610/>

Вступ. Базидіоміцети білої гнилі є продуцентами ферментів, які руйнують клітинну стінку рослин, в тому числі її лігнінові компоненти. Тому завдяки своїм екологічним і біологічним особливостям вони мають значний потенціал для виробництва окремих груп гідролітичних ферментів за відповідних умов культивування [1-4].

Ферменти, що деполімеризують рослинні полісахариди, представляють великий інтерес для біотехнології, оскільки продукти їх каталізу можуть бути використані як прекурсори в процесах, що генерують біопродукти, наприклад, паливо, папір, продукти харчування, корми для тварин тощо [1-4].

Одним із видів базидіоміцетів білої гнилі є *Schizophyllum commune*, що належить до родини *Schizophyllaceae* порядку *Agaricales* [2, 5].

Цей гриб є широко розповсюдженим, зустрічається у природних середовищах по всьому світу. *Schizophyllum commune* відіграє важливу екологічну роль у процесі розкладання рослинного матеріалу. Цей гриб має певну відмінність від інших дереворуйнуючих грибів. *S. commune* обмежено

здатний розкласти лігнін і тому не відповідає типовим характеристикам видів білої гнилі. Натомість *S. commune* має один із найширших наборів ферментів, що розкладають целюлозу та геміцелюлозу, включаючи екзоглюканази та інші целюлази. Цей процес розкладання відіграє важливу роль у природному циклі розкладання та поверненні поживних речовин у ґрунт [2].

Крім своєї екологічної ролі, *Schizophyllum commune* також має значення в наукових дослідженнях. Цей гриб є об'єктом досліджень у генетиці, мікології, біохімії, фізіології та інших галузях науки. Також варто відзначити, що *Schizophyllum commune* використовується у медицині. Він був виявлений як джерело біологічно активних речовин, таких як протипухлинні, імуномодулюючі, антибіотичні, антиоксидантні та інші лікувально-профілактичні сполуки [5, 6].

Одним з важливих ферментів, що має промислове значення та виробляється *Schizophyllum commune* є екзоглюканаза, також відома як екзоцелобіогідролаза або екзоцелюлаза. Екзоглюканаза належить до сімейства гідролітичних ферментів – целюлаз. Цей фермент здатний каталізувати гідроліз глікозидних зв'язків в полісахаридах, зокрема в целюлозі та інших гліканах, що містяться у різних організмах, включаючи рослини та гриби [3, 4]. Екзоглюканази діють на кінці полісахаридного ланцюга, розщеплюючи його на молекули цукру. У випадку целюлози, це може бути розкладання на целобіозу або глюкозу. Це відбувається шляхом розриву бета-1,4-глікозидних зв'язків, які з'єднують молекули цукру у полісахаридному ланцюзі.

Цей фермент у *Schizophyllum commune* грає важливу роль у розкладанні рослинної біомаси. Гриб може взаємодіяти з мертвими рослинними залишками, такими як гілки, листя та деревні стовбури, і розкласти їх на більш прості речовини. Екзоглюканази допомагають розщеплювати целюлозу у цих рослинних матеріалах, забезпечуючи грибу доступ до цінних ресурсів для живлення [3, 4].

Також екзоцелобіогідролази є об'єктом активних досліджень, оскільки їх властивості можна модифікувати та оптимізувати для різних біотехнологічних застосувань, таких як виробництво біопалива, харчові процеси (наприклад у виробництві харчових добавок, які поліпшують текстуру та стабільність продуктів), виробництво пребіотиків тощо. Дослідження активності екзоглюканази у базидієвих грибів є актуальним оскільки може сприяти відкриттю нових ефективних ферментів для цих застосувань або оптимізації існуючих процесів [1-5].

Тому метою роботи є дослідження активності екзо- β -глюканази у штамів базидієвого гриба *Schizophyllum commune*.

Матеріали та методи. Об'єктом дослідження були три штами 1767, 1768 та 1769 *Schizophyllum commune* з Колекції шапінкових грибів Інституту ботаніки ім. М.Г. Холодного НАН України ІБК.

Активність екзо- β -глюканази (ЕС 3.2.1.91 екзоцелобіогідролаза, 1,4- β -D-глюканцелобіогідролаза) оцінювали за рівнем гідролізу фільтрувального паперу (ФП-активність, звикористанням Whatman № 1, щільність 80 г/м²). Склад реакційних сумішей при визначенні ферментативної активності та умови проведення реакцій відповідали рекомендаціям IUPAC [7].

Кількість глюкози, що утворювалась у результаті дії ферменту, визначали фотометрично феріціанідним методом [8]. За одиницю ферментативної активності (international units – IU) приймали утворення 1 мкмоль редуруючих цукрів (для полімерних субстратів) протягом 1 хв за температури 40 °С при додаванні 1 мл культурального фільтрату. (IU/см³, мкмоль/(хв×см³)).

Ферментативну екзоглюканазну активність у штаму *S. commune* вивчали на рідкому синтетичному середовищі такого складу (г/дм³): NH₄NO₃ – 3; MgSO₄×3H₂O – 0,5; глюкоза – 30, в різні варіанти якого додавали пептон – 10, або бурякову мелясу – 10, або подрібнений фільтрувальний папір – 10, або карбоксиметилцелюлозу – 10. Глибинне культивування проводили на орбітальному шейкері в умовах постійного перемішування (180 об/хв), в колбах Ерленмеєра на 250 мл, за температури 30 °С, протягом 10 діб, в трьох повторях.

Результати та обговорення. В результаті проведеного глибинного культивування було визначено, що максимальне значення активності екзо- β -глюканази у штаму *S. commune* 1768 склало 0,15±0,03 IU/см³ на синтетичному середовищі з фільтрувальним папером (6 доба культивування). При цьому на середовищі з карбоксиметилцелюлозою активність екзоглюканази була меншою в 1,5-1,8 разів, в залежності від штаму. На середовищі з мелясою і особливо з пептоном, активність цього ферменту була значно меншою, що пояснюється відсутністю в середовищі індукторів біосинтезу екзо- β -глюканази (целюлози або її похідних).

Висновки. Отже, активність екзо- β -глюканази базидієвого гриба *S. commune* залежить від складу живильного середовища і потребує подальших досліджень.

Список використаної літератури:

1. Joseph A. Bentil Biocatalytic potential of basidiomycetes: Relevance, challenges and research interventions in industrial processes. Scientific African, 2021, Vol. 11. <https://doi.org/10.1016/j.sciaf.2021.e00717>

2. Rytioja J, Hilden K, Yuzon J, Hatakka A, de Vries RP, Mäkelä MR. Plant-polysaccharide-degrading enzymes from Basidiomycetes. *Microbiol Mol Biol Rev.* 2014, 78(4): 614-49. doi: 10.1128/MMBR.00035-14
3. Eyalira J. Okal, Mehtab Muhammad Aslam, Joseph K. Karanja, Witness J. Nyimbo. Mini review: Advances in understanding regulation of cellulase enzyme in white-rot basidiomycetes. *Microbial Pathogenesis*, 2020, Vol. 147. <https://doi.org/10.1016/j.micpath.2020.104410>
4. Peralta, Rosane & Silva, Bruna & Kato, Camila & Seixas, Flavio & Bracht, Adelar. Enzymes from Basidiomycetes – Peculiar and Efficient Tools for Biotechnology. *Biotechnology of Microbial Enzymes 2017*: DOI: 119-149. 10.1016/B978-0-12-803725-6.00005-4.
5. Бухало А.С., Дуган О.М., Максимюк М.Р., Ліновицька В.М. Ферментативна активність вищого базидіального гриба *Schizophyllum commune*. *Вісник Національного авіаційного університету*. 2012. № 3. С. 154-159.
6. Beta-Glucan in Foods and Health Benefits / ed. by S. Aoe, T. Morita, N. Ohno. MDPI, 2022, p. 184. <https://doi.org/10.3390/books978-3-0365-5108-1>
7. Ghose T.K. Measurement of cellulase activity. *Pure and Applied Chemistry*, 1987. 59(2): 257-268. <https://doi.org/10.1351/pac198759020257>
8. Скуратовская О. Д. Контроль качества продукции физико-химическими методами. 3. Сахар и сахарные кондитерские изделия. 2-е изд. перераб. и доп. М.: ДеЛи принт, 2005. 124 с.

EFFECTIVE KINETIC PARAMETERS OF SnTe THIN FILMS

Tetiana Mykhailivna Mazur

*PhD (Phys. & Math.), Docent, Associate Professor,
Ivano-Frankivsk National Technical University
of Oil and Gas, Ivano-Frankivsk*

Marian Oleksiiovych Halushchak

*Doctor of Phys. & Math. Sc., Full Professor,
Ivano-Frankivsk National Technical University
of Oil and Gas, Ivano-Frankivsk*

Науковий керівник: Проконів Володимир Володимирович

Internet address of the article on the web-site:

<http://www.economy-confer.com.ua/full-article/4606/>

Thin films, compared to single crystals, are characterized by a large surface-to-volume ratio. The film thickness determines the transport properties and the main mechanisms of charge carrier scattering. In thin films, the scattering mechanisms differ significantly from those in bulk samples, especially in the region of small thicknesses. It is necessary to take into account scattering at grain and interfacial boundaries, misfit dislocations, and other defects associated with the near-surface state. The localization of current on surface states and its capture by dangling bonds at the boundaries of crystallites entail the formation of space charge regions near them, where the concentration and mobility of current carriers can differ significantly from the corresponding parameters in the inner region. The effect of near-surface regions on the properties of films depends on their thickness, structure, doping level, and temperature. At the same time, atmospheric pressure plays an important role.

Studies were carried out on thin films of tin telluride, which were deposited on fresh chips (0001) of mica muscovite. In the work, the properties of the films were studied, in particular, the specific conductivity, the Hall coefficient, and the thermal emf. Particular attention was paid to the effect of film thickness and annealing temperature in air. The studies were carried out on tin telluride films deposited on muscovite mica, since this system is technologically attractive and has the potential to be used in various electronic devices. The research results can be useful for further improvement and optimization of the production of thin films of tin telluride and the development of new devices based on their properties.

The films were obtained by the method of open evaporation in vacuum from the vapor phase. In this case, fresh chips (0001) of muscovite mica served as substrates for deposition. The temperature of the evaporator during the deposition was 700 °C,

and the temperature of the substrates varied in the range of 150-250 °C. The film thickness varied from 0.05 to 2 μm and was determined using an MII-4 microinterferometer.

To measure the electrical parameters of freshly grown films, experiments were carried out at temperatures from 290 to 353 K in constant magnetic fields. The sample had four Hall contacts and two current contacts. Ohmic contacts were made from silver films. The current passed through the sample was approximately 4 mA. The magnetic field was directed perpendicular to the film surface and had an induction of 1.5 Tl.

Dependence of specific conductivity, Hall coefficient and thermal emf. SnTe films versus thickness is shown in Fig. 1.

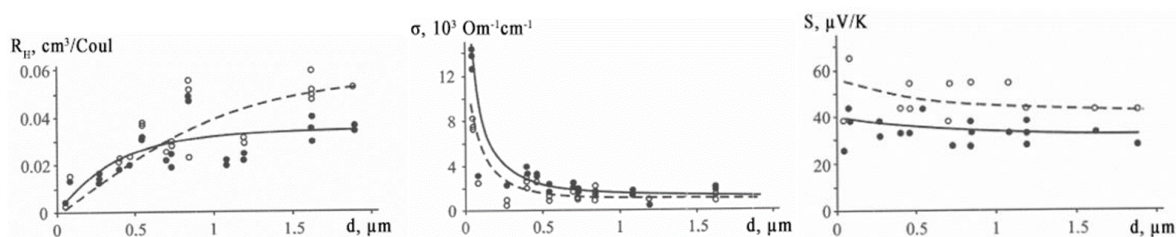

Fig. 1. Dependence of specific conductivity σ , Hall coefficient R_H , thermal emf S on thickness for SnTe films. ● – measurement temperature 293 K, ○ – measurement temperature 353 K.

The measured effective parameters are integral values that depend on the distribution profile of charge carrier concentration and electrical conductivity at the local level. The observed significant increase in the surface conductivity of SnTe films in air is associated with the enrichment of the surface with major charge carriers due to the acceptor action of oxygen. Thermo emf the surface layer is slightly larger than the bulk. Annealing of films in air leads to a significant increase in the surface concentration of holes, a slight decrease in conductivity, and an increase in thermal emf. The thickness of the near-surface layer in this case is approximately doubled.

1. Prokopiv V., Horichok I., Mazur T., Matkivsky O., Turovska L. Thermoelectric materials based on samples of microdispersed PbTe and CdTe. Proceedings of the 2018 IEEE 8th International Conference on Nanomaterials: Applications & Properties (NAP – 2018) Zatoka, Odesa Region, 2018. P. 01SPN57-1 – 01SPN57-4. DOI: 10.1109/NAP.2018.8915357
2. B. S. Dzundza, I. I. Chaviak. A. I. Tkachuk. G. D. Mateyk. O. L. Sokol, Near-surface Layers and Profiles Electric Parameters of Thin Films SnTe *Physics and chemistry of solid state*. 2010 Vol. 11, N 3. P. 614-617.

РОЗВ'ЯЗАННЯ ЗАДАЧ ТЕОРІЇ ПОТЕНЦІАЛУ ДЛЯ НАПІВПРОСТОРУ З НЕСКІНЧЕННОЮ ЦИЛІНДРИЧНОЮ ПОРОЖНИНОЮ УЗАГАЛЬНЕНИМ МЕТОДОМ ФУР'Є

Українець Наталія Анатоліївна

старший викладач, кафедра вищої математики та системного аналізу,

Національний аерокосмічний університет ім. М.Є. Жуковського

«Харківський авіаційний інститут»

ORCID: 0000-0001-7406-5809

Інтернет-адреса публікації на сайті:

<http://www.economy-confer.com.ua/full-article/4609/>

Задачі теорії потенціалу у багатозв'язних областях зазвичай розв'язують методом кінцевих елементів. Але якщо область обмежена поверхнями, які близько розташовані одна від одної, або є нескінченними, то ефективним чисельно-аналітичним методом є узагальнений метод Фур'є [1].

Згідно з цим методом для кожної граничної поверхні даної області розглядають базисні розв'язки рівняння Лапласа. Теореми додавання (або формули перерозкладання) базисних розв'язків дозволяють записати загальний розв'язок задачі у системах координат, що пов'язані з граничними поверхнями, а також задовольнити на них крайовим умовам. Доказ теорем ґрунтується на застосуванні співвідношень, які зв'язують відповідні гармонійні функції у даних системах координат. В результаті задача зводиться до нескінченної системи лінійних алгебраїчних рівнянь, оператор якої є цілком неперервним у просторі l_2 за умови неперетину граничних поверхонь.

У ряді робіт автора розв'язані задачі теорії потенціалу у напівпросторі, який має нескінченну кругову циліндричну порожнину, розташовану паралельно до його границі. Це задача Діріхле [2], задача Неймана і мішана задача [3, 4], а також третя основна задача теорії потенціалу [5]. Для усіх задач доведено, що оператори систем є цілком неперервними у просторі l_2 за умови неперетину граничних поверхонь, а для задачі Діріхле доведено теорему про існування її розв'язку. При цьому показано, що нескінченні системи лінійних алгебраїчних рівнянь мають єдиний розв'язок, який може бути знайдений методом редукції.

Список використаних джерел:

1. Денисова Т. В. Застосування узагальненого методу Фур'є до розв'язання деяких задач теорії потенціалу у декількох системах координат / Т. В. Денисова, Н. А. Попова, В. С. Проценко // Дев'ята Міжнародна наукова конференція імені академіка М. Кравчука: матеріали конф. (16-19 травня 2002р.; Київ). – Київ, 2002. – С. 63.

2. Проценко В. С. Задача Дирихле для уравнения Лапласа в полупространстве с цилиндрической полостью / В. С. Проценко, Н. А. Попова // Вісник Харківського національного університету. Серія Математика, прикладна математика і механіка. – 2002. – № 542. – С. 42-51.
3. Проценко В. С. Применение обобщенного метода Фурье для решения задач теории потенциала и теории упругости в полупространстве с цилиндрической полостью / В. С. Проценко, Н. А. Українець // Современные проблемы математики, механики и информатики: сборник статей. – (под ред. Н. Н. Кизиловой, Г. Н. Жолткевича). – Х.: Апостроф, 2011. – 452 с. – С. 189-200.
4. Українець Н. А. Мішана задача теорії потенціалу для напівпростору з нескінченною циліндричною порожниною / Н. А. Українець // Всеукраїнська науково-технічна конференція молодих вчених "Інтегровані комп'ютерні технології в машинобудуванні ІКТМ-2017" (31 жовтня - 3 листопада 2017 р.; Харків): Тези доповідей. – Харків: Національний аерокосмічний університет ім. М. Є. Жуковського "Харківський авіаційний інститут", 2017. – Т. 1. – С. 259-261.
5. Ukrayinets N. A. The third boundary-value problem of potential theory for a half-space with an infinite cylindrical cavity / N.A. Ukrayinets // XVII Науково-технічна конференція факультету Ракетно-космічної техніки «Сучасні проблеми ракетно-космічної техніки і технології». Харків. 06.04.2020 – 08.04.2020 р.: Тези доповідей. – Харків: Нац. аерокосм. ун-т ім. М. Є. Жуковського «Харків. авіац. ін-т». – 2020. – С. 72-73.

ДО РОЗРАХУНКУ ЗАЛІЗОБЕТОННИХ ПЕРЕКРИТТІВ З ВРАХУВАННЯМ МОДЕЛЮВАННЯ ТА ТРІЩИНОУТВОРЕННЯ

Азізов Талят Нуредінович

доктор технічних наук, професор,

Уманський державний педагогічний університет імені Павла Тичини

ORCID: 0000-0001-9621-9805

Кочкар'юв Дмитро Вікторович

доктор технічних наук, професор, Національний університет

водного господарства та природокористування

ORCID: 0000-0002-4525-7315

Інтернет-адреса публікації на сайті:

<http://www.economy-confer.com.ua/full-article/4541/>

Аналіз досліджень і постановка задачі. Відомо, що в залізобетонних плитах у кутових зонах виникають діагональні тріщини [2], хоча згинальні моменти досить малі [9]. Це зумовлено дією крутних моментів, які далеко не завжди правильно враховуються в розрахунках саме залізобетонних плит [4]. З проектної практики відомо [3, 8], що запроектовані залізобетонні плити на практиці мають прогини, що перевищують розрахункові та іноді це перевищення є суттєвим, хоча при цьому при проектуванні враховується вплив тріщиноутворення.

Одна з причин цієї відмінності полягає в неправильному врахуванні зміни крутильних жорсткостей скінчених елементів при утворенні тріщин.

Крім того, при моделюванні плоскими скінченими елементами крутні моменти M_{xy} також можуть бути визначені не вірно [4]. А через те, що поява тріщин у кутових зонах залежить саме від величини крутних моментів [2, 10], оцінка цього фактору також має важливе значення.

В даний час при проектуванні перекриттів використовуються, як правило, програмні комплекси, в яких реалізовано метод скінчених елементів. До таких програм належать Lira, Skad, Ansys та ін. [1]

При моделюванні перекриття зазвичай моделюється плоскими скінченими елементами тонкої плити або оболонки [1]. Найчастіше таке моделювання виправдане. Однак, є різні схеми навантаження (здебільшого нерівномірні навантаження), у яких використання теорії плит призводить до помилок визначення зусиль.

З огляду на вищесказане метою цієї статті є розроблення пропозицій з моделювання роботи залізобетонних плит та визначення крутних жорсткостей скінчених елементів.

Виклад основного матеріалу. Розглянемо спочатку вплив моделювання плоскими скінченими елементами. Як було сказано вище, при моделюванні роботи перекриттів, як правило, використовують плоскі скінчені елементи з теорії тонких плит. При цьому переміщення конструкції визначаються досить правильно, а крутні моменти M_{xy} виявляються значно меншими в порівнянні з зусиллями, визначеними з використанням виразів теорії пружності [9]. Не врахування цього чинника може призвести до помилок проектування, іноді й суттєвих [4].

З теорії пружності відомо, що при розрахунку кручення тонкої смуги крутний момент складається з двох складових: крутного моменту від дотичних напружень, що діють по довгій стороні перерізу і крутного моменту від дотичних напружень по короткій стороні вузького прямокутного перерізу. Причому ці крутні моменти рівні між собою. Іншими словами, загальний крутний момент дорівнює сумі моментів M_d (від дотичних напружень по довгій стороні перерізу) та M_k (від дотичних напружень по короткій стороні перерізу).

Теорія плит не враховує дотичні напруження, що діють за товщиною плити (тобто по короткій стороні перерізу). Відповідно, і крутні моменти в скінчених елементах плити при крученні тонкої смуги дорівнюють половині зовнішнього крутного моменту (тільки крутному моменту M_d).

Сказане вище легко перевірити, зробивши розрахунок на кручення консольної смуги, яка закладена дальнім торцем і до ближнього торця якої прикладений крутний момент (рис. 1, а). Причому крутний момент можна прикласти будь-яким способом: зосередженими силами, як показано на рис. 1, а, зосередженим моментом або іншим способом. Другим прикладом може слугувати схема навантаження перекриття несиметричним крайовим навантаженням.

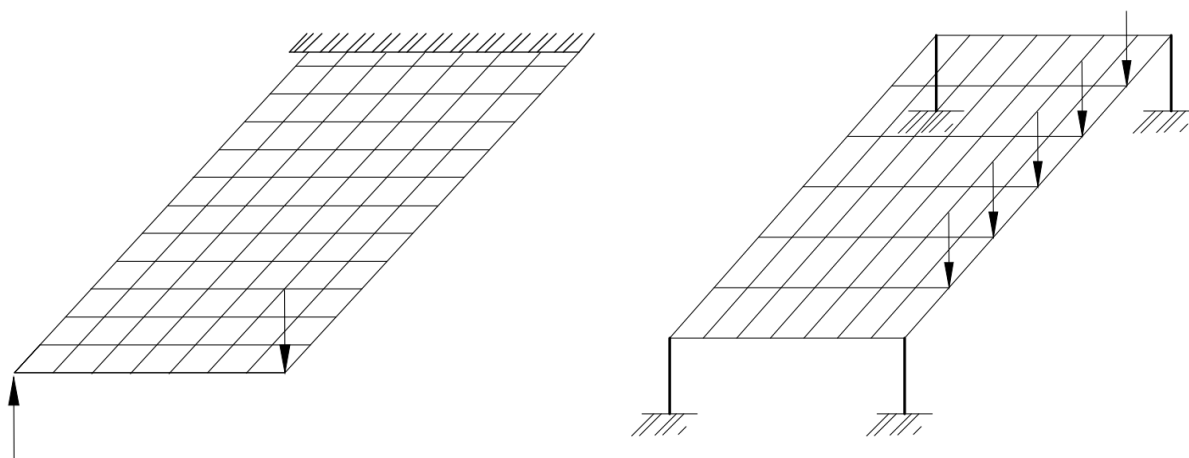

Рис. 1. Розрахункові схеми, при яких моделювання плоскими скінченими елементами призводить до помилок при визначенні крутних моментів M_{xy}

При аналізі результатів розрахунку ми можемо побачити, що крутний момент M_{xy} за будь-яким горизонтальним перерізом на рис. 1, а дорівнюватиме рівно половині зовнішнього крутного моменту, прикладеного до торця консолі.

Слід зазначити, що при розрахунку плит за традиційними схемами (спирання по контуру, спирання по кутах і симетричне навантаження) питань про точність визначення крутних моментів M_{xy} не виникає. Однак якщо розглядати схеми у вигляді рис. 1, а, схеми плит з протяжними отворами, схеми плит з несиметричним крайовим навантаженням (рис. 1, б), то крутні моменти, визначені за програмою, в якій реалізований метод скінчених елементів і застосована теорія плит, похибка у визначенні крутних моментів суттєва.

Дотичні напруження, що діють по короткій стороні прямокутного поперечного перерізу (по товщині плити на рис. 1, а) значно менше від дотичних напружень, що діють по довгій стороні перерізу. В теорії плит вони не враховуються. Однак, відстань до центру кручення від дотичних напружень, що діють по товщині плити велика і вони в результаті дають крутний момент, що дорівнює половині зовнішнього крутного моменту.

Таким чином, при розрахунку подібних конструкцій порушується фундаментальна вимога рівноваги (внутрішній крутний момент не дорівнює зовнішньому моменту). Однак, якщо порівняти переміщення смуги з точним рішенням з теорії пружності [9], то при малій товщині пластини результати збігатимуться з достатньою точністю.

Цю особливість досить просто пояснити. Враховуючи, що метод скінчених елементів, реалізований у більшості програм, зокрема у програмі Lira-Sap8, є методом переміщень. Тому при розрахунку спочатку визначаються переміщення, а потім дотичні напруження і далі крутні моменти. А, як було сказано вище, дотичні напруження, що діють по довгій стороні перерізу, є лише частиною всіх дотичних напружень, що діють у закрученій смузі. Саме з цієї причини величина переміщень, визначених за програмою, збігається з переміщеннями, визначеними за теорією кручення, а крутні моменти рівні половині діючого крутного моменту.

Важливість правильного визначення крутних моментів при розрахунку залізобетонних плит полягає в наступному. Відомо, що утворення тріщин у програмах (наприклад, Lira-Sap8) розраховується залежно від головних моментів M_1 та M_2 , які визначаються за відомими формулами [10].

$$M_1, M_2 = \frac{1}{2} \left[M_x + M_y \pm \sqrt{(M_x - M_y)^2 + 4 \cdot M_{xy}^2} \right] \quad (1)$$

З (1) добре видно, що при не правильному визначенні крутних моментів M_{xy} головні моменти будуть визначені не правильно, а, отже, момент утворення тріщин буде також визначений не правильно. Враховуючи,

що значення крутних моментів M_{xy} в програмах, де використовуються скінчені елементи плит, виявляються заниженими, то момент утворення тріщин визначається при навантаженнях, що перевищують реальні навантаження, за яких утворюються тріщини. Саме в цьому полягає одна з причин, через які експериментальні прогини в залізобетонних плитах виявляються більшими, ніж визначені розрахунком.

У зв'язку з вище сказаним при реальному проектуванні залізобетонних перекриттів слід враховувати наведений важливий фактор, і у випадках, описаних вище, застосовувати або об'ємні, або стрижневі скінчені елементи з подальшим аналізом.

Розглянемо тепер іншу похибку при розрахунках залізобетонних плит. Відомо, що в ітераційних розрахунках залізобетонних конструкцій на кожній ітерації залежно від рівня навантаження у кожному скінченому елементі змінюється жорсткість. На наступній ітерації, якщо зусилля менше зусилля утворення тріщин, жорсткість даного скінченого елемента знову приймається такою, що дорівнює початковій (пружній) жорсткості. Через це часто відбувається зациклювання ітераційного процесу і його розгойдування, тобто коли різниця зусиль на останній та попередній ітераціях дедалі збільшується. Для запобігання цього, зазвичай, рекомендують приймати середні жорсткості на кількох попередніх ітераціях. Однак така постановка має ще один недолік. Як правило, у розрахунках проводяться ітерації не тільки щодо уточнення жорсткостей елементів (так звані внутрішні ітерації), але й за навантаженнями (зовнішні ітерації). Тому, якщо прийняти невеликий крок зовнішніх ітерацій, можна досить точно визначити момент утворення тріщин на конкретній ділянці плити (конструкції). При подальшому підвищенні навантаження на наступному кроці ітерацій може виявитися, що в елементі, який аналізується, зусилля менше зусилля утворення тріщин. В такому випадку при традиційному підході жорсткість елемента знову приймається як жорсткість елемента без тріщин. Однак, насправді якщо тріщина утворилася за певного рівня навантаження, то жорсткість елемента не можна знову збільшувати, оскільки це суперечить природі залізобетону. Тому при розрахунку залізобетонних конструкцій (у тому числі і плит) рекомендується дискретно змінювати жорсткість елемента, в якому утворилася тріщина та не збільшувати її у подальших ітераціях. Подальше зменшення жорсткості елемента при зростанні навантаження можна враховувати, але в жодному разі не збільшувати його. Цей підхід, крім того, ще й дозволяє уникнути зациклювання ітераційного процесу, а також суттєво зменшити кількість ітерацій. Подальше зменшення жорсткості елемента у разі зростання навантаження рекомендується визначати з припущення, що жорсткість змінюється лінійно.

Дослідження показують [3], що після утворення тріщин жорсткість залізобетонного елемента не сильно змінюється аж до моменту перед початком текучості арматури. Тому можна спочатку визначити жорсткість перед початком текучості арматури та в ітераційних розрахунках плит після утворення тріщин у кожному скінченому елементі приймати жорсткість, що дорівнює цій

жорсткості. Це значно спростить розрахунок, мало впливаючи на точність визначення прогинів плити.

Що стосується крутильної жорсткості, то припустимо, що при утворенні нормальних тріщин (а в плитах тільки такі і утворюються) крутильна жорсткість зменшується в стільки ж разів, що і згинальна. При використанні програмних комплексів (типу Lira-Sapг та ін.) зміна жорсткості елементів можлива через відповідну зміну модуля пружності матеріалу. При застосуванні схеми ортотропної плити можна змінювати як модуль деформацій E , так і модуль зсуву G .

В [9] показано, що для залізобетонних плит використовують теорію ортотропних плит. При цьому жорсткість кручення D_{xy} може бути визначена за формулою:

$$D_{xy} = \frac{1-\nu}{2} \sqrt{D_x D_y} \quad (2)$$

де D_x, D_y – циліндричні (згинальні) жорсткості в напрямку осей відповідно X та Y ; ν – коефіцієнт Пуассона бетону.

Вважаючи, що жорсткість $D_x=D_y=D$, а коефіцієнт Пуассона для бетону дорівнює 0.2, отримаємо, що $D_{xy}=0.4 \cdot D$. Тоді в програмі Lira-Sapг після утворення тріщин модуль зсуву G_{crc} може бути обчислений за виразом:

$$G_{crc} = 0.4 \frac{E_{crc}}{E} G \quad (3)$$

де E, G – початкові модуль пружності та зсуву скінченого елемента; E_{crc} – модуль пружності скінченого елемента після утворення тріщин.

Якщо відомо, наскільки зменшується згинальна жорсткість при утворенні тріщин, то враховуючи, що циліндрична жорсткість плити D і крутильна жорсткість D_{xy} визначаються за відомими формулами:

$$D = \frac{E \cdot h^3}{12(1-\nu^2)}; D_{xy} = \frac{G \cdot h^3}{12}, \quad (4)$$

з використанням формули (2) легко визначити крутильну жорсткість.

Таким чином, після утворення тріщин у скінченому елементі у програмі Lira-Sapг модуль деформацій приймаємо рівним E_{crc} , а модуль зсуву G_{crc} визначаємо за формулою (3).

Ітераційний розрахунок проводиться таким чином, що на кожній ітерації розраховується пружна плита, жорсткості скінчених елементів якої мають або початкову (з початковими модулями пружності E і зсуву модулями G), або жорсткості з тріщинами (модуль пружності E_{crc} , модуль зсуву G_{crc}).

При цьому за рахунок дискретної зміни жорсткостей цілком достатньо 3-5 ітерацій.

Розрахунки показують, що за такого підходу переміщення залізобетонних плит, отримані розрахунком задовільно збігаються з експериментальними переміщеннями [5, 6].

Висновки. При розрахунку залізобетонних плит слід враховувати фактори, які суттєво впливають на визначення зусиль та прогинів. До таких факторів відноситься правильний вибір скінчених елементів при розрахунку плит з несиметричним навантаженням, зміна жорсткості скінчених елементів в результаті утворення тріщин. У статті наведено рекомендації щодо правильного врахування зміни згинальної та крутильної жорсткостей елементів після утворення тріщин. Показано, що при прийнятому підході розрахункові прогини плити задовільно узгоджуються з прогинами, отриманими експериментально.

Список використаних джерел:

1. Городецкий А. С., Евзеров И. Д. Компьютерные модели конструкций. – Киев: Факт, 2005. – 343 с.
2. Карпенко Н. И. Теория деформирования железобетона с трещинами. Стройиздат, 1976. – 208 с.
3. Кочкаръов Д. В. Нелінійний опір залізобетонних елементів і конструкцій силовим впливам: Монографія. – Рівне: О.Зень, 2015. – 384 с.
4. Azizov T., Kochkarev D. Limits of using the theory of plates in the calculation of reinforced concrete slabs // Sciences of Europe. – 2023. – № 111 (2023). – P. 28-32. DOI: 10.5281/zenodo.7680288
5. Bach G. Versuche mit zweiseitig aufliegenden Eisenbetonplatten bei konzentrierter Belastung. Heft 53. Berlin, 1923.
6. Bach G und Graf). Versuche mit allseitig aufliegenden, quadratischen und rechteckigen Eisenbetonplatten. Berlin, 1915.
7. EN 1992: Eurocode 2: Design of concrete structures – Part 1: General rules and rules for buildings. – Brussels, 2002. – 230 p.
8. James K. Wight, James G. MacGregor. Reinforced Concrete. Mechanics and Design. USA, 2009. – 1157 p.
9. S. Timoshenko, S. Woinowsky-Krieger. Theory of Plates and Shells. – New York, Toronto, 1959. – 635 p.
10. Wood R.H. Plastic and elastic design of slabs and plates. London, Thames, 1961.

МОДЕРНІЗАЦІЯ ШЛІФУВАЛЬНОГО ВЕРСТАТУ SMP120

Белінський Володимир Олексійович

студент, Національний технічний університет «Дніпровська політехніка»
ORCID: 0009-0000-8303-2128

Кухар Віктор Юрійович

кандидат технічних наук, доцент,
Національний технічний університет «Дніпровська політехніка»
ORCID: 0000-0002-1849-4489

Інтернет-адреса публікації на сайті:

<http://www.economy-confer.com.ua/full-article/4575/>

Розглядається шліфувальний верстат SMP120 компанії IDEAL, що використовується для зачистки зварних швів на стрічкових пилах у заводських умовах. При роботі за цим верстатом виконується зворотно-поступальний рух шліфувального вузла повздовж зварного шву вручну.

Основною проблемою при експлуатації шліфувального верстата SMP120 є необхідність залучання людської праці для забезпечення зворотно-поступального руху шліфувального вузла. Це зменшує продуктивність роботи та погіршує якість шліфування за причини нерівномірності швидкості подачі шліфувального круга.

Актуальною технічною задачею є заміна ручного переміщення механізованим за допомогою пневмоциліндру.

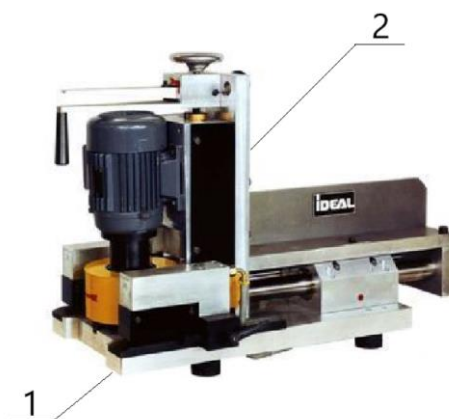

Рис. 1 Зовнішній вигляд верстата

Верстат складається з основи 1 та шліфувального вузла 2. Основа має пневматичні затискачі та направляючі, по яким горизонтально переміщується шліфувальний вузол. Шліфувальний вузол складається з шліфувального круга, електродвигуна і напрямної для вертикального переміщення круга, а також має ручку для ручного переміщення.

Пропонується встановлення приводного двоходового пневмоциліндру для заміни ручного переміщення шліфувального вузла механізованим. Пневмоциліндр буде встановлений на основу справа від шліфувального

вузла і з'єднаний з ним кронштейном, шток пневмоциліндру буде з'єднаний з боковою стінкою корпусу шліфувального вузла [1].

Розрахунок параметрів пневмоциліндру:

1. Хід пневмоциліндру визначається максимальною потрібною довжиною зварювального шва, який шліфується, мм

$$S = 120 \quad (1)$$

2. Сила різання шліфувального круга, Н

$$F = K \cdot V \cdot a = 0,21 \cdot 710 \cdot 0,25 = 735 \quad (2)$$

де $K = 0,21$ – коефіцієнт різання, [2];

$$V = \frac{\pi \cdot D \cdot n}{1000} = \frac{3,14 \cdot 150 \cdot 1500}{1000} = 710 \text{ – швидкість шліфувального круга, м/хв;}$$

$D = 150$ – діаметр шліфувального круга, мм;

$n = 1500$ – частота обертання шліфувального круга, хв-1;

$a = 0,5$ – глибина різання за один прохід, мм.

3. Зусилля на штоку пневмоциліндру визначається сумою зусиль різання, сил тертя при переміщенні головки по напрямних та інерційними навантаженнями. Останні два компоненти у порівнянні з силою різання мають невеликі значення, тому їх врахуємо збільшивши у 1,5 рази [3] зусилля різання, Н

$$Q = F \cdot 1,5 = 735 \cdot 1,5 = 1102,5 \quad (3)$$

4. Діаметр пневмоциліндру, мм

$$D = \sqrt{\frac{Q}{\frac{\pi}{4} \cdot p \cdot \eta}} = \sqrt{\frac{1102,5}{\frac{3,14}{4} \cdot 0,61 \cdot 0,9}} = 50,57 \quad (4)$$

де $p = 0,61$ – тиск мережі, МПа;

$\eta = 0,9$ – К.К.Д. [3].

Приймаємо $D = 63$ мм

5. Діаметр штоку $d = 18$ мм, згідно ДСТУ EN ISO 6431:2011 [4]

Зусилля на штоку при прямому і зворотному русі, Н

$$Q_{ш1} = \frac{\pi}{4} \cdot D^2 \cdot p \cdot \eta = \frac{3,14}{4} \cdot 63^2 \cdot 0,61 \cdot 0,9 = 1711 \quad (5)$$

$$Q_{ш2} = \frac{\pi}{4} \cdot (D^2 - d^2) \cdot p \cdot \eta = \frac{3,14}{4} \cdot (63^2 - 18^2) \cdot 0,61 \cdot 0,9 = 1572 \quad (6)$$

Пневмоциліндр для горизонтального переміщення шліфувального вузла верстату SMP120 проєктуємо за ДСТУ EN ISO 6431:2011 [4] з такими параметрами: хід $S = 120$ мм; діаметр циліндру $D = 63$ мм; зусилля на штоку при тиску 0,61 МПа $Q_{ш1} = 1711$ Н, $Q_{ш2} = 1572$ Н.

Обираємо метод кріплення пневмоциліндру на лапах, лапи виконуються нестандартні задля правильного розміщення циліндру відносно конструкції верстату. Для з'єднання і передачі зусилля використовуємо кронштейн зі сталі 20 ДСТУ 7809:2015, який кріпимо болтами на шліфувальному вузлі верстату, просвердливши під них відповідні отвори у корпусі.

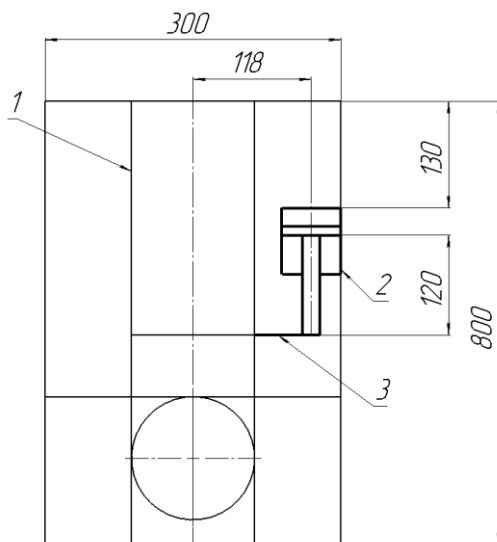

Рис. 2 Розрахункова схема встановлення пневмоциліндру, вид зверху:
1 – шліфувальний вузол; 2 – пневмоциліндр; 3 – кронштейн.

Оскільки верстат вже використовує стиснене повітря з мережі підприємства для роботи затискачів, пневмоциліндр буде під'єднаний до тієї ж самої мережі. Для переключення ходів пневмоциліндру слугує педаль керування, розміщена поруч з педаллю керування затискачами.

Був розроблений пневмопривід для горизонтального переміщення шліфувального вузла верстату SMP120 і комплект конструкторської документації до нього. Така модернізація верстата дозволила зменшити частку людської роботи у процесу обробки зварного шву стрічкових пил, що збільшило продуктивність роботи і покращило якість шліфування.

Перелік посилань:

1. Настанова щодо експлуатації шліфувального верстату з пневматичний затискним пристроєм IDEAL тип SMP120 – Ліппштадт, 2010. – 12 с.;
2. Петраков Ю. В. Технологія машинобудування / Ю. В. Петраков. – Київ: КПІ, 2015. – 312 с.;
3. Маркова О. В. Проектування технологічного обладнання / О. В. Маркова. – Вінниця: ВНТУ, 2010. – 400 с.;
4. ДСТУ EN ISO 6431:2011 Пневматичні циліндри. Розміри, монтажні та приєднувальні розміри.

ЩОДО РОБОТИ З НЕЙРОМЕРЕЖАМИ ДЛЯ ПРИСКОРЕННЯ ІСНУЮЧИХ МЕТОДІВ МОДЕЛЮВАННЯ ТА АНІМАЦІЇ У ПРОГРАМІ BLENDER

Власюк Ганна Григорівна

професор, Київський політехнічний інститут імені Ігоря Сікорського

ORCID: 0000-0002-7382-0435

Інтернет-адреса публікації на сайті:

<http://www.economy-confer.com.ua/full-article/4556/>

Штучний інтелект має потенціал для прискорення процесу досягнення глобальних цілей у галузі освіти через зниження бар'єрів для доступу до навчання, автоматизації процесів управління та оптимізації методів для покращення результатів навчання. "Штучний інтелект серйозно змінить сферу освіти", – заявила Генеральний директор ЮНЕСКО Одрі Азуле. «Методи викладання, способи навчання, доступ до знань та підготовка педагогів зазнають революційних змін» [1]. В даній статті розглядається можливість використання штучного інтелекту як інструменту для прискорення існуючих методів моделювання та тривимірної анімації для отримання необхідних рішень у програмі Blender, яка використовується в технологіях мультимедійних систем.

Розглянемо виконання завдання щодо роботи з 3D об'єктами в Blender за допомогою нейромережі штучного інтелекту, зокрема за допомогою нейромережі ChatGPT [2]. Виконаємо завдання за допомогою написання скриптів для Blender 3.1 за допомогою нейронної мережі ChatGPT та без особистих знань коду програмування Python. Покажемо це на найпростіших завданнях. Однак сам факт того, що можна написати текстовий запит для нейромережі як завдання для отримання програмного коду, який виконує моделювання та анімацію в Blender, яке отримати зображення, текстури та інше. У відповідь тримати скрипти (у вигляді написаного коду) чи самі зображення. Це є наступний крок у прискоренні роботи з існуючими методами моделювання та тривимірної анімації для отримання готових рішень у технологіях мультимедійних систем.

Робимо текстовий Запит у нейромережі ChatGPT щодо моделювання об'єктів або необхідну анімацію у формі написання скрипту – програмного коду. Відповідь на Запит отримуємо у вигляді скрипта мовою програмування Python з поясненнями. Цей скрипт переносимо у відповідне поле програми Blender, щоб отримати візуальний результат у 3D сцені.

Наприклад, необхідно видалити всі об'єкти, які знаходяться в сцені і у яких немає прикріплених матеріалів та текстур.

Спочатку у програмі Blender переходимо на вкладку Scripting. Додамо до 3D сцени 7 кубиків. Для чотирьох з них використовуємо синій колір як матеріал (рис.1).

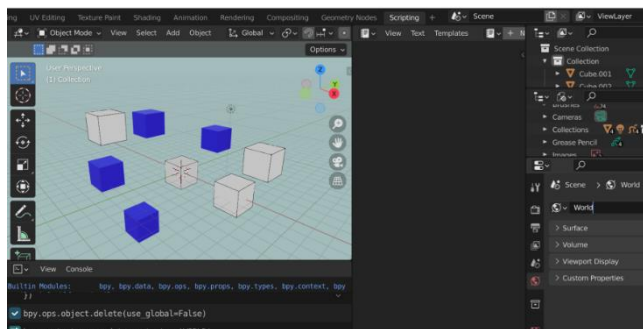

Рис.1

Запит у ChatGPT: Напиши скрипт для Blender 3.1, який буде видаляти всі об'єкти в сцені, на яких немає матеріалів. Отримуємо Відповідь у вигляді скрипта написаного на Python (рис.2).

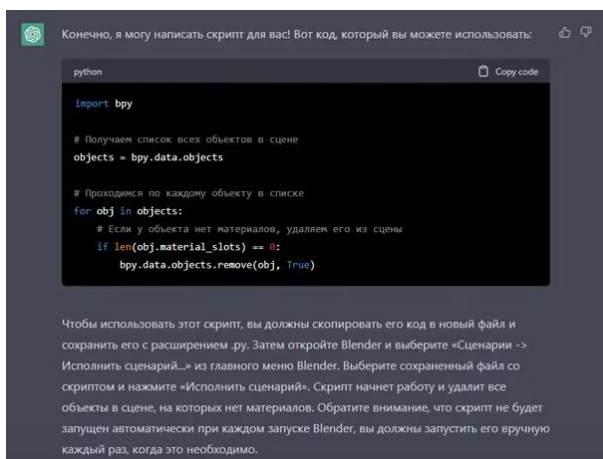

Рис.2

Цей приклад показує, що нейромережа штучного інтелекту впоралася з цим завданням (Рис.3).

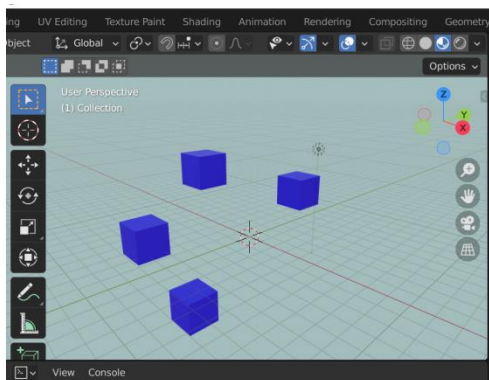

Рис.3

Якщо програма Blender, після обробки скрипту, вказує, що є помилки, необхідно їх повертати в ChatGPT у рядку запиту та отримати виправлений скрипт.

Також було отримано позитивний результат під час створення інших об'єктів у 3D сцені. Наприклад, за Запитом у ChatGPT: Напиши скрипт, який додаватиме до сцени об'єкт Спіраль для Blender 3.1, була створена Спіраль у 3D сцені.

Результат роботи написаного ChatGPT скрипта надано на рис.4.

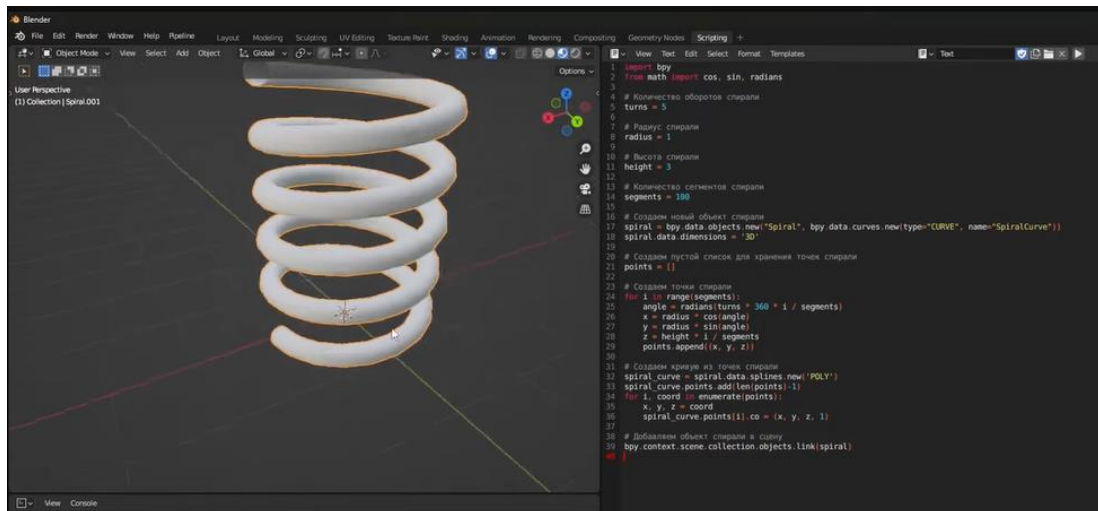

Рис.4

Цей приклад показав позитивний результат, щодо того як неймережа штучного інтелекту виконала завдання.

Таким чином, для покращення спілкування із штучним інтелектом для отримання правильного результату треба звернути увагу на наступні речі:

- На формування Запитів до ChatGPT. Запити мають бути не довгі, конкретні, коректні для правильного сприйняття неймережею;
- Не обов'язково все прописувати в одному запиті, краще отриманий результат потім уточнювати;
- Необхідно надавати зворотній зв'язок мережі щодо помилок, якщо вони виникають.

Також на теперішній час вже існують аддони для Blender із вбудованим штучним інтелектом, який створює картини за їхніми текстовими описами. Створюється нескінченна кількість картин, які ніколи не повторюються [3]. І кількість подібних аддонів зростає.

Окрім аддонів, які в теперішній час створюються для безкоштовної програми Blender (інколи навіть студенти у передових університетах світу беруть такі завдання на дипломні роботи), створюються і нові неймережі для використання щодо конкретних завдань. Так функціонал неймережі PIFuHD відмінно підходить для швидкої генерації унікальних персонажів або навіть натоптів персонажів з фотографій або малюнків у 3D сцені. Ця неймережа може використовувати також текстури, що взяті з фотографій або малюнків, щоб отримати підсумковий результат вже тривимірної моделі персонажу у програмі Blender.

Таким чином отримуємо можливість використання штучного інтелекту як інструменту для прискорення існуючих методів та його використання щодо моделювання та тривимірної анімації у сучасних технологіях мультимедійних систем.

Список використаних джерел:

1. <https://en.unesco.org/courier/2018-3/audrey-azoulay-making-most-artificial-intelligence>.
2. Власюк Г. Г. Використання штучного інтелекту як інструменту для прискорення існуючих методів моделювання у технологіях мультимедійних систем /Materials of the XX – the International Science Conference «Technologies, innovative and modern theories of scientists», 23-26 травня 2023 р., Грац, Австрія.
3. <https://www.youtube.com/watch?v=aDcYx-yUKcA>

ВИЗНАЧЕННЯ НАВАНТАЖЕННЯ НА ЗАГЛИБЛЕНІ СТІНИ БОМБОСХОВИЩ

Войтенко Інга Володимирівна

*кандидат технічних наук, доцент кафедри основ і фундаментів,
Одеська державна академія будівництва та архітектури
ORCID: 0000-0002-9239-8196*

Інтернет-адреса публікації на сайті:

<http://www.economy-confer.com.ua/full-article/4560/>

В сучасних умовах воєнного стану перед будівельниками виникають нові виклики і завдання. Згідно нормативних вимог нове будівництво повинно відбуватись з забезпеченням безпеки цивільних і промислових об'єктів. Для цього в кожному будинку повинно бути запроектовано бомбосховище, яке відповідає необхідним критеріям, що гарантують збереження здоров'я і життя громадян.

Таким чином, виникає потреба в коректному визначенні навантажень, які виникають при динамічних впливах, обумовлених вибуховою хвилею. На протязі тривалого часу захисні споруди цивільної оборони проектувались згідно [1], які за відповідними критеріями можна вважати дещо застарілими і не актуальними. До того ж, перша редакція цього документу була звичайним перекладом радянського документу. На даний час ці норми мають 4 зміни, остання з яких прийнята 18.07.2022 року, пов'язана зі збройною російською агресією і стосується зняття грифу обмеження доступу «ДСК» (для службового користування) з додатку 1, який містить вимоги та конфіденційні дані для проектування захисних споруд цивільного захисту (цивільної оборони) – сховищ і протирадіаційних укриттів.

Наразі відбувається процес перевидання Державних будівельних норм на бомбосховища з перспективою отримання індексу ДБН В.2.2.5-2023.

Актуальним завданням при проектуванні надійних бомбосховищ є визначення навантажень на заглиблені стіни захисних споруд, на які діє постійне навантаження у вигляді бічного тиску ґрунту. Раніше [2], спираючись на основні передумови класичної теорії Ш. Кулона, були отримані залежності для визначення бічного тиску анізотропного ґрунту на заглиблені гравітаційні споруди у вигляді суми компонент, що відображають відповідно вплив власної ваги ґрунту в обсязі граничної призми, поверхневого навантаження з урахуванням ваги верхніх шарів і сил зв'язності, що визначаються згідно з теоремою Како:

$$E = \gamma \cdot h^2 \cdot N_\gamma \cdot (1 + N_{cor}) + q \cdot h \cdot N_q + c(\beta_1) \cdot h \cdot N_c \quad (1)$$

де γ – питома вага ґрунту, що контактує зі стіною;

h – висота стіни при її проекції на вертикаль;

$c(\beta_1)$ – базове зчеплення на поверхні ґрунту при її орієнтації β_1 ;

q – рівномірно розподілене навантаження на поверхні ґрунту;

N_{cor} – корегуючий коефіцієнт;

N_γ, N_q, N_c – коефіцієнти, що відображають відповідно ваговий фактор, поверхневе навантаження і внутрішні сили зчеплення.

Згідно діючих норм [1] огорожувальні конструкції бомбосховищ повинні розраховуватись на особливе поєднання навантажень, що складається з постійних, тимчасових та статичного навантаження, еквівалентного дії динамічного навантаження від дії ударної хвилі. Проектування сховищ в сейсмонебезпечних районах відбувається без урахування сейсмічного впливу.

Таким чином, загальне навантаження на підземні стіни бомбосховищ при особливому поєднанні P формується горизонтальними тисками від ґрунту і додаткового динамічного навантаження, обумовленого вибуховою хвилею, тобто:

$$P = E + P_2 \cdot h_1, \quad (2)$$

де E – бічний тиск з виразу (1);

P_2 – динамічне горизонтальне навантаження, яке передається через ґрунт на елементи зовнішніх стін та приймається рівномірно розподіленим вздовж поверхні стіни довжиною h_1 по нормалі до неї згідно формули, наведеної в [1]:

$$P_2 = K_\sigma \cdot \Delta P, \quad (3)$$

де K_σ – коефіцієнт бічного тиску, що приймається для піщаних ґрунтів з ступенем вологості $S_r < 0,8$, супісків з консистенцією $I_L < 1$, суглинків та глин з показниками текучості $I_L < 0,75$ рівним 0,5; для водонасичених ґрунтів (нище рівня ґрунтових вод), пісків з ступенем вологості $S_r > 0,8$, супісків, суглинків і глин з показниками текучості $I_L > 1$ $K_\sigma = 1$.

При наявності даних інженерних вишукувань слід приймати $K_{\sigma} = 0,4$ для пісків зі ступенем вологості $S_r \leq 0,5$ та $K_{\sigma} = 0,6$ для глин з показником текучості $0,75 < I_L < 1$.

При рівні горизонту ґрунтових вод вище відмітки підлоги укриття динамічне горизонтальне навантаження на елементи зовнішніх стін, розташованих вище рівня горизонту ґрунтових вод, визначається за формулою (3) з коефіцієнтом K_{σ} для неводонасичених ґрунтів, помноженому на коефіцієнт 1,2.

Динамічне горизонтальне навантаження на стіни, розташовані нижче рівня горизонту ґрунтових вод, визначається за формулою (3) з коефіцієнтом K_{σ} для водонасичених ґрунтів.

ΔP – тиск по фронту ударної хвилі.

Згідно [3] при розміщені укриттів у зоні можливих слабких руйнувань, а також на об'єктах першої категорії з цивільного захисту, розміщених поза зоною можливих сильних руйнувань, їх огорожувальні конструкції повинні розраховуватись на надмірний тиск $\Delta P = 20$ кПа.

Зауважимо, що формула (2) дійсна для стін бомбосховищ масивного типу, тому що саме конструкції такого типу забезпечують найбільший захист від тиску вибухової хвилі.

Враховуючи, що результуюча бічного тиску в формулі (2) отримана з урахуванням анізотропії характеристик міцності ґрунту, доречним було б визначити динамічний тиск P_2 , враховуючи особливості проходження ударної хвилі в ґрунтовому середовищі. З іншого боку, діючі норми не містять рекомендації щодо визначення бічного тиску ґрунту в умовах дії ударної хвилі, яка певним чином впливає на механічні характеристики ґрунту. Зрозуміло, що визначення характеру цього впливу обумовлює необхідність проведення значної кількості експериментальних досліджень і аналізу динамічного впливу вибухової хвилі на ґрунтове середовище.

Таким чином, в роботі пропонується алгоритм розрахунку навантаження на заглиблені конструкції бомбосховищ на основі діючих норм і визначена перспектива розвитку відповідних досліджень для формування нових нормативів, що відповідають сучасним реаліям.

Список використаних джерел:

1. ДБН В. 2. 2. 5 - 97 Захисні споруди цивільної оборони. Київ.: Держкоммістобудування України. 1998. – 82с.
2. Voitenko, I.: Analysis of numerical study of indicators of active earth pressure in homogeneous anisotropy. Interdisciplinary science and technology collection "Soil mechanics, geotechnics and foundation building" Ed. 83, Book 2, pp. 339-347. Kyiv (2016).
3. ДБН В. 2. 2. 5 - 97 Захисні споруди цивільної оборони. Додаток 1. Київ.: Минрегіон України, 2012. – 24 с.

ПРОЄКТУВАННЯ КОРПУСНОЇ СИСТЕМИ СІТЧАСТОГО ФІЛЬТРА ТЕХНІЧНОЇ ВОДИ ФСЦ-800

Горбатов Олександр Сергійович

студент, Національний технічний університет «Дніпровська політехніка»

ORCID: 0009-0007-5734-7717

Кухар Віктор Юрійович

кандидат технічних наук, доцент,

Національний технічний університет «Дніпровська політехніка»

ORCID: 0000-0002-1849-4489

Інтернет-адреса публікації на сайті:

<http://www.economy-confer.com.ua/full-article/4594/>

Об'єктом дослідження є процеси впливу внутрішнього тиску на стінки корпусу промислового сітчастого фільтру ФСЦ-800. Дослідження виконується з метою визначення конструктивних параметрів корпусу технічної води ФСЦ-800.

Фільтр сітчастий автоматизований серії ФСЦ призначений для очищення технічної води від твердих механічних включень (пісок, окалина, каміння тощо), встановлюється в напірному водоводі. Фільтри даної серії забезпечують в автоматизованому режимі очищення фільтроелементу за допомогою зворотного потоку води та відведення домішок у злив [1].

Корпуси фільтрів ФСЦ (рисунок 1) становлять дві зварні конструкції – суто корпус 1 та кришку 2. Корпус зварюється з циліндричної обичайки 3, еліптичного днища 4, вхідного та вихідного циліндричних патрубків 5 та верхнього фланцю 6. Кришка складається з відповідного фланця 7, еліптичного днища 8 та фланця для встановлення приводу 9.

Робочий тиск складає 0,6 МПа, умовний, за рахунок забрудненого фільтроелементу складає 0,63 МПа, випробний тиск розраховано у 0,9 МПа [2].

Всі складові корпусу виконуються зі сталі 10. Наступним є розрахунок обичайки. Попередньо прийнято, що внутрішній діаметр складає 1200 мм, а висота – 780 мм, згідно розмірів фільтроелементу.

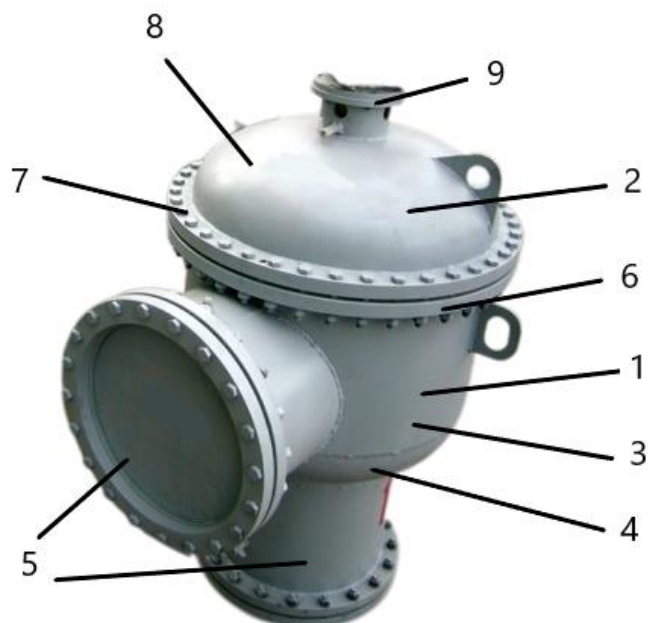

Рисунок 1 – Основні складові корпусу та кришки

Всі складові корпусу виконуються зі сталі 10, ДСТУ 7809-2015, яка має прийнятні міцнісні характеристики та відмінні технологічні якості. Прийнято, що внутрішній діаметр складає 1200 мм, а висота – 780 мм, згідно розмірів фільтроелементу.

Визначено розрахункову товщину стінки [2]:

$$s' = \frac{D_B \cdot p}{2 \cdot \sigma_d \cdot \varphi_{ш}} = \frac{1200 \cdot 0,6}{2 \cdot 127,5 \cdot 1} = 2,82 \text{ мм}, \quad (1)$$

де D_B – внутрішній діаметр обичайки, мм;

p – робочий тиск, МПа;

σ_d – номінальне допустиме навантаження, $\sigma_d = 127,5$ МПа;

$\varphi_{ш}$ – коефіцієнт зварного шва, $\varphi_{ш} = 1$.

Виходячи з цього, розраховано товщину стінки враховуючи прибавки [2]:

$$s = s' + C = 2,82 + 7,18 = 10 \text{ мм} \quad (2)$$

де C – прибавки до товщини, зумовлені корозією, ерозією внутрішньої поверхні корпусу, мм.

Перевіряємо товщину розрахунком допустимого надлишкового тиску [2]:

$$p_d = \frac{2 \cdot \sigma_d \cdot \varphi_{ш} \cdot (s - C_k)}{D_B + (s - C_k)} = \frac{2 \cdot 127,5 \cdot 1 \cdot (10 - 4)}{1,2 + (10 - 4)} = 1,27 \text{ МПа}, \quad (3)$$

де C_k – прибавка на корозію, мм.

Надлишковий тиск порівняно з робочим: $1,27 \text{ МПа} > 0,63 \text{ МПа}$

Обрано еліптичне днище з наступними параметрами: внутрішній діаметр – 1200 мм; висота еліптичної частини – 300 мм; висота борта – 25 мм [2].

Кришка має днище та фланець з наступними параметрами: внутрішній діаметр – 1200 мм; зовнішній діаметр – 1335 мм; висота – 54 мм. Фланці кришки та обичайки у своїй конструкції мають центрувальні бурт та проточку. Кришка та обичайка з'єднуються болтами М20 у кількості 44 штук, діаметр болтового кола складає 1295 мм. Ущільнення здійснюється гумовими плоскими прокладками [3].

Всі патрубки розраховано за формулами 1,2 та 3. Патрубки трубопроводу у результаті мають наступні результати: внутрішній діаметр – 800 мм; довжина вхідного патрубку – 600 мм, вихідного – 250 мм; товщина стінки – 10 мм; допустимий надлишковий тиск – 1,9 МПа. Фланець має внутрішній діаметр 800 мм, зовнішній діаметр – 930 мм, висоту – 41 мм. З'єднані болтами М20, 32 шт.

Зливні патрубки мають наступні параметри: внутрішній діаметр – 125 мм; довжина патрубку – 150 мм; товщина стінки – 10 мм; допустимий надлишковий тиск – 15,3 МПа. Фланець має внутрішній діаметр 125 мм, зовнішній діаметр – 235 мм, висоту – 17 мм. З'єднані болтами М16, 8 шт.

Додаткові патрубки мають параметри: внутрішній діаметр – 200 мм; довжина – 85 мм; товщина стінки – 8 мм; допустимий надлишковий тиск – 1,9 МПа. Фланець має внутрішній діаметр 200 мм, зовнішній діаметр – 315 мм, висоту – 19 мм. З'єднані болтами М16, 8 шт.

За результатами розрахунків побудовано 3D-модель корпусу у зборі та виконано розрахунок напружень та деформацій за допомогою програми SolidWorks Simulation. У результаті розрахунків (рисунок 2), максимальні напруження у фільтрі склали 125 МПа, які виникають у з'єднанні вихідного патрубку до циліндричної обичайки. Такий результат є позитивним, що не потребує зміни конструкції корпусу.

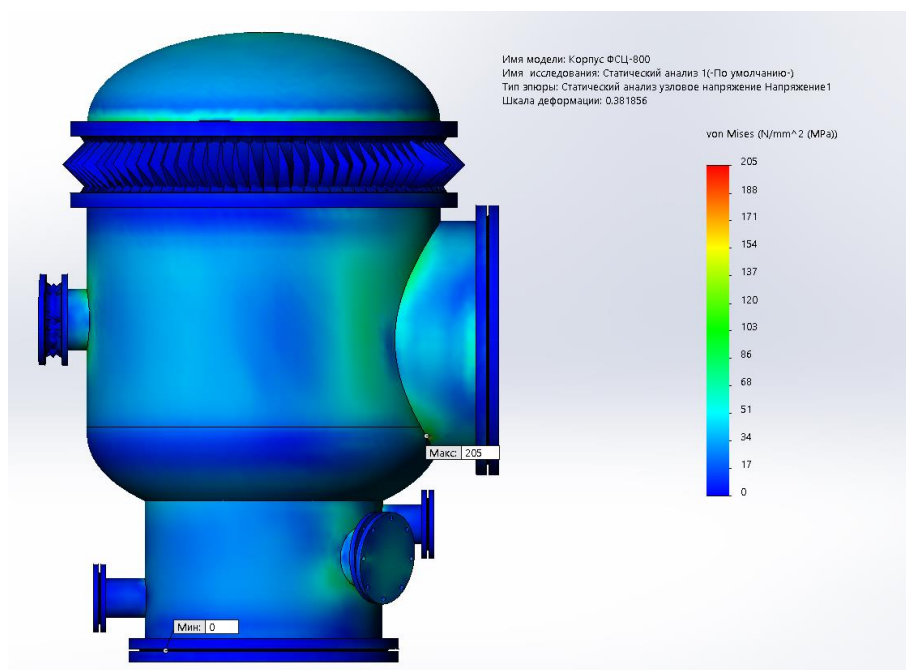

Рисунок 2 – Результати дослідження у Simulation на напруження

Аналітичні розрахунки та дослідження міцності конструкції за допомогою Simulation дозволили визначити основні конструктивні параметри корпусної системи фільтру. За визначених конструктивних параметрах при заданому тиску забезпечено мінімальний коефіцієнт запасу міцності в 1,3 рази.

Список використаних джерел:

1. Кухар В. Ю. Проблеми фільтрації технічної води на вітчизняних підприємствах і шляхи їх вирішення / В. Ю. Кухар, В. П. Кузьминський, Д. В. Кудрявцев. – 2008. – с. 4-6.
2. Дубинін А. І. Процеси та апарати хімічної технології: навчальний посібник з курсового проектування / А. І. Дубинін, Р. І. Гаврилів, І. О. Гузьова., 2012. – 360 с.
3. Мікульонок І. О. Механічні, гідромеханічні й масообмінні процеси та обладнання хімічної технології / І. О. Мікульонок., 2002. – 304 с.

ПРОБЛЕМАТИКА РОЗВИТКУ ПРОМИСЛОВИХ КОТЕЛЬНО-ТОПКОВИХ СИСТЕМ

Елькін Юрій Генріхович

кандидат технічних наук,

Одеська державна академія будівництва та архітектури

ORCID: 0000-0001-7677-377X

Воїнов Олександр Петрович

доктор технічних наук,

Одеська державна академія будівництва та архітектури

ORCID: 0000-0001-7548-4212

Інтернет-адреса публікації на сайті:

<http://www.economy-confer.com.ua/full-article/4553/>

Сучасне виробництво представлено складним комплексом обладнання. Важливою його складовою є енергетична галузь. Істотним елементом енергетики є котельно-топкові системи, представлені енергетичними та промисловими котлами. Енергетичні котли встановлені на теплових електростанціях. Їх завданням є паропостачання теплоенергетичних установок. Промислові котли встановлені в промислових та опалювальних котельнях. Їх завдання полягає у паро– та теплопостачанні різних об'єктів виробництва.

Найчастіше теплова потужність вітчизняних промислових і опалювальних котелень не перевищує 20-30 МВт. У котельнях встановлено по 2-4 котли, в яких спалюють тверде, рідке та газоподібне паливо. Графік та режим функціонування котелень визначають споживачі пари та теплоти.

Проблематика розвитку парку котлів сформована комплексом науково-та організаційно-технічних завдань значної складності та важливості [1]. Торкнемося основних з їх числа.

Стан парку котлів. 75-80% діючих вітчизняних котлів витратило розрахунковий ресурс і перебуває у граничному стані, який потребує заміни їх новим устаткуванням, тобто повного оновлення. Однак відсутність необхідних ресурсів змушує використовувати зношене обладнання, підтримуючи його в дії за допомогою відновлювального ремонту та часткового оновлення [2].

Стан паливної бази. У котельнях спалюють тверде, рідке та газоподібне паливо. Основну його частку становить дороге імпортне рідке та газоподібне паливо. Частка вітчизняного недорогого твердого палива є невеликою. Використання в майбутньому альтернативних джерел енергії в промислово-опалювальних котельнях становить значний інтерес і є перспективним [3].

Технологічна ефективність функціонування котлів. Діючі зношені котли функціонують з низькою технологічною ефективністю. Особливе занепокоєння викликає низький рівень екологічності агрегатів з малим залишковим ресурсом та з витраченим ресурсом працездатності [4].

Кадровий потенціал. Важливим є завдання підвищення рівня професійної культури адміністративного та оперативного персоналу котельень. При цьому важливим є всіма доступними засобами підвищувати зацікавленість персоналу у досягненні високої технологічної ефективності обладнання.

Таким чином, сформувалося актуальне завдання підвищення ефективності котельно-топкових систем з цільовою функцією екологічного характеру.

Список використаних джерел:

1. Елькін Ю., Воїнов О. Про проблеми сучасної енергетики та шляхи їх вирішення / Тези допов. III міжнар. наук. – практ. конф. «Екологія. Ресурси. Енергія», Київ, 23-25 лист. 2022р. – Київ: КНУБА, 2022. – С. 69-70.
2. Воїнов, О. П., Елькін Ю. Г. Часткове оновлення – інструмент підвищення екологічної ефективності зношених енергетичних об'єктів / Вісник НТУ «ХП». Серія: Енергетичні та теплотехнічні процеси й устаткування. – 2021. – № 4(8). – С. 47-51.
3. Воїнов О. П., Елькін Ю. Г. Щодо проблеми удосконалення теплоенергетичного устаткування в сучасних умовах / Тези допов. XVIII міжнар. наук.-техн. конф. «Енергетичні та теплотехнічні процеси й устаткування», Харків, 13-14 груд. 2022р. – Харків: НТУ «ХП», 2022. – С. 27-28.
4. Елькін Ю. Г., Воїнов О. П. Екологічний аспект удосконалення теплоенергетичного устаткування / Тези допов. XVII міжнар. наук. – техн. конф. «Енергетичні та теплотехнічні процеси й устаткування», Харків, 27-28 квіт. 2021р. – Харків: НТУ «ХП», 2021. – С. 80-81.

ДОСЛІДЖЕННЯ ЕФЕКТИВНОСТІ ВИДІВ ПАКУВАННЯ МОЛОКА

Мозутова Валентина Федорівна

кандидат сільськогосподарських наук,

Східноукраїнський національний університет

імені Володимира Даля

ORCID: 0000-0001-5982-2875

Інтернет-адреса публікації на сайті:

<http://www.economy-confer.com.ua/full-article/4540/>

На вибір споживачами молочних продуктів впливає безліч різних чинників: ціна, якість, вид упаковки. Якщо говорити про зручність упаковки, то це оцінюють молоді покупці, але для людей більше старшого віку важливіше фасування стає ціна.

Пастеризоване молоко випускають в паперових пакетах, поліетиленових мішках місткістю 0,25; 0,5; 1 л, а також у флягах, цистернах з термоізоляцією, контейнерах різної місткості, мішках з полімерної плівки – від 5 до 48 л, які герметизують і вставляють в картонні або пластмасові ящики для відправки великим, споживачам – в дитячі сади, їдальні, ресторани. Фасування молока в дрібну упаковку проводиться на автоматичних лініях великої продуктивності, що складаються з декількох машин, сполучених між собою конвеєрами [1].

Все ширше використовується для пастеризованого молока тара разового споживання – поліетиленові мішки, паперові пакети. Така тара значно легша, компактніша, виключає складний процес миття, гігієнічніше, зручніше для споживача і транспортування, вимагає менших виробничих площ, трудових і енергетичних витрат. Паперові пакети мають форму тетраедра (тетра-пак), зовні покриті парафіном, усередині – поліетиленом; форми бруска (брик-пак) з двостороннім покриттям поліетиленом і застосуванням апликаторної стрічки, що забезпечує велику міцність швів в порівнянні з пакетами тетра-пак [1].

У пакети тетра-пак молоко фасують на автоматах А1-АП2Н, А1-АП3Н, які з паперової стрічки, що рухається і стерилізується (бактерицидною лампою), зварюють рукав, що заповнюється молоком. Через певні проміжки часу затиски нагрівачами пережимають рукав, утворюючи гірлянду пакетів молоком, які розрізають і ставлять в кошик. Фасування в пакети брик-пак здійснюється на установках продуктивністю 3000-9000 упаковок від 0,1 до 1 л на годину [1].

Фасування молока в пакети пюр-пак місткістю 1 (продуктивність установки від 1200 до 2400 упаковок в годину) здійснюється в штаповані

паперові пакети. Пакети пюр-пак мають велику ширину швів, чим пакети тетра-пак брик-пак [1]. Це забезпечує велику надійність упаковки.

Найбільш економічною, дешевою і зручною упаковкою для молока сьогодні є пакети з поліетиленових багатошарових плівок. Для упаковки молока переважно використовується тришарова плівка на основі змішаних поліетиленових з'єднань. Будова пакету дозволяє витримувати механічні навантаження, не пропускати тепло і світло, досягати необхідної стерильності. А при використанні п'ятишарової бар'єрної плівки термін зберігання може досягати 30 діб і більше при кімнатній температурі. При цьому вартість упаковки значно менша, ніж у дорожчих і матеріаломістких пакетів. У поліетиленову плівку молочні продукти фасують не лише малі і середні молочні заводи, але і великі виробники, оскільки економічний ефект очевидний.

Відчувають такі переваги і кінцеві споживачі, оскільки окрім зручної і практичної упаковки, вони отримують доступну ціну на продукт. Молоко і молочна продукція в плівці, вартість яких буде на 15 % менше, ніж в картонній упаковці, перевагу віддадуть майже 70 % населення. Підтвердженням широкого поширення і популярності поліетиленової упаковки для молочних продуктів також є різноманіття технологічних підходів і пропозицій на ринку пакувальної техніки – від напівавтоматичних машин до повністю автоматизованих високопродуктивних ліній. Актуальність такої упаковки продовжує рости, особливо в кризовий період, коли підприємства активно розвивають напрям продуктів економкласу. Таке пакувальне рішення може значно понизити ціну продукції, не вплинувши на якість.

Список використаних джерел:

Шредер В. Л. Пакування харчових продуктів у гнучкі пакувальні матеріали / В. Л. Шредер, О. М. Гавва, в. М. Кривошей // Упаковка. – 2013. – № 2. – С. 46-49.

**МІЖНАРОДНІ МУЛЬТИДИСЦИПЛІНАРНІ
НАУКОВІ ІНТЕРНЕТ-КОНФЕРЕНЦІЇ**

www.economy-confer.com.ua

Світ наукових
досліджень
Випуск 19

*Збірник наукових публікацій міжнародної
Мультидисциплінарної наукової інтернет-конференції*

23-24 травня 2023 р.

Наукове видання

«Світ наукових досліджень. Випуск 19»

Рік заснування – 2011

Видання виходить 10 разів на рік

Відповідальний за випуск *У.О. Русенко*
Комп'ютерне верстання *О.В. Ковальський*

Підписано до друку 29.05.2023
Формат 60x84/16. Папір офсетний. Друк на дублюкаторі.
Умов.-друк. арк. 4,5. Обл.-вид. Арк 4,95.
Тираж 200 прим.

Громадська організація «Наукова спільнота»
46027, Україна, м. Тернопіль, вул. Загребельна, 23
Ідентифікаційний код 41522543
тел. 0979074970
E-mail: rusenkos@ukr.net

Віддруковано ФО-П Шпак В.Б.
Свідоцтво про внесення суб'єкта видавничої справи до
Державного реєстру видавців, виготовлювачів і розповсюджувачів
видавничої продукції серія ДК№7599 від 10.02.2022р.
Свідоцтво про державну реєстрацію № 073743
СПП № 465644
Тел. 097 299 38 99
E-mail: tooums@ukr.net

